

SOCIETAS ET IVRISPRVDENTIA

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA

**Medzinárodný
internetový vedecký časopis
zameraný na právne otázky
v interdisciplinárnych súvislostiach**

**International
Scientific Online Journal
for the Study of Legal Issues
in the Interdisciplinary Context**

**Vydáva
Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave**

**Issued by
Faculty of Law
Trnava University in Trnava**

**Vychádza štvrt'ročne
2020, ročník VIII.**

**Issued Quarterly
2020, Volume VIII.**

ISSN 1339-5467

2020

3

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA

Medzinárodný
internetový vedecký časopis
zameraný na právne otázky
v interdisciplinárnych súvislostiach

International
Scientific Online Journal
for the Study of Legal Issues
in the Interdisciplinary Context

Vydáva:
Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Slovenská republika

Issued by:
Faculty of Law
Trnava University in Trnava
Slovak Republic

Vychádza štvrt'ročne
2020, ročník VIII.

Issued Quarterly
2020, Volume VIII.

URL časopisu:
<http://sei.iuridica.truni.sk>

Journal's URL:
<http://sei.iuridica.truni.sk>

Poštová adresa redakcie:
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovenská republika

Editorial Office Postal Address:
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovak Republic

E-mailová adresa redakcie:
sei.journal@gmail.com

Editorial Office E-mail Address:
sei.journal@gmail.com

Hlavný redaktor:
Doc. JUDr. Marianna Novotná, PhD.

Editor in Chief:
Doc. JUDr. Marianna Novotná, PhD.

Výkonný redaktor:
Ing. Jana Koprlová, PhD.

Executive Editor:
Ing. Jana Koprlová, PhD.

© Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Slovenská republika

© Faculty of Law
Trnava University in Trnava
Slovak Republic

ISSN 1339-5467

Redakčná rada

Hlavný redaktor

Doc. JUDr. Marianna Novotná, PhD.

 Trnavská univerzita v Trnave

Výkonný redaktor

Ing. Jana Koprlová, PhD.

 Trnavská univerzita v Trnave

Predseda redakčnej rady

Prof. JUDr. Mgr. Andrea Olšovská, PhD.

 Trnavská univerzita v Trnave

Zahraniční členovia redakčnej rady

Doc. Dr. Christian Alunaru

 Universitatea de Vest "Vasile Goldiș" din Arad, Rumunsko

Professor Emeritus Eileen Barker, OBE, FBA

 London School of Economics and Political Science, Veľká Británia

Prof. Daniel Barnhizer

 Michigan State University College of Law, Spojené štáty americké

Prof. Ing. JUDr. Mgr. Alexander Bělohávek, dr. h.c.

 VŠB TU Ostrava, Česká republika

 WSM Warszawa, Poľsko

Prof. Dr. Pavel Boyko

 Kubanskij gosudarstvennyj universitet, Ruská federácia

Prof. dr hab. Józef Ciągwa

 Uniwersytet Śląski w Katowicach, Poľsko

Prof. Elizabeth Clark

 Brigham Young University, Spojené štáty americké

Prof. Dr. Maximilian Fuchs

 Katholische Universität Eichstätt-Ingolstadt, Nemecko

Prof. Agnes Christian Chaves Faria Alexandrovna Dybova

 Pontificia Universidade Católica do Rio de Janeiro, Brazília

Professeur titulaire Louis-Léon Christians

 Université catholique de Louvain, Belgicko

Prof. Dr. Sc. Tatjana Josipović

 Sveučilište u Zagrebu, Chorvátsko

Prof. Valentina Dmitrijevna Laza, PhD.

 Pyatigorskij gosudarstvennyj lingvisticheskij universitet, Ruská federácia

Doc. Dr. Sc. Aleksandra Maganić

 Sveučilište u Zagrebu, Chorvátsko

Assist. Prof. Nikos Maghioros

 Aristotelio Panepistimio Thessalonikis, Grécko

Doc. JUDr. Filip Melzer, LL.M., Ph. D.

 Univerzita Palackého v Olomouci, Česká republika

Prof. Tsuyoshi Nakano

 Sōka University, Japonsko

Prof. Dr. Dušan Nikolić

 Univerzitet u Novom Sadu, Srbsko

Prof. Alberto Patiño Reyes

 Universidad Iberoamericana, Mexiko

Francisca Pérez Madrid, Profesora titular de universidad

 Universitat de Barcelona, Španielsko

Prof. Dr. Meliha Powlakić

 Univerziteta u Sarajevu, Bosna a Hercegovina

Prof. Michele Rosboch

 Università degli Studi di Torino, Taliansko

Assoc. Prof. Maria Serafimova, PhD.

 Yugozapaden universitet „Neofit Rilski“, Bulharsko

Prof. Balázs Schanda, Ph.D.

 Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Maďarsko

Prof. Charles Szymanski

 Vytauto Didžiojo universitetas, Litva

 Michigan State University College of Law, Spojené štáty americké

Doc. JUDr. Martin Štefko, Ph.D.

✚ Univerzita Karlova v Praze, Česká republika

Emmanuel Tawil, MC

✚ Université Panthéon-Assas, Francúzsko

Dr. Angelo Viglianisi Ferraro

✚ Università degli Studi Mediterranea di Reggio Calabria, Taliansko

Prof. Dr. Dr. h. c. mult. Manfred Weiss

✚ Goethe-Universität Frankfurt am Main, Nemecko

Em. o. Univ.-Prof. DDr. h.c. Dr. Rudolf Welser

✚ Universität Wien, Rakúsko

Prof. dr. Viktorija Žnidaršič Skubic, univ. dipl. prav.

✚ Univerza v Ljubljani, Slovinsko

Domáci členovia redakčnej rady

Doc. JUDr. Juraj Jankuv, PhD.

✚ Trnavská univerzita v Trnave

Prof. JUDr. Soňa Košičiarová, PhD.

✚ Trnavská univerzita v Trnave

Doc. JUDr. Miriam Laclavíková, PhD.

✚ Trnavská univerzita v Trnave

Prof. JUDr. Ján Lazar, DrSc.

✚ Trnavská univerzita v Trnave

Prof. PhDr. Miroslava Szarková, CSc.

✚ Ekonomická univerzita v Bratislave

Prof. JUDr. Ivan Šimovček, CSc.

✚ Trnavská univerzita v Trnave

Prof. doc. JUDr. Marek Šmid, PhD.

✚ Trnavská univerzita v Trnave

Doc. JUDr. PhDr. Adriána Švecová, PhD.

✚ Trnavská univerzita v Trnave

Zahraniční redaktori

Dr. Preeti D. Das

✚ Jawaharlal Nehru University, India

Thlic. Mgr. Monika Menke, Th.D.

 Univerzita Palackého v Olomouci, Česká republika

Prof. Mincho Petrov Minchev, Dr. Habil.

 Velikoturnovski universitet „Sv. Sv. Kiril i Metodii“, Bulharsko

Prof. Tatiana Aleksandrovna Senyushkina, Dr.

 Tavricheskaya akademii Krymskogo federalnogo universiteta imeni V. I. Vernadskogo, Krymská republika

Editorial Board

Editor in Chief

Doc. JUDr. Marianna Novotná, PhD.

✚ Trnava University in Trnava, Slovakia

Executive Editor

Ing. Jana Koprlová, PhD.

✚ Trnava University in Trnava, Slovakia

Chairman of the Editorial Board

Prof. JUDr. Mgr. Andrea Olšovská, PhD.

✚ Trnava University in Trnava, Slovakia

Foreign Members of the Editorial Board

Assoc. Prof. Dr. Christian Alunaru

✚ “Vasile Goldiș” Western University of Arad, Romania

Professor Emeritus Eileen Barker, OBE, FBA

✚ London School of Economics and Political Science, United Kingdom

Prof. Daniel Barnhizer

✚ Michigan State University College of Law, United States of America

Prof. Ing. JUDr. Mgr. Alexander Bělohávek, dr. h.c.

✚ VŠB TU Ostrava, Czech Republic

✚ WSM Warszawa, Poland

Prof. Dr. Pavel Boyko

✚ Kuban State University, Russian Federation

Prof. Agnes Christian Chaves Faria Alexandrovna Dybova

✚ Pontifical Catholic University of Rio de Janeiro, Brasil

Professeur titulaire Louis-Léon Christians

✚ Catholic University of Louvain, Belgium

Prof. dr hab. Józef Ciągwa

✚ University of Silesia in Katowice, Poland

Prof. Elizabeth Clark

✚ Brigham Young University, United States of America

Prof. Dr. Maximilian Fuchs

 Catholic University of Eichstätt-Ingolstadt, Germany

Prof. Dr. Sc. Tatjana Josipović

 University of Zagreb, Croatia

Prof. Valentina Dmitrijevna Laza, PhD.

 Pyatigorsk State Linguistic University, Russian Federation

Assoc. Prof. Dr. Sc. Aleksandra Maganić

 University of Zagreb, Croatia

Assist. Prof. Nikos Maghioros

 Aristotle University of Thessaloniki, Greece

Assoc. Prof. JUDr. Filip Melzer, LL.M., Ph. D.

 Palacký University Olomouc, Czech Republic

Prof. Tsuyoshi Nakano

 Soka University, Japan

Prof. Dr. Dušan Nikolić

 University of Novi Sad, Serbia

Prof. Alberto Patiño Reyes

 Ibero-American University, Mexico

Francisca Pérez Madrid, Profesora titular de universidad

 University of Barcelona, Spain

Prof. Dr. Meliha Powlakić

 University of Sarajevo, Bosnia and Herzegovina

Prof. Michele Rosboch

 University of Turin, Italy

Prof. Balázs Schanda, Ph.D.

 Pázmány Péter Catholic University, Hungary

Assoc. Prof. Maria Serafimova, PhD.

 South-West University “Neofit Rilski”, Bulgaria

Prof. Charles Szymanski

 Vytautas Magnus University, Lithuania

 Michigan State University College of Law, United States of America

Assoc. Prof. JUDr. Martin Štefko, Ph.D.

 Charles University in Prague, Czech Republic

Emmanuel Tawil, MC

 Panthéon-Assas University, France

Dr. Angelo Viglianisi Ferraro

 “Mediterranea” University of Reggio Calabria, Italy

Prof. Dr. Dr. h. c. mult. Manfred Weiss

 Goethe University Frankfurt am Main, Germany

Em. o. Univ.-Prof. DDr. h.c. Dr. Rudolf Welser

 University of Vienna, Austria

Prof. dr. Viktorija Žnidaršič Skubic, univ. dipl. prav.

 University of Ljubljana, Slovenia

Internal Members of the Editorial Board

Assoc. Prof. JUDr. Juraj Jankuv, PhD.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Prof. JUDr. Soňa Košičiarová, PhD.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Doc. JUDr. Miriam Laclavíková, PhD.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Prof. JUDr. Ján Lazar, DrSc.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Prof. PhDr. Miroslava Szarková, CSc.

 University of Economics in Bratislava, Slovakia

Prof. JUDr. Ivan Šimovček, CSc.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Prof. Assoc. Prof. JUDr. Marek Šmid, PhD.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Assoc. Prof. JUDr. PhDr. Adriána Švecová, PhD.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Foreign Editors

Dr. Preeti D. Das

 Jawaharlal Nehru University, India

Thlic. Mgr. Monika Menke, Th.D.

 Palacký University Olomouc, Czech Republic

Prof. Mincho Petrov Minchev, Dr. Habil.

 St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Turnovo, Bulgaria

Prof. Tatiana Aleksandrovna Senyushkina, Dr.

 Taurida Academy of Crimean Federal University named after V. I. Vernadsky, Republic of Crimea

Obsah

Jana Koprlová

Editoriál k jesennej edícii

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA 202013

ŠTÚDIE

Marianna Novotná – Milan Hulmák

Zodpovednosť platforiem vyplývajúca z ich postavenia

ako zmluvnej strany, sprostredkovateľa

a sekundárne zodpovedného subjektu21

Renata Pawlik

Liability for Intentional Crime

as Consequence of Traffic Offenses –

Comparative Considerations46

Karol Ryszkowski

The Fate of the Roman Law in the Eastern Europe

since the Death of Justinian the Great

until the Fall of the Byzantine Empire76

Jakub Morávek

Povídání o českém pracovním právu

v době koronaviru93

Lenka Scheu

Diskriminace žen v politickém životě:

O protiústavnosti vyrovnávacích opatření

v durynském volebním zákonu118

Justyna Krzywowska

Polysemy of the Term Complaint in Legal Doctrine –

the Impact of Roman Law on Canon Law131

RECENZIE

Soňa Košičiarová

Джилджов, Алеко и Мария Нейкова:

Административно обслужване. София: Авангард Прима,

2018. 290 с. ISBN 978-619-160-945-1

[Džildžov, Aleko a Maria Nejkova:

Služby verejnej správy. Sofia: Avangard Prima,

2018. 290 s. ISBN 978-619-160-945-1]147

Informácie pre autorov160

Etický kódex170

Contents

Jana Koprlová

Editorial for Autumn Edition

of the SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA 2020 17

STUDIES

Marianna Novotná – Milan Hulmák

Liability of Platforms

as Contract Parties, Intermediaries

and Secondary Liable Subjects 21

Renata Pawlik

Liability for Intentional Crime

as Consequence of Traffic Offenses –

Comparative Considerations 46

Karol Ryszkowski

The Fate of the Roman Law in the Eastern Europe

since the Death of Justinian the Great

until the Fall of the Byzantine Empire 76

Jakub Morávek

The Story about the Czech Labour Law

in the Time of Coronavirus 93

Lenka Scheu

Discrimination of Women in Political Life:

On the Unconstitutionality of Countervailing Measures

in the Thuringian Electoral Act 118

Justyna Krzywkowska

Polysemy of the Term Complaint in Legal Doctrine –

the Impact of Roman Law on Canon Law 131

REVIEWS

Soňa Košičiarová

Giljov, Aleko and Maria Neykova:

Administrative Services. Sofia: Avangard Prima,

2018. 290 p. ISBN 978-619-160-945-1147

Information for Authors165

Code of Ethics173

Editoriál k jesennej edícii SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA 2020

Ctení čitatelia, vážení přátelia,

dovoľte, aby som Vám predstavila tretie číslo ôsmeho ročníka **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**, medzinárodného internetového vedeckého časopisu zameraného na právne otázky v interdisciplinárnych súvislostiach.

Časopis **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** vychádza pod záštitou Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave a tematicky sa zameriava najmä na spoločensky významné prierezové súvislosti otázok verejného práva a súkromného práva na národnej, nadnárodnej, ako aj medzinárodnej úrovni, pričom prijíma a publikuje výhradne pôvodné, doposiaľ nepublikované príspevky.

Časopis vychádza v elektronickej on-line podobe pravidelne štyrikrát ročne, a to v termínoch 31. marec, 30. jún, 30. september a 31. december, pričom ponúka priestor pre publikáciu príspevkov v podobe samostatných vedeckých štúdií, ako aj cyklov vedeckých štúdií, esejí zamýšľajúcich sa nad aktuálnou spoločenskou témou alebo dianím, recenzií publikácií vzťahujúcich sa na hlavné zameranie časopisu, a taktiež informácií, ako aj správ súvisiacich so základným poslaním časopisu.

Webová stránka časopisu **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** ponúka čitateľskej verejnosti informácie v bežnom grafickom rozhraní, a súběžne aj v grafickom rozhraní Blind Friendly pre zrakovo hendikepovaných čitateľov paralelne v slovenskom a anglickom jazyku. V oboch jazykoch zabezpečuje redakcia časopisu i spätnú komunikáciu prostredníctvom svojej osobitnej e-mailovej adresy. Zároveň webová stránka časopisu ponúka čitateľom vďaka uplatneniu dynamického responzívneho webdizajnu možnosť prístupu a prehliadania z akéhokoľvek zariadenia umožňujúceho prenos informácií prostredníctvom globálnej siete internet.

Aktuálne, tretie číslo ôsmeho ročníka časopisu **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** ponúka celkovo šesť samostatných vedeckých štúdií, ako aj jednu recenziu pozoruhodnej vedeckej publikácie, napísaných v troch rôznych jazykoch – v angličtine, češtine a slovenčine. V rámci rubriky „Štúdie“ v poradí prvá štúdia prináša veľmi komplexný a podrobný analyticko-syntetický pohľad na mimoriadne aktuálnu problematiku zodpovednosti platforiem, vyplývajúcej z ich postavenia ako zmluvnej strany, sprostredkovateľa a sekundárne zodpovedného subjektu, a to najmä

v širšom priestore Európskej únie. Nasledujúca štúdia dôkladne analyzuje, sprehľadňuje a z pohľadu poľského, nemeckého a slovenského trestného práva vzájomne porovnáva a príkladne vysvetľuje otázky zodpovednosti za úmyselný trestný čin ako dôsledok dopravného priestupku. Tretia štúdia sa venuje podrobnému systematickému objasneniu, ako aj hĺbkovej analýze problematiky ďalšieho vývoja rímskeho práva vo východnej Európe v období od smrti Justiniána Veľkého do pádu Byzantskej ríše. V poradí ďalšia štúdia ponúka čitateľom mimoriadne podrobné a systematické vymedzenie a fundované objasnenie všetkých kľúčových procesov spájajúcich sa so zavedením a komplexným právnym riešením úplne novej a obzvlášť aktuálnej problémovej oblasti v (nielen) českom pracovnom práve – problematiky späté s koronavírusovou pandémiou. Piata štúdia podrobne predstavuje, sprehľadňuje, analyzuje a objasňuje otázky diskriminácie žien v nemeckých volebných zákonoch a samotnom politickom živote, konkrétne z hľadiska identifikovateľnej protiústavnosti vyrovnávacích opatrení v (nielen) durínskom volebnom zákone. Posledná, šiesta štúdia dôkladne analyzuje a hĺbkovo objasňuje principiálne otázky polysémie pojmu sťažnosť v právnej doktríne, a to osobitne z ťažiskového pohľadu vplyvu rímskeho práva na kánonické právo. Rubrika „Recenzie“, zaradená na konci aktuálneho čísla, ponúka recenziu novej jedinečnej bulharskej vedeckej publikácie zameranej na oblasť služieb verejnej správy.

V súvislosti s vydaním tretieho čísla ôsmeho ročníka časopisu **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** by sme veľmi radi informovali všetkých jeho čitateľov, prispievateľov aj priaznivcov, že časopis je registrovaný v medzinárodných vedeckých databázach Crossref, ERIH PLUS a Index Copernicus International a požiadal o registráciu v ďalších medzinárodných vedeckých databázach. Súčasne by sme veľmi radi informovali aj o tom, že do okamihu vydania nového čísla časopisu zaznamenali jeho webové stránky celkom 132 krajín návštev (v abecednom poradí):

1. Afganistan	45. Indonézia	89. Pakistan
2. Albánsko	46. Irak	90. Palestína
3. Alžírsko	47. Irán	91. Panama
4. Angola	48. Island	92. Paraguaj
5. Argentína	49. Izrael	93. Peru
6. Arménsko	50. Írsko	94. Pobrežie slonoviny
7. Austrália	51. Jamajka	95. Poľsko
8. Azerbajdžan	52. Japonsko	96. Portoriko
9. Bangladéš	53. Južná Afrika	97. Portugalsko

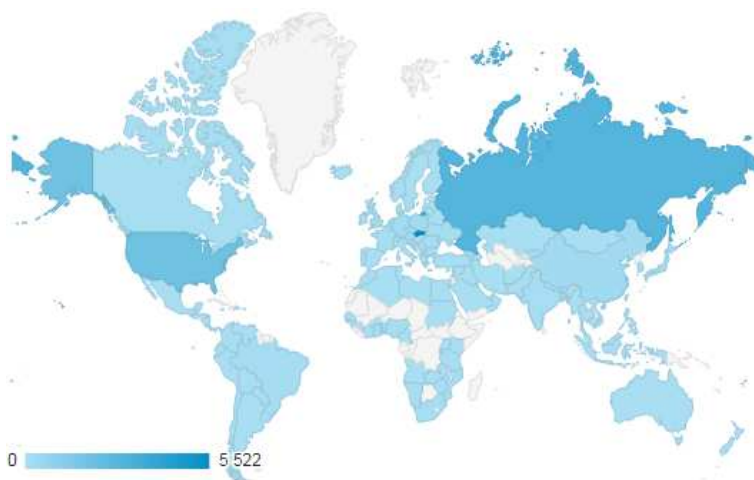
10. Barbados	54. Južná Kórea	98. Rakúsko
11. Belgicko	55. Kambodža	99. Rumunsko
12. Benin	56. Kamerun	100. Rusko
13. Bielorusko	57. Kanada	101. Rwanda
14. Bolívia	58. Kazachstan	102. Saudská Arábia
15. Bosna a Hercegovina	59. Keňa	103. Senegal
16. Brazília	60. Kirgizsko	104. Seychely
17. Bulharsko	61. Kolumbia	105. Singapur
18. Burkina Faso	62. Kosovo	106. Sint Maarten
19. Burundi	63. Kostarika	107. Slovensko
20. Curaçao	64. Kuvajt	108. Slovinsko
21. Cyprus	65. Libanon	109. Spojené arabské emiráty
22. Česká republika	66. Litva	110. Spojené kráľovstvo
23. Čile	67. Líbya	111. Spojené štáty americké
24. Čína	68. Lotyšsko	112. Srbsko
25. Dánsko	69. Luxembursko	113. Sudán
26. Dominika	70. Macedónsko	114. Sýria
27. Dominikánska republika	71. Maďarsko	115. Španielsko
28. Egypt	72. Malajzia	116. Švajčiarsko
29. Ekvádor	73. Malta	117. Švédsko
30. Estónsko	74. Maroko	118. Taiwan
31. Fidži	75. Maurícius	119. Taliansko
32. Filipíny	76. Mexiko	120. Tanzánia
33. Fínsko	77. Mjanmarsko	121. Thajsko
34. Francúzsko	78. Moldavsko	122. Togo
35. Ghana	79. Mongolsko	123. Trinidad a Tobago
36. Grécko	80. Mozambik	124. Tunisko
37. Gruzínsko	81. Namíbia	125. Turecko
38. Guatemala	82. Nemecko	126. Uganda
39. Guinea	83. Nepál	127. Ukrajina
40. Holandsko	84. Nigéria	128. Uruguaj
41. Honduras	85. Nikaragua	129. Venezuela
42. Hongkong	86. Nórsko	130. Vietnam
43. Chorvátsko	87. Nový Zéland	131. Zambia
44. India	88. Omán	132. Zimbabwe

Pri príležitosti vydania tretieho čísla ôsmeho ročníka časopisu by som sa veľmi rada úprimne poďakovala všetkým prispievateľom, ktorí doň aktívne prispeli a podelili sa tak s čitateľmi o svoje vedomosti, skúsenosti či nevšedné pohľady na problematiku právnych otázok, a rovnako tiež vedeniu Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave, všet-

kým priateľom, kolegom, zamestnancom Právnickej fakulty i rektorátu Trnavskej univerzity v Trnave za ich podporu a podnetné rady, a napokon tiež členom redakčnej rady časopisu a redakčnému tímu.

Verím, že časopis **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** poskytne podnetnú a inšpiratívnu platformu pre komunikáciu na úrovni odbornej aj občianskej verejnosti, a rovnako tiež pre vedecké a celospoločenské prínosné riešenia aktuálnych právnych otázok v kontexte ich najširších interdisciplinárnych spoločenských súvislostí, a to nielen na národnej, ale aj na regionálnej a medzinárodnej úrovni.

Obrázok 1 Teritoriálny prehľad krajín návštev webových stránok časopisu **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** do okamihu vydania tretieho čísla ôsmeho ročníka

Prameň: Nástroje Google Analytics uplatnené na webových stránkach časopisu **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**. Dostupné na internete: <http://www.google.com/analytics/>.
© Google Analytics.

V mene celej redakčnej rady a redakcie časopisu **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**

s úctou,

Jana Koprlová

Trnava 30. september 2020

Editorial for Autumn Edition of the SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA 2020

Dear readers and friends,

let me introduce the third issue of the eighth volume of **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**, an international scientific online journal for the study of legal issues in the interdisciplinary context.

The journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** is issued under the auspices of the Faculty of Law of the Trnava University in Trnava, Slovakia, and it thematically focuses mainly on socially relevant interdisciplinary relations connected with issues of public law and private law at the national, transnational and international levels, while accepting and publishing exclusively original, hitherto unpublished contributions.

The journal is issued in an electronic on-line version four times a year, regularly on March 31st, June 30th, September 30th and December 31st, and it offers a platform for publication of contributions in the form of separate papers and scientific studies as well as scientific studies in cycles, essays on current social topics or events, reviews on publications related to the main orientation of the journal and also information or reports connected with the inherent mission of the journal.

The website of the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** offers the reading public information in the common graphical user interface as well as in the blind-friendly interface designed for visually handicapped readers, both parallel in the Slovak as well as English languages. In both languages the journal's editorial office provides also feedback communication through its own e-mail address. At the same time, the website of the journal offers readers due to the use of dynamic responsive web design accession and browsing by using any equipment that allows transmission of information via the global Internet network.

The current, third issue of the eighth volume of the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** offers a total of six separate scientific studies as well as one review of notable scientific publication written in three different languages – in the English, Czech and Slovak languages. Within the section “Studies”, the very first study brings a very comprehensive and detailed analytical-synthetic view of the extremely current issues of liability of platforms as the contract parties, the intermediaries and the secondary liable subjects, especially in the wider area of the European Un-

ion. The following study thoroughly analyses, clarifies and from the point of view of the Polish, German and Slovak criminal laws compares as well as exemplarily explains the questions of liability for an intentional crime as a consequence of a traffic offense. The third study concentrates on a detailed systematic clarification as well as in-depth analysis of the issue of further development of the Roman law in the Eastern Europe in the period since the death of Justinian the Great until the fall of the Byzantine Empire. The next study offers readers an extraordinary detailed and systematic definition as well as well-founded explanation of all the key processes associated with the introduction and the complex legal solution of a completely new and essentially current problem area in (not only) the Czech labour law – of the issues related to the coronavirus pandemics. The fifth study presents, streamlines, analyses in detail and clarifies the questions of discrimination against women in the German electoral laws and the political life itself, specifically in terms of the identifiable unconstitutionality of countervailing measures in the (not only) Thuringian electoral act. The final, sixth study very precisely analyses and deeply explains the fundamental questions of the polysemy of the term of complaint in the legal doctrine, especially from the central point of view of the influence of the Roman law on the canon law. The section “Reviews”, placed at the end of the current issue, offers review of a new unique Bulgarian scientific publication aimed at the area of administrative services.

In relation to the release of the third issue of the eighth volume of the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** we are pleased to inform all its readers, contributors as well as fans that the journal has been registered in the international scientific databases Crossref, ERIH PLUS and Index Copernicus International and applied for registration in other international scientific databases. At the same time, we would like to inform that till the date of the new issue, the journal's websites had recorded a total of 132 countries of visits (in alphabetical order):

1. Afghanistan	45. Greece	89. Palestine
2. Albania	46. Guatemala	90. Panama
3. Algeria	47. Guinea	91. Paraguay
4. Angola	48. Honduras	92. Peru
5. Argentina	49. Hong Kong	93. Philippines
6. Armenia	50. Hungary	94. Poland
7. Australia	51. Iceland	95. Portugal
8. Austria	52. India	96. Puerto Rico
9. Azerbaijan	53. Indonesia	97. Romania

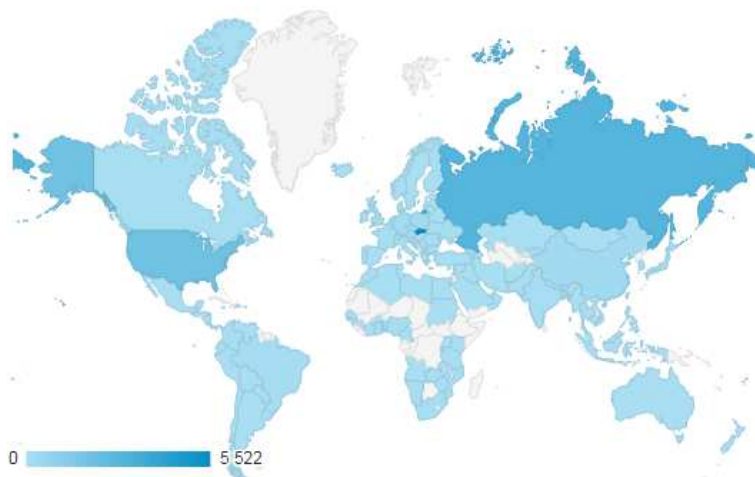
10. Bangladesh	54. Iran	98. Russia
11. Barbados	55. Iraq	99. Rwanda
12. Belarus	56. Ireland	100. Saudi Arabia
13. Belgium	57. Israel	101. Senegal
14. Benin	58. Italy	102. Serbia
15. Bolivia	59. Jamaica	103. Seychelles
16. Bosnia and Herzegovina	60. Japan	104. Singapore
17. Brazil	61. Kazakhstan	105. Sint Maarten
18. Bulgaria	62. Kenya	106. Slovakia
19. Burkina Faso	63. Kosovo	107. Slovenia
20. Burundi	64. Kuwait	108. South Africa
21. Cambodia	65. Kyrgyzstan	109. South Korea
22. Cameroon	66. Latvia	110. Spain
23. Canada	67. Lebanon	111. Sudan
24. Chile	68. Libya	112. Sweden
25. China	69. Lithuania	113. Switzerland
26. Colombia	70. Luxembourg	114. Syria
27. Costa Rica	71. Macedonia	115. Taiwan
28. Côte d'Ivoire	72. Malaysia	116. Tanzania
29. Croatia	73. Malta	117. Thailand
30. Curaçao	74. Mauritius	118. The Netherlands
31. Cyprus	75. Mexico	119. Togo
32. Czech Republic	76. Moldova	120. Trinidad and Tobago
33. Denmark	77. Mongolia	121. Tunisia
34. Dominica	78. Morocco	122. Turkey
35. Dominican Republic	79. Mozambique	123. Uganda
36. Ecuador	80. Myanmar	124. Ukraine
37. Egypt	81. Namibia	125. United Arab Emirates
38. Estonia	82. Nepal	126. United Kingdom
39. Fiji	83. New Zealand	127. United States of America
40. Finland	84. Nicaragua	128. Uruguay
41. France	85. Nigeria	129. Venezuela
42. Georgia	86. Norway	130. Vietnam
43. Germany	87. Oman	131. Zambia
44. Ghana	88. Pakistan	132. Zimbabwe

On the occasion of launching the third issue of the eighth volume of the journal, I would be delighted to sincerely thank all the contributors who have contributed in it actively and have shared with the readers their knowledge, experience or extraordinary views on legal issues as well as the top management of the Faculty of Law of the Trnava University.

ty in Trnava, all friends, colleagues, employees of the Faculty of Law, the rector's administration at the Trnava University in Trnava for all support and suggestive advices and, finally, also the members of journal's editorial board and the editorial team.

I believe that the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** provides a stimulating and inspirational platform for communication both on the professional level and the level of the civic society as well as for scientific and society-wide beneficial solutions to current legal issues in context of their broadest interdisciplinary social relations, in like manner at national, regional and international levels.

Figure 1 Territorial View of Visitors' Countries in Relation to the Websites of the Journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** before Issuing the Third Issue of the Eighth Volume

Source: Tools of Google Analytics in Relation to Websites of the Journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**. Available at: <http://www.google.com/analytics/>. © Google Analytics.

On behalf of the entire editorial board and editorial office of the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**

Yours faithfully,

Jana Koprlová

Trnava, Slovakia, September 30th, 2020

Zodpovednosť platforiem vyplývajúca z ich postavenia ako zmluvnej strany, sprostredkovateľa a sekundárne zodpovedného subjektu¹

Liability of Platforms as Contract Parties, Intermediaries and Secondary Liable Subjects

Marianna Novotná
Milan Hulmák

Abstract: *The paper discusses the possibilities of considering the platforms being liable within their position as an “intermediary” in the broadest sense in the triangle relationship of the platform, the supplier (service provider) and the recipient of services or goods (customer). Given the extension of possible interactions in the field of liability between the platform and its users, the liability issues discussed are limited in particular to defining in which cases, under what conditions and to what extent as well as in what position the platform also bears (should bear) liability for the performance provided by the supplier.*

Key Words: Civil Law; Intermediary Platforms; Contract Liability; Liability of Intermediary; Predominant Influence of Platform; the European Union.

Abstrakt: *Príspevok sa zaoberá otázkou, akým spôsobom je možné nazerať na problematiku vyvodenia zodpovednosti sprostredkovateľskej platformy v rámci jej postavenia ako „sprostredkovateľa“ v tom najširšom slova zmysle v trojstrannom vzťahu platformy, dodávateľa (poskytovateľa služieb) a koncového príjemcu služieb alebo tovaru (zákazníka). Vzhľadom na šírku do úvahy prichádzajúcich interakcií v oblasti zodpovednosti medzi platformou a jej používateľmi sa predkladané úvahy obmedzujú predovšetkým na vymedzenie, v ktorých prípadoch, za splnenia akých podmienok a v akom rozsahu a postavení zodpovedá (mala by zodpovedať) platforma aj za plnenie, ktoré je poskytované dodávateľom.*

¹ Príspevok bol vypracovaný v rámci riešenia výskumného projektu Agentúry na podporu výskumu a vývoja č. APVV-17-0562 s názvom „Zmluvy uzatvárané prostredníctvom elektronických platforiem“, zodpovedný riešiteľ doc. JUDr. Kristián Csach, PhD.

KLúčové slová: Občianske právo; sprostredkovateľské platformy; zmluvná zodpovednosť; zodpovednosť sprostredkovateľa; prevažujúci vplyv platformy; Európska únia.

Úvod

Niekoľko posledných rokov sme svedkami vzráňajúcej sa (čo do svojho obsahového záberu, a zákonite tým aj do samotného rozsahu) odbornej diskusie o postavení platforiem z pohľadu sociálneho, ekonomického, právneho, či v určitých aspektoch i z pohľadu etického. Platformy ako akési základne, ktoré sú zdieľané spoločne viacerými účastníkmi s cieľom uskutočňovania určitých aktivít na nich či s ich pomocou, sa do hľadávania práva dostali či už z dôvodu potreby verejnoprávnej regulácie ich činnosti (povolenie na výkon činnosti na území konkrétneho štátu, zdanenie platforiem, ochrana hospodárskej súťaže a podobne), alebo z dôvodu možnosti či nemožnosti ich podradenia pod dovtedy existujúci právny rámec regulácie súkromnoprávných vzťahov a z toho vyplývajúcich následkov.²

Napriek tomu, že aj v „reálnom“ svete existuje množstvo prípadov, ktoré spĺňajú atribúty definície platformy ako základne, ktorá umožňuje alebo uľahčuje interakciu medzi jej používateľmi (v dôsledku čoho sa prevádzkovateľ platformy pohybuje na „dvojstrannom“ alebo „viacstrannom“ trhu),³ napríklad trhoviská, výstaviská, galérie a podobne,⁴ až

² K regulácii platforiem na národnej úrovni (či už z pohľadu všeobecnej regulácie sprostredkovateľských platforiem alebo parciálnej regulácie niektorých dopadov používania sprostredkovateľských platforiem) pozri napríklad francúzsky *Loi n° 2016-1321 pour une République numérique* [2016-10-07] a v nadväznosti naň článok L. 111-7 *Code de la consommation*, portugalský *Lei n.º 45/2018 Regime jurídico da atividade de transporte individual e remunerado de passageiros em veículos descaracterizados a partir de plataforma eletrónica* [2018-08-10]; podobne k regulácii v Číne pozri HONG, X. Regulation of E-commerce Intermediaries: An International Perspective. *Comparative Law Journal of the Pacific: Trade Development through Harmonization of Commercial Law*. 2015, vol. 19, s. 365. Hors Serie. ISSN 2703-4666.

³ Pozri napríklad RYSMAN, M. The Economics of Two-sided Markets. *Journal of Economic Perspectives* [online]. 2009, vol. 23, no. 3, s. 125-126 [cit. 2020-09-01]. ISSN 0895-3309. Dostupné na: <https://doi.org/10.1257/jep.23.3.125>; a FILISTRUCCHI, L., D. GERADIN, E. van DAMME a P. AFFELDT. Market Definition in Two-sided Markets: Theory and Practice. *Journal of Competition Law and Economics* [online]. 2014, vol. 10, no. 2, s. 293-339 [cit. 2020-09-01]. ISSN 1744-6422. Dostupné na: <https://doi.org/10.1093/joclec/nhu007>.

⁴ Bližšie pozri ENGERT, A. Digitale Plattformen. *Archiv für die civilistische Praxis* [online]. 2018, Jg. 218, Nr. 2-4, s. 306 [cit. 2020-09-01]. ISSN 0003-8997. Dostupné na: <https://doi.org/10.1628/acp-2018-0013>.

s technickým pokrokom v oblasti digitalizácie, ktorý umožnil vznik toho, čo dnes nazývame digitálnymi platformami,⁵ sa diskusia posunula smerom k technickej štandardizácii⁶ ich fungovania na jednej strane a k vytváraniu právneho rámca, ktorým by mali byť zastrešené alebo ktorým by sa mali spravovať niektoré z aspektov ich fungovania na trhu na strane druhej.

Platformy pôsobiace na určitom trhu môžu mať rôznu povahu, pokiaľ ide o mieru ich ingerencie alebo vplyvu na samotné poskytovanie služby treťou stranou. Prevádzkovateľ platformy môže participovať na trhu prostredníctvom kontroly uskutočnených transakcií na danej platforme, pričom zmluvy sú uzatvárané priamo platformou alebo je ich uzavretie aspoň preukázateľne sprostredkované platformou. Takéto sprostredkovateľské platformy dosahujú svoje príjmy výlučne alebo aspoň prevažne prostredníctvom provízií z uzatvorených zmlúv (Ebay, Amazon, Airbnb, HRS, Helpling a podobne). Na rozdiel od sprostredkovateľských platforiem informačné platformy nemajú tendenciu kontrolovať transakcie na trhu. Podporujú však ich vznik tým, že umožňujú vyhľadávanie vhodných zmluvných príležitostí a prostredníctvom systému hodnotenia prispievajú ku kontrole správania sa účastníkov a kvalite poskytovaného plnenia (Trivago, Tripadvisor a podobne).⁷

Predmetom záujmu nášho príspevku sú platformy, ktoré plnia úlohu sprostredkovateľa medzi poskytovateľmi služieb, ponúkajúcimi svoje aktíva, zdroje, čas alebo schopnosti,⁸ a používateľmi týchto služieb, pričom úlohou platformy je zjednodušenie vzájomných transakcií medzi týmito poskytovateľmi a používateľmi služieb (zároveň však nie je vylúčené, aby relevantné služby poskytovali i samotné platformy).

⁵ Bližšie pozri ENGERT, A. Digitale Plattformen. *Archiv für die civilistische Praxis* [online]. 2018, Jg. 218, Nr. 2-4, s. 307 [cit. 2020-09-01]. ISSN 0003-8997. Dostupné na: <https://doi.org/10.1628/acp-2018-0013>.

⁶ V rámci technickej štandardizácie došlo napríklad k prijatiu medzinárodných štandardov pre hodnotiace systémy spotrebiteľov, obsahujúcich požiadavky a odporúčania pre správu takýchto hodnotení, ich zber, úpravu a zverejňovanie. Bližšie pozri *Online Consumer Reviews – Principles and Requirements for Their Collection, Moderation and Publication* [online]. 2018-06-11, ISO 20488:2018 [cit. 2020-09-01]. Dostupné na: <https://doi.org/10.3403/30344915>.

⁷ Bližšie pozri ENGERT, A. Digitale Plattformen. *Archiv für die civilistische Praxis* [online]. 2018, Jg. 218, Nr. 2-4, s. 309-310 [cit. 2020-09-01]. ISSN 0003-8997. Dostupné na: <https://doi.org/10.1628/acp-2018-0013>.

⁸ Môže ísť o súkromné osoby, ktoré príležitostne ponúkajú svoje služby (tzv. „peers“), alebo o poskytovateľov služieb v rámci ich odbornej spôsobilosti (profesionálni poskytovatelia služieb).

Modely, v rámci ktorých fungujú platformy, môžu mať rôzne podoby a formy realizácie, zasahujúc rôzne segmenty trhu (ubytovanie, prepravné služby, poskytovanie digitálneho obsahu a podobne), pričom cieľom týchto transakcií môže byť na strane poskytovateľa tvorba zisku (napríklad Uber, Airbnb), alebo služby môžu byť poskytované na bezodplatnom základe (napríklad couchsurfing).⁹ Sprostredkovateľskými online platformami v ponímaní nášho príspevku nie sú čisto transakčné platformy dvojstrannej povahy, umožňujúce zákazníkovi objednanie tovaru alebo služieb výmenou za poskytnutie platby (e-shopy), rovnako nimi nie sú rôzne online vyhľadávače, modely platformami fungujúce na princípe zoznamiek alebo online hracie platformy, ktoré spájajú záujemcov za iným účelom ako je uzavretie zmluvy s iným záujemcom.

Z množstva rozmanitých právnych problémov, ktoré sú spojené s fungovaním digitálnych online platformí, sa náš príspevok venuje výlučne oblasti zodpovednostných vzťahov spojených s činnosťou platformy ako média, prostredníctvom ktorého/na ktorom je možné vstupovať do ekonomických transakcií, z ktorých je následne poskytovaná určitá forma plnenia (mimo záujmu príspevku teda zostanú ponechané otázky zodpovednosti voči tretím subjektom, najmä tie, ktoré vyplývajú z porušenia práv duševného vlastníctva alebo z deliktneho práva).

⁹ V danom kontexte je potrebné starostlivo zvážiť otázku (bez)odplatnosti fungovania vzťahov na platforme, pretože absencia peňažného protiplnenia sama osebe nemôže byť jediným kritériom vymedzenia ich charakteru. Napríklad vzhľadom na charakter poskytovania služieb na platforme môže subjekt registrovaný na platforme a ponúkajúci svoje služby pre ostatných užívateľov platformy recipročne profitovať z ponuky ostatných užívateľov (napriek faktu, že protiplnenie vo forme recipročného využitia služby sa nemusí reálne poskytnúť rovnakému subjektu, od ktorého prijal plnenie). V takomto prípade by bolo možné uvažovať o zmiešanom charaktere zmluvy, ktorá by obsahovala prvky zámeny. Obdobne by bolo možné uvažovať v spojitosti s inou ako finančnou formou odplaty za poskytovanie služieb aj o osobných, respektíve iných údajoch, ktoré boli poskytnuté platforme, ako o forme protiplnenia. Bližšie k osobným a iným údajom ako o forme protiplnenia pozri LANGHANKE, C. a M. SCHMIDT-KESSEL. Consumer Data as Consideration. *Journal of European Consumer and Market Law*. 2015, vol. 4, no. 6, s. 218-223. ISSN 2364-4710; JURČOVÁ, M. a M. NOVOTNÁ. Od spoločného kúpneho práva k digitálnej Európe. In: P. VOJČÍK, V. FILIČKO a P. KOROMHÁZ, eds. *Košické dni súkromného práva I*. 1. vyd. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Katedra občianskeho práva, 2016, s. 126-138. ISBN 978-80-8152-400-4; JURČOVÁ, M., M. NOVOTNÁ, Z. ADAMOVÁ a R. DOBROVODSKÝ. Kúpne zmluvy uzatvárané on-line a kúpa digitálneho obsahu – úvahy o novej regulácii. *Právny obzor*. 2017, roč. 100, č. 2, s. 143-161. ISSN 0032-6984.

1 Zodpovednosť prevádzkovateľa platformy vyplývajúca z postavenia platformy ako zmluvnej strany

Pokým zmluvné vzťahy sú vo svojom tradičnom ponímaní založené na dvojstrannosti vzťahu poskytovateľa a príjemcu, vzťahy, do ktorých vstupuje platforma, predpokladajú popri existencii tohto vzťahu aj vzťah každého z týchto subjektov samostatne smerom k platforme. Na jednej strane je tu teda tradičný zmluvný vzťah medzi poskytovateľom (dodávateľom) a zákazníkom, na základe ktorého má byť zákazníkovi dodaný tovar alebo poskytnutá služba alebo digitálny obsah za odplatu v peniazoch, prípadne má byť poskytnuté iné protiplnenie, vrátane poskytnutia osobných údajov, na druhej strane sú tu zmluvný vzťah medzi platformou a zákazníkom, základom ktorého je zmluva medzi prevádzkovateľom platformy a zákazníkom o využívaní služieb platformy, a zmluvný vzťah medzi platformou a dodávateľom, základom ktorého je zmluva uzavretá medzi prevádzkovateľom platformy a dodávateľom o využívaní online sprostredkovateľskej platformy.

Napriek tomu, že zmluva medzi dodávateľom a zákazníkom je uzatváraná s pomocou platformy, v niektorých prípadoch dokonca s významným vplyvom, prípadne až s ingerenciou platformy, v súlade so všeobecnými pravidlami zmluvného práva je vznik záväzkovoprávneho vzťahu, predmetom ktorého je poskytnutie plnenia, vyhradený dodávateľovi a zákazníkovi. Existujúce paradigmy zmluvného práva, ktoré boli konštruované pre typické dvojstranné vzťahy, neposkytujú príliš široký priestor vo vzťahu k platforme. Východiskom uvažovania je, že bez súhlasu nie je možné v súlade s existujúcimi pravidlami zaviazat platformu vo vzťahu k hlavnej zmluve, keďže to odporuje tak základnej zásade relativity záväzkovoprávných vzťahov, rovnako ako zásade slobody vôle subjektov vstupovať do takýchto vzťahov.¹⁰ A to aj napriek tomu, že zákazníkovi sa z jeho pohľadu môže javiť, že uzatvára zmluvu priamo s platformou, ktorú pozná a ktorej je používateľom, ignorujúc relatívne často existenciu tretej strany ako poskytovateľa služby alebo dodávateľa, s ktorým minimálne v začiatočnom štádiu nemá žiadny kontakt a ktorého identita ho vo väčšine prípadov nezaujíma.

Pravidlá zmluvnej zodpovednosti relevantné vo vzťahu k sprostredkovateľským online platformám vyplývajú momentálne prevažne z vnút-

¹⁰ Porovnaj SØRENSEN, M. J. Intermediary Platforms – The Contractual Legal Framework. *Nordic Journal of Commercial Law* [online]. 2018, no. 1, s. 84 [cit. 2020-09-01]. ISSN 1459-9686. Dostupné na: <https://doi.org/10.5278/ojs.njcl.v0i1.2485>.

roštatných právnych predpisov všeobecného charakteru jednotlivých štátov (ustanovenia upravujúce zodpovednosť sprostredkovateľa, prípadne ustanovenia upravujúce zastúpenie,¹¹ ustanovenia spotrebiteľského práva a podobne), v niektorých málo prípadoch už s legislatívnymi zmenami reflektujúcimi špecifické postavenie online sprostredkovateľských platforiem.

Pokiaľ ide o porušenie zmluvných alebo zákonných povinností uložených platforme (prevádzkovateľovi platformy) ako zmluvnej strane (napríklad informačné povinnosti, povinnosti ochrany osobných údajov, povinnosti kontroly činnosti užívateľov a podobne),¹² prípadne ak platforma vstupuje priamo do zmluvných vzťahov so zákazníkmi zmluvami, ktoré sú oddelené od hlavnej zmluvy (napríklad zmluvy, ktorými zákazník akceptuje podmienky používania platformy), nevznikajú v tomto ohľade zásadnejšie problémy, s výnimkou situácií, v ktorých by bolo prípadne možné v súlade s existujúcimi zmluvnými paradigmami vyvodit' vo vzťahu k hlavnej zmluve medzi poskytovateľom a zákazníkom zodpovednosť platformy.

V uvedenom kontexte ide predovšetkým o posun od zásadne subjektívneho ponímania zmluvy, založeného na vôli zmluvnej strany, k objektívnemu ponímaniu, ktoré je založené na interpretácii zmluvného vzťahu zahŕňajúceho odôvodnené očakávania zákazníka (mnohokrát v závislosti od konkrétneho typu trhu, na ktorom platforma pôsobí, do-

¹¹ V danom kontexte možno poukázať na § 32 ods. 1 *Zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov* („Ak z právneho úkonu nevplyýva, že niekto koná za niekoho iného, platí, že koná vo vlastnom mene“), ktorý vyjadruje princíp publicity zastúpenia a je definíčným princípom zastúpenia vo všeobecnom meradle. Ak platforma zlyhá v identifikácii zmluvného partnera pre prijímateľa služby, mala by sa samotná stať jeho zmluvným partnerom a mali by sa dať voči nej uplatňovať nároky zo sprostredkovaného vzťahu. Bližšie pozri JURČOVÁ, M. Zdieľaná ekonomika a platformy. In: D. LENGYELOVÁ, ed. *Právny pluralizmus a pojem práva*. 1. vyd. Bratislava: Slovak Academic Press, 2017, s. 245-253. ISBN 978-80-89607-57-0.

¹² Napríklad Xue Hong rozlišuje v podstate tri režimy zodpovednosti prevádzkovateľa platformy podľa uloženej povinnosti kontroly informácií a činnosti jednotlivých používateľov platformy. Bližšie pozri HONG, X. Regulation of E-commerce Intermediaries: An International Perspective. *Comparative Law Journal of the Pacific: Trade Development through Harmonization of Commercial Law*. 2015, vol. 19, s. 369 a nasl. Hors Serie. ISSN 2703-4666.

chádza k situáciám, kedy si zákazník nie je vedomý toho, že službu poskytuje alebo tovar dodáva tretia strana).¹³

Vo vzťahu k platformám ide najmä o situácie, kedy z pohľadu zákazníka, ktorému je poskytované plnenie, nie je celkom zrejmé, kto stojí na druhej strane jeho zmluvného vzťahu, ak platforma vzbudzuje u zákazníkov odôvodnené očakávanie, že samotná platforma je zmluvnou stranou poskytujúcou plnenie alebo minimálne zohráva dôležitú úlohu v rámci plnenia z hlavnej zmluvy. Takéto zdanie aktivizácie môže platforma v rámci hlavnej zmluvy vzbudzovať najmä vtedy, ak zákazníka nedostatočne informuje o svojom postavení ako výlučne sprostredkovateľského subjektu¹⁴ alebo ak sú informácie o postavení platformy ako sprostredkovateľa komunikované spôsobom, v dôsledku ktorého nemožno od bežného zákazníka očakávať, že porozumie dôsledkom týchto informácií vo vzťahu k jeho právnomu postaveniu.¹⁵ Samozrejme, uvedené neznamená, že platforma by bola povinná pre splnenie svojej povinnosti dostatočnej informovanosti zákazníka o jej postavení ako sprostredkovateľa vysvetľovať zákazníkovi, aké konkrétne právne následky vo vzťahu k nemu toto postavenie platformy má. Je však povinná podať informáciu

¹³ Bližšie pozri HULMÁK, M. Soukromoprávní regulace platformem. In: K. CSACH, ed. *Ad hoc legislativa v súkromnom práve*. 1. vyd. Praha: Leges, 2019, s. 185-202. ISBN 978-80-7502-422-0.

¹⁴ V danom kontexte pozri rozhodnutie *Case of Sabrina Wathelet v. Garage Bietheres & Fils SPRL* [2016-11-09]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, 2016, C-149/15, ktorý v prípade, ktorý sa síce netýkal priamo sprostredkovateľských platforiem, rozhodol, že pojem „predávajúci“ v zmysle článku 1 ods. 2 písm. c) *Smernice 1999/44/ES Európskeho parlamentu a Rady z 25. mája 1999 o určitých aspektoch predaja spotrebného tovaru a záruk na spotrebný tovar*. Ú.v. EÚ L 171, 1999-07-07, s. 223-227, musí byť vykladaný tak, že zahŕňa aj podnikateľa konajúceho ako prostredník na účet súkromnej osoby, ktorý kupujúceho spotrebiteľa riadne neinformoval o tom, že vlastníkom predávaného tovaru je táto súkromná osoba. Uvedený výklad nie je závislý na skutočnosti, či prostredník konal v rámci sprostredkovania za odplatu.

¹⁵ Jeden z dvoch dánskych Najvyšších súdov (Østre Landsret) rozhodol (U.2016.1062 Ø), že cestovná agentúra pôsobiaca ako online platforma neposkytla dostatok informácií o svojom postavení ako výlučného sprostredkovateľa. Všeobecné obchodné podmienky v zmluve o užívaní obsahovali tzv. opt-out klauzulu, ktorá bola spomenutá v záhlaví a päte strany rovnako ako pred zaplacením, tak aj po zaplatení. Dánsky Najvyšší súd dospel k záveru, že interpretáciou informácií poskytnutých platformou nemožno predpokladať, že bežný spotrebiteľ by mohol výlučne na základe týchto informácií vyvodit' nejaké následky pre svoje právne postavenie vo vzťahu k platforme; z tohto dôvodu bola poskytnutá informácia nedostačujúca. Bližšie pozri SØRENSEN, M. J. Intermediary Platforms – The Contractual Legal Framework. *Nordic Journal of Commercial Law* [online]. 2018, no. 1, s. 76 [cit. 2020-09-01]. ISSN 1459-9686. Dostupné na: <https://doi.org/10.5278/ojs.njcl.v0i1.2485>.

spôsobom a v rozsahu, ktorý je aj pre bežného zákazníka jasný a zrozumiteľný čo do svojho obsahu.

Obdobne môže platforma vzbudiť u zákazníka zdanie aktivity v rámci hlavnej zmluvy tiež vtedy, ak svojím správaním dáva najavo, že určitým spôsobom garantuje poskytovanie plnenia z hlavnej zmluvy, napríklad tým, že kontroluje poskytovateľov, vzdeláva ich, monitoruje ich činnosť a podobne.¹⁶ V súlade s mierou „garancií“, ktoré sa zákazníkovi javia ako poskytované platformou, vyvstáva otázka, či by platforma v určitom rozsahu mala prevziať popri poskytovateľovi zodpovednosť obdobnú jeho zmluvnej zodpovednosti za nesplnenie v prípade, ak je „garancia“ viazaná na plnenie, prípadne či by mala prevziať určitý rozsah zodpovednosti za poskytovateľa, ak miera „garancie“ smeruje skôr k poskytovateľovi (výber, kontrola a podobne).

Ak platforma vzbudzuje v zákazníkovi odôvodnené očakávanie, že je priamo poskytovateľom tovaru alebo služby, zodpovedá platforma ako poskytovateľ plnenia v súlade so zmluvou, ktorá bola so zákazníkom uzatvorená. Určité usmernenie pri rozhodovaní, či sprostredkovateľa možno považovať za poskytovateľa tovaru alebo prípadne i služby, môžeme nájsť v rozhodnutí Súdneho dvora Európskej únie vo veci C-149/15 Wathelet proti Garage Bietheres & Fils SPRL, podľa ktorého je „... súd povinný overiť, či je dodávateľ považovaný za „predávajúceho“, pokiaľ spotrebiteľ riadne neinformoval o tom, že nie je vlastníkom dotknutého tovaru, čo od súdu vyžaduje zohľadniť všetky okolnosti prejednávanej veci. V tomto ohľade môžu byť relevantné najmä miera účasti a úsilie sprostredkovateľa pri predaji, okolnosti, za ktorých bol tovar prezentovaný spotrebiteľovi, ako i správanie sa spotrebiteľ, z ktorého možno určiť, či tento spotrebiteľ mohol porozumieť tomu, že sprostredkovateľ konal na účet súkromnej osoby.“

2 Zodpovednosť platformy vyplývajúca z jej postavenia ako sprostredkovateľa, princípála, respektíve zástupcu

Sprostredkovateľ vo svojom širšom ponímaní je subjekt, ktorý určitým spôsobom prepája v zmluvnom vzťahu poskytovateľa plnenia a príjemcu plnenia, pričom jeho právne postavenie môže, ale tiež nemusí byť pre jednotlivé prípady osobitne regulované (osobitná regulácia je prítomná

¹⁶ Bližšie pozri SØRENSEN, M. J. Intermediary Platforms – The Contractual Legal Framework. *Nordic Journal of Commercial Law* [online]. 2018, no. 1, s. 85 [cit. 2020-09-01]. ISSN 1459-9686. Dostupné na: <https://doi.org/10.5278/ojs.njcl.v0i1.2485>.

napríklad v prípade komisionárskej zmluvy). Rozhodujúcim faktorom sprostredkovateľského vzťahu v širšom slova zmysle je skutočnosť, že sprostredkovateľ vyvíja činnosť v prospech reálneho poskytovateľa služby alebo tovaru, prepájajúc ho s tretou stranou, pričom sprostredkovateľ nie je stranou samotnej zmluvy, ktorá vznikla medzi poskytovateľom a zákazníkom, a nie je teda ani viazaný záväzkami z nej vyplývajúcimi.¹⁷

Sprostredkovateľské platformy v uvedenom zmysle vytvárajú taktiež určitú formu elektronického prepojenia medzi zákazníkom a poskytovateľom určitej služby a v tomto význame entity, ktorá umožňuje kontakt medzi dvomi stranami s rôznym stupňom kontroly a zasahovania, sú aj chápané, pričom pojem sprostredkovateľ je v takomto ponímaní používaný i v našom príspevku.

V súčasnosti sa množstvo online platforiem prezentuje na trhu ako sprostredkovatelia, ktorí iba uľahčujú vytvorenie zmluvného vzťahu medzi dodávateľom a zákazníkom, pričom zdôrazňujú aj vo svojich podmienkach, že nie sú zmluvnou stranou vo vzťahu ku koncovému príjemcovi tovaru alebo služby a plnia iba úlohu sprostredkovateľa.

Takáto prezentácia platformy je z ekonomického i právneho hľadiska pochopiteľná. Platforma vstupuje do určitej oblasti obchodných aktivít bez toho, aby bola zodpovednou za splnenie zmluvnej povinnosti poskytovanej inou osobou – dodávateľom.¹⁸ Ako sprostredkovateľ tak nielenže nezodpovedá za riadnosť a včasnosť poskytovaného plnenia zo zmluvy medzi dodávateľom a zákazníkom, ale zároveň môže využívať svoje postavenie poskytovateľa služby informačnej spoločnosti s obmedzenou zodpovednosťou za obsah informácií publikovaných na platforme.

Sprostredkovateľská činnosť platformy v širšom ponímaní môže dosahovať rôznu intenzitu a rozsah – od púheho poskytnutia virtuálneho priestoru až po konanie platformy ako zástupcu dodávateľa. Keďže vo väčšine prípadov akýkoľvek kontakt vo vzťahu jednotlivých strán vystupujúcich na platforme prebieha v elektronickej forme práve s pomocou

¹⁷ Porovnaj ØSTERGAARD, K. a S. SANDFELD JAKOBSEN. Platform Intermediaries in the Sharing Economy: Questions of Liability and Remedy. *Nordic Journal of Commercial Law* [online]. 2019, no. 1, s. 21 [cit. 2020-09-01]. ISSN 1459-9686. Dostupné na: <https://doi.org/10.5278/ojs.njcl.v0i1.3299>.

¹⁸ Bližšie pozri BUSCH, Ch., H. SCHULTE-NÖLKE, A. WIEWIÓROWSKA-DOMAGALSKA a F. ZOLL. The Rise of the Platform Economy: A New Challenge for EU Consumer Law?. *Journal of European Consumer and Market Law*. 2016, vol. 5, no. 1, s. 7. ISSN 2364-4710.

platformy a väčšinou i pod jej dohľadom, možno predpokladať a je pravdepodobné, že vo vzťahu k výraznému počtu platforiem umožňuje poskytovateľ plnenia platforme konať v jeho mene a na jeho účet. Platforma tak vystupuje ako „zástupca“, ktorý koná v prospech dodávateľa ako „zástupného“, sama uzatvára zmluvu s tretou stranou, obsahom ktorej je plnenie poskytované dodávateľom tretej strane, pričom tretia strana vstupuje touto zmluvou do vzťahu s dodávateľom.¹⁹ Riešenie otázky zodpovednosti platformy v takto ponímanom vzťahu by následne na seba nabalovalo, respektíve modifikovalo podľa okolností konkrétneho prípadu priamu zodpovednosť dodávateľa ako zmluvnej strany pravidlami upravujúcimi zodpovednosť zástupcu (najmä v kontexte prekročenia oprávnení zástupcu).²⁰

Na druhej strane, viaceré online platformy (napríklad Uber,²¹ a v konečnom dôsledku v určitom rozsahu i Airbnb²² a podobne) pôsobia na trhu veľmi významným spôsobom, ovládajúc daný obchodný model do takej miery, že vo vzťahu k verejnosti i príjemcovi služby sa javia ako skutočný poskytovateľ predmetnej služby, respektíve sa ako strana zmluvného vzťahu, do ktorého vstupuje zákazník, javí byť samotná platforma. Naopak, dodávateľ sa javí byť v takomto prípade skôr v postavení akéhosi pomocníka, ktorého platforma použila pri plnení svojej činnosti (napríklad pri poskytovaní prepravných služieb), čím sa vo vzťahu k subjektu, ktorému je plnenie poskytované (v tomto kontexte zákazníkovi ako veriteľovi), otvárajú úvahy o použití právnej konštrukcie zodpovednosti za pomocníka pri plnení. Konštrukcia zodpovednosti za pomocníka pri plnení vychádza z myšlienky pričítania zodpovednosti princípálovi „za svojich ľudí“, ktorých použil pri poskytovaní svojho plnenia (plnení svoj-

¹⁹ Porovnaj ØSTERGAARD, K. a S. SANDFELD JAKOBSEN. Platform Intermediaries in the Sharing Economy: Questions of Liability and Remedy. *Nordic Journal of Commercial Law* [online]. 2019, no. 1, s. 23 [cit. 2020-09-01]. ISSN 1459-9686. Dostupné na: <https://doi.org/10.5278/ojs.njcl.v0i1.3299>.

²⁰ Bližšie k postaveniu platformy ako zástupcu pozri JURČOVÁ, M. Zdieľaná ekonomika a platformy. In: D. LENGYELOVÁ, ed. *Právny pluralizmus a pojem práva*. 1. vyd. Bratislava: Slovak Academic Press, 2017, s. 245-253. ISBN 978-80-89607-57-0.

²¹ Bližšie pozri SØRENSEN, M. J. Private Law Perspectives on Platform Services: Uber – a Business Model in Search of a New Contractual Legal Frame?. *Journal of European Consumer and Market Law*. 2016, vol. 5, no. 1, s. 15-19. ISSN 2364-4710.

²² Bližšie pozri MAK, V. Private Law Perspectives on Platform Services: Airbnb: Home Rentals between AYOR and NIMBY. *Journal of European Consumer and Market Law*. 2016, vol. 5, no. 1, s. 19-25. ISSN 2364-4710.

ho dlhu) alebo v priamej súvislosti s jeho plnením.²³ V zásade nie je relevantné, či takýto pomocník poruší priamo povinnosť plniť (napríklad poskytnutím vadného plnenia) alebo vedľajšiu povinnosť vyplývajúcu zo zmluvy (napríklad ochranné povinnosti).²⁴

Štandardne je pričítanie zodpovednosti za pomocníka²⁵ pri plnení v jednotlivých právnych poriadkoch riešené v prospech pričítania celého rozsahu zodpovednosti za nesplnenie princípálovi, t.j. princípál by mal zodpovedať tak, ako by bol býval plnil sám.²⁶ Uvedená konštrukcia však predpokladá, že platforma je zmluvnou stranou alebo ju prípadne aspoň možno vnímať ako zmluvnú stranu vo vzťahu k zákazníkovi, pretože kto iný, ak nie zmluvný partner by mal východiskovo niesť zodpovednosť za porušenie zmluvy (neopomínajúc výnimky z tohto pravidla, kedy by zákonodarca umožnil i iný konštrukt zodpovednosti).

Kritériá rozhodovania o tom, kedy (v akých prípadoch a za akých okolností) pôjde o splnenie podmienky jasného (nielen však formálneho) prezentovania sa platformy ako sprostredkovateľa a kedy platforma už nie je iba púhym sprostredkovateľom uľahčujúcim vzťah medzi dvoma zmluvnými stranami, nenesúcim zodpovednosť za plnenie medzi nimi, ale, naopak, stranou zaviazanou zo zmluvy, budú iste predmetom ďalších úvah na úrovni doktrínálnej, judikatúrnej, prípadne i normatívnej.

²³ Inštitút zodpovednosti pomocníka pri plnení je obmedzený na prípady, kedy sa princípálovi pričíta zodpovednosť za pomocníka voči veriteľovi (t.j. platforme pričítaná zodpovednosť voči zákazníkovi ako príjemcovi služby alebo tovaru), nie však voči tretej osobe, ktorá stojí mimo trojstranného vzťahu platforma – dodávateľ – zákazník. V druhom menovanom prípade by sa zodpovednosť princípála za konanie pomocníka spravovala pravidlami pričítania deliktnej (nie zmluvnej) zodpovednosti pomocníka princípálovi.

²⁴ Bližšie pozri MELZER, F., P. TÉGL, et al. *Občanský zákoník: Velký komentář: § 2894 – 3081: Svazek IX.* 1. vyd. Praha: Leges, 2018, s. 352. ISBN 978-80-7502-199-1.

²⁵ K možnostiam zákonodarcu pri hodnotovom normatívnom zakotvení toho, kto bude niesť zodpovednosť za škodlivé následky, ku ktorým došlo konaním (či nekonaním) pomocníka, pozri bližšie TROJČÁKOVÁ, V. Pričítanie škody spôsobenej pomocníkom; Zodpovednosť na pomedzí porušenia zmluvnej povinnosti a deliktu. In: Z. NEVOLNÁ a D. HLOBÍKOVÁ, eds. *Porušenie zmluvných povinností v súkromnom práve a jeho následky.* 1. vyd. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta, 2018, s. 157. ISBN 978-80-568-0104-8.

²⁶ K špecifickému postaveniu slovenského právneho poriadku k otázke zodpovednosti princípála za pomocníka pri plnení pozri bližšie TROJČÁKOVÁ, V. Zodpovednosť za škodu voči tretím osobám spôsobenú pomocníkom a poistenie zodpovednosti za škodu. *Súkromné právo.* 2019, roč. 5, č. 6, s. 244-251. ISSN 1339-8652.

3 Zodpovednosť platformy podľa Modelových pravidiel pre online platformy a posudzovanie prevažujúceho vplyvu platformy na dodávateľa

Samotný koncept ekonomiky sprostredkovateľských platforiem, živelná povaha jej fungovania, nejasné kontúry postavenia jej účastníkov,²⁷ doposiaľ chýbajúca sektorová nadnárodná²⁸ regulácia²⁹ vzájomných pomerov v trojstrannom vzťahu poskytovateľa služby, platformy a príjemcu služby³⁰ a z toho vyplývajúci nejasný prístup relevantných orgánov a iných subjektov vstupujúcich na trh poskytovania služieb k vyššie načrtnutým a iným otázkam neoddeliteľne prepojeným s fenoménom sprostredkovateľských platforiem sa stali jedným z podnetov k vypracovaniu diskusného návrhu novej smernice smerujúcej priamo k úprave postavenia online sprostredkovateľských platforiem (anglicky *Discussion Draft of*

²⁷ Myslí sa osobitne kolaboratívnych platforiem. Pozri napríklad rozhodnutie *Case of Asociación Profesional Elite Taxi v. Uber Systems Spain, SL* [2017-12-20]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, 2017, C-434/15.

²⁸ Na úrovni národných právnych poriadkov podnietil rozmach online sprostredkovateľských platforiem vo viacerých členských štátoch Európskej únie legislatívne iniciatívy, snažiace sa o reguláciu ich postavenia – v máji 2016 prijatý návrh *Loi pour la République numérique* – *Projet de loi n° 3318* [2015-12-09], meniaci *Code de la consommation*, s cieľom prispôsobenia francúzskeho právneho poriadku aj pre online platformy, či taliansky návrh zákona *Proposta di legge n. 3564* [2016-01-27], priznávajúci nové regulatívne oprávnenia orgánu *Autorità garante della concorrenza e del mercato*, umožňujúce mu dohľad a reguláciu vo vzťahu k platformám zdieľanej ekonomiky a podobne.

²⁹ Voči sektorovej regulácii sprostredkovateľských platforiem sa ozývajú i výrazné kritické hlasy; pozri napríklad FROSIO, G. F. *Reforming Intermediary Liability in the Platform Economy: A European Digital Single Market Strategy*. *Northwestern University Law Review* [online]. 2017, vol. 112, s. 19-46 [cit. 2020-09-01]. ISSN 0029-3571. Dostupné na: <https://doi.org/10.31235/osf.io/w7fxv>.

³⁰ *De lege lata* sa aktivít platforiem dotýkajú viaceré nástroje európskeho práva, napríklad *Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/679 z 27. apríla 2016 o ochrane fyzických osôb pri spracovávaní osobných údajov a o voľnom pohybe takýchto údajov, ktorým sa zrušuje smernica 95/46/ES (všeobecné nariadenie o ochrane údajov)*. Ú.v. EÚ L 119, 2016-05-04, s. 1-88; *Smernica 2000/31/ES Európskeho parlamentu a Rady z 8. júna 2000 o určitých právnych aspektoch služieb informačnej spoločnosti na vnútornom trhu, najmä o elektronickom obchode (smernica o elektronickom obchode)*. Ú.v. EÚ L 178, 2000-07-17, s. 399-414; *Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2015/2366 z 25. novembra 2015 o platobných službách na vnútornom trhu, ktorou sa menia smernice 2002/65/ES, 2009/110/ES a 2013/36/EÚ a nariadenie (EÚ) č. 1093/2010 a ktorou sa zrušuje smernica 2007/64/ES*. Ú.v. EÚ L 337, 2015-12-23, s. 35-127; *Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/83/EÚ z 25. októbra 2011 o právach spotrebiteľov, ktorou sa mení a dopĺňa smernica Rady 93/13/EHS a smernica Európskeho parlamentu a Rady 1999/44/ES a ktorou sa zrušuje smernica Rady 85/577/EHS a smernica Európskeho parlamentu a Rady 97/7/ES*. Ú.v. EÚ L 304, 2011-11-22, s. 64-88 a podobne; žiadny z nástrojov však nesmeruje priamo k sektorovej úprave kolaboratívnych platforiem.

a *Directive on Online Intermediary Platforms*³¹).³² Už prvý publikovaný návrh smernice o online sprostredkovateľských platformách³³ predpokladal v článku 18 priamu zodpovednosť prevádzkovateľa platformy za nesplnenie povinnosti poskytovateľom plnenia, ktorá mu bola pričítaná, ak podľa rozumného očakávania zákazníka má na poskytovateľa plnenia prevládajúci vplyv.³⁴

Z obdobného princípu, pokiaľ ide o zodpovednosť platformy, vychádzajú aj tzv. Modelové pravidlá pre online platformy, do prípravy ktorých sa v priebehu rokov preniesli práce na diskusnom návrhu smernice o online sprostredkovateľských platformách, tentokrát pod hlavičkou projektu European Law Institute (anglická skratka ELI).³⁵

Modelové pravidlá pre online platformy vychádzajú z dvoch základných modelov zodpovednostných režimov, pričom ich kategorizačnými kritériami sú miera vplyvu platformy na dodávateľa a splnenie informačnej povinnosti prevádzkovateľa platformy ohľadom skutočnosti, že zákazník vstupuje do zmluvného vzťahu s dodávateľom, a nie s prevádzkovateľom platformy. Platformy, ktoré sa vo vzťahu k zákazníkom prezentujú významným spôsobom ako sprostredkovatelia, nezodpovedajú za nesplnenie zmluvy medzi dodávateľom a zákazníkom, a to aj napriek to-

³¹ Bližšie pozri BUSCH, Ch., G. DANNEMANN, H. SCHULTE-NÖLKE, A. WIEWIÓROWSKA-DOMAGALSKA a F. ZOLL. Discussion Draft of a Directive on Online Intermediary Platforms. *Journal of European Consumer and Market Law*. 2016, vol. 5, no. 4, s. 164-169. ISSN 2364-4710.

³² Bližšie pozri JURČOVÁ, M. a M. NOVOTNÁ. Zodpovednosť prevádzkovateľa kolaboratívnej platformy vo svetle diskusného návrhu smernice o online sprostredkovateľských platformách. In: J. SUCHOŽA, J. HUSÁR a R. HUČKOVÁ, eds. *Právo, obchod, ekonomika VII*. 1. vyd. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2017, s. 211-224. ISBN 978-80-8152-528-5.

³³ Predmetný návrh vznikol z iniciatívy Výskumnej skupiny pre právo digitálnych služieb (anglicky Research Group on the Law of Digital Services) ako európskej siete právnych akademikov, vznik ktorej bol iniciovaný skupinou výskumných pracovníkov z Univerzity v Osnabrücku (Nemecko) a Jagelonskej univerzity (Poľsko). Východiská návrhu regulujúceho postavenie sprostredkovateľských platforiem boli primárne diskutované na konferenciách organizovaných v Osnabrücku a Krakove v rokoch 2015 a 2016, výsledky diskusií boli následne spracované štyrmi pracovnými skupinami do návrhu, ktorý bol predložený na odbornú diskusiu.

³⁴ Bližšie pozri BUSCH, Ch., G. DANNEMANN, H. SCHULTE-NÖLKE, A. WIEWIÓROWSKA-DOMAGALSKA a F. ZOLL. Discussion Draft of a Directive on Online Intermediary Platforms. *Journal of European Consumer and Market Law*. 2016, vol. 5, no. 4, s. 164 a nasl. ISSN 2364-4710.

³⁵ Bližšie pozri Model Rules on Online Platforms. In: *European Law Institute* [online]. 2020 [cit. 2020-09-01]. Dostupné na: <https://www.europeanlawinstitute.eu/projects-publications/completed-projects-old/online-platforms/>.

mu, že sprostredkovateľské platformy sú podstatnou súčasťou trhového prostredia i v tomto postavení. To neplatí v prípade porušenia uvedenej informačnej povinnosti, právnym následkom ktorej je strata výhod postavenia sprostredkovateľskej platformy v zmysle možnosti zákazníka využiť všetky prostriedky nápravy, ktoré mu patria voči dodávateľovi z porušenia zmluvy medzi ním a dodávateľom, aj voči prevádzkovateľovi platformy, a to i napriek tomu, že nesplňa atribúty platformy s prevažujúcim vplyvom na dodávateľa.

Platformy, ktoré, naopak, vzbudzujú u zákazníka odôvodnené očakávanie o ich prevažujúcom vplyve na dodávateľa, nesú podľa článku 20 Modelových pravidiel pre online platformy s dodávateľom spoločnú zodpovednosť za nesplnenie zmluvy medzi dodávateľom a zákazníkom.

Pri zisťovaní, či tu existuje takéto rozumné očakávanie a či teda postavenie zákazníka bude posilnené v zmysle existencie ďalšieho subjektu, ktorý bude niť popri dodávateľovi zodpovednosť za nesplnenie, je nevyhnutné zohľadniť a zhodnotiť prítomnosť určitých faktorov (pravdepodobne je potrebné posudzovať ich samotnú existenciu, rozsah a intenzitu ich zastúpenia v danom vzťahu, vzájomnú kombináciu a podobne). Medzi rozhodujúce faktory, ktorých posúdenie tvorí ťažisko rozhodnutia o uložení zodpovednosti platformy, zaradili Modelové pravidlá pre online platformy skutočnosti, či zmluva medzi zákazníkom a poskytovateľom plnenia je uzatváraná výlučne prostredníctvom platformy, či sú identita poskytovateľa plnenia alebo kontaktné detaily utajené až do uzavretia zmluvy, či prevádzkovateľ platformy používa výlučne platobné systémy, ktoré mu umožňujú zadržať finančné prostriedky poskytnuté zákazníkom dodávateľovi, či podmienky zmluvy v podstate stanovuje prevádzkovateľ platformy, a nie poskytovateľ služby, či prevádzkovateľ platformy stanovuje cenu za poskytovanie služieb alebo dodanie tovaru zo strany dodávateľa – poskytovateľa, či je marketing zameraný na prevádzkovateľa platformy, a nie na dodávateľa, alebo či prevádzkovateľ platformy kontroluje konanie dodávateľov a vyžaduje dodržiavanie určitých štandardov nad rámec zákonných požiadaviek.

Je zaujímavé, že únie právo doteraz tieto pravidlá neobsahuje; nie sú prítomné ani v Nariadení Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/1150 z 20. júna 2019 o podpore spravodlivosti a transparentnosti pre komerčných používateľov online sprostredkovateľských služieb, a to do-

konca ani v jeho pripravovaných návrhoch.³⁶ Napriek tomu sa plne presadzujú v judikatúre Súdneho dvora Európskej únie.³⁷ V tomto kontexte je nevyhnutné uviesť predovšetkým sériu rozhodnutí vo veci Uber,³⁸ či rozhodnutie vo veci Airbnb.³⁹ Otázka miery kontroly sa stala v predmet-

³⁶ Ich inšpiráciou je napríklad článok 13 ods. 1 *Smernice Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2015/2302 z 25. novembra 2015 o balíkoch cestovných služieb a spojených cestovných službách, ktorou sa mení nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 2006/2004 a smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/83/EÚ a ktorou sa zrušuje smernica Rady 90/314/EHS*. Ú. v. EÚ L 326, 2015-12-11, s. 1-33 („Členské štáty zabezpečia, aby zodpovednosť za poskytovanie cestovných služieb zahrnutých v zmluve o súborných službách pre cesty niesol organizátor bez ohľadu na to, či služby poskytuje sám alebo prostredníctvom iných poskytovateľov cestovných služieb. Členské štáty môžu vo svojich vnútroštátnych právnych predpisoch ponechať v platnosti alebo zaviesť ustanovenia, podľa ktorých za poskytovanie súborných služieb zodpovedá tiež predajca“) alebo § 311 ods. 3 nemeckého *Bürgerliches Gesetzbuch (BGB)* [2020-03-19]. BGBl. I S. 540 („Závazok s povinnosťami podľa § 241 ods. 2 BGB môže vzniknúť i osobám, ktoré nie sú zmluvnou stranou. Takýto záväzok vznikne najmä, ak si táto osoba nárokuje v mimoriadnej miere dôveru a podstatne tak ovplyvňuje konanie o uzavretí zmluvy“). Ani z jedného pravidla však článok 20 Modelových pravidiel pre online platformy o zodpovednosti prevádzkovateľa platformy za nesplnenie zmluvy nevyplýva.

³⁷ Základom je rozhodnutie *Case of Ker-Optika bt v. ÁNTSZ Dél-dunántúli Regionális Intézet* [2010-12-02]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, 2010, C-108/09, riešiacie online predaj kontaktných šošoviek. Rozhodnutie je postavené na rozlíšení online predaja (podmienok predaja) a offline predaja (podmienok dodania). V prvom prípade je vnútroštátne obmedzenie neprípustné, v druhom prípade je prípustné.

³⁸ Bližšie pozri rozhodnutie *Case of Asociación Profesional Elite Taxi v. Uber Systems Spain, SL* [2017-12-20]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, 2017, C-434/15 (a súvisiace rozhodnutia *Case of Uber France* [2018-04-10]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, 2018, C-320/16; a *Case of Uber BV v. Richard Leipold* [2018-04-12]. Order of the President of the Court of Justice of the European Union, 2018, C-371/17) – sprostredkovateľská služba, akou je služba dotknutá v pôvodnom konaní, umožňujúca pomocou aplikácie pre smartfóny za odplatu sprostredkovať kontakt medzi neprofesionálnymi vodičmi používajúcimi vlastné vozidlo a osobami, ktoré sa potrebujú premiestniť po území mesta, musí byť považovaná za neoddeliteľne spojenú s prepravnou službou, a preto musí byť považovaná za „službu v oblasti dopravy“ v zmysle článku 58 ods. 1 *Zmluvy o fungovaní Európskej únie*. Takáto služba musí byť teda vylúčená z pôsobnosti článku 56 *Zmluvy o fungovaní Európskej únie*; *Smernice Európskeho parlamentu a Rady 2006/123/ES z 12. decembra 2006 o službách na vnútornom trhu*. Ú. v. EÚ L 376, 2006-12-27, s. 36-68; a *Smernice 2000/31/ES Európskeho parlamentu a Rady z 8. júna 2000 o určitých právnych aspektoch služieb informačnej spoločnosti na vnútornom trhu, najmä o elektronickom obchode (smernica o elektronickom obchode)*. Ú. v. EÚ L 178, 2000-07-17, s. 399-414.

³⁹ Bližšie pozri rozhodnutie *Case of YA, Airbnb Ireland UC, Hôtelière Turenne SAS, Association pour un hébergement et un tourisme professionnels (AHTOP), Valhotel* [2019-12-19]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, 2019, C-390/18 – sprostredkovateľskú službu, ktorej predmetom je prostredníctvom elektronickej platformy za odmenu sprostredkovať kontakt medzi prípadnými nájomcami a prenajímateľmi, ktorí sú alebo

ných rozhodnutiach kritériom určenia, či ide o službu informačnej spoločnosti.⁴⁰ Kým v prípade Uber bola zistená natoľko intenzívne, že viedla k záveru, že o službu informačnej spoločnosti sa nejedná, v prípade Airbnb bol s ohľadom na nižšiu mieru intenzity vyslovený opačný záver. Skúma sa totiž, nakoľko je činnosť platformy samostatnou sprostredkovateľskou službou (potom by sa jednalo o službu informačnej spoločnosti) a nakoľko je nedeľnou zložkou plnenia konkrétnej zmluvy (v tomto prípade prepravnej alebo ubytovacej služby).⁴¹ Posúdenie sa uskutočňuje na základe celého radu kritérií; najmä sa však posudzuje, či platforma slúži na vytvorenie ponuky, ktorá by tu inak nebola, a aká je miera kontroly prevádzkovateľa platformy nad podmienkami poskytovania služieb, napríklad platforma stanovuje prinajmenšom maximálnu cenu, túto cenu od zákazníkov inkasuje, aby z nej následne časť vyplatila poskytovateľovi plnenia, vykonáva určitú kontrolu kvality plnenia a správania sa poskytovateľov plnenia, na základe ktorej môže prísť k ich vylúčeniu. Skutočnosť, že prevádzkovateľ platformy poskytuje ešte ďalšie služby, však nebráni faktu, že platforma je službou informačnej spoločnosti.

nie sú podnikateľmi ponúkajúcimi krátkodobé ubytovanie, a poskytovať aj určité množstvo doplnkových služieb k tejto sprostredkovateľskej službe, je nutné považovať za „službu informačnej spoločnosti“, na ktorú sa vzťahuje *Smernica 2000/31/ES Európskeho parlamentu a Rady z 8. júna 2000 o určitých právnych aspektoch služieb informačnej spoločnosti na vnútornom trhu, najmä o elektronickom obchode (smernica o elektronickom obchode)*. Ú.v. EÚ L 178, 2000-07-17, s. 399-414.

⁴⁰ Pokiaľ platformy poskytujú „službu, ktorá sa bežne poskytuje za odmenu na diaľku prostredníctvom elektronického zariadenia a na individuálnu žiadosť príjemcu služieb“ (poskytnutie možnosti vzájomnej interakcie pre užívateľov platformy na strane dodávateľov a príjemcov služby), ide o poskytovanie služby informačnej spoločnosti, v dôsledku čoho nemôže byť predmetom predchádzajúceho povoľovania alebo iných obdobných požiadaviek, ktoré sú špecificky a výlučne zamerané na takéto služby (článok 4 *Smernice 2000/31/ES Európskeho parlamentu a Rady z 8. júna 2000 o určitých právnych aspektoch služieb informačnej spoločnosti na vnútornom trhu, najmä o elektronickom obchode (smernica o elektronickom obchode)*. Ú.v. EÚ L 178, 2000-07-17, s. 399-414).

⁴¹ Najmä v prípade Uberu sa pritom ponúkajú aj iné riešenia. Prevádzkovateľ platformy by mohol byť posudzovaný ako zamestnávateľ vodičov (ich činnosť by bola posudzovaná ako výkon závislej práce). V konkrétnom prípade však generálny advokát vznik pracovnoprávneho vzťahu medzi Uberom a vodičom vylúčil (stanovisko *Case of Asociación Profesional Elite Taxi v. Uber Systems Spain, SL* [2017-05-11]. Opinion of Advocate General Szpunar, 2017, C-434/15, ods. 52 a 54). Existuje však rad rozhodnutí súdov, ktoré pracovnoprávny vzťah dovodili, napríklad vo Veľkej Británii (rozsudok *Case of Aslam, Farrar and Others v. Uber* [2016-10-28]. Judgement of the London Employment Tribunal, 2016, No. 2202551/2015) či v Kalifornii (*Case of Barbara Ann Berwick v. Uber Technologies, Inc. and Rasier-CA, LLC* [2015-06-03]. Order of the California Labour Commissioner for the State of California, 2015, No. 11-46739 EK). Porovnaj tiež vo Francúzsku vo vzťahu k rozvozom jedla – *Arrêt n° 1737* [2018-11-28]. Cour de Cassation, 2018, 17-20.079.

V uvedených prípadoch rozhodnutí Súdneho dvora Európskej únie však nešlo vo svojej podstate o posúdenie zodpovednosti prevádzkovateľa platformy za poskytnutie plnenia zo zmluvy, ale týkali sa problému voľného pohybu služieb a možnosti regulácie povolení na poskytovanie služby na území členského štátu Európskej únie (predovšetkým interpretácie článku 3 ods. 4 smernice o elektronickom obchode a článkov 56 a 58 Zmluvy o fungovaní Európskej únie). Navyše tu nemožno prehliadnuť kritiku uvedeného prístupu. Ekonomická závislosť oboch činností nevylučuje, že prevádzkovanie platformy je službou informačnej spoločnosti, ak naplní jej definičné znaky, pričom to nevylučuje, aby prevádzkovateľ platformy bol zároveň poskytovateľom plnenia. V tomto kontexte je nutné rozlišovať online službu a faktické plnenie zmluvy.⁴²

Napriek tomu, že faktory, respektíve kritériá vytvárajúce deliacu čiaru medzi platformami v postavení sprostredkovateľov a platformami s významným vplyvom na dodávateľa sú pravdepodobne validným nástrojom takéhoto hodnotenia, vo vzťahu k zákazníkovi alebo tretiemu subjektu nie sú nástrojom jednoducho a jasne uchopiteľným a nie je úplne zrejmé, ktoré ukazovatele by mali byť zaradené medzi tie ťažiskové (posúdenie niektorých z nich si napríklad vyžaduje znalosť vnútorných procesov na platforme; nie je napríklad zrejmé, či možno pri posudzovaní prevažujúceho vplyvu platformy brať do úvahy tiež ekonomické faktory rozdelenia rizika, keďže možnosť ekonomického profitu platformy nasleduje vždy ekonomické riziko a z pohľadu subjektu stojaceho najbližšie k znášaniu rizika sa platforma javí ako takýto subjekt v prípade, ak aj poskytovateľ aj zákazník sú tzv. peers). Podobne napríklad Modelové pravidlá pre online platformy nedávajú bližší návod, ako kritériá vymedzenia vplyvu platformy posudzovať, aká je váha jednotlivých kritérií alebo či sa na ne nahliada ako na rovnocenné kritériá, splnenie koľkých z nich už odôvodňuje založenie priamej sekundárnej zodpovednosti platformy, a v neposlednom rade určitým prvkom neistoty a neurčitosti vo vzťahu k (potenciálnym) zákazníkom je i fakt, že zodpovednosť prevádzkovateľa platformy je odvislá od kontroly správania sa platformy na báze posúdenia modelu fungovania každej jednotlivé platformy.

⁴² Bližšie pozri SCHAUB, M. Y. Why Uber Is an Information Society Service. *Journal of European Consumer and Market Law*. 2018, vol. 7, no. 3, s. 109-115. ISSN 2364-4710.

Zároveň si možno klásť otázku, či uvedené kritériá majú z vecného hľadiska skutočne takúto spoločnú zodpovednosť platformy a dodávateľa zakladať a kde hľadať ospravedlnenie takéhoto záveru?⁴³

Prevádzkovateľ platformy ako sprostredkovateľ nevytvára sám ponuku na trhu, len danú ponuku a dopyt koncentruje na jednom mieste, čím vytvára ľahší prístup k nim a ich jednoduchšie vzájomné prepojenie. Nemožno paušálne tvrdiť, že bez platformy by poskytovatelia služieb (ubytovania, prepravy) takéto služby vôbec neponúkali (i keď niektorých z nich by horšia prístupnosť k službe určite odradila), len by ich uskutočňovali inými, nie až tak efektívnymi či jednoduchými prostriedkami. Ponuku (teda i rozhodnutie niečo ponúkať) motivuje predovšetkým zisk, teda nenasýtený dopyt po danom plnení. Jednotlivé kritériá vplyvu prevádzkovateľa platformy na poskytovateľa jednotlivých plnení sú navyše zároveň požiadavkami zo strany zákazníkov (napríklad primeranosť ceny, kontrola plnenia v spojení s finančným tokom).⁴⁴ Nejde teda o to, že by mal prevádzkovateľ platformy snahu zneužívať svoje postavenie, ale ide o záujem zákazníkov, ktorí sú rovnako užívateľmi platformy, pre ktorých dochádza k sprostredkovaniu. Vo svojej podstate ide o ich vyvažovanie. Porovnávanie jednotlivých poskytovateľov, kontrola kvality ich plnení, ukladanie pokút, platobné funkcie – to všetko patrí dnes k typickým vedľajším plneniam prevádzkovateľa platformy.⁴⁵

Odôvodnením spoluzodpovednosti prevádzkovateľa platformy by teda malo byť skôr očakávanie zákazníkov, že prevádzkovateľ platformy za konkrétne plnenie ručí, že zaručuje jeho riadnosť a včasnosť,⁴⁶ nie teda iba samotná miera vplyvu.

⁴³ Kriticky k uvedenému trendu pozri bližšie MAULTZSCH, F. Contractual Liability of Online Platform Operators: European Proposals and Established Principles. *European Review of Contract Law* [online]. 2018, vol. 14, no. 3, s. 209 a nasl. [cit. 2020-09-01]. ISSN 1614-9939. Dostupné na: <https://doi.org/10.1515/ercl-2018-1013>.

⁴⁴ Bližšie pozri HULMÁK, M. Soukromoprávní regulace platformem. In: K. CSACH, ed. *Ad hoc legislativa v súkromnom práve*. 1. vyd. Praha: Leges, 2019, s. 185-202. ISBN 978-80-7502-422-0.

⁴⁵ Bližšie pozri RODRÍGUEZ de las HERAS BALLELL, T. The Legal Anatomy of Electronic Platforms: A Prior Study to Assess the Need of a Law of Platforms in the EU. *The Italian Law Journal*. 2017, vol. 3, no. 1, s. 167. ISSN 2421-2156.

⁴⁶ Porovnaj SØRENSEN, M. J. Intermediary Platforms – The Contractual Legal Framework. *Nordic Journal of Commercial Law* [online]. 2018, no. 1, s. 85 [cit. 2020-09-01]. ISSN 1459-9686. Dostupné na: <https://doi.org/10.5278/ojs.njcl.v0i1.2485>.

Záver

Napriek tomu, že platformy nám do životov (či už osobných alebo pracovných) vošli relatívne nedávno, stali sa spolu s témou umelej inteligencie „šlágram“ dnešnej doby i medzi právnikmi. Bolo iba otázkou času, kedy sa aj vo vzťahu k platformám využívajúcim benefity prístupu na trh začne uvažovať o určitej forme osobitnej regulácie, či prípadne aspoň o možnosti aplikácie existujúcich pravidiel na špecifický trojstranný vzťah platformy a jej užívateľov.

V rámci výseku právnych otázok spojených s fungovaním platformy, zameraného v našom príspevku na platformu ako subjekt, ktorému by mohla byť pričítaná zodpovednosť za nesplnenie zmluvy medzi dodávateľom a zákazníkom, je problematika regulácie značne diskutovanou témou.

Bol pripravený návrh Modelových pravidiel pre online platformy, ktorý, odvíjajúc reguláciu od vplyvu platformy na dodávateľa, hodnoteného súborom ukazovateľov, ukladá prevádzkovateľovi platformy spoločnú zodpovednosť s dodávateľom za nesplnenie dodávateľsko-zákazníckej zmluvy.

Najväčším rizikom takto nastavenej regulácie sú pružné, no zároveň kogentné pravidlá spoluzodpovednosti prevádzkovateľa platformy v prípade prevládajúceho vplyvu na poskytovateľa plnenia. Na jednej strane platí, že prevádzkovateľ platformy iba obmedzene zodpovedá za obsah dodaný používateľom, na druhej strane má však niest zodpovednosť za riadnosť a včasnosť poskytovaných služieb a tovaru, a to bez možnosti zmluvného odchýlenia sa od tohto pravidla. Ak pripustíme, že prevládajúci vplyv prevádzkovateľa platformy na činnosť poskytovateľa plnenia má zakladať spoluzodpovednosť za plnenie zmluvy, mal by sa takýto záver presadzovať aj v prípade iných subjektov, u ktorých je možné prevládajúci vplyv na poskytovateľa plnenia identifikovať (franšízy, koncernovo štruktúry a podobne).⁴⁷

Flexibilné, nevýlučné kritériá, ktoré sa presadzujú v návrhoch regulácie zodpovednosti platformy za nesplnenie dodávateľsko-zákazníckej

⁴⁷ Bližšie pozri HULMÁK, M. Soukromoprávní regulace platform. In: K. CSACH, ed. *Ad hoc legislativa v soukromnom práve*. 1. vyd. Praha: Leges, 2019, s. 185-202. ISBN 978-80-7502-422-0.

zmluvy, môžu len ťažko prispieť k právnej istote, ktorú by sme v tak zásadnej otázke mali vyžadovať.⁴⁸

Zoznam bibliografických odkazov

Arrêt n° 1737 [2018-11-28]. Cour de Cassation, 2018, 17-20.079.

Bürgerliches Gesetzbuch (BGB) [2020-03-19]. BGBl. I S. 540.

BUSCH, Ch., G. DANNEMANN, H. SCHULTE-NÖLKE, A. WIEWIÓROWSKA-DOMAGALSKA a F. ZOLL. Discussion Draft of a Directive on Online Intermediary Platforms. *Journal of European Consumer and Market Law*. 2016, vol. 5, no. 4, s. 164-169. ISSN 2364-4710.

BUSCH, Ch., H. SCHULTE-NÖLKE, A. WIEWIÓROWSKA-DOMAGALSKA a F. ZOLL. The Rise of the Platform Economy: A New Challenge for EU Consumer Law?. *Journal of European Consumer and Market Law*. 2016, vol. 5, no. 1, s. 3-10. ISSN 2364-4710.

Case of Aslam, Farrar and Others v. Uber [2016-10-28]. Judgement of the London Employment Tribunal, 2016, No. 2202551/2015.

Case of Asociación Profesional Elite Taxi v. Uber Systems Spain, SL [2017-12-20]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, 2017, C-434/15.

Case of Asociación Profesional Elite Taxi v. Uber Systems Spain, SL [2017-05-11]. Opinion of Advocate General Szpunar, 2017, C-434/15.

Case of Barbara Ann Berwick v. Uber Technologies, Inc. and Rasier-CA, LLC [2015-06-03]. Order of the California Labour Commissioner for the State of California, 2015, No. 11-46739 EK.

Case of Ker-Optika bt v. ÁNTSZ Dél-dunántúli Regionális Intézete [2010-12-02]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, 2010, C-108/09.

⁴⁸ Zhodne kriticky pozri bližšie MAULTZSCH, F. Contractual Liability of Online Platform Operators: European Proposals and Established Principles. *European Review of Contract Law* [online]. 2018, vol. 14, no. 3, s. 209 a nasl. [cit. 2020-09-01]. ISSN 1614-9939. Dostupné na: <https://doi.org/10.1515/ercl-2018-1013>. Autor navrhuje obmedziť aplikáciu Modelových pravidiel pre online platformy na prípady, kedy prevádzkovateľ platformy vystupuje vo vzťahoch dvoch spotrebiteľov a nesie všetky riziká z uzavretej zmluvy podľa internej dohody s poskytovateľom plnenia.

- Case of Sabrina Wathelet v. Garage Bietheres & Fils SPRL* [2016-11-09]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, 2016, C-149/15.
- Case of Uber BV v. Richard Leipold* [2018-04-12]. Order of the President of the Court of Justice of the European Union, 2018, C-371/17.
- Case of Uber France* [2018-04-10]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, 2018, C-320/16.
- Case of YA, Airbnb Ireland UC, Hôtelière Turenne SAS, Association pour un hébergement et un tourisme professionnels (AHTOP), Valhotel* [2019-12-19]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, 2019, C-390/18.
- Code de la consommation.*
- ENGERT, A. Digitale Plattformen. *Archiv für die civilistische Praxis* [online]. 2018, Jg. 218, Nr. 2-4, s. 304-376 [cit. 2020-09-01]. ISSN 0003-8997. Dostupné na: <https://doi.org/10.1628/acp-2018-0013>.
- FILISTRUCCHI, L., D. GERADIN, E. van DAMME a P. AFFELDT. Market Definition in Two-sided Markets: Theory and Practice. *Journal of Competition Law and Economics* [online]. 2014, vol. 10, no. 2, s. 293-339 [cit. 2020-09-01]. ISSN 1744-6422. Dostupné na: <https://doi.org/10.1093/joclec/nhu007>.
- FROSIO, G. F. Reforming Intermediary Liability in the Platform Economy: A European Digital Single Market Strategy. *Northwestern University Law Review* [online]. 2017, vol. 112, s. 19-46 [cit. 2020-09-01]. ISSN 0029-3571. Dostupné na: <https://doi.org/10.31235/osf.io/w7fxv>.
- HONG, X. Regulation of E-commerce Intermediaries: An International Perspective. *Comparative Law Journal of the Pacific: Trade Development through Harmonization of Commercial Law*. 2015, vol. 19, s. 365-392. Hors Serie. ISSN 2703-4666.
- HULMÁK, M. Soukromoprávní regulace platforem. In: K. CSACH, ed. *Ad hoc legislativa v súkromnom práve*. 1. vyd. Praha: Leges, 2019, s. 185-202. ISBN 978-80-7502-422-0.
- JURČOVÁ, M. a M. NOVOTNÁ. Od spoločného kúpneho práva k digitálnej Európe. In: P. VOJČÍK, V. FILIČKO a P. KOROMHÁZ, eds. *Košické dni súkromného práva I*. 1. vyd. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika

- v Košiciach, Katedra občianskeho práva, 2016, s. 126-138. ISBN 978-80-8152-400-4.
- JURČOVÁ, M. a M. NOVOTNÁ. Zodpovednosť prevádzkovateľa kolaboračnej platformy vo svetle diskusného návrhu smernice o online sprostredkovateľských platformách. In: J. SUCHOŽA, J. HUSÁR a R. HUČKOVÁ, eds. *Právo, obchod, ekonomika VII.* 1. vyd. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2017, s. 211-224. ISBN 978-80-8152-528-5.
- JURČOVÁ, M. Zdieľaná ekonomika a platformy. In: D. LENGYELOVÁ, ed. *Právny pluralizmus a pojem práva.* 1. vyd. Bratislava: Slovak Academic Press, 2017, s. 245-253. ISBN 978-80-89607-57-0.
- JURČOVÁ, M., M. NOVOTNÁ, Z. ADAMOVÁ a R. DOBROVODSKÝ. Kúpne zmluvy uzatvárané on-line a kúpa digitálneho obsahu – úvahy o novej regulácii. *Právny obzor.* 2017, roč. 100, č. 2, s. 143-161. ISSN 0032-6984.
- LANGHANKE, C. a M. SCHMIDT-KESSEL. Consumer Data as Consideration. *Journal of European Consumer and Market Law.* 2015, vol. 4, no. 6, s. 218-223. ISSN 2364-4710.
- Lei n.º 45/2018 Regime jurídico da atividade de transporte individual e remunerado de passageiros em veículos descaracterizados a partir de plataforma eletrónica* [2018-08-10].
- Loi n° 2016-1321 pour une République numérique* [2016-10-07].
- Loi pour la République numérique – Projet de loi n° 3318* [2015-12-09].
- MAK, V. Private Law Perspectives on Platform Services: Airbnb: Home Rentals between AYOR and NIMBY. *Journal of European Consumer and Market Law.* 2016, vol. 5, no. 1, s. 19-25. ISSN 2364-4710.
- MAULTZSCH, F. Contractual Liability of Online Platform Operators: European Proposals and Established Principles. *European Review of Contract Law* [online]. 2018, vol. 14, no. 3, s. 209-240 [cit. 2020-09-01]. ISSN 1614-9939. Dostupné na: <https://doi.org/10.1515/ercl-2018-1013>.
- MELZER, F., P. TÉGL, et al. *Občanský zákoník: Velký komentář: § 2894 – 3081: Svazek IX.* 1. vyd. Praha: Leges, 2018. 1696 s. ISBN 978-80-7502-199-1.

- Model Rules on Online Platforms. In: *European Law Institute* [online]. 2020 [cit. 2020-09-01]. Dostupné na: <https://www.europeanlawinstitute.eu/projects-publications/completed-projects-old/online-platforms/>.
- Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/679 z 27. apríla 2016 o ochrane fyzických osôb pri spracúvaní osobných údajov a o voľnom pohybe takýchto údajov, ktorým sa zrušuje smernica 95/46/ES (všeobecné nariadenie o ochrane údajov). Ú.v. EÚ L 119, 2016-05-04, s. 1-88.
- Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/1150 z 20. júna 2019 o podpore spravodlivosti a transparentnosti pre komerčných používateľov online sprostredkovateľských služieb. Ú.v. EÚ L 186, 2019-07-11, s. 57-79.
- Online Consumer Reviews – Principles and Requirements for Their Collection, Moderation and Publication* [online]. 2018-06-11, ISO 20488: 2018 [cit. 2020-09-01]. Dostupné na: <https://doi.org/10.3403/30344915>.
- ØSTERGAARD, K. a S. SANDFELD JAKOBSEN. Platform Intermediaries in the Sharing Economy: Questions of Liability and Remedy. *Nordic Journal of Commercial Law* [online]. 2019, no. 1, s. 20-41 [cit. 2020-09-01]. ISSN 1459-9686. Dostupné na: <https://doi.org/10.5278/ojs.njcl.v0i1.3299>.
- Proposta di legge n. 3564* [2016-01-27].
- RODRÍGUEZ de las HERAS BALLELL, T. The Legal Anatomy of Electronic Platforms: A Prior Study to Assess the Need of a Law of Platforms in the EU. *The Italian Law Journal*. 2017, vol. 3, no. 1, s. 149-176. ISSN 2421-2156.
- RYSMAN, M. The Economics of Two-sided Markets. *Journal of Economic Perspectives* [online]. 2009, vol. 23, no. 3, s. 125-143 [cit. 2020-09-01]. ISSN 0895-3309. Dostupné na: <https://doi.org/10.1257/jep.23.3.125>.
- SCHAUB, M. Y. Why Uber Is an Information Society Service. *Journal of European Consumer and Market Law*. 2018, vol. 7, no. 3, s. 109-115. ISSN 2364-4710.

- Smernica 1999/44/ES Európskeho parlamentu a Rady z 25. mája 1999 o určitých aspektoch predaja spotrebného tovaru a záruk na spotrebný tovar. Ú.v. EÚ L 171, 1999-07-07, s. 223-227.*
- Smernica 2000/31/ES Európskeho parlamentu a Rady z 8. júna 2000 o určitých právnych aspektoch služieb informačnej spoločnosti na vnútornom trhu, najmä o elektronickom obchode (smernica o elektronickom obchode). Ú.v. EÚ L 178, 2000-07-17, s. 399-414.*
- Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2015/2302 z 25. novembra 2015 o balíkoch cestovných služieb a spojených cestovných službách, ktorou sa mení nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 2006/2004 a smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/83/EÚ a ktorou sa zrušuje smernica Rady 90/314/EHS. Ú.v. EÚ L 326, 2015-12-11, s. 1-33.*
- Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2015/2366 z 25. novembra 2015 o platobných službách na vnútornom trhu, ktorou sa menia smernice 2002/65/ES, 2009/110/ES a 2013/36/EÚ a nariadenie (EÚ) č. 1093/2010 a ktorou sa zrušuje smernica 2007/64/ES. Ú.v. EÚ L 337, 2015-12-23, s. 35-127.*
- Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2006/123/ES z 12. decembra 2006 o službách na vnútornom trhu. Ú.v. EÚ L 376, 2006-12-27, s. 36-68.*
- Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/83/EÚ z 25. októbra 2011 o právach spotrebiteľov, ktorou sa mení a dopĺňa smernica Rady 93/13/EHS a smernica Európskeho parlamentu a Rady 1999/44/ES a ktorou sa zrušuje smernica Rady 85/577/EHS a smernica Európskeho parlamentu a Rady 97/7/ES. Ú.v. EÚ L 304, 2011-11-22, s. 64-88.*
- SØRENSEN, M. J. Intermediary Platforms – The Contractual Legal Framework. *Nordic Journal of Commercial Law* [online]. 2018, no. 1, s. 62-90 [cit. 2020-09-01]. ISSN 1459-9686. Dostupné na: <https://doi.org/10.5278/ojs.njcl.v0i1.2485>.
- SØRENSEN, M. J. Private Law Perspectives on Platform Services: Uber – a Business Model in Search of a New Contractual Legal Frame?. *Journal of European Consumer and Market Law*. 2016, vol. 5, no. 1, s. 15-19. ISSN 2364-4710.
- TROJČÁKOVÁ, V. Pričítanie škody spôsobenej pomocníkom; Zodpovednosť na pomedzí porušenia zmluvnej povinnosti a deliktu. In: Z. NE-

VOLNÁ a D. HLOBÍKOVÁ, eds. *Porušenie zmluvných povinností v súkromnom práve a jeho následky*. 1. vyd. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta, 2018, s. 154-178. ISBN 978-80-568-0104-8.

TROJČÁKOVÁ, V. *Zodpovednosť za škodu voči tretím osobám spôsobenú pomocníkom a poistenie zodpovednosti za škodu. Súkromné právo*. 2019, roč. 5, č. 6, s. 244-251. ISSN 1339-8652.

Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov.

Zmluva o fungovaní Európskej únie.

Doc. JUDr. Marianna Novotná, PhD.

Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovenská republika
marianna.novotna@gmail.com

 <https://orcid.org/0000-0001-7725-0102>

Doc. JUDr. Milan Hulmák, Ph.D.

Právnická fakulta
Univerzita Palackého v Olomouci
Třída 17. listopadu 8
771 11 Olomouc
Česká republika
milan.hulmak@upol.cz

 <https://orcid.org/0000-0002-6361-1162>

Liability for Intentional Crime as Consequence of Traffic Offenses – Comparative Considerations

Renata Pawlik

Abstract: *The subject of the paper is an analysis of the issue of criminal responsibility for participation in illegal car races and the possibility of assigning it to drivers deliberately causing the risk of death of another traffic participant. The author, using the example of events taking place in Germany, Slovakia and Poland, indicates the need to prosecute their participants who caused death of another person taking part in the traffic for intentional homicide or murder. The paper examines the issue of responsibility for causing common danger in traffic and presents arguments supporting the idea of assigning such responsibility to people who show bravado in road traffic and disregard danger they cause for life and health of other road users.*

Key Words: *Criminal Law; Traffic Offense; Intent; Negligence; Attribution of Result; Common Danger; Illegal Car Racing; Disregard for Legal Good; Penal Code; Germany; Slovakia; Poland.*

Introduction

Road safety in Europe has improved significantly in recent years (the European Union's road infrastructure is among the safest in the world). Nevertheless, the death toll and the number of injured are still far too high. Consequently, the European Union has adopted the Vision Zero and Safe System approach created to eliminate fatalities and serious injuries on the European roads. The European Union works closely with the Member States on road safety. It wishes to use national initiatives to set targets and to take into account all the factors that play a role in road accidents (infrastructure, vehicle safety, driver behaviour, emergency response). To this end, the European Union adopts legislation, supports public information campaigns, enables the Member States and other road safety actors to share their experiences and provides funding.¹

¹ See Road Safety. In: *Komisja Europejska* [online]. 2019-03-13 [cit. 2020-07-24]. Available at: https://ec.europa.eu/commission/news/road-safety-2019-mar-13_pl; and *Ramy poli-*

The considerations presented in this paper are based on the events that took place in three Central European countries – Germany, Slovakia and Poland in the last few years and aroused lively interest among criminal law specialists, which crossed the borders of these countries. All these events had a common denominator – as a result of the irresponsible and reckless behaviours of drivers participating in illegal street races caused death of unfortunate witnesses of these events – other participants of the traffic those obeyed its rules.

Factual basis for considerations

The first and best known of these events took place over four years ago in Germany. As the only one, it has been finally resolved by the judgement brought by the 4th Criminal Senate of the German Supreme Court on June 18, 2020.²

Two drivers, H. and N., drove the Kurfürstendamm in Berlin at around 0.30 a.m. on February 1, 2016, with K. as a passenger in the N.'s vehicle. Both drivers who had come to a stop next to each other in front of a red traffic light agreed to carry out a race to the next red traffic light. They first drove two sections of the street over a distance of about 300 meters each, which N., thanks to the power of his car's engine, clearly won, and then decided to take part in a spontaneous car race at a distance of more than 1.5 kilometres. N. overtook H., then continued to increase the distance to his opponent and was the first to drive in the left lane at a speed of 90 to 100 km/h at the Kaiser Wilhelm Memorial Church, making the transition from the Kurfürstendamm in the Tauentzienstrasse. The speed of H., driving parallel in the right lane, was already 120 to 130 km/h.

Shortly before the exit of the curve, both drivers spotted and ignored the red light on the traffic light system for their direction of travel and drove into the Tauentzienstrasse. After the corner exiting, both men noticed that the traffic light system at the intersection of the Tauentzienstrasse with the Nürnberger Strasse, in a straight line ahead of them, emitted red light for their direction of travel. In this situation, H. who was not wearing his seat belt and was expecting acquaintances at the square

tyki bezpieczeństwa ruchu drogowego UE na lata 2021 – 2030 – Kolejne kroki w kierunku realizacji „wizji zero” [2019-06-19]. SWD (2019) 283 final.

² See Judgement of the Bundesgerichtshof Ref. No. 4 StR 482/19 [2020-06-18]; and Judgement of the Bundesgerichtshof Ref. No. 4 StR 399/17 [2018-03-01].

behind the intersection become aware that he had to accelerate as much as possible in order to win the race. He was aware that, despite the night time, there was still car traffic and that he would only be able to perceive vehicles crossing from the right of the Nürnberger Strasse. He calculated the potential impact with regard to the modern safety equipment of the vehicles controlled by him and his rival N., and in the case of an accident which he recognized as possible, he was certain that his and his rival's vehicle will collide with the much less protected side areas of other cars, suffering only minor injuries.

Although N. was aware that timely braking was still possible at this moment, he decided, because of H. was catching up and driving much faster, to continue the race under these conditions, in order to win it, and he pushed the accelerator again. Both drivers entered the intersection almost simultaneously, while the traffic light system continued to emit red light. In the intersection, H.'s car collided at speed of at least 160 km/h with the victim W.'s vehicle which came from the Nürnberger Strasse from the right side of both race participants in the direction of the intersection, with a green traffic light signal. As a result of the impact, the victim's car was thrown in the air and completely destroyed. Its driver suffered serious injuries and died on site. The passenger in the N.'s vehicle was also seriously injured.³

As a result of the preparatory proceedings, both drivers were charged with murder committed in cooperation as well as deliberately causing serious injuries to the passenger involved in the accident, and deliberately bringing a common danger in road traffic. This charge was found to be justified in relation to both defendants by the National Court in Berlin which, in the judgement of February 27, 2017, sentenced each of the perpetrators to life imprisonment.

As a result of the appeals of both defendants, the German Supreme Court, in its judgement of March 1, 2018, repealed the judgement under appeal in its entirety and referred the case to the National Court in Berlin for reconsideration, pointing out significant doubts as to the attribution of cooperation of both perpetrators and, in particular, the existence of intent on their side.⁴ The court *meriti*, following the contents of this deci-

³ See *Judgement of the Bundesgerichtshof Ref. No. 4 StR 482/19* [2020-06-18]; and *Judgement of the Bundesgerichtshof Ref. No. 4 StR 399/17* [2018-03-01].

⁴ See *Judgement of the Bundesgerichtshof Ref. No. 4 StR 399/17* [2018-03-01].

sion, issued another judgement on March 26, 2019, in which it again convicted the perpetrators based on all the previously presented charges.

The consequence of the following appeals was the decision of the German Supreme Court of June 18, 2020, in which the 4th Criminal Senate again repelled the judgement in the part concerning the accused N. and changed the content of the judgement in the part concerning H., whom it found guilty of murder and of deliberately bringing common danger in traffic, however, it attributed the injury to the passenger of the other vehicle as negligent. The Berlin National Court will, therefore, re-examine N.'s case in the future, but the decision about H. has become final.⁵

Another incident happened more than two years later. On September 30, 2018, there was a tragic accident near Dolný Kubín in Slovakia, in which a 57-year-old resident of Oravský Podzámok was killed. The perpetrators of the tragedy were three Poles.⁶

According to the findings of the Slovak police, in the vicinity of Dolný Kubín in Slovakia, drivers of the Ferrari 458 Spider, Mercedes-AMG C43 Coupe and Porsche Cayenne organized an illegal race leading through the mountains, on windy roads No. 78 and 59. Ignoring signs and lines on the asphalt, they tried to avoid other cars. However, two of them miscalculated and did not manage to return to their lane after one of the risky manoeuvres. K., the driver of the Mercedes, had more luck, overtaking first. He managed to finish the manoeuvre and to return to his lane. Two more men were just behind him. The first was S., the driver of the Ferrari, with a Porsche just behind him. At some point, a properly driven Škoda Fabia appeared in front of them. The 27-year-old S. managed to pull into the right lane and to avoid a head-on collision. At this point, the speeding Porsche Cayenne hit the rear of the Ferrari first, and then the 42-year-old driver L. tried to take off to the side of the road. The 57-year-old O., the Škoda driver, wanting to avoid an accident, did exactly the same. In the head-on collision he was seriously injured and died on the way to hospital. His 50-year-old wife and 21-year-old son survived, but were badly injured.

⁵ See *Judgement of the Bundesgerichtshof Ref. No. 4 StR 482/19* [2020-06-18].

⁶ See *Polacy w porsche, ferrari i mercedesie spowodowali koszmarny wypadek na Słowacji* [WIDEO]. In: *Żywiec Nasze Miasto* [online]. 2018-10-01 [cit. 2020-07-24]. Available at: <https://zywiec.naszemiasto.pl/polacy-w-porsche-ferrari-i-mercedesie-spowodowali-koszmarny-ar/c16-4823017>.

Immediately after committing the act, all three Poles were arrested on charges of deliberately causing general danger in traffic. After only a few days, the driver of the Mercedes K. was released from arrest, and in the spring of the following year also S. has been released. A bail was imposed on both of them, and electronic supervision was also applied to the former. However, the Slovak public prosecutor's office decided not to charge any of them with intentional murder.⁷

The third and last of the events which inspired this analysis took place in Poland on October 27, 2018. The 25-year-old O., driver of a Seat, and the 21-year-old L., driving a Volkswagen, participated in an illegal car race along the streets of Jelenia Góra in Poland.⁸ Young men drove cars at speeds of 160 to 180 km/h. According to the local prosecutor's office, they passed three intersections and six pedestrian crossings, exceeding the speed limit by over 100 km/h. As they approached the marked and illuminated pedestrian crossing, there were two people on it – a 47-year-old woman and a 57-year-old man, crossing the road correctly.

The driver of a Seat, O., overtaking the second participant of the race, drove into the crossing and hit both pedestrians, killing them instantly. Men were accused by the prosecutor that, acting jointly and in concert, participating in an illegal car race, foreseeing the possibility of killing the victims and agreeing to it, they had committed murder with a possible intent. Both were also accused of intentional bringing the immediate danger of a crash in land traffic.

Investigators found out that before the accident both drivers participated in meetings organized by an informal group of car enthusiasts in Jelenia Góra. In the cars they raced, the experts found engine modifications that significantly increased the power. The danger was all the more serious as the suspension components and the brakes were not modified in any way.

⁷ See MAREŠOVÁ, I. Poliak, ktorý bol účastníkom tragickej naháňačky na Orave, sa postavil pred súd. In: *Noviny.sk* [online]. 2019-06-06 [cit. 2020-07-24]. Available at: <https://www.noviny.sk/krimi/446838-poliak-ktory-bol-ucastnikom-tragickej-nahanacky-na-orave-sa-postavil-pred-sud>; and Pirátska jazda Poliakov: Súd rozhodol o poslednom z nich, ktorý má na tragédii najväčší podiel viny. In: *Topky.sk* [online]. 2019-06-07 [cit. 2020-07-24]. Available at: <https://www.topky.sk/cl/100370/1800401/Piratska-jazda-Poliakov--Sud-rozhodol-o-poslednom-z-nich--ktory-ma-na-tragedii-najvacsi-podieli-viny>.

⁸ See Ścigali się ulicami miasta. Zginęły dwie osoby. Jest akt oskarżenia. In: *Lwówecki.info* [online]. 2019-10-16 [cit. 2020-07-24]. Available at: <https://lwowecki.info/scigali-sie-ulicami-miasta-zginely-dwie-osoby-jest-akt-oskarzenia/>.

In the case of both perpetrators, the prosecutor requested temporary arrest. The court upheld the request with regard to the direct participant in the pedestrian collision, but rejected it in relation to L. – the driver of a Volkswagen, which formally does not repeal, but seriously puts in doubt the effectiveness of charging him with intentional murder.

Potential grounds for criminal responsibility

Already a preliminary analysis of the decisions made in the course of the proceedings indicates the issue that is the main subject of this argument. The tendency emerging among the law enforcement agencies to treat as deliberate behaviour of those perpetrators who, by showing blatant disregard for the life and health of other road users, commit reckless and extremely irresponsible behaviour, ostentatiously rejecting the applicable precautionary rules, encounters reluctance on the part of the courts, especially those with a natural tendency towards a certain conservatism – the highest judicial organs.⁹ The reason for this is the belief established in the past decades that road crimes are a consequence of recklessness, irresponsibility and frequent overestimation of one's own skills, but are not related to the intention of the perpetrator to attack the legal good.¹⁰

⁹ See *Decision of the Supreme Court of the Republic of Poland Ref. No. V KZP 2/74* [1975-02-28]. OSNKW 1975, no. 3-4, item 33; OLSZEWSKI, M. Ochrona bezpieczeństwa drogowego w nowym kodeksie karnym. *Palestra*. 1970, nr 4, p. 38. ISSN 0031-0344; G. Bogdan in ZOLL, A. ed. *Kodeks karny: Część szczególna: Komentarz: Tom II: Komentarz do art. 117 – 277 k.k.* 2. wyd. Warszawa: Zakamycze, 2006. 1438 p. ISBN 83-7444-252-2; BUCHAŁA, K. Niektóre problemy wykładni znamion przestępstw przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji. *Prokuratura i Prawo*. 1998, nr 11-12, pp. 7-17. ISSN 1233-2577; and BUCHAŁA, K. Niektóre zagadnienia nowelizacji prawa karnego. *Państwo i Prawo*. 1996, vol. 51, nr 3, pp. 3-12. ISSN 0031-0980.

¹⁰ See STEFAŃSKI, R. A. *Przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu i w komunikacji: Rozdział XX i XXI Kodeksu karnego: Komentarz*. 1. wyd. Warszawa: C. H. Beck, 2000, pp. 170-172. ISBN 83-7110-239-9; SPOTOWSKI, A. *Funkcja niebezpieczeństwa w prawie karnym*. 1. wyd. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1990, p. 86. ISBN 83-01-09521-0; PRUSAK, F. and G. WOŚKO. Śmiertelne wypadki drogowe: Aspekty procesowe i medyczne. In: K. SŁAWIK, ed. *Współczesna przestępczość: Problemy prawnokarne, kryminalistyczne i kryminologiczne*. 1. wyd. Szczecin: JotA, 1996, p. 161. ISBN 83-901965-4-9; KOCHANOWSKI, J. *Zagadnienia przestępstw drogowych i przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji*. 1. wyd. Warszawa: Naczelna Rada Adwokacka, 1990, p. 11; *Judgement of the Supreme Court of the Republic of Poland Ref. No. V KKN 303/97* [1998-11-04]. OSNKW 1998, no. 11-12, item 50, with gloss of K. J. Pawelec, *Mon. Praw.* 1999, no. 5, pp. 43-44. See also ZABŁOCKI, S. Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego – Izba Karna. *Palestra*. 1999, nr 1-2, pp. 146-147. ISSN 0031-0344; *Judgement of the Supreme Court of the Republic of Poland Ref. No. III KKN 231/98* [2000-03-08]. OSNKW 2000, no. 5-6, item 45, with approv-

The main argument in this case is the symmetry of the threat; traffic incidents naturally endanger the life, health and property of the perpetrator himself/herself, so how could the person responsible for committing them act on purpose? Experience shows, however, that such cases are possible, especially since the cars used, for example, in illegal street races, are more modern and, therefore, usually also safer than the vehicles of most road users. This occasionally leads to the conscious behaviour of participants of illegal rallies, choosing in crisis situations a collision with an older and less protected car of another driver, instead of hitting a building, trunk or other dangerous part of the roadside.

When looking at the legal tools being at the disposal of the judicial authorities of all three countries, it is easy to notice that the similarities clearly outnumber the differences. Within the German,¹¹ Slovak¹² and

ing glosses of J. Giezek, PiP 2001, no. 6, pp. 109-114; A. Górski, OSP 2001, no. 6, pp. 317-319; J. Majewski, OSP 2001, no. 10, pp. 491-493; and J. M. Iwaniec, Prokurator 2001, no. 4, pp. 68-73; BOCKELMANN, P. Der Schuldgehalt des menschlichen Versagens im Straßenverkehr. *Deutsches Autorecht*. 1964, p. 288 and following. ISSN 0012-1231; BÖHMER, E. Der Vertrauensgrundsatz im Straßenverkehr in der neueren Rechtsprechung. *Monatschrift für deutsches Recht*. 1964, p. 100 and following. ISSN 0340-1812; and BÖHMER, E. Der Vertrauensgrundsatz im Straßenverkehr in der Rechtsprechung. *Juristische Rundschau*. 1967, p. 291 and following. ISSN 0022-6920.

¹¹ See § 223 of the German Strafgesetzbuch: (1) Who physically abuses or harms another person's health is punished with imprisonment of up to five years or a fine; (2) The attempt is punishable. See also § 224 of the German Strafgesetzbuch: (1) Who commits the assault 1. by administration of poison or other harmful substances, 2. with a weapon or other dangerous tool, 3. through an insidious robbery, 4. jointly with another party, or 5. with a life-threatening treatment, is punished with a prison sentence of six months to ten years, in less severe cases with a prison sentence of three months to five years; (2) The attempt is punishable. See also § 229 of the German Strafgesetzbuch: Who causes another person's bodily harm through negligence will be punished with imprisonment of up to three years or a fine. See *Strafgesetzbuch* [1998-11-13]. BGBl. I S. 3322, last changed by law on July 10, 2020 (BGBl. I S. 1648).

¹² See § 155 of the Slovak Trestný zákon: (1) Any person who intentionally causes grievous bodily harm to another person shall be liable to a term of imprisonment of four to ten years; (2) The offender shall be liable to a term of imprisonment of five to twelve years if he/she commits the offence referred to in § 1 a) acting in a more serious manner, b) against a protected person, or c) by reason of specific motivation; (3) The offender shall be liable to a term of imprisonment of ten to fifteen years if he/she commits the offence referred to in § 1 a) as a member of a dangerous group, or b) under a crisis situation. See also § 156 of the Slovak Trestný zákon: (1) Any person who intentionally causes bodily harm to another person shall be liable to a term of imprisonment of between four months and two years; (2) The offender shall be liable to a term of imprisonment of one to three years if he/she commits the offence referred to in § 1 a) against a protected person, or b) by reason of specific motivation; (3) The offender shall be liable to a term of imprisonment of two to five years if he/she commits the offence referred to in § 1

Polish¹³ criminal law orders, one can indicate provisions relating to inflicting injuries of various degrees of severity to the victim, which may be caused both intentionally and unintentionally – which leads to a clearly milder punishment. Within the German,¹⁴ Slovak¹⁵ and Polish¹⁶ legal or-

a) acting in a more serious manner, or b) under a crisis situation. See *Act No. 300/2005 Coll. of 20 May 2005 the Criminal Code* [The Criminal Code of the Slovak Republic].

¹³ See Article 177 of the Polish Kodeks karny: § 1. Whoever by violating, even unintentionally, the safety rules of land, water or air movement causes unintentionally an accident in which another person suffered bodily injuries specified in the Article 157 § 1, shall be punished by imprisonment for up to three years; § 2. If the consequence of an accident is a death of another person or a heavy damage to his/her health, the perpetrator shall be punished by imprisonment from six months to eight years; § 3. If the victim is the nearest person, the prosecution of the person referred to in § 1 shall be conducted at the request of the victim. See *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny*. Dziennik Ustaw 2019, item 1950, 2128; and Dziennik Ustaw 2020, item 568, 875, 1086.

¹⁴ See § 315c of the German Strafgesetzbuch: (1) Whoever on the road 1. is driving a vehicle, though a) as a result of drinking alcoholic beverages or other intoxicating substances, or b) due to mental or physical deficiencies is unable to drive the vehicle safely, or 2. grossly contrary to traffic and reckless a) ignores the right of way, b) incorrectly overhauls or otherwise driving incorrectly when overtaking, c) drives wrong at pedestrian crossings, d) drives too fast in confusing places, at intersections, road junctions or level crossings, e) does not adhere to the right side of the lane in confusing places, f) on highways or motorways, reversing or moving against the right direction or trying to do so, g) does not mark vehicles that are at a standstill or have come to rest at a sufficient distance, although this is necessary to ensure traffic, and thereby endangers the life or health of another person or alien objects of significant value, is punished with imprisonment for up to five years or with a fine; (2) In the cases of section 1 point 1, the attempt is punishable; (3) Who in the cases of § 1 1. causes the danger by negligence, or 2. acts negligently and causes the danger negligently, is punished with imprisonment of up to two years or a fine. See *Strafgesetzbuch* [1998-11-13]. BGBl. I S. 3322, last changed by law on July 10, 2020 (BGBl. I S. 1648).

¹⁵ See § 284 of the Slovak Trestný zákon: (1) Who intentionally a) puts people at risk of death or serious injury or property loss to the detriment of large-scale damage by causing a fire or flood, or breakdown or accident of a means of public transport, or the harmful effect of explosives, gas, electricity, radioactivity or other similar dangerous substances or forces, or commits other similar dangerous conduct (general danger), or b) the general danger increases or makes it more difficult to avert or to mitigate it, shall be punishable by a term of imprisonment of four to ten years; (2) The offender shall be punished by imprisonment for ten to fifteen years if he/she commits the act referred to in § 1 a) in a more serious course of action, b) on the protected person, c) for a specific purpose, or d) to frustrate or to impede another's exercise of his or her fundamental rights and freedoms; (3) The offender shall be punished by imprisonment for fifteen to twenty years if he/she commits the act referred to in § 1 a) causing serious injury or death, or b) as a member of a dangerous group; (4) An offender shall be punished by imprisonment for a term of twenty years to twenty-five years or a sentence of life imprisonment if he/she commits an act referred to in § 1 a) and thereby causes serious injury or death to several persons, or b) in a crisis situation. See also § 285 of the Slovak Trestný zákon: (1) Who-

ders, we will also come across some provisions relating to criminal liability for creating a general threat to human health, sometimes also to property. Such behaviour can also be intentional or unintentional. In the first case, the more severe punishment is determined by the unintentional effect for the protected good. In the case of the three analysed legislations, these provisions, relating to traffic situations, are present in criminal codifications, sometimes by the way of separate regulations and sometimes by recognizing communication behaviour as one of the forms that an offense may adopt.

In the criminal legislations of Germany,¹⁷ Slovakia¹⁸ and Poland,¹⁹ we will also come across provisions introducing a criminal liability for be-

er negligently causes or increases a general danger, or makes it more difficult to avert or to mitigate it, shall be punished by imprisonment for up to one year; (2) An offender shall be punished by imprisonment for a term of six months to three years if he/she commits the act referred to in § 1 in a more serious manner; (3) An offender shall be punished by imprisonment for two to five years if he/she commits the act referred to in § 1 and causes a) significant damage, or b) serious injury or death; (4) An offender shall be punished by imprisonment for four to ten years if he/she commits the act referred to in § 1 and causes serious harm to the health of several persons or the death of several persons. See *Act No. 300/2005 Coll. of 20 May 2005 the Criminal Code* [The Criminal Code of the Slovak Republic].

¹⁶ See Article 173 of the Polish Kodeks karny: § 1. Who commits a catastrophe in the presence of people in the land, water or air, affecting the life or health of many persons or intending to a large extent, shall be punished by imprisonment from one to ten years; § 2. If the perpetrator acts negligently, shall be punished by imprisonment for a term of between three months and five years; § 3. If the consequence of the act specified in § 1 is human death or serious damage to the health of many people, the perpetrator shall be punished by imprisonment for a term of between two and twelve years; § 4. If the consequence of the act specified in § 2 is human death or serious damage to the health of many people, the perpetrator shall be punished by imprisonment from six months to eight years. See also Article 174 of the Polish Kodeks karny: § 1. Whoever brings the immediate danger of a disaster in land, water or air traffic, shall be punished by imprisonment from six months to eight years; § 2. If the perpetrator acts negligently, he/she shall be punished by imprisonment for up to three years. See *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny*. Dziennik Ustaw 2019, item 1950, 2128; and Dziennik Ustaw 2020, item 568, 875, 1086.

¹⁷ See § 211 of the German Strafgesetzbuch: (1) The murderer is punished with life imprisonment; (2) Murderer is who out of a lust for murder, for the satisfaction of the sexual instinct, out of greed or otherwise for low motives, insidious or cruel or by means dangerous to the public or to enable or to cover up another crime kills a human being. See also § 212 of the German Strafgesetzbuch: (1) Anyone who kills a person without being a murderer will be punished with a prison sentence of no less than five years; (2) In particularly severe cases, a life sentence can be recognized. See *Strafgesetzbuch* [1998-11-13]. BGBl. I S. 3322, last changed by law on July 10, 2020 (BGBl. I S. 1648).

haviour that directly affects human life. The homicide may be result of a careless behaviour of a road user, although in the cases described in this paper, it would be advisable to consider separate (and more severe) cases of homicide as a consequence of the common danger brought earlier by the perpetrator.

Finally, the last and most radical form of describing the perpetrator's behaviour is attribution to him/her responsibility for intentional murder. Such liability may take a special form, leading to the necessity to impose drastically severe punishment when the victim's death was caused in a special way or the perpetrator was driven by a specific motivation.

Bolder use of the construction of intentional offenses is conditioned by the fulfilment of one more requirement, namely the existence of provisions in the general part of the code, allowing the use of a broad framework of assigning intention. We can confirm their existence in the case of each of the three discussed legislations.

¹⁸ See § 145 of the Slovak Trestný zákon: (1) Whoever intentionally kills another shall be punished by imprisonment for fifteen to twenty years; (2) The offender shall be punished by imprisonment for a term of twenty years to twenty-five years or by a sentence of life imprisonment if he/she commits an act referred to in § 1 a) on two persons, b) of more serious conduct, c) on the protected person, d) for a specific purpose, or e) with the intent of obtaining a pecuniary benefit; (3) An offender shall be punished by imprisonment for twenty-five years or a sentence of life imprisonment if he/she commits an act referred to in § 1 a) and has already been convicted of such an act or of an offense of assassination, b) in a dangerous group, or c) in a crisis situation. See *Act No. 300/2005 Coll. of 20 May 2005 the Criminal Code* [The Criminal Code of the Slovak Republic].

¹⁹ See Article 148 of the Polish Kodeks karny: § 1. Whoever kills a man shall be punished by imprisonment for a period not less than eight years, a loss of freedom for twenty-five years or the life imprisonment; § 2. Who kills a man 1) with particular cruelty, 2) in connection with the hostage-taking, rape or robbery, 3) as a result of a motivation that deserves particular condemnation, 4) with the use of explosive materials, shall be punished by imprisonment for a period of time not less than twelve years, a loss of freedom for twenty-five years or the life imprisonment; § 3. The penalty specified in § 2 shall be imposed on anyone who kills more than one person with one act or has previously been legally convicted of homicide and the perpetrator of the murder of a public official committed during or in connection with the performance of his/her official duties related to the protection of human safety or the protection of public safety or order; § 4. Who kills a person in a state of strong agitation justified by the circumstances, shall be punished by imprisonment from one to ten years. See *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny*. Dziennik Ustaw 2019, item 1950, 2128; and Dziennik Ustaw 2020, item 568, 875, 1086.

Intent and negligence in traffic offenses

Regulation of § 15 of the German Criminal Code²⁰ does not contain a definition of intentional and unintentional actions, but determines that as a rule only deliberate action is punishable. The generally accepted definition is: "Intent is knowledge and willingness to realize the goal", which means that the resolution is a psychic phenomenon that consists of two components – knowledge (intellectual element) and will (voluntative element).²¹

The knowledge and will components only have to relate to the realization of the characteristics of criminal act as such. On the other hand, the awareness of doing wrong is not necessary for intent. Depending on the level of the knowledge and will components, the German legal science distinguishes three types of intent.²²

²⁰ See § 15 of the German Strafgesetzbuch: Only a deliberate action is punishable if the law does not explicitly threaten a negligent action with punishment. See *Strafgesetzbuch* [1998-11-13]. BGBl. I S. 3322, last changed by law on July 10, 2020 (BGBl. I S. 1648).

²¹ See WOLTER, J. Adäquanz- und Relevanztheorie: Zugleich ein Beitrag zur objektiven Erkennbarkeit beim Fahrlässigkeitsdelikt. *Goldammer's Archiv für Strafrecht*. 1977, pp. 257-274. ISSN 0017-1956; ZIPF, H. Kriminalpolitische Überlegungen zur Entkriminalisierung der fahrlässigen Körperverletzung. In: E. SCHLÜCHETER and K. LAUBENTHAL, Hrsg. *Recht und Kriminalität: Festschrift für Friedrich-Wilhelm Krause zum 70. Geburtstag*. 1. Aufl. Köln: Heymann, 1990, pp. 437-447. ISBN 3-452-21890-2; TOEPEL, F. *Kausalität und Pflichtwidrigkeitszusammenhang beim fahrlässigen Erfolgsdelikt* [online]. 1. Aufl. Berlin: Duncker & Humblot, 1992. 244 p. [cit. 2020-07-24]. Strafrechtliche Abhandlungen: Neue Folge, Band 75. ISBN 978-3-428-47412-7. Available at: <https://doi.org/10.3790/978-3-428-47412-7>; TIEDEMANN, K. Der Allgemeine Teil des Strafrechts im Lichte der europäischen Rechtsvergleichung. In: A. ESER, U. SCHITTENHELM and H. SCHUMANN, Hrsg. *Festschrift für Theodor Lenckner zum 70. Geburtstag*. 1. Aufl. München: C. H. Beck, 1998, pp. 411-434. ISBN 3-406-43842-3; ROXIN, C. Pflichtwidrigkeit und Erfolg bei fahrlässigen Delikten. *Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft* [online]. 1962, Jg. 74, Nr. 3, pp. 411-444 [cit. 2020-07-24]. ISSN 1612-703X. Available at: <https://doi.org/10.1515/zstw.1962.74.3.411>; ROXIN, C. Zur Problematik des Schuldstrafrechts. *Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft* [online]. 1984, Jg. 96, Nr. 3, pp. 641-660 [cit. 2020-07-24]. ISSN 1612-703X. Available at: <https://doi.org/10.1515/zstw.1984.96.3.641>; ROXIN, C. Bemerkungen zum Regreßverbot. In: H.-H. JESCHECK and T. VOGLER, Hrsg. *Festschrift für Herbert Tröndle zum 70. Geburtstag am 24. August 1989* [online]. 1. Aufl. Berlin; New York: De Gruyter, 1989, pp. 177-200 [cit. 2020-07-24]. ISBN 978-3-11-089207-9. Available at: <https://doi.org/10.1515/9783110892079-011>; and ROXIN, C. Die Lehre von der objektiven Zurechnung. *Chengchi Law Review*. 1994, vol. 50, pp. 219-257. ISSN 1023-9820.

²² See BINDING, K. *Die Normen und ihre Übertretung: Band I: Normen und Strafgesetze*. 4. Aufl. Leipzig: Meiner, 1922. 508 p.; BINDING, K. *Die Normen und ihre Übertretung: Band II: Schuld und Vorsatz*. 1. Aufl. Leipzig: Engelmann, 1877. 640 p.; BINDING, K. *Die Normen und ihre Übertretung: Band IV: Die Fahrlässigkeit*. 1. Aufl. Leipzig: Meiner, 1919.

The first type of intent is the so-called purpose or *dolus directus* of the first degree. In its borders, the perpetrator depends on the achieving of the goal he/she set for himself/herself. This purposeful will is the dominant moment of intention. It presupposes that the perpetrator at least thinks that the realization of the planned situation is possible. The second type of intent is the so-called certain knowledge or *dolus directus* of the second degree. In this case, the perpetrator is certain that he/she will achieve the goal. This secure knowledge is the dominant moment here. Those who safely assume that they will bring a change in the outside world and still continue to act will at least accept this change (in this respect, the will component is inevitable, if only in a weak form). And finally – *dolus eventualis* as the third type of intent, in the case of which the perpetrator believes that the offense can be committed and agrees with that. Here, because the intellectual and voluntary sides are not mutually dependent, both sides must be developed and proven from the case.²³

Negligent action is only punishable where the law expressly criminalizes such activity. This is primarily the case of impairments to life and health as well as of bringing common danger to the public. However, modern legislation tends to create more negligent types of offense, while often does not make every negligence sufficient, but presupposes gross negligence (“recklessness”). Behaviour is contrary to due diligence under the following two conditions: a) it must be foreseeable that the behaviour can lead to a certain consequence under the given circumstances; b) it must be an unauthorized risk – below a certain threshold, dangers are tolerated by the legal system.²⁴

681 p.; and BINDING, K. *Die Schuld im deutschen Strafrecht: Vorsatz, Irrtum, Fahrlässigkeit*. 1. Aufl. Leipzig: Meiner, 1919. 164 p.

²³ See GEPPERT, K. Zur Abgrenzung von bedingtem Vorsatz und bewusster Fahrlässigkeit. *Juristische Ausbildung*. 1986, pp. 610-613. ISSN 0170-1452; HELLMANN, U. Einverständliche Fremdgefährdung und objektive Zurechnung. In: B. SCHÜNEMANN, H. ACHENBACH, W. BOTTFKE, B. HAFFKE and H.-J. RUDOLPH, Hrsg. *Festschrift für Claus Roxin zum 70. Geburtstag am 15. Mai 2001* [online]. 1. Aufl. Berlin; Boston: De Gruyter, 2001, pp. 271-286 [cit. 2020-07-24]. ISBN 978-3-11-087702-1. Available at: <https://doi.org/10.1515/9783110877021.271>; HERZBERG, R. D. Die Abgrenzung von Vorsatz und bewusster Fahrlässigkeit – ein Problem des objektiven Tatbestandes. *Juristische Schulung*. 1986, pp. 249-262. ISSN 0022-6939; and HERZBERG, R. D. Die Sorgfaltswidrigkeit im Aufbau der fahrlässigen und der vorsätzlichen Straftat. *Juristenzeitung*. 1987, Jg. 42, Nr. 11, pp. 536-541. ISSN 0022-6882.

²⁴ See JÄHNKE, B. Grundlagen der strafrechtlichen Haftung für fahrlässiges Verhalten: Zugleich Bemerkungen zu Ellen Schlüchters Grenzen strafbarer Fahrlässigkeit. In: G. DUTTGE, G. GEILEN, L. MEYER-GOSSNER and G. WARDA, Hrsg. *Gedächtnisschrift für Ellen Schlüchter*. 1. Aufl. Köln: Heymanns, 2002, p. 99. ISBN 3-452-25164-0; and JESCHECK, H.-

The Slovak²⁵ and Polish²⁶ definitions of intentional and unintentional offenses have far-reaching similarities. In particular, *dolus directus* constitutes a single category within them, without distinguishing between two distinct levels. In turn, the definition of negligence clearly separates its conscious and unconscious forms.²⁷ In the both legal orders, there are references to the forms of the perpetrator's mental experience, which combine the element of deliberate performance of an act with its further, unintentional consequences. The perpetrator is liable in such cases on more severe punishment.²⁸

H. *Aufbau und Behandlung der Fahrlässigkeit im modernen Strafrecht*. 1. Aufl. Freiburg im Breisgau: Schulz, 1965. 31 p.

²⁵ See § 15 of the Slovak Trestný zákon: A criminal offense is committed intentionally if the offender a) wished to violate or to jeopardize an interest protected by this Act in the manner specified in this Act, or b) was aware that his/her actions could cause such a breach or threat and he/she was settled with this. See also § 16 of the Slovak Trestný zákon: A criminal offense is committed through negligence if the offender a) knew that he/she could, in the manner specified in this Act, violate or jeopardize the interest protected by this Act, but without reasonable grounds he/she relied on such breach or threat, or b) did not know that his/her actions could cause such a breach or threat, although he/she should and could have known about it given the circumstances and his/her personal circumstances. See *Act No. 300/2005 Coll. of 20 May 2005 the Criminal Code* [The Criminal Code of the Slovak Republic].

²⁶ See Article 8 of the Polish Kodeks karny: A crime may be committed only with intent; the misdemeanour may also be committed negligently if the law so stipulates. See also Article 9 of the Polish Kodeks karny: § 1. A prohibited act is committed with intent when the perpetrator has the will to commit it, that is when he/she is willing to commit or foreseeing the possibility of perpetrating it, he/she accepts it; § 2. A prohibited act is committed negligently when the perpetrator, not having the intent to commit it, nevertheless does so because he/she is not careful in the manner required under the circumstances, although he/she should or could have foreseen the possibility of committing the prohibited act; § 3. The perpetrator shall be liable to a more severe liability which, according to the law, depends on a certain consequence of a prohibited act if he/she has and could have foreseen such a consequence. See *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny*. Dziennik Ustaw 2019, item 1950, 2128; and Dziennik Ustaw 2020, item 568, 875, 1086.

²⁷ See ZAWŁOCKI, R. Nieumyślność jako podstawa odpowiedzialności karnej – w poszukiwaniu kompromisu. *Monitor Prawniczy*. 2008, vol. 16, nr 11, pp. 567-577. ISSN 1230-6509.

²⁸ See *Decision of the Supreme Court of the Republic of Poland Ref. No. V KK 87/05* [2005-07-25]. LEX no. 152493; *Judgement of the Court of Appeal in Szczecin Ref. No. II AKa 170/14* [2014-10-16]. LEX no. 1544938. See also ANDREJEW, I. *Ustawowe znamiona czynu: Typizacja i kwalifikacja przestępstw*. 1. wyd. Warszawa: Wydawnictwa Prawnicze, 1978, p. 200 and following; REJMAN, G. *Teorie i formy winy w prawie karnym*. 1. wyd. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1980, p. 187 and following. ISBN 83-219-0059-3; REJMAN, G. Wina w konstrukcji kodeksu karnego z 1997 roku. In: G. BAŁTRUSZAJTYS, ed. *Prawo wczoraj i dziś: Studia dedykowane profesor Katarzynie Sójce-Zielińskiej*. 1. wyd. Warszawa: Liber, 2000, pp. 261-277. ISBN 83-7206-029-0; GIEZEK, J. Naruszenie obowiązku ostro-

A characteristic feature of behaviour of the vehicle driver in this case is the awareness of the possibility of implementing the features of a prohibited act. It is an intellectual component of the intent in all its forms (only in the case of the certain knowledge or the *dolus directus* of the second degree replaced by the awareness of the necessity of the realized features). The only problem is that the same intellectual elements are present in the case of the conscious negligence. It is then accompanied by a completely different volitional component which comes down to the lack of even consent to the implementation of features of a prohibited act, and thus in practice to the lack of acceptance for the perspective of the implementation of the objective elements of such behaviour. The difference between *dolus directus* and *dolus eventualis* occurs exclusively “in the perpetrator’s head”, which makes it complicated to efficiently reconstruct the shape of his/her mental experience.²⁹

The method used in this case by the representatives of both literature and practice of the judiciary is the so-called concept of the objective manifestation. Since the volitional component of a possible intent is agreeing to the implementation of the components of a prohibited act, the way to exclude intentional behaviour is to undertake activities that, in the subjective opinion of the perpetrator, should eliminate the possibility of committing a crime or at least should significantly reduce its probability. Completion of this requirement is, in a way, visual evidence of the lack of reconciliation with the consequences of behaviour covered by the structure of a prohibited act. If they do occur, it is a consequence of the perpetrator’s own error, which, due to the failure to observe the required precautions, causes an unacceptable risk for the legal good.³⁰

žności jako przesłanka urzeczywistnienia znamion przestępstwa nieumyślnego. *Państwo i Prawo*. 1992, vol. 47, nr 1, pp. 65-75. ISSN 0031-0980; GIEZEK, J. O tendencjach do subiektywizowania bezprawności oraz obiektywizowania winy we współczesnym prawie karnym. In: Z. SIENKIEWICZ, ed. *Wybrane zagadnienia reformy prawa karnego*. 1. wyd. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 1997, pp. 9-19. ISBN 83-229-1576-4; BURDA, E., J. ČENTĚŠ, J. KOLESÁR, J. ZÁHORA, et al. *Trestný zákon: Všeobecná časť: Komentár: I. diel*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010. 1106 p. ISBN 978-80-7400-324-0; IVOR, J. et al. *Trestné právo hmotné: Všeobecná časť*. 1. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2006. 530 p. ISBN 80-8078-099-4; and MENCEROVÁ, I., L. TOBIÁŠOVÁ, Y. TURAYOVÁ, et al. *Trestné právo hmotné: Všeobecná časť*. 1. vyd. Šamorín: Heuréka, 2013. 478 p. ISBN 978-80-89122-86-8.

²⁹ See *Judgement of the Bundesgerichtshof Ref. No. 4 StR 482/19* [2020-06-18].

³⁰ See TAYLOR, G. Concepts of Intention in German Criminal Law. *Oxford Journal of Legal Studies* [online]. 2004, vol. 24, no. 1, pp. 106-107 [cit. 2020-07-24]. ISSN 1464-3820. Available at: <https://doi.org/10.1093/ojls/24.1.99>; PRZESŁAWSKI, T. Funkcja czynnika

Thus, it can be assumed that the lack of any activity that would minimize the level of the threat caused by the perpetrator is a clear indication that the consequences of the perpetrator's behaviour indicated by the features of a prohibited act are accepted by him/her. The more serious level of danger caused by the perpetrator's behaviour, the less doubts should arise from the conviction that the perpetrator who does not try to minimize the threats to the legal good agrees not only with the threat, but also with the destruction of such good.

In conclusion – in the case of the perpetrator driving a motor vehicle in an extremely risky manner, who, in addition, does not take any actions aimed at minimizing the danger, e.g. to guarantee him/her the possibility of reacting to suddenly appearing specific sources of threats, it gives sufficient grounds to assume that he/she, in fact, at least accepts the implementation of the features of a prohibited act and, therefore, that his/her behaviour is driven by at least possible intent.

Law enforcement practice in cases of traffic offenses

Analysing the three issues that are the subject of assessment in this paper, we will primarily start by referring to the events that took place in Berlin. It is in this case that we can use not only the findings of the investigation, but also the material collected in the course of two proceedings before the National Court in Berlin and the German Supreme Court.

The fact to which the courts of both instances drew attention was the content of the psychological experience of the finally convicted H. Significant in the opinion of the German Supreme Court was his almost demonstrative disregard for safety requirements related to driving a car. He did not fasten his seat belts, convinced that modern elements of his vehicle's structure, such as crush zones or airbags, would save his life in a collision with another road user. He was convinced that the class of his vehicle and equipment were a guarantee of survival for him, which significantly weakened the strength of the argument according to which concern for one's own life and health restrains the perpetrator from consent to causing a serious road accident. His opinion was additionally strengthened by

psychicznego w konstrukcji czynu zabronionego i formach winy. *Studia Iuridica*. 2008, nr 48, p. 228. ISSN 0137-4346; CIEŚLAK, M. *Polskie prawo karne: Zarys systemowego ujęcia*. 3. wyd. Warszawa: Wydawnictwa Prawnicze PWN, 1995, p. 305. ISBN 83-86702-11-7; and SZERER, M. W sprawie zamiaru ewentualnego. *Państwo i Prawo*. 1959, vol. 14, nr 3, p. 455. ISSN 0031-0980.

the only partially justified conviction about his own above-average skills, excellent reflex, short reaction time and other psychophysical features that made him, in his own opinion, an excellent driver.

In the course of the proceedings, it was possible to create a credible psychological portrait of H. whose important elements, apart from the anxiety deficit, were the need for competition and the desire to constantly confirm his own worth in confrontation with others. This adds credibility to the hypothesis that the will to win in an improvised rally was more important to him than taking care of his own safety. In addition, as it was already mentioned, the cars of participants in illegal races are often modified in a way that increases safety in the event of a collision. The chance of surviving and avoiding serious injury from such an incident is incomparably higher thanks to additional reinforcements, cages made of resistant materials to protect the driver and similar measures.

To attribute to H. not homicide, but its qualified form – murder, also required the indication of an additional element of his behaviour, allowing to treat the perpetrator with particular severity. In this case, this element is not related to the motivation, but to the perpetrator's way of acting – he should act by means dangerous to the public. Also this element in the discussed case does not seem to raise any serious doubts. It can even be stated that in the case of illegal car races, it usually accompanies the assessed behaviour. Of course, such a threat does not have to come true, but if the consequence of the perpetrator's act is the death of a person, it will be relatively easy to bring a murder charge under the German criminal law system.

In the light of the judgement issued by the German Supreme Court, the fact that the appeal brought by N. was taken into account should be positively assessed. The substantiation of the judgement rightly indicates some level of astonishment that the National Court in Berlin believes the victim's death can be attributed also to the perpetrator who avoided the collision. The circumstances of the event do not give grounds for accepting that his behaviour would additionally increase the danger for the legal goods; for making H. want to catch up with him and to win the race it is not a sufficient basis for such statement.

It is also impossible to defend the conviction expressed by the National Court in Berlin about the fulfilment of the criteria of a prohibited act in the form of an agreement. Although such agreement can be found between both participants of the race on the issue of bringing a threat to

other road participants by illegal races, and perhaps even tacit consent to the existence of a far-reaching effect, it is impossible to consider their behaviours at the time of the emergence of this effect as collective. As rightly emphasized by the German Supreme Court, mere participation in an illegal undertaking does not mean that to all its participants can be assigned all objectively occurring consequences.

Referring to the attribution of complicity in each of the three discussed cases, it should be emphasized that such a qualification does not raise any doubts in the case of assigning responsibility for the deliberate introduction of common danger. Such behaviour, described in § 315c of the German Strafgesetzbuch, § 284 of the Slovak Trestný zákon or the Article 173 of the Polish Penal Code, may be committed under conditions of complicity. It is perceived in the German,³¹ Slovak³² and Polish³³ criminal laws as a conjunction of two conditions – an action taken jointly and an agreement (even implicitly).

Despite the similarity of the regulations relating to complicity, the three orders of criminal law in question are distinguished by a certain significant circumstance which is important for the attribution of criminal liability to participants of illegal races. As it should be assumed, the German and Slovak literatures³⁴ relatively unanimously reject the possibility of complicity in unintentional crimes, assuming that the agreement between the perpetrators should include all the features of a prohibited act. Thus, they must be united by the awareness of the possibility of jointly committing a crime and at least must consent to it.

³¹ See § 25 of the German Strafgesetzbuch: (1) A perpetrator is punished if he/she commits the crime himself/herself or through someone else; (2) If several commit the offense jointly, each will be punished as a perpetrator (accomplice). See *Strafgesetzbuch* [1998-11-13]. BGBl. I S. 3322, last changed by law on July 10, 2020 (BGBl. I S. 1648).

³² See § 20 of the Slovak Trestný zákon: If a criminal offence was committed by two or more persons acting in conjunction (accomplices), each of them has the same criminal liability as the single person who would commit such a criminal offence. See *Act No. 300/2005 Coll. of 20 May 2005 the Criminal Code* [The Criminal Code of the Slovak Republic].

³³ See Article 18 of the Polish Kodeks karny: § 1. Responsible for the perpetration is not only the one who performs the prohibited act alone or jointly and in agreement with another person, but also the one who directs the execution of the prohibited act by another person or by using another person's dependence on himself/herself, orders such a person to perform such an act. See *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny*. Dziennik Ustaw 2019, item 1950, 2128; and Dziennik Ustaw 2020, item 568, 875, 1086.

³⁴ See MAŠLANYOVÁ, D. et al. *Trestné právo hmotné: Všeobecná a osobitná časť*. 3. aktualiz. a dopln. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2019, p. 128. ISBN 978-80-7380-772-6.

The Polish literature, however, starting from very similarly formulated regulations, goes in a different direction. Most of its representatives assume that the perpetrators' agreement may only cover a joint breach of the principle of cautious conduct with the legal good and, therefore, careless behaviour, which may consequently induce an effect that the perpetrators do not agree with.³⁵ Paradoxically, this means that assigning an unintentional result in the form of the death of a victim of an illegal race to all its participants is a much simpler than trying to assign an intent to each of them. It is enough for them to be aware of the danger of such competition and to increase its level by joining the number of participants.³⁶

When assessing the reaction of the Slovak prosecutor's office to the incident in the vicinity of Dolný Kubín, it should be emphasized that § 284 (3) of the Slovak Penal Code is a relatively uncontroversial reaction to the perpetrators' behaviours. In particular, there is no doubt about the possibility of using the construction of complicity. The mere participation in an illegal race, a relatively narrow road running in mountainous terrain create a generally dangerous situation; the agreement of the perpetrators and the increased risk caused by each of them by joining the race behind the wheel of another vehicle give full grounds for recognizing the cooperation of all drivers. From this perspective, the result in the form of death of another participant of traffic is predictable; the attribution of responsibility does not require consent to its result.

It is significant that the Slovak law enforcement did not go a step further, attributing to the perpetrators or only to the driver of the Porsche L.

³⁵ See G. Bogdan in ZOLL, A. ed. *Kodeks karny: Część szczególna: Komentarz: Tom II: Komentarz do art. 117 – 277 k.k.* 2. wyd. Warszawa: Zakamycze, 2006. 1438 p. ISBN 83-7444-252-2; BUCHAŁA, K. Niektóre problemy wykładni znamion przestępstw przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji. *Prokuratura i Prawo*. 1998, nr 11-12, pp. 7-17. ISSN 1233-2577; and BUCHAŁA, K. Niektóre zagadnienia nowelizacji prawa karnego. *Państwo i Prawo*. 1996, vol. 51, nr 3, pp. 3-12. ISSN 0031-0980.

³⁶ See STEFAŃSKI, R. A. Wypadek w komunikacji jako przestępstwo w nowym kodeksie karnym. *Prokuratura i Prawo*. 1998, nr 10, pp. 47-70. ISSN 1233-2577; STEFAŃSKI, R. A. *Przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu i w komunikacji: Rozdział XX i XXI Kodeksu karnego: Komentarz*. 1. wyd. Warszawa: C. H. Beck, 2000, p. 98 and following. ISBN 83-7110-239-9; DĄBROWSKA-KARDAS, M. and P. KARDAS. Odpowiedzialność za spowodowanie wypadku komunikacyjnego w świetle regulacji nowego k.k. z 1997 r.: Część II. *Palestra*. 1999, nr 3-4, pp. 36-41. ISSN 0031-0344; and P. Kardas in GIEZEK, J. ed. *Przestępstwo – kara – polityka kryminalna: Problemy tworzenia i funkcjonowania prawa: Księga jubileuszowa z okazji 70. rocznicy urodzin Profesora Tomasza Kaczmarka*. 1. wyd. Kraków: Zakamycze, 2006, p. 360. ISBN 83-7444-283-2.

who was directly involved in the collision the result in the form of death of the victim. To some extent, the relatively severe threat of punishment provided for in § 284 (3) of the Slovak Penal Code may be considered the cause. The penalty imposed for intentional murder would not be more severe in practice, as it would be difficult to find the grounds indicated in § 144 and § 145 of the Slovak Penal Code that would increase the threat, and the construction of § 41 (1) of the said Code could lead to blurring the element associated with bringing common danger in the legal qualification.

Obviously, this does not change the fact that the circumstances in favour of assigning the perpetrator a deliberate effect in the form of the victim's death seem in this case just as justified as in the situation in Berlin. According to the Slovak criminal law, committing such an act in a manner that poses a common danger is not, however, the basis for accepting more severe liability for murder. Thus, the distribution of emphasis between indicating the deliberate nature of the attack and emphasizing the universal threat brought by the perpetrators, which is allowed by § 284 (3) of the Slovak Penal Code, certainly requires a deeper reflection.

In terms of the Polish criminal law, the situation is more complicated.³⁷ The offense of traffic disaster described in the Article 173 of the Polish Criminal Code will apply only in the case when life or health of many people or property in large size is endangered in a real road collision. Therefore, an incident involving one or two perpetrators and two victims will not fall into this category. Traditionally, the basis of liability in such cases is the Article 177 § 2 of the Polish Criminal Code, which provides the responsibility for negligent causing of death, although the context of road traffic determines a clearly more severe penalty than provided for causing such an effect in another way.³⁸

³⁷ See DYMIŃSKA, Z. M. and R. PAWLIK. The Space of Validity the Polish Criminal Code Act from the Perspective of European Integration – the International Context (1). In: A. SIPKO and M. HRNČIAR, eds. *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2015* [online]. 1. vyd. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2015, pp. 94-105 [cit. 2020-07-24]. ISBN 978-80-8040-515-1. Available at: http://www.aos.sk/struktura/katedry/kbo/NMB2015/Zbornik_NMB_2015.pdf.

³⁸ See STEFAŃSKI, R. A. Przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym w projekcie kodeksu karnego. *Problemy Praworządności*. 1990, nr 8-9, pp. 38-39. ISSN 0137-8643; STEFAŃSKI, R. A. *Prawo o ruchu drogowym: Komentarz*. 3. wyd. Warszawa: Wolters Kluwer, 2008, pp. 2-55. ISBN 978-83-7601-056-4; STEFAŃSKI, R. A. *Przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu i w komunikacji*:

An attempt to reach for the provisions governing liability for wilful causing of death leads to the Article 148 of the Polish Penal Code.³⁹ Characteristically, also in this case there is a doubt as to whether the basis of liability will be the basic type of homicide, or the possibility of assigning a murder threatened by a more severe penalty will come into play. Much depends on the interpretation of the concept of “motivation deserving special condemnation” which determines the higher responsibility for this act. Although in the discussed case the allegation covered the standard qualification under the Article 148 § 1 of the Polish Penal Code, there is an interpretation in the Polish jurisprudence which recognizes the motivation to commit murder “for entertainment”, “out of curiosity”, or even without any consciously quoted reason. The thesis that the same categories may include killing a man (also *cum dolo eventuali*, what the Polish judicature clearly allows), motivated by the will to win illegal races, experiencing an adventure or improving one’s self-esteem, does not seem unfounded.⁴⁰

Rozdział XX i XXI Kodeksu karnego: Komentarz. 1. wyd. Warszawa: C. H. Beck, 2000, pp. 236-237. ISBN 83-7110-239-9; STEFAŃSKI, R. A. *Wykroczenia drogowe: Komentarz.* 1. wyd. Kraków: Zakamycze, 2005, pp. 140-141. ISBN 83-7444-215-8; and ZOLL, A. Odpowiedzialność karna kierowcy za spowodowanie wypadku i nieudzielenie pomocy jego ofierze. *Wojskowy Przegląd Prawniczy.* 1969, nr 1, pp. 17-28. ISSN 0137-7272. See also ZOLL, A. Kilka uwag w związku z charakterem prawnym norm sankcjonujących wynikających z art. 178 § 1 k.k. In: A. MICHAŁSKA-WARIAS, I. NOWIKOWSKI and J. PIÓRKOWSKA-FLIEGER, eds. *Teoretyczne i praktyczne problemy współczesnego prawa karnego: Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Bojarskiemu.* 1. wyd. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2011, pp. 635-642. ISBN 978-83-7784-000-9; BACHRACH, A. *Przestępstwa i wykroczenia drogowe w nowym prawie polskim.* 1. wyd. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1974, p. 173; and PAWLIK, R. Odpowiedzialność sprawcy wypadku komunikacyjnego za spowodowanie tzw. lekkiego uszkodzenia ciała. *Paragraf na Drodze.* 2003, nr 2, pp. 5-13. ISSN 1505-3520.

³⁹ See DASZKIEWICZ, K. *Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu: Rozdział XIX Kodeksu karnego: Komentarz.* 1. wyd. Warszawa: C. H. Beck, 2000, 440 p. ISBN 83-7110-247-X; and POHL, Ł. O stosunku między zmodyfikowanym typem czynu zabronionego pod groźbą kary a leżącą u jego podstaw normą sankcjonowaną. *Ius Novum.* 2010, nr 1, pp. 7-22. ISSN 1897-5577.

⁴⁰ See *Judgement of the Court of Appeal in Warsaw Ref. No. II AKa 435/96* [1997-01-28]. Prok. i Pr. 1998, no. 5, item 23; *Judgement of the Court of Appeal in Gdańsk Ref. No. II AKa 92/13* [2013-04-18]. LEX no. 1314694, with gloss of M. Budyn-Kulik, WPP 2014, no. 3, p. 112 and following; BUDYN, M. Motywacja zasługująca na szczególne potępienie (próba analizy). *Prokuratura i Prawo.* 2000, nr 9, pp. 23-43. ISSN 1233-2577; *Judgement of the Court of Appeal in Lublin Ref. No. II AKa 12/99* [1999-04-27]. Prok. i Pr. 2001, no. 5, item 27, with approving gloss of M. Budyn, OSP 2000, no. 9, item 127; and BEDNARZAK, J. Kryteria ocenne zamiaru zabójstwa w sprawach o usiłowanie pozbawienia życia. *Studia*

Conclusions

The essence of the role of criminal law in a democratic state ruled by law is the thought expressed by Seneca: *"Nemo prudens punit quia peccatum est sed ne peccetur"* – "No reasonable person punishes because a crime was committed, but to not be committed". The analysis of all three cases, which became the basis of this paper, leads to the conviction that creating types of crimes protecting traffic safety instead of using types of crimes against life and health, without taking into account the fact that they occurred in road traffic, is not goal-oriented and does not serve to fulfil the primarily protective functions of criminal law. The issue of responsibility for such events should be reviewed due to the fundamental changes in both the road traffic and the behaviours of its participants which are becoming more and more risky and aggressive. It is important that the perpetrators, exactly as in all three described cases, have a significant advantage over other participants of the traffic and, at the same time, have full awareness of this dominance, what they brutally use and which, in turn, leads to such events as those outlined in this study.⁴¹

It seems necessary to shape, in the coming years, a commonly accepted model of criminal liability under which behaviours generating a common threat to legal goods, while, at the same time, characterized by the lack of actions objectively indicating the will of the perpetrator to protect them should be perceived as intentional attacks against this goods. In the case of road traffic offenses, it is appropriate to consider behaviour that poses a serious risk to other road users as an act intentionally directed against human life and health.

Perpetrators participating in illegal races behind the wheel of high-class cars, equipped with factory mechanisms increasing the level of user safety, often improved and supplemented by the drivers themselves are more prone to excessively risky behaviour. The sense of personal safety is enhanced by the ambivalent approach to the dangers of daring, ex-

Kryminologiczne, Kryminalistyczne i Penitencjarne. 1975, nr 3, p. 115 and following. ISSN 0137-5458.

⁴¹ See PAWLIK, R. Sanctions from Perspective of Ius Puniendi: Between Criminal Liability and Liability for a Misdemeanour, and Administrative Liability – the Example of Poland. *Societas et iurisprudentia* [online]. 2016, vol. 4, no. 3, pp. 72-116 [cit. 2020-07-24]. ISSN 1339-5467. Available at: <http://sei.iuridica.truni.sk/international-scientific-journal/archive/issue-2016-03/sanctions-from-perspective-of-ius-puniendi-between-criminal-liability-and-liability-for-a-misdemeanour-and-administrative-liability-the-example-of-poland/>.

tremely risky driving and allows for a disrespectful assessment of the effects of a collision caused by a speeding two-ton vehicle with a car of an average traffic participant. It would be a mistake not to see in their behaviours an agreement to even the most far-reaching effects.

The current state of affairs not only does not serve the correct criminal reaction to the perpetrators who have already been identified, but it also does not help to shape attitudes preventing similar events that could happen in the future. Developing of appropriate forms of legal reaction to the described offenses is, of course, a complex process and the above-mentioned questions are only an attempt to indicate the most important problems that the science of criminal law must face.⁴² It is appropriate to express the hope that this issue will receive a well-deserved attention in the near future.

References

- Act No. 300/2005 Coll. of 20 May 2005 the Criminal Code* [The Criminal Code of the Slovak Republic].
- ANDREJEW, I. *Ustawowe znamiona czynu: Typizacja i kwalifikacja przestępstw*. 1. wyd. Warszawa: Wydawnictwa Prawnicze, 1978. 315 p.
- BACHRACH, A. *Przestępstwa i wykroczenia drogowe w nowym prawie polskim*. 1. wyd. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1974. 464 p.
- BEDNARZAK, J. Kryteria ocenne zamiaru zabójstwa w sprawach o usiłowanie pozbawienia życia. *Studia Kryminologiczne, Kryminalistyczne i Penitencjarne*. 1975, nr 3, p. 115 and following. ISSN 0137-5458.
- BINDING, K. *Die Normen und ihre Übertretung: Band I: Normen und Strafgesetze*. 4. Aufl. Leipzig: Meiner, 1922. 508 p.
- BINDING, K. *Die Normen und ihre Übertretung: Band II: Schuld und Vorsatz*. 1. Aufl. Leipzig: Engelmann, 1877. 640 p.
- BINDING, K. *Die Normen und ihre Übertretung: Band IV: Die Fahrlässigkeit*. 1. Aufl. Leipzig: Meiner, 1919. 681 p.
- BINDING, K. *Die Schuld im deutschen Strafrecht: Vorsatz, Irrtum, Fahrlässigkeit*. 1. Aufl. Leipzig: Meiner, 1919. 164 p.

⁴² See PAWLIK, R. *Kontrawencjonalizacja w polskim prawie karnym i wykroczeń: Analiza teoretyczno-dogmatyczna na tle porównawczym*. 1. wyd. Kraków: Oficyna Wydawnicza AFM, 2016, p. 455 and following. ISBN 978-83-65208-39-2.

- BOCKELMANN, P. Der Schuldgehalt des menschlichen Versagens im Straßenverkehr. *Deutsches Autorecht*. 1964, p. 288 and following. ISSN 0012-1231.
- BÖHMER, E. Der Vertrauensgrundsatz im Straßenverkehr in der neueren Rechtsprechung. *Monatsschrift für deutsches Recht*. 1964, p. 100 and following. ISSN 0340-1812.
- BÖHMER, E. Der Vertrauensgrundsatz im Straßenverkehr in der Rechtsprechung. *Juristische Rundschau*. 1967, p. 291 and following. ISSN 0022-6920.
- BUCHAŁA, K. Niektóre problemy wykładni znamion przestępstw przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji. *Prokuratura i Prawo*. 1998, nr 11-12, pp. 7-17. ISSN 1233-2577.
- BUCHAŁA, K. Niektóre zagadnienia nowelizacji prawa karnego. *Państwo i Prawo*. 1996, vol. 51, nr 3, pp. 3-12. ISSN 0031-0980.
- BUDYN, M. Motywacja zasługująca na szczególne potępienie (próba analizy). *Prokuratura i Prawo*. 2000, nr 9, pp. 23-43. ISSN 1233-2577.
- BURDA, E., J. ČENTĚŠ, J. KOLESÁR, J. ZÁHORA, et al. *Trestný zákon: Všeobecná časť: Komentár: I. diel*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010. 1106 p. ISBN 978-80-7400-324-0.
- CIEŚLAK, M. *Polskie prawo karne: Zarys systemowego ujęcia*. 3. wyd. Warszawa: Wydawnictwa Prawnicze PWN, 1995. 492 p. ISBN 83-86702-11-7.
- DASZKIEWICZ, K. *Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu: Rozdział XIX Kodeksu karnego: Komentarz*. 1. wyd. Warszawa: C. H. Beck, 2000. 440 p. ISBN 83-7110-247-X.
- DĄBROWSKA-KARDAS, M. and P. KARDAS. Odpowiedzialność za spowodowanie wypadku komunikacyjnego w świetle regulacji nowego k.k. z 1997 r.: Część II. *Palestra*. 1999, nr 3-4, pp. 35-51. ISSN 0031-0344.
- Decision of the Supreme Court of the Republic of Poland Ref. No. V KZP 2/74 [1975-02-28]. OSNKW 1975, no. 3-4, item 33.*
- Decision of the Supreme Court of the Republic of Poland Ref. No. V KK 87/05 [2005-07-25]. LEX no. 152493.*
- DYMIŃSKA, Z. M. and R. PAWLIK. The Space of Validity the Polish Criminal Code Act from the Perspective of European Integration – the International Context (1). In: A. SIPKO and M. HRNČIAR, eds. *Národná*

- a medzinárodná bezpečnosť 2015* [online]. 1. vyd. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2015, pp. 94-105 [cit. 2020-07-24]. ISBN 978-80-8040-515-1. Available at: http://www.aos.sk/struktura/katedry/kbo/NMB2015/Zbornik_NMB_2015.pdf.
- GEPPERT, K. Zur Abgrenzung von bedingtem Vorsatz und bewusster Fahrlässigkeit. *Juristische Ausbildung*. 1986, pp. 610-613. ISSN 0170-1452.
- GIEZEK, J. ed. *Przestępstwo – kara – polityka kryminalna: Problemy tworzenia i funkcjonowania prawa: Księga jubileuszowa z okazji 70. rocznicy urodzin Profesora Tomasza Kaczmarka*. 1. wyd. Kraków: Zakamycze, 2006. 742 p. ISBN 83-7444-283-2.
- GIEZEK, J. Naruszenie obowiązku ostrożności jako przesłanka urzeczywistnienia znamion przestępstwa nieumyślnego. *Państwo i Prawo*. 1992, vol. 47, nr 1, pp. 65-75. ISSN 0031-0980.
- GIEZEK, J. O tendencjach do subiektywizowania bezprawności oraz obiektywizowania winy we współczesnym prawie karnym. In: Z. SIENKIEWICZ, ed. *Wybrane zagadnienia reformy prawa karnego*. 1. wyd. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 1997, pp. 9-19. ISBN 83-229-1576-4.
- HELLMANN, U. Einverständliche Fremdgefährdung und objektive Zurechnung. In: B. SCHÜNEMANN, H. ACHENBACH, W. BOTTKE, B. HAFFKE and H.-J. RUDOLPHI, Hrsg. *Festschrift für Claus Roxin zum 70. Geburtstag am 15. Mai 2001* [online]. 1. Aufl. Berlin; Boston: De Gruyter, 2001, pp. 271-286 [cit. 2020-07-24]. ISBN 978-3-11-087702-1. Available at: <https://doi.org/10.1515/9783110877021.271>.
- HERZBERG, R. D. Die Abgrenzung von Vorsatz und bewusster Fahrlässigkeit – ein Problem des objektiven Tatbestandes. *Juristische Schulung*. 1986, pp. 249-262. ISSN 0022-6939.
- HERZBERG, R. D. Die Sorgfaltswidrigkeit im Aufbau der fahrlässigen und der vorsätzlichen Straftat. *Juristenzeitung*. 1987, Jg. 42, Nr. 11, pp. 536-541. ISSN 0022-6882.
- IVOR, J. et al. *Trestné právo hmotné: Všeobecná časť*. 1. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2006. 530 p. ISBN 80-8078-099-4.

- JÄHNKE, B. Grundlagen der strafrechtlichen Haftung für fahrlässiges Verhalten: Zugleich Bemerkungen zu Ellen Schlüchters Grenzen strafbarer Fahrlässigkeit. In: G. DUTTGE, G. GEILEN, L. MEYER-GOSSNER and G. WARDA, Hrsg. *Gedächtnisschrift für Ellen Schlüchter*. 1. Aufl. Köln: Heymanns, 2002, pp. 99-106. ISBN 3-452-25164-0.
- JESCHECK, H.-H. *Aufbau und Behandlung der Fahrlässigkeit im modernen Strafrecht*. 1. Aufl. Freiburg im Breisgau: Schulz, 1965. 31 p.
- Judgement of the Bundesgerichtshof Ref. No. 4 StR 399/17* [2018-03-01].
- Judgement of the Bundesgerichtshof Ref. No. 4 StR 482/19* [2020-06-18].
- Judgement of the Court of Appeal in Gdańsk Ref. No. II AKa 92/13* [2013-04-18]. LEX no. 1314694, with gloss of M. Budyn-Kulik, WPP 2014, no. 3, p. 112 and following.
- Judgement of the Court of Appeal in Lublin Ref. No. II AKa 12/99* [1999-04-27]. Prok. i Pr. 2001, no. 5, item 27, with approving gloss of M. Budyn, OSP 2000, no. 9, item 127.
- Judgement of the Court of Appeal in Szczecin Ref. No. II AKa 170/14* [2014-10-16]. LEX no. 1544938.
- Judgement of the Court of Appeal in Warsaw Ref. No. II AKa 435/96* [1997-01-28]. Prok. i Pr. 1998, no. 5, item 23.
- Judgement of the Supreme Court of the Republic of Poland Ref. No. V KKN 303/97* [1998-11-04]. OSNKW 1998, no. 11-12, item 50, with gloss of K. J. Pawelec, Mon. Praw. 1999, no. 5.
- Judgement of the Supreme Court of the Republic of Poland Ref. No. III KKN 231/98* [2000-03-08]. OSNKW 2000, no. 5-6, item 45, with approving glosses of J. Giezek, PiP 2001, no. 6; A. Górski, OSP 2001, no. 6; J. Majewski, OSP 2001, no. 10; and J. M. Iwaniec, Prokurator 2001, no. 4.
- KOCHANOWSKI, J. *Zagadnienia przestępstw drogowych i przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji*. 1. wyd. Warszawa: Naczelna Rada Adwokacka, 1990. 120 p.
- MAREŠOVÁ, I. Poliak, ktorý bol účastníkom tragickej naháňačky na Orave, sa postavil pred súd. In: *Noviny.sk* [online]. 2019-06-06 [cit. 2020-07-24]. Available at: <https://www.noviny.sk/krimi/446838-poliak-ktory-bol-ucastnikom-tragickej-nahanacky-na-orave-sa-postavil-pred-sud>.

- MAŠLANYOVÁ, D. et al. *Trestné právo hmotné: Všeobecná a osobitná časť*. 3. aktualiz. a dopln. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2019. 642 p. ISBN 978-80-7380-772-6.
- MENCEROVÁ, I., L. TOBIÁŠOVÁ, Y. TURAYOVÁ, et al. *Trestné právo hmotné: Všeobecná časť*. 1. vyd. Šamorín: Heuréka, 2013. 478 p. ISBN 978-80-89122-86-8.
- OLSZEWSKI, M. Ochrona bezpieczeństwa drogowego w nowym kodeksie karnym. *Palestra*. 1970, nr 4, pp. 32-47. ISSN 0031-0344.
- PAWLIK, R. *Kontrawencjonalizacja w polskim prawie karnym i wykroczeń: Analiza teoretyczno-dogmatyczna na tle porównawczym*. 1. wyd. Kraków: Oficyna Wydawnicza AFM, 2016. 673 p. ISBN 978-83-65208-39-2.
- PAWLIK, R. Odpowiedzialność sprawcy wypadku komunikacyjnego za spowodowanie tzw. lekkiego uszkodzenia ciała. *Paragraf na Drodze*. 2003, nr 2, pp. 5-13. ISSN 1505-3520.
- PAWLIK, R. Sanctions from Perspective of Ius Puniendi: Between Criminal Liability and Liability for a Misdemeanour, and Administrative Liability – the Example of Poland. *Societas et iurisprudencia* [online]. 2016, vol. 4, no. 3, pp. 72-116 [cit. 2020-07-24]. ISSN 1339-5467. Available at: <http://sei.iuridica.truni.sk/international-scientific-journal/archive/issue-2016-03/sanctions-from-perspective-of-ius-puniendi-between-criminal-liability-and-liability-for-a-misdemeanour-and-administrative-liability-the-example-of-poland/>.
- Pirátska jazda Poliakov: Súd rozhodol o poslednom z nich, ktorý má na tragédii najväčší podiel viny. In: *Topky.sk* [online]. 2019-06-07 [cit. 2020-07-24]. Available at: <https://www.topky.sk/cl/100370/1800401/Piratska-jazda-Poliakov--Sud-rozhodol-o-poslednom-z-nich--kto-ry-ma-na-tragedii-najvacsi-podiel-viny>.
- POHL, Ł. O stosunku między zmodyfikowanym typem czynu zabronionego pod groźbą kary a leżącą u jego podstaw normą sankcjonowaną. *Ius Novum*. 2010, nr 1, pp. 7-22. ISSN 1897-5577.
- Polacy w porsche, ferrari i mercedesie spowodowali koszmarny wypadek na Słowacji [WIDEO]. In: *Żywiec Nasze Miasto* [online]. 2018-10-01 [cit. 2020-07-24]. Available at: <https://zywiec.naszemiasto.pl/polacy-w-porsche-ferrari-i-mercedesie-spowodowali-koszmarny/ar/c16-4823017>.

- PRUSAK, F. and G. WOŚKO. Śmiertelne wypadki drogowe: Aspekty procesowe i medyczne. In: K. SŁAWIK, ed. *Współczesna przestępczość: Problemy prawnokarne, kryminalistyczne i kryminologiczne*. 1. wyd. Szczecin: JotA, 1996, pp. 160-166. ISBN 83-901965-4-9.
- PRZESŁAWSKI, T. Funkcja czynnika psychicznego w konstrukcji czynu zabronionego i formach winy. *Studia Iuridica*. 2008, nr 48, pp. 219-238. ISSN 0137-4346.
- Ramy polityki bezpieczeństwa ruchu drogowego UE na lata 2021 – 2030 – Kolejne kroki w kierunku realizacji „wizji zero”* [2019-06-19]. SWD (2019) 283 final.
- REJMAN, G. *Teorie i formy winy w prawie karnym*. 1. wyd. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1980. 263 p. ISBN 83-219-0059-3.
- REJMAN, G. Wina w konstrukcji kodeksu karnego z 1997 roku. In: G. BAŁTRUSZAJTYS, ed. *Prawo wczoraj i dziś: Studia dedykowane profesor Katarzynie Sójce-Zielińskiej*. 1. wyd. Warszawa: Liber, 2000, pp. 261-277. ISBN 83-7206-029-0.
- Road Safety. In: *Komisja Europejska* [online]. 2019-03-13 [cit. 2020-07-24]. Available at: https://ec.europa.eu/commission/news/road-safety-2019-mar-13_pl.
- ROXIN, C. Bemerkungen zum Regreßverbot. In: H.-H. JESCHECK and T. VOGLER, Hrsg. *Festschrift für Herbert Tröndle zum 70. Geburtstag am 24. August 1989* [online]. 1. Aufl. Berlin; New York: De Gruyter, 1989, pp. 177-200 [cit. 2020-07-24]. ISBN 978-3-11-089207-9. Available at: <https://doi.org/10.1515/9783110892079-011>.
- ROXIN, C. Die Lehre von der objektiven Zurechnung. *Chengchi Law Review*. 1994, vol. 50, pp. 219-257. ISSN 1023-9820.
- ROXIN, C. Pflichtwidrigkeit und Erfolg bei fahrlässigen Delikten. *Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft* [online]. 1962, Jg. 74, Nr. 3, pp. 411-444 [cit. 2020-07-24]. ISSN 1612-703X. Available at: <https://doi.org/10.1515/zstw.1962.74.3.411>.
- ROXIN, C. Zur Problematik des Schuldstrafrechts. *Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft* [online]. 1984, Jg. 96, Nr. 3, pp. 641-660 [cit. 2020-07-24]. ISSN 1612-703X. Available at: <https://doi.org/10.1515/zstw.1984.96.3.641>.

- SPOTOWSKI, A. *Funkcja niebezpieczeństwa w prawie karnym*. 1. wyd. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1990. 352 p. ISBN 83-01-09521-0.
- STEFAŃSKI, R. A. *Prawo o ruchu drogowym: Komentarz*. 3. wyd. Warszawa: Wolters Kluwer, 2008. 1100 p. ISBN 978-83-7601-056-4.
- STEFAŃSKI, R. A. *Przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu i w komunikacji: Rozdział XX i XXI Kodeksu karnego: Komentarz*. 1. wyd. Warszawa: C. H. Beck, 2000. 692 p. ISBN 83-7110-239-9.
- STEFAŃSKI, R. A. *Przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym w projekcie kodeksu karnego. Problemy Praworządności*. 1990, nr 8-9, p. 38 and following. ISSN 0137-8643.
- STEFAŃSKI, R. A. *Wykroczenia drogowe: Komentarz*. 1. wyd. Kraków: Zakamycze, 2005. 664 p. ISBN 83-7444-215-8.
- STEFAŃSKI, R. A. *Wypadek w komunikacji jako przestępstwo w nowym kodeksie karnym. Prokuratura i Prawo*. 1998, nr 10, pp. 47-70. ISSN 1233-2577.
- Strafgesetzbuch* [1998-11-13]. BGBl. I S. 3322, last changed by law on July 10, 2020 (BGBl. I S. 1648).
- SZERER, M. *W sprawie zamiaru ewentualnego. Państwo i Prawo*. 1959, vol. 14, nr 3, p. 455 and following. ISSN 0031-0980.
- Ścigali się ulicami miasta. Zginęły dwie osoby. Jest akt oskarżenia. In: *Lwówecki.info* [online]. 2019-10-16 [cit. 2020-07-24]. Available at: <https://lwowecki.info/scigali-sie-ulicami-miasta-zginely-dwie-osoby-jest-akt-oskarzenia/>.
- TAYLOR, G. *Concepts of Intention in German Criminal Law. Oxford Journal of Legal Studies* [online]. 2004, vol. 24, no. 1, pp. 99-127 [cit. 2020-07-24]. ISSN 1464-3820. Available at: <https://doi.org/10.1093/ojls/24.1.99>.
- TIEDEMANN, K. *Der Allgemeine Teil des Strafrechts im Lichte der europäischen Rechtsvergleichung*. In: A. ESER, U. SCHITTENHELM and H. SCHUMANN, Hrsg. *Festschrift für Theodor Lenckner zum 70. Geburtstag*. 1. Aufl. München: C. H. Beck, 1998, pp. 411-434. ISBN 3-406-43842-3.

- TOEPEL, F. *Kausalität und Pflichtwidrigkeitszusammenhang beim fahrlässigen Erfolgsdelikt* [online]. 1. Aufl. Berlin: Duncker & Humblot, 1992. 244 p. [cit. 2020-07-24]. Strafrechtliche Abhandlungen: Neue Folge, Band 75. ISBN 978-3-428-47412-7. Available at: <https://doi.org/10.3790/978-3-428-47412-7>.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny*. Dziennik Ustaw 2019, item 1950, 2128; and Dziennik Ustaw 2020, item 568, 875, 1086.
- WOLTER, J. Adäquanz- und Relevanztheorie: Zugleich ein Beitrag zur objektiven Erkennbarkeit beim Fahrlässigkeitsdelikt. *Goltdammer's Archiv für Strafrecht*. 1977, pp. 257-274. ISSN 0017-1956.
- ZABŁOCKI, S. Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego – Izba Karna. *Pa-lestra*. 1999, nr 1-2, pp. 140-149. ISSN 0031-0344.
- ZAWŁOCKI, R. Nieumyślność jako podstawa odpowiedzialności karnej – w poszukiwaniu kompromisu. *Monitor Prawniczy*. 2008, vol. 16, nr 11, pp. 567-577. ISSN 1230-6509.
- ZIPF, H. Kriminalpolitische Überlegungen zur Entkriminalisierung der fahrlässigen Körperverletzung. In: E. SCHLÜCHETER and K. LAUBENTHAL, Hrsg. *Recht und Kriminalität: Festschrift für Friedrich-Wilhelm Krause zum 70. Geburtstag*. 1. Aufl. Köln: Heymann, 1990, pp. 437-447. ISBN 3-452-21890-2.
- ZOLL, A. ed. *Kodeks karny: Część szczególna: Komentarz: Tom II: Komentarz do art. 117 – 277 k.k.* 2. wyd. Warszawa: Zakamycze, 2006. 1438 p. ISBN 83-7444-252-2.
- ZOLL, A. Kilka uwag w związku z charakterem prawnym norm sankcjonujących wynikających z art. 178 § 1 k.k. In: A. MICHALSKA-WARIAS, I. NOWIKOWSKI and J. PIÓRKOWSKA-FLIEGER, eds. *Teoretyczne i praktyczne problemy współczesnego prawa karnego: Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Bojarskiemu*. 1. wyd. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2011, pp. 635-642. ISBN 978-83-7784-000-9.
- ZOLL, A. Odpowiedzialność karna kierowcy za spowodowanie wypadku i nieudzielenie pomocy jego ofierze. *Wojskowy Przegląd Prawniczy*. 1969, nr 1, pp. 17-28. ISSN 0137-7272.

Renata Pawlik, Ph.D.

Faculty of Law, Administration and International Relations
Andrzej Frycz Modrzewski Krakow University
Gustawa Herlinga-Grudzińskiego 1
30-705 Kraków
Poland
rpawlik@afm.edu.pl
 <https://orcid.org/0000-0003-3834-221X>

The Fate of the Roman Law in the Eastern Europe since the Death of Justinian the Great until the Fall of the Byzantine Empire¹

Karol Ryszkowski

Abstract: *To maintain the unity of the state and the legal order, Justinian banned the writing of abstracts, excerpts and interpretations of his codification. Justinian's bans were subject to high penalties; however, they were already violated during his lifetime, which contributed to the development of legal thought. The durability of Justinian's codification, as evidenced by long period of validity, was only apparent, because the Justinian law was only in force in later periods theoretically and in the form of extracts from extracts, including the Eclogue, Basilika, Novels of Leo VI, Procheiron and Epanagoge. The Eastern Church had far-reaching privileges under the imperial law, so it made sure that it was not lost by the desuetude. To this end, separate sets of provisions were created, whether included only in the imperial constitutions or provisions contained in all Justinian legislation. In the 7th Century, these collections combined collections of the Byzantine emperors – translated into the Old Russian by the state law for the Church with the provisions of the church legislation – canons (nomocanons). The apparatus of power in Byzantium deviated from its Roman standards. An important thread in the development of the Roman law in the Eastern Europe was its didactics. In the beginning, the problem was to eliminate scientific centres in Athens and Alexandria, which were opposing the Justinian codification. The consequence of the collapse of schools in Byzantium was the collapse of scientific development of the Roman-Byzantine law in the Eastern Europe. The lack of schools that could deal with the development of*

¹ Author has a postdoctoral degree in Banking Law at the Faculty of Law and Administration of the Jagiellonian University in Kraków, under the auspices of the President of the Narodowy Bank Polski, Ph.D. in Legal Studies – the field of Private Business Law granted by the Resolution of the Council of the Faculty of Law and Administration of the Jagiellonian University in Kraków of 26th March 2018 on the basis of the doctoral dissertation entitled The Procedural Public Policy Clause in the Polish Commercial Arbitration Law in Relation to Other Legal Systems (C. H. Beck, Warsaw, 2019), supervisor Professor Andrzej Szumański, Ph.D., professor of the Jagiellonian University in Kraków. From 1st October 2018 to the present time assistant professor at the Department of Civil, Economic and International Private Law, Institute of Law, Cracow University of Economics. Lawyer at a civil law notary office for many years.

the Roman law also hindered its reception in Russia and the Balkan Peninsula, but in Greece Hexabiblos lasted until year 1946.

Key Words: Roman Law; Byzantine Law; Justinian; Justinian's Codification; Eclogue; Basilika; Novels of Leo VI; Procheiron; Epanagoge; Hexabiblos; Eastern Church; Trade Law; International Private Law; Constitutional Law; European Union Law; Roman Origins of the European Union Law; History of Law; Eastern Europe.

Introduction

The history of the Roman law after the death of the emperor *Justinian the Great* has a significant significance for the history of the East and in the application of realities for the nowadays uniting Europe (potential accession to the European Union, some countries of the Balkan Peninsula). The significance of the fate of the Roman law in the Eastern territories is important for determining the text of the Justinian included and for learning about the *Justinian* law. The importance of the Roman rights in Byzantium is emphasized by the fact that the influence on the West is derived, which shows that it is the influence of the Roman law by the Ravenna Exarchate and Rome, which after the conquest of the Lombards remained with the Eastern Empire, and during all of the southern Italy.² In this paper, we will show the above-mentioned significance and its meaning for the future of the European legislation.

1 Justinian's prohibitions and violations during his life

Justinian's codification stimulated the cultivation of the Roman law in a scientific way that was necessary to adapt it to the Eastern realities. *Justinian* wanted to exert a great influence on keeping his codification in pure form, so it was forbidden to write to his collections of answers and use when rewriting the *Digest*. All this served to eliminate possible ambiguities and any interpretation of the collection.³ The emperor was worried that the professors would change the law. He wanted to get any price

² See WRÓBLEWSKI, S. *Zarys wykładu prawa rzymskiego: Historia stosunków wewnętrznych Rzymu i źródła prawa: Losy prawa rzymskiego po śmierci Justyniana: Nauki ogólne rzymskiego prawa prywatnego*. 1. wyd. Kraków: Akademia Umiejętności, 1916, p. 183; and KURYŁOWICZ, M. *Historia i współczesność prawa rzymskiego*. 1. wyd. Lublin: Wydawnictwo Lubelskie, 1984. 138 p. ISBN 83-222-0333-0.

³ See SEIDLER, G. L. *Myśl polityczna średniowiecza*. 1. wyd. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1961, p. 85.

related to the situation in which it would be possible to circumvent or to break the applicable law.⁴ To maintain the durability of the system demanding uniform and universal law in the area of exceptional non-legal decisions, because it is precisely this that does not creep into freedom and load within borders.⁵ *Justinian* wanted once and for all to create and to use a state of uncertainty in calculations that could apply to the next scholar procedure.⁶

The ban on writing comments to the *Justinian's* collections found itself against critics and any explanations – *legum interpretationes, immo magis perversiones*.⁷ The punishment for breaking the ban was deportation, confiscation of all property and destruction of the work that violated the ban. Only literal translations of the collections into the Greek (the so-called *Kata poda*),⁸ special places (the so-called *Paratitla*) and short summaries to some passages (the so-called *Incides*⁹ or *Summae*¹⁰) were allowed.

Justinian's bans were not meticulously monitored by scholars. Scholars made available free text translations. The same restrictions put forward by *Justinian* were not applied, because there were no restrictions on school lectures, which, however, expanded in the form of scripts. Even in *Justinian's* time, paraphrases in the Greek were created, which transferred the text and explanatory notes (the so-called *Paragraphai*) to the *Digest* and the *Code*.¹¹

⁴ See SEIDLER, G. L. *Myśl polityczna średniowiecza*. 1. wyd. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1961, p. 85.

⁵ See SEIDLER, G. L. *Myśl polityczna średniowiecza*. 1. wyd. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1961, p. 85.

⁶ See SEIDLER, G. L. *Myśl polityczna średniowiecza*. 1. wyd. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1961, p. 83.

⁷ See WRÓBLEWSKI, S. *Zarys wykładu prawa rzymskiego: Historia stosunków wewnętrznych Rzymu i źródeł prawa: Losy prawa rzymskiego po śmierci Justyniana: Nauki ogólne rzymskiego prawa prywatnego*. 1. wyd. Kraków: Akademia Umiejętności, 1916, p. 183.

⁸ See DĄBROWSKI, K. *Prawo grecko-rzymskie wg Karola Dąbrowskiego* [online]. 2008 [cit. 2008-12-17]. Available at: http://grecja.home.pl/prawo_gr_rz.htm.

⁹ See OSUCHOWSKI, W. *Rzymskie prawo prywatne: Zarys wykładu*. 1. wyd. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1981, p. 95. ISBN 83-01-02555-7.

¹⁰ See DĄBROWSKI, K. *Prawo grecko-rzymskie wg Karola Dąbrowskiego* [online]. 2008 [cit. 2008-12-17]. Available at: http://grecja.home.pl/prawo_gr_rz.htm.

¹¹ See OSUCHOWSKI, W. *Rzymskie prawo prywatne: Zarys wykładu*. 1. wyd. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1981, p. 95. ISBN 83-01-02555-7.

The flagship configuration of breaking Justinian's bans is the Greek paraphrase of the *Institutes* (*Paraphrasis Institutionum Graeca*),¹² attributed to the later required marshal of the court,¹³ professor *Theophilo* (*Theophilus*), who was co-editor of the *Institutes* (member of the *Justinian's* codification committee). It is available in the form of a free translation of the *Justinian Institutes*, kept in the form of a lecture.¹⁴ Professor *Theophilo* himself was associated with a school in Constantinople.¹⁵

During *Justinian's* lifetime, translations of the *Digest* by lawyer *Stephanus* and the *Code* comments from *Thaleleus* were created.¹⁶ The rank of *Theophilo's* paraphrase, however, is emphasized by the fact that it constituted a subsequent codification of the Greek law.¹⁷

2 Development of legislation after the death of Justinian

a) Introductory remarks

The further fate of the *Justinian's* codification in the Eastern Empire, on the one hand, shows the durability of the work and, on the other hand, the need for its simplification. The durability of the codification is evidenced by the fact of the commitment binding it until the fall of the Eastern Empire in year 1453. The popularization of the work among the Greek-speaking people was associated with its simplification.¹⁸

After Justinian's death, codification is still subject to binding; major political changes as well as technical and linguistic difficulties caused

¹² See DĄBROWSKI, K. *Prawo grecko-rzymskie wg Karola Dąbrowskiego* [online]. 2008 [cit. 2008-12-17]. Available at: http://grecja.home.pl/prawo_gr_rz.htm.

¹³ See OSUCHOWSKI, W. *Prawo antyczne w zarysie*. 1. wyd. Kraków: Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, 1950, p. 28; and WERESZCZYŃSKI, A. *Państwo Antyczne i jego renesansy: Przyczynki do reformy ustroju Polski*. 1. wyd. Lwów: Wydawnictwo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, 1928. 196 p.

¹⁴ See OSUCHOWSKI, W. *Rzymskie prawo prywatne: Zarys wykładu*. 1. wyd. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1981, p. 95. ISBN 83-01-02555-7.

¹⁵ See DĄBROWSKI, K. *Prawo grecko-rzymskie wg Karola Dąbrowskiego* [online]. 2008 [cit. 2008-12-17]. Available at: http://grecja.home.pl/prawo_gr_rz.htm.

¹⁶ See DĄBROWSKI, K. *Prawo grecko-rzymskie wg Karola Dąbrowskiego* [online]. 2008 [cit. 2008-12-17]. Available at: http://grecja.home.pl/prawo_gr_rz.htm.

¹⁷ See OSUCHOWSKI, W. *Rzymskie prawo prywatne: Zarys wykładu*. 1. wyd. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1981, p. 95. ISBN 83-01-02555-7.

¹⁸ See SÓJKA-ZIELIŃSKA, K. *Historia prawa*. 10. wyd. Warszawa: LexisNexis, 2005, p. 34. ISBN 83-7334-393-8.

possess properties that should be properly theoretical and should apply to school education.¹⁹

b) Eclogue and progressive integration of the Syrian dynasty

Application found the *Justinian* collections only in the judicial practice of Byzantium.²⁰

At the beginning of the 8th Century, a Greek extract from the *Justinian* codification, the so-called *Eclogue*²¹ (*Ekloge ton nomon*, choice of laws), was made at the behest of the emperor *Leo III of the Isaurian dynasty* (years 717 – 741). *Eclogue* was announced in year 726.²² It was associated with the emperor's tendency to create the Byzantine collections based on *Justinian* modification. *Eclogue* included civil law and criminal law for practical purposes and took into account customary law. It reflected greater Christian influence, and most importantly, contributed to the humanization of the Byzantine law.²³ The word “*ekloge*” literally means “choice”, “excerpt”. The role played by *Eclogue* is emphasized by the fact that it was widespread not only in Byzantium, but also in the Slavic countries.²⁴

Leo III's choice of rights was an attempt to impose a uniform legal order on his citizens.²⁵ During the Syrian dynasty, the idea of basing the state organization on uniform legislation was taken from the *Justinian* ideas. However, the rulers of the Syrian dynasty changed the meaning of legal regulations from the time of *Justinian* significantly. The legislative

¹⁹ See OSUCHOWSKI, W. *Rzymskie prawo prywatne: Zarys wykładu*. 1. wyd. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1981, p. 95. ISBN 83-01-02555-7.

²⁰ See RYSZKOWSKI, K. and P. PROKOCKI. *Losy prawa rzymskiego na Wschodzie od śmierci Justyniana Wielkiego do upadku Cesarstwa Bizantyjskiego*. In: *Academia.edu* [online]. 2013 [cit. 2020-05-08]. Available at: https://www.academia.edu/42757452/Losy_prawa_rzymskiego_na_Wschodzie_od_%C5%9Bmierci_Justyniana_Wielkiego_do_upadku_Cesarstwa_Bizantyjskiego.

²¹ See OSUCHOWSKI, W. *Rzymskie prawo prywatne: Zarys wykładu*. 1. wyd. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1981, p. 96. ISBN 83-01-02555-7.

²² See DAJCZAK, W., T. GIARO and F. LONGCHAMPS de BÉRIER. *Prawo rzymskie: U podstaw prawa prywatnego*. 1. wyd. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze PWN, 2009, p. 86. ISBN 978-83-01-16083-8.

²³ See DĄBROWSKI, K. *Prawo grecko-rzymskie wg Karola Dąbrowskiego* [online]. 2008 [cit. 2008-12-17]. Available at: http://grecja.home.pl/prawo_gr_rz.htm.

²⁴ See SÓJKA-ZIELIŃSKA, K. *Historia prawa*. 10. wyd. Warszawa: LexisNexis, 2005, p. 34. ISBN 83-7334-393-8.

²⁵ See SEIDLER, G. L. *Myśl polityczna średniowiecza*. 1. wyd. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1961, p. 87.

activity of *Leo III* compared to the legislation of *Justinian the Great* is characterized by greater progress. *Leo III's* legislation draws the idea of equality for all Christian citizens under the law and of prohibition of contempt for the lower classes. There is no room for tolerance for crimes of powerful people. Slavery standards were removed. An important change in the legislation of *Leo III* was the limitation of the scope of paternal power. Forced obligations of peasants were reduced, church property was taxed. Equal rights have been granted to spouses. Compliance with legal standards was to be supervised by a professional and secure judiciary.²⁶ The scope of state crimes against the *Justinian* norms has expanded, encompassing not only the insult to majesty, but also any violation of the whole of the state. This was to ensure the permanence of the state.²⁷

Eclogue has introduced many new rules. Since then, the Roman law has been giving way in the East to the Greek-Roman (Roman-Byzantine) law, which deviates significantly from the *Justinian's* codification in the inheritance and the family law department.²⁸ This term was introduced by *Karl Eduard Zachariä von Lingenthal* to describe the Roman law, which was codified in the Byzantine Empire²⁹ and in particular in Switzerland or Greece.

At the time of *Leo III*, the *Book of the Prefect (Eparch)* was also created, which included regulation of the system of craft guilds. It is believed that at the time of the above-mentioned emperor also three small codification works originated: *Nomos Rhodion Nautikos* (sea law of Rhodes), *Nomos Georgikos* (agrarian law) and *Nomos Stratiotikos* (military law).³⁰ *Nomos Rhodion Nautikos* is significantly different from the norms contained in the *Justinian* codification, which irretrievably lost their power in the face of the collapse of the Byzantine sailing.³¹ The Maritime Code was

²⁶ See SEIDLER, G. L. *Myśl polityczna średniowiecza*. 1. wyd. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1961, p. 87.

²⁷ See SEIDLER, G. L. *Myśl polityczna średniowiecza*. 1. wyd. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1961, pp. 87-88.

²⁸ See OSTROGORSKI, G. *Dzieje Bizancjum*. 1. wyd. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1967, p. 149.

²⁹ See OSTROGORSKI, G. *Dzieje Bizancjum*. 1. wyd. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1967, p. 149.

³⁰ See OSUCHOWSKI, W. *Rzymskie prawo prywatne: Zarys wykładu*. 1. wyd. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1981, p. 96. ISBN 83-01-02555-7.

³¹ See WRÓBLEWSKI, S. *Zarys wykładu prawa rzymskiego: Historia stosunków wewnętrznych Rzymu i źródeł prawa: Losy prawa rzymskiego po śmierci Justyniana: Nauki ogólne rzymskiego prawa prywatnego*. 1. wyd. Kraków: Akademia Umiejętności, 1916, p. 186.

based on customary law. The very name of *Nomos Rhodion Nautikos* may suggest the influences of the Greek law. The former capital of the island of Rhodes – the city of Lindos is considered the place of creation of the maritime law, which was adopted in the Mediterranean Basin in the ancient times. From all of these three codes, *Nomos Georgikos* raises the most controversy. The date of its origin as well as the local jurisdiction is doubtful. There is a concept that this code was only valid in areas inhabited by the Slavs. The source of disputes is the fact that the said code probably only regulated the relations of free peasant communes and made no mention of peasant serfdom.³²

c) The Macedonian dynasty: Basilika, Novels of Leo VI, Procheiron and Epanagoge

During the Macedonian dynasty, the progressive legislation of the Syrian dynasty was liquidated. The work that completely implemented the tendency to create a fully Greek study of the Justinian collections was *Basilika* (*Basilica*, royal statutes), constituting a restitution of the *Justinian* law for the needs of the church and feudal system.³³ This work was announced in the 9th Century. The whole consisted of sixty books (hence the term *Hexabiblos*), which contained the development and alteration of the *Digest*, the *Code* and the *Justinian's Novels*, supplemented by numerous imperial novels and commentaries (*scholia*). The presence of comments and alterations is justified by the fact that *Basilika* has already repeated largely outdated material legal, which gave rise to the need for updating. The development of *Basilika* began during the reign of *Basil I the Macedonian* and was completed during the reign of his successor, *Leo VI the Philosopher* (years 866 – 911).³⁴ *Basilika* was the most extensive collection of the medieval Byzantine laws. A commission chaired by the *Protopatharios Symbarios* took care of the work.³⁵

Basilika covered private law, public law and canon law. Most of the recipes were taken from the *Justinian Code* and the *Digest*. To a lesser extent, *Basilika* was also based on the *Justinian's Novels*, *Institutes* as well as

³² See DĄBROWSKI, K. Prawo grecko-rzymskie wg Karola Dąbrowskiego [online]. 2008 [cit. 2008-12-17]. Available at: http://grecja.home.pl/prawo_gr_rz.htm.

³³ See SEIDLER, G. L. *Myśl polityczna średniowiecza*. 1. wyd. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1961, p. 89.

³⁴ See OSUCHOWSKI, W. *Rzymskie prawo prywatne: Zarys wykładu*. 1. wyd. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1981, p. 96. ISBN 83-01-02555-7.

³⁵ See OSTROGORSKI, G. *Dzieje Bizancjum*. 1. wyd. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1967, p. 212.

Justin II's and *Tiberius's Novell* and *Procheiron*. The *Code* paraphrase included in the study was authored by *Justinian* professor *Thalelaios*. An anonymous *Digest* paraphrase was also included in the work.³⁶

When compiling *Basilika*, lawyers of *Basil I* and *Leo VI* did not reach for the Latin sources, basing their work on the Greek translations and the Greek commentary dated from the 6th and 7th Centuries. *Basilika* was distinguished by the transparency of the system, which, combined with the editors in the Greek, decided about its superiority over the codification of *Justinian* for the citizens of Byzantium. In the introduction of *Basilika*, attention was drawn to the chaotic nature of *Justinian's* work. All this contributed to the repression of the *Justinian* codification in the Eastern Empire and the promotion of *Basilika* to the rank of basic legal knowledge in Byzantium.³⁷

Over the centuries, the text of *Basilika* was supplemented by numerous scholars. In the 12th Century, it was the so-called *Tipucitus* – the Index that *Basilika* was supplied with. *Tipucitus* as term came from the Greek phrase “*ti pu ketai*”, meaning “where is what”.³⁸ During the time of the emperor – lawyer, *Constantine VII Flavius Porphyrogenitus* (years 913 – 959), *Epitome Basilika* was created. An abridged elaboration of the text of *Basilika* was also prepared.³⁹

Leo VI issued 113 edicts named after the *Justinian* works *Novels* (proper titled *hai ton nomon epanorthotikai anakatharseis*, which means “correcting and purifying old laws”). *Novels* modified old laws and removed some of them; they also contained matter that was not covered by customary law. The addressee of ordinances concerning the affairs of the Church was Patriarch *Stephen*, of the other ordinances *Stylianos Zaoutzes*.⁴⁰

³⁶ See DAJCZAK, W., T. GIARO and F. LONGCHAMPS de BÉRIER. *Prawo rzymskie: U podstaw prawa prywatnego*. 1. wyd. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze PWN, 2009, p. 87. ISBN 978-83-01-16083-8.

³⁷ See OSTROGORSKI, G. *Dzieje Bizancjum*. 1. wyd. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1967, p. 212.

³⁸ See OSTROGORSKI, G. *Dzieje Bizancjum*. 1. wyd. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1967, pp. 212-213.

³⁹ See OSUCHOWSKI, W. *Rzymskie prawo prywatne: Zarys wykładu*. 1. wyd. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1981, p. 96. ISBN 83-01-02555-7.

⁴⁰ See OSTROGORSKI, G. *Dzieje Bizancjum*. 1. wyd. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1967, p. 213.

Basil I also started legislative work in order to prepare an accessible textbook of applicable law. The study was entitled *Procheiron* (*ho procheiros nomos*)⁴¹ and was announced during the reign of his son, *Leo VI*, in year 879.⁴² The work was published on behalf of the emperors *Basil*, *Constantine* and *Leo*. According to the creators, this work was to be adapted to practical use. The most important and most frequently used civil and public law provisions are listed in 40 paragraphs. From all the parts of the *Justinian* codification, *Procheiron* draws the most from *Institutes*. When editing the textbook, just like when editing *Basilika*, mainly the Greek translations and *Justinian* codification comments were used, rather than referring to the original editorial rights. *Procheiron* also contains many borrowings from the popular *Leo III's Eclogue*, although *Basil* denied all communications with the codification of the emperor – iconoclast. *Procheiron*, as before *Eclogue*, was translated into the Slavic language and also enjoyed great popularity among the Southern and the Eastern Slavs.⁴³

In year 879, *Epanagoge* was to appear – an introduction to the great set of laws, published on behalf of the emperors *Basil*, *Leo* and *Alexander*. In *Epanagoge* we can find the significance of larger borrowings from *Eclogue* than in *Procheiron*, because they also apply to marital law, the editing of which was in the case of *Procheiron* based on the *Justinian Code*. A special place is in *Epanagoge* occupied by regulation of rights and obligations of the emperor and patriarch, who were presented here as leaders of the Christian world, cooperating for the good of humanity and heading the state. The work reflects the concept professed by the orthodox circles of the Greek clergy, which presents a perfect picture of cooperation between the state and the Church. This concept was probably transposed into *Epanagoge* by *Photios*, who, at that time, was once again the Patriarch. The theory of two authorities, attributed to *Photios*, emphasized clear separation of the emperor's and the patriarch's powers and duties, assigning the emperor the care for temporal goods, while the patriarch the concern for spiritual goods of his subjects. *Epanagoge* also

⁴¹ See OSTROGORSKI, G. *Dzieje Bizancjum*. 1. wyd. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1967, p. 209.

⁴² See DĄBROWSKI, K. *Prawo grecko-rzymskie wg Karola Dąbrowskiego* [online]. 2008 [cit. 2008-12-17]. Available at: http://grecja.home.pl/prawo_gr_rz.htm.

⁴³ See OSTROGORSKI, G. *Dzieje Bizancjum*. 1. wyd. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1967, pp. 209-210.

included new material on rights and obligations of other clergy and laity dignitaries.⁴⁴

3 The Eastern Church and the Byzantine law

The Byzantine law was transplanted to Rus through the clergy of Ruthenia (dependent on the patriarch of Constantinople), which included a large number of the Greeks.⁴⁵

It is true that many very interesting provisions of both the Russian and the Byzantine laws contained four trade treaties, the so-called *Dogowory*, concluded between the Ruthenian princes and the Byzantine emperors; however, this is not the direct topic of our paper. These provisions concern private law (including inheritance), criminal law and procedural law. Noteworthy are some provisions that would now be classified as provisions in the field of international private law, including the treatment of the Russian merchants in Constantinople or the abolition of the cruel rules of coastal law in year 911.⁴⁶ Their conclusion was caused, however, not by the clergy, but by the threat of Byzantium by the Russian expeditions.⁴⁷ Now, let us come back to the direct topic of our reflections.

Based on imperial law, the Eastern Church had far-reaching privileges (“the Church obtained landed property and immunities”),⁴⁸ so it was necessary not to lose them through *desuetude*. This revealed, among others, by creating separate sets of provisions contained either only in imperial constitutions or in provisions contained in the all *Justinian* legislation. In the 7th Century, these collections combined collections of the Byzantine emperors – the state law for the Church translated into the Old Russian and the provisions of their church legislation – canons. In this way, *nomocanons*, widespread in the practice of the church judiciary,

⁴⁴ See OSTROGORSKI, G. *Dzieje Bizancjum*. 1. wyd. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1967, p. 210.

⁴⁵ See SÓJKA-ZIELIŃSKA, K. *Historia prawa*. 10. wyd. Warszawa: LexisNexis, 2005, p. 83. ISBN 83-7334-393-8.

⁴⁶ See SZCZANIECKI, M. *Powszechna historia państwa i prawa*. 7. wyd. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1994, p. 188. ISBN 83-01-11441-X.

⁴⁷ See JAWORSKI, I. *Zarys powszechnej historii państwa i prawa*. 6. wyd. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze PWN, 1996, p. 175. ISBN 83-86702-40-0.

⁴⁸ See SZCZANIECKI, M. *Powszechna historia państwa i prawa*. 7. wyd. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1994, p. 185. ISBN 83-01-11441-X.

were created.⁴⁹ The term *nomocanon* itself came from the words *nomos* (secular act) and *canon* (church act).⁵⁰

In the mid-sixth Century, a systematic collection of church law was created in *Nomocanon* by *John Scholasticus*. This work was based on synodal legislation and the letters of *Saint Basil*.⁵¹ The most important of nomocanons – *Nomocanon of 50 Titles*, attributed to *John Scholasticus*, was based on *Justinian's* codification. Its translation into the Old Russian was made by *Saint Methodius*.⁵²

In the 9th Century, the most extensive codification of church law was created – *Photios's Collection*, attributed to the later patriarch, professor of philosophy from Constantinople.⁵³ *Nomocanon of Photios* became basis for the development of church law in Ruthenia and the Balkans.⁵⁴

Parts of *the Novels of Leo VI*, concerning matters of the Church, were addressed to Patriarch *Stephen*.⁵⁵

In judicial practice, *Nomocanon of 14 Titles* from the 7th Century was most often used; since the 13th Century it was called *Pilot's Book* (*Kormchaya kniga*). Later, *Pilot's Book* covered *Eclogue* and *Procheiron*. *Procheiron* itself performed in the Slavic countries under the title *Gradski zakon*.⁵⁶

⁴⁹ See WRÓBLEWSKI, S. *Zarys wykładu prawa rzymskiego: Historia stosunków wewnętrznych Rzymu i źródeł prawa: Losy prawa rzymskiego po śmierci Justyniana: Nauki ogólne rzymskiego prawa prywatnego*. 1. wyd. Kraków: Akademia Umiejętności, 1916, p. 185.

⁵⁰ See SÓJKA-ZIELIŃSKA, K. *Historia prawa*. 10. wyd. Warszawa: LexisNexis, 2005, p. 83. ISBN 83-7334-393-8.

⁵¹ See SÓJKA-ZIELIŃSKA, K. *Historia prawa*. 10. wyd. Warszawa: LexisNexis, 2005, p. 83. ISBN 83-7334-393-8.

⁵² See SÓJKA-ZIELIŃSKA, K. *Historia prawa*. 10. wyd. Warszawa: LexisNexis, 2005, p. 83. ISBN 83-7334-393-8.

⁵³ See SÓJKA-ZIELIŃSKA, K. *Historia prawa*. 10. wyd. Warszawa: LexisNexis, 2005, p. 83. ISBN 83-7334-393-8.

⁵⁴ See DĄBROWSKI, K. *Prawo grecko-rzymskie wg Karola Dąbrowskiego* [online]. 2008 [cit. 2008-12-17]. Available at: http://grecja.home.pl/prawo_gr_rz.htm.

⁵⁵ See OSTROGORSKI, G. *Dzieje Bizancjum*. 1. wyd. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1967, p. 213.

⁵⁶ See SÓJKA-ZIELIŃSKA, K. *Historia prawa*. 10. wyd. Warszawa: LexisNexis, 2005, p. 83. ISBN 83-7334-393-8.

Hexabiblos (conversion of *Gradski zakon*), developed by judge *Constantine Harmenopoulos* in year 1345, enjoyed special longevity and had been in force in Greece until year 1946.⁵⁷

The place of origin and authorship of another collection from the 9th Century, based on *Eclogue* regulations – *Zakon sudny lyudem*, is a lot of controversy. According to some concepts, it was created in Bulgaria and according to others, in the Great Moravian Empire.⁵⁸

From the above-mentioned it can be concluded that “... older monuments of the Ruthenian law testify to the fact that legal culture in Ruthenia was shaped within the legal concepts of the Roman law, which Ruthenia learned through the Byzantine mediation”.⁵⁹

4 Reception of the Roman administrative apparatus in the East

The apparatus of power in the East showed differences compared to the Roman models. Former traditional offices of consuls, praetors, and even the senate were only symbols and honorary dignities in Byzantium. These offices had no influence on the management of the state. The main purpose for which traditional offices were maintained was to cultivate the memory of a single state. In fact, the state was headed by the emperor, army and centralized bureaucracy.⁶⁰

Beginning with the 7th Century, the administrative apparatus developed, which led to a transformation in such a way that it was radically different from the Roman system from which it originated. Leo III's legislation crowns the historical process that elevated the monarch to the rank of one-man.⁶¹

Novels of Leo VI revoke the rights of former city curia and the senate.⁶²

⁵⁷ See DĄBROWSKI, K. *Prawo grecko-rzymskie wg Karola Dąbrowskiego* [online]. 2008 [cit. 2008-12-17]. Available at: http://grecja.home.pl/prawo_gr_rz.htm.

⁵⁸ See SÓJKA-ZIELIŃSKA, K. *Historia prawa*. 10. wyd. Warszawa: LexisNexis, 2005, p. 83. ISBN 83-7334-393-8.

⁵⁹ See SZCZANIECKI, M. *Powszechna historia państwa i prawa*. 7. wyd. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1994, p. 189. ISBN 83-01-11441-X.

⁶⁰ See SEIDLER, G. L. *Myśl polityczna średniowiecza*. 1. wyd. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1961, pp. 70-71.

⁶¹ See OSTROGORSKI, G. *Dzieje Bizancjum*. 1. wyd. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1967, pp. 213-214.

⁶² See OSTROGORSKI, G. *Dzieje Bizancjum*. 1. wyd. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1967, p. 213.

5 Role of schools in the development of the Roman-Byzantine law and the consequences of their liquidation

Considering the fate of the Roman law in Byzantium, it is impossible not to mention the schools of law. The East Roman professors used the exegetical method in their lectures, the literary equivalent of which was gloss characteristic for lawyers of the early Middle-Ages.⁶³

Justinian the Great allowed lecturing law only to professors of Constantinople, Rome and Berytos (today's Beirut) – i.e. of three official empire law schools. The choice of these centres was not accidental, because *Justinian's* concepts were fully accepted in these centres.⁶⁴ Critical attitudes for *Justinian* codification were manifested in Alexandria and Athens, which is why these centres were banned from teaching law.⁶⁵ "*Justinian* put particular emphasis on closing the school in Alexandria, where there was a strong opposition to the religious policy of the emperors."⁶⁶ In the 9th Century, the law education in Byzantium was in a state of complete decline. This state was attempted in the 11th Century to be changed by the emperor *Constantine Monomachos*, who for this purpose founded a separate legal school in Constantinople. The school's achievements were of a secondary importance. There is no proven influence of this school on the flourishing of legal science in the West.⁶⁷

The collapse of schools of the Byzantine Empire resulted in the fall of the scientific development of the Roman-Byzantine law in the Eastern Europe. The problem of the lack of schools that could deal with the development of the Roman law also hindered its reception in Russia and the Balkan Peninsula. As mentioned above, the process of reception of the Roman-Byzantine law in the Eastern Europe was associated with the process of the Christianisation of the Slavs. Along with the Christianisation of the Slavs, there was a process of the Slavization of the Roman law, which previously had already changed under the influence of the Greek

⁶³ See OSUCHOWSKI, W. *Rzymskie prawo prywatne: Zarys wykładu*. 1. wyd. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1981, p. 98. ISBN 83-01-02555-7.

⁶⁴ See SEIDLER, G. L. *Myśl polityczna średniowiecza*. 1. wyd. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1961, p. 85.

⁶⁵ See SEIDLER, G. L. *Myśl polityczna średniowiecza*. 1. wyd. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1961, p. 85.

⁶⁶ See SEIDLER, G. L. *Myśl polityczna średniowiecza*. 1. wyd. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1961, p. 107.

⁶⁷ See WRÓBLEWSKI, S. *Zarys wykładu prawa rzymskiego: Historia stosunków wewnętrznych Rzymu i źródeł prawa: Losy prawa rzymskiego po śmierci Justyniana: Nauki ogólne rzymskiego prawa prywatnego*. 1. wyd. Kraków: Akademia Umiejętności, 1916, pp. 187-188.

process. Slavization of the Roman law was solely linguistic and limited to the creation of extracts from extracts. Scientific considerations of a small group of scientists were purely theoretical. An additional difficulty in the reception of the Roman-Byzantine law in the East was the low level of urbanization of these areas as well as the very poor level of economic development, which transferred into the poor development of higher education in these areas (the first university in Moscow was established in year 1755).⁶⁸

Conclusions

The image of the timelessness of the Roman law in the Eastern Europe is the long period of the reign of *Hexabiblos* – the work of judge *Harmenopoulos of Thessalonike*. Written in year 1345, numbering six books, *Hexabiblos* was a summary of *Procheiron* and gave in a concise form the principles of the Roman law still valid in Byzantium. It survived the collapse of Byzantium by almost 500 years and was spread in the Balkans and in Greece by the Decree of 22nd February 1835, where it lasted until year 1946.⁶⁹ *Hexabiblos* is an example that certain aspects of the Roman law have survived in the Eastern Europe to modern times, which is extremely important in connection with the process of the European law unification. The Roman law can constitute a common legal plane – a bridge between the Eastern and the Western Europe, like *Dogowory* between the Byzantine emperors and the Ruthenian princes, and the ground for the further European Union laws.⁷⁰

⁶⁸ See DAJCZAK, W., T. GIARO and F. LONGCHAMPS de BÉRIER. *Prawo rzymskie: U podstaw prawa prywatnego*. 1. wyd. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze PWN, 2009, p. 87. ISBN 978-83-01-16083-8.

⁶⁹ See SÓJKA-ZIELIŃSKA, K. *Historia prawa*. 10. wyd. Warszawa: LexisNexis, 2005, p. 34. ISBN 83-7334-393-8.

⁷⁰ For more related facts, see the author's following publications: RYSZKOWSKI, K. Adjudication on Principles of Equity in the Proceedings before the Arbitral Tribunal in the Polish Law Compared to Other Legal Systems. *Cadernos de Dereito Actual*. 2019, no. 12, pp. 9-19. ISSN 2340-860X; RYSZKOWSKI, K. Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z 7. 5. 2009 r. – Problem zdatności arbitrażowej sporów ze stosunku spółki. *ADR. Arbitraż i Mediacja*. 2011, nr 3, pp. 109-123. ISSN 1898-942X; RYSZKOWSKI, K. Klauzula porządku publicznego jako klauzula generalna w arbitrażu handlowym w prawie polskim. *Przegląd Prawa Handlowego*. 2014, nr 3, pp. 17-20. ISSN 1230-2996; RYSZKOWSKI, K. Klauzula porządku publicznego w postępowaniu przed sądem polubownym a zdatność arbitrażowa. *ADR. Arbitraż i Mediacja*. 2013, nr 1, pp. 77-102. ISSN 1898-942X; RYSZKOWSKI, K. *Klauzula procesowego porządku publicznego w arbitrażu handlowym w prawie polskim na tle innych systemów prawnych*. 1. wyd. Warszawa: C. H. Beck, 2019. 312 p. ISBN 978-83-8158-459-3; RYSZKOWSKI, K. Orzekanie na zasadach słuszności w postępowaniu przed sądem arbitrażowym.

References

- DAJCZAK, W., T. GIARO and F. LONGCHAMPS de BÉRIER. *Prawo rzymskie: U podstaw prawa prywatnego*. 1. wyd. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze PWN, 2009. 583 p. ISBN 978-83-01-16083-8.
- DĄBROWSKI, K. *Prawo grecko-rzymskie wg Karola Dąbrowskiego* [online]. 2008 [cit. 2008-12-17]. Available at: http://grecja.home.pl/prawo_gr_rz.htm.
- JAWORSKI, I. *Zarys powszechnej historii państwa i prawa*. 6. wyd. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze PWN, 1996. 398 p. ISBN 83-86702-40-0.
- KURYŁOWICZ, M. *Historia i współczesność prawa rzymskiego*. 1. wyd. Lublin: Wydawnictwo Lubelskie, 1984. 138 p. ISBN 83-222-0333-0.
- OSTROGORSKI, G. *Dzieje Bizancjum*. 1. wyd. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1967. 499 p.
- OSUCHOWSKI, W. *Prawo antyczne w zarysie*. 1. wyd. Kraków: Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, 1950. 109 p.
- OSUCHOWSKI, W. *Rzymskie prawo prywatne: Zarys wykładu*. 1. wyd. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1981. 506 p. ISBN 83-01-02555-7.

żowym – summum ius summa iniuria?. *ADR. Arbitraż i Mediacja*. 2011, nr 1, pp. 53-62. ISSN 1898-942X; RYSZKOWSKI, K. Problem formy uchwały o powołaniu pełnomocnika w trybie art. 210 § 1 KSH. In: P. PINIOR, P. RELIDZYŃSKI, W. WYRZYKOWSKI, E. ZIELIŃSKA and M. ŻABA, eds. *Prawo handlowe: Między teorią, praktyką a orzecznictwem: Księga jubileuszowa dedykowana profesorowi Januszowi A. Strzępcu*. 1. wyd. Warszawa: C. H. Beck, 2019, pp. 261-265. ISBN 978-83-8158-746-4; RYSZKOWSKI, K. Small Claims Problem in Commercial Arbitration in the Polish Law. In: I. IZAROVA, R. FLEISHAR and R. KHANYK-POSPOLITAK, eds. *Minor Disputes: European and Ukrainian Experience of Resolution*. 1st ed. Kyiv: Dakor, 2018, pp. 148-160. ISBN 978-617-7020-56-0 [in the Ukrainian original RYSZKOWSKI, K. Problem Small Claims w arbitrażu handlowym w prawie polskim. In: I. ІЗАРОВА, Р. ФЛЕЙШАР і Р. ХАНИК-ПОСПОЛІТАК, ред. *Малозначні спори: європейський та український досвід вирішення*. 1-е вид. Київ: Дакор, 2018, с. 148-160. ISBN 978-617-7020-56-0]; RYSZKOWSKI, K. The Public Policy Clause as the General Clause in Commercial Arbitration in the Polish Law in the Context of the Principles of Social Coexistence. *Cadernos de Direito Actual*. 2020, no. 13, pp. 10-19. ISSN 2340-860X; and RYSZKOWSKI, K. The Relationship between Economic Conditions and Liberty in Poland on the Background of Other European Legal Systems. In: N. J. ZAMBAM and H. A. KUJAWA, eds. *Estudos sobre Amartya Sen: Volume 6: Liberdade de Expressão, Participação e Justiça Social*. 1^a ed. Porto Alegre: Editora Fi, 2019, pp. 37-45. ISBN 978-65-81512-12-5.

- RYSZKOWSKI, K. Adjudication on Principles of Equity in the Proceedings before the Arbitral Tribunal in the Polish Law Compared to Other Legal Systems. *Cadernos de Dereito Actual*. 2019, no. 12, pp. 9-19. ISSN 2340-860X.
- RYSZKOWSKI, K. and P. PROKOŃSKI. Losy prawa rzymskiego na Wschodzie od śmierci Justyniana Wielkiego do upadku Cesarstwa Bizantyjskiego. In: *Academia.edu* [online]. 2013 [cit. 2020-05-08]. Available at: https://www.academia.edu/42757452/Losy_prawa_rzymskiego_na_Wschodzie_od_%C5%9Bmierci_Justyniana_Wielkiego_do_upadku_Cesarstwa_Bizantyjskiego.
- RYSZKOWSKI, K. Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z 7.5. 2009 r. – Problem zdatności arbitrażowej sporów ze stosunku spółki. *ADR. Arbitraż i Mediacja*. 2011, nr 3, pp. 109-123. ISSN 1898-942X.
- RYSZKOWSKI, K. Klauzula porządku publicznego jako klauzula generalna w arbitrażu handlowym w prawie polskim. *Przegląd Prawa Handlowego*. 2014, nr 3, pp. 17-20. ISSN 1230-2996.
- RYSZKOWSKI, K. Klauzula porządku publicznego w postępowaniu przed sądem polubownym a zdatność arbitrażowa. *ADR. Arbitraż i Mediacja*. 2013, nr 1, pp. 77-102. ISSN 1898-942X.
- RYSZKOWSKI, K. *Klauzula procesowego porządku publicznego w arbitrażu handlowym w prawie polskim na tle innych systemów prawnych*. 1. wyd. Warszawa: C. H. Beck, 2019. 312 p. ISBN 978-83-8158-459-3.
- RYSZKOWSKI, K. Orzekanie na zasadach słuszności w postępowaniu przed sądem arbitrażowym – summum ius summa iniuria?. *ADR. Arbitraż i Mediacja*. 2011, nr 1, pp. 53-62. ISSN 1898-942X.
- RYSZKOWSKI, K. Problem formy uchwały o powołaniu pełnomocnika w trybie art. 210 § 1 KSH. In: P. PINIOR, P. RELIDZYŃSKI, W. WYRZYKOWSKI, E. ZIELIŃSKA and M. ŻABA, eds. *Prawo handlowe: Między teorią, praktyką a orzecznictwem: Księga jubileuszowa dedykowana profesorowi Januszowi A. Strzępcze*. 1. wyd. Warszawa: C. H. Beck, 2019, pp. 261-265. ISBN 978-83-8158-746-4.
- RYSZKOWSKI, K. Small Claims Problem in Commercial Arbitration in the Polish Law. In: I. IZAROVA, R. FLEISHAR and R. KHANYK-POSPOLITAK, eds. *Minor Disputes: European and Ukrainian Experience of Resolution*. 1st ed. Kyiv: Dakor, 2018, pp. 148-160. ISBN 978-617-7020-56-0 [in the Ukrainian original RYSZKOWSKI, K. Problem Small

- Claims w arbitrażu handlowym w prawie polskim. In: I. ІЗАРОВА, Р. ФЛЕЙШАР і Р. ХАНИК-ПОСПОЛІТАК, ред. *Малозначні спори: європейський та український досвід вирішення*. 1-е вид. Київ: Дакор, 2018, с. 148-160. ISBN 978-617-7020-56-0].
- RYSZKOWSKI, K. The Public Policy Clause as the General Clause in Commercial Arbitration in the Polish Law in the Context of the Principles of Social Coexistence. *Cadernos de Dereito Actual*. 2020, no. 13, pp. 10-19. ISSN 2340-860X.
- RYSZKOWSKI, K. The Relationship between Economic Conditions and Liberty in Poland on the Background of Other European Legal Systems. In: N. J. ZAMBAM and H. A. KUJAWA, eds. *Estudos sobre Amartya Sen: Volume 6: Liberdade de Expressão, Participação e Justiça Social*. 1^a ed. Porto Alegre: Editora Fi, 2019, pp. 37-45. ISBN 978-65-81512-12-5.
- SCZANIECKI, M. *Powszechna historia państwa i prawa*. 7. wyd. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1994. 559 p. ISBN 83-01-11441-X.
- SEIDLER, G. L. *Myśl polityczna średniowiecza*. 1. wyd. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1961. 364 p.
- SÓJKA-ZIELIŃSKA, K. *Historia prawa*. 10. wyd. Warszawa: LexisNexis, 2005. 406 p. ISBN 83-7334-393-8.
- WERESZCZYŃSKI, A. *Państwo Antyczne i jego renesansy: Przyczynki do reformy ustroju Polski*. 1. wyd. Lwów: Wydawnictwo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, 1928. 196 p.
- WRÓBLEWSKI, S. *Zarys wykładu prawa rzymskiego: Historia stosunków wewnętrznych Rzymu i źródeł prawa: Losy prawa rzymskiego po śmierci Justyniana: Nauki ogólne rzymskiego prawa prywatnego*. 1. wyd. Kraków: Akademia Umiejętności, 1916. 531 p.

Karol Ryszkowski, Ph.D.

Institute of Law
Cracow University of Economics
Rakowicka 27
31-510 Kraków
Poland
karol.ryszkowski@uek.krakow.pl

 <https://orcid.org/0000-0003-2744-3533>

Povídání o českém pracovním právu v době koronaviru¹

The Story about the Czech Labour Law in the Time of Coronavirus

Jakub Morávek

Abstract: *The paper focuses primarily on the reflection of the coronavirus pandemics in the legal regulation of the labour relationships in the Czech Republic. The author pays his special attention to the support provided by the state to employers. The paper analyses the legal status as of August 9th, 2020.*

Key Words: *Labour Law; Labour Code; Coronavirus; Employers; Employees; Support for Employers; the Czech Republic.*

Abstrakt: *Příspěvek se primárně zaměřuje na reflexi pandemie koronaviru v právní úpravě pracovněprávních vztahů v České republice. Autor pojednává zejména o státní podpoře pro zaměstnavatele. Příspěvek analyzuje právní stav platný ke dni 9. srpna 2020.*

Klíčová slova: *Pracovní právo; Zákoník práce; coronavirus; zaměstnavatelé; zaměstnanci; podpora zaměstnavatelů; Česká republika.*

Úvod

Pohádky, mohu-li soudit, jsou nepominutelným prostředkem formování lidské osobnosti. V útlém věku nás učí, co je dobré a co špatné, jak funguje svět, jak se chovat k ostatním lidem, k přírodě, co nás čeká, když provedeme to nebo ono. Jde o přirozený prostředek předávání zkušeností a vštěpování základního hodnotového rámce a pravidel morálky.

¹ Autor působí na Katedře pracovního práva a práva sociálního zabezpečení Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze jako tajemník a odborný asistent. Je místopředsedou České společnosti pro pracovní právo a právo sociálního zabezpečení a advokátem v Praze. Příspěvek zohledňuje stav ke dni 9. srpna 2020. Příspěvek vznikl díky finanční podpoře poskytované v rámci výzkumného projektu na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze s názvem „Soukromé právo a výzvy dneška“, id. č. PROGRES Q03, a projektu Výzkumného centra na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze (UNCÉ) č. UNCÉ/HUM/034 s názvem „Závislá práce v 21. století – otázky a výzvy“.

Rodiče (včetně mě), neb zpravidla nejsou nadáni literárním, a ani jiným potřebným talentem, aby stvořili vlastní pohádkový příběh, s důvěrou vkládají utváření svých ratolestí v uvedeném smyslu do rukou profesionálů, tedy spisovatelů. Existují však i výjimky.

Možná proto, že nechtěl spoléhat na jiné, možná (a asi spíše) proto, že chtěl dát své dceři Alence (a vlastně nejen jí, ale všem dětem a generacím a generacím dětí po nich) neobvyklý a nezapomenutelný dárek, sepsal Josef Čapek *Povídání o pejskovi a kočičce*. První část knížky vyšla příznačně na Štědrý den roku 1927 v příloze *Lidových novin*. Kniha jako celek pak byla vydána v roce 1929.

I po téměř sto letech jde o evergreen dětských knihovniček. Jedna za druhou generace rodičů předčítají příběhy svým dětem a v uších jim zní hlasy jejich rodičů či prarodičů, které jim četli stejné příběhy, nebo (jako třeba mě) nepřekonatelný přednes Karla Högera.

Při úvahách o názvu tohoto příspěvku, který se věnuje pracovním aspektům koronavirové pandemie v České republice, jsem si na *Povídání o pejskovi a kočičce* vzpomněl. Konkrétně se mi vybavila pasáž z povídky *Jak si pejsek s kočičkou dělali k svátku dort*, kde se říká: „*Také jsem dostala chuť na opravdivý dort,*“ řekla kočička. „*Víš co, však když mám zítra narozeniny a ty svátek, měli bychom si nějaký dort udělat! Jenomže nevím, jak se takový dort dělá.*“

„*To nic není,*“ řekl pejsek, „*to je lehké, to já vím, jak se takový pravý dort dělá! To se do takového dortu dá všechno, co je k jídlu nejlepší, všechno, co nejraději jíš, a pak je ten dort nejlepší. Když tam dáš takových nejlepších jídel pět, tak je pětkrát dobrý, když jich tam dáš deset, tak je potom desetkrát dobrý. Ale my si jich tam dáme sto a budeme mít stokrát dobrý dort!*“ „*To je pravda,*“ řekla kočička, „*uděláme si takový nejlepší dort.*“...

Došli: dívají se a – co to? Dort je pryč! „*Jemine,*“ řekli pejsek s kočičkou, „*dort je pryč, někdo nám jej vzal!*“ Dívají se a dívají, a vida! Tamhle pod keřem leží veliký zlý pes a tuze heká. Moc se tím dortem přejeďl a teď je mu špatně. Ukrutně ho bolí v břiše. „*To to bolí, to to bolí!*“ nařikal ten zlý pes, „*to jsem si dal, co ono to bylo v tom dortu všechno namícháno, že z toho mám takové ukrutánské bolení!*“

Jaké ponaučení z povídky plyne? Je lepší se poradit a smíchání nejlepších myšlenek, kroků, pohnutek, ingrediencí či podobně není zárukou dobrého výsledku.

Vzala si Vláda České republiky toto ponaučení za své v době pandemie COVID-19? Necht' si čtenář udělá závěr sám z následujícího příběhu o tom, jak jsme v České republice (ne)zvládli koronavirus (zejména) z hlediska právní úpravy pracovněprávních vztahů.

1 Opatření proti šíření koronaviru a související otázky

Přiléhavost právní úpravy na skutkový stav je do značné míry odvislá od schopnosti zákonodárce predikovat při jejím formulování možné scénáře, tj. skutkové okolnosti, které mohou nastat a které mají být s ohledem na smysl a účel právní úpravy (konečné cíle z hlediska uspořádání a ochrany hodnotového spektra) regulovány. Je logické a pochopitelné, že při vytvoření nejen pracovněprávní legislativy (zejména zákona č. 262/2006 Sb. Zákoník práce, dále jen „Zákoník práce“), kdy řada ustanovení nezapře inspiraci v textu zákona č. 65/1965 Sb. Zákoník práce, nebylo uvažováno, že by mohla nastat situace, jejíž prosté popsání by mohlo být scénářem pro katastrofický kasovní trhák hollywoodského stříhu.

Dne 12. března 2020 ve 14:00 hodin byl v České republice vyhlášen nouzový stav a v rozmezí několika málo dní došlo na týdny *de facto* k zastavení téměř celé ekonomiky. Na základě opatření orgánů veřejné moci byly uzavřeny školy (základní, střední i vysoké), následně i předškolní vzdělávací zařízení, bylo omezeno cestování z a na území České republiky, byla uzavřena obchodní centra, provozovny různých typů služeb (restaurace, hotely, posilovny, kadeřnictví, a jiné). Bylo omezeno shromažďování (nakonec bylo zakázáno shromažďování více jak dvou osob), byly zakázány všechny veřejné akce, rušila se soudní jednání, státní instituce se uzavíraly pro veřejnost, řadě lidí byla nařízena karanténa, a tak dále.

Zakazující a příkazující opatření byla vydávána nejdříve usneseními Vlády České republiky na základě ústavního zákona č. 110/1998 Sb. o bezpečnosti České republiky, ve spojení se zákonem č. 240/2000 Sb. o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon). Následně, ke konci března 2020, počala být vyhlášována na základě zákona č. 258/2000 Sb. o ochraně veřejného zdraví prostřednictvím mimořádných opatření Ministerstva zdravotnictví České republiky. Důvodem změny právního podkladu byla (bohužel) zřejmá, jak ostatně přiznala v jednom z rozhovorů ministryně financí Alena Schillerová,² snaha Vlády

² Blíže viz „Stálo by to biliony“. Schillerová přiznala právní změnu kvůli možnému odškodnění. In: *Echo24.cz* [online]. 2020-03-26 [cit. 2020-08-09]. Dostupné z: <https://echo24.>

České republiky vyhnout se odpovědnosti za škodu (§ 36) podle krizového zákona. Snahu o vychytralost výkonné moci však přibrzdila justice, když Městský soud v Praze ve věci sp. zn. 14 A 41/2020 zrušil mimořádná opatření vydaná Ministerstvem zdravotnictví České republiky, s tím, že plošná opatření v takové míře omezující práva občanů mohou být vydávána pouze Vládou České republiky podle krizového zákona.

Opatření bylo vydáno, ať již vládou nebo výše uvedeným ministerstvem, řádově stovky.³ V současné době jsou protiepidemiologická opatření řešena primárně lokálně na úrovni krajských hygienických stanic. Ingerence na centrální úrovni má být využívána pouze v momentě, kdy to bude s ohledem k epidemiologické situaci nezbytné.

Stručně zhodnoceno, situace, zejména zpočátku, byla dosti nepřehledná, neboť opatření se měnila průběžně. Vyhlášována byla v podstatě denně na tiskových konferencích vlády, kde vládní představitelé prezentovali nově nařizovaná opatření a změnu stávajících opatření. Jak se ale říká, ďábel tkví v detailu. Ne vždy se opatření komunikované na tiskové konferenci shodovalo s tím, co bylo nakonec vyhlášeno (obsaženo v písemném vyhotovení nařízení nebo usnesení).

Vedle omezení základních práv občanů umožnil nouzový stav, krom jiného, přijímání právních předpisů ve zrychleném legislativním procesu. Pandemie COVID-19 a související problémy ve vztahu k některým oblastem (pochopitelně) otupily pozornost zejména opozičních zákonodárců. A tak v této době, krom jiného, prošla fakticky bez jakékoli diskuse rozsáhlá (již dříve opakovaně neúspěšně předkládaná – byť v dílčích částech byly dřívější návrhy odlišné) novela Zákoníku práce (zákon č. 285/2020 Sb.),⁴ která ve dvou fázích (k 30. červenci 2020 a k 1. lednu 2021) podstatně mění některé instituty – konkrétně koncepčně mění právní úpravu dovolené, právní úpravu převodu činnosti zaměstnavatele a přechodu práv a povinností z pracovněprávních vztahů, zavádí institut sdíleného pracovního místa, modifikuje právní úpravu počítání času v pracovněprávních vztazích, doplňuje právní úpravu odpovědnosti za újmu při pra-

[cz/a/SFxsu/stalo-by-to-biliony-schillerova-priznala-pravni-zmenu-kvuli-moznemu-odskodneni](https://www.vlada.cz/cz/epidemie-koronaviru/dulezite-informace/prehled-vladnich-usneseni-od-vyhlaseho-stavu-180608/).

³ Blíže viz Vládní usnesení související s bojem proti epidemii koronaviru. In: *Vláda České republiky* [online]. 2020 [cit. 2020-08-09]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/epidemie-koronaviru/dulezite-informace/prehled-vladnich-usneseni-od-vyhlaseho-stavu-180608/>.

⁴ V uvedené souvislosti viz blíže MORÁVEK, J. Novela zákoníku práce, aneb jak se to (ne)popovedlo. *Právní rozhledy*. 2020, roč. 28, č. 13-14, s. 488-494. ISSN 1210-6410.

covním úrazu nebo nemoci z povolání, a tak dále. Krátce řečeno, novela, která vyvolá značné náklady na straně zaměstnavatelů, novela, jejíž přínos je značně diskutabilní, neboť obsahuje řadu systémových chyb, novela, která v převážné části neodráží potřeby praxe.

Skoro stejně často jako o omezujících opatřeních představitelé vlády hovořili na tiskových konferencích o programech určených k podpoře nejrozličnějších skupin – zaměstnanců, umělců, živnostníků, rodičů, malých podnikatelů, středních podnikatelů, a pak i velkých podnikatelů, nájemníků, pronajímatelů, malých společností s ručením omezeným, lékařů, sestřiček, cestovních kanceláří, zaměstnanců pracujících na základě dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr, důchodců (i když není zřejmé proč, jelikož těm mzda neušla), a tak dále. Jednotící linie a logická provázanost jednotlivých opatření se hledají těžko. Odlehčeně řečeno by jednotící tezí mohlo být: „Každý ministr musí slíbit alespoň něco.“

Jak se říká, slibem nezarmoutíš. Možná tedy nepřekvapí, že v řadě případů široce slibovaná podpora nakonec, při legislativním vyjádření, vlastně není tak široká, respektive nabízí se otázka, zda (v několika případech slíbených podpor) na subvence vůbec někdo reálně dosáhne. Druhou věcí je, že ani z časového hlediska se v některých případech představitelé vlády příliš nepředvedli, neboť ani v srpnu 2020 nebyly všechny deklarované podpůrné programy cílící na dobu po začátku nouzového stavu v běhu.

Možná ještě větším problémem je, že obvyklé schéma zavádění podpory je/bylo následující:

- a) vláda či ministr na tiskové konferenci vyhlásí podporu, eventuálně včetně určitých pravidel, za kterých bude poskytována;
- b) příslušné ministerstvo začne postupně uvolňovat materiály a manuály k programu, který však ještě fakticky neexistuje a v některých případech nemá žádný legislativní podklad. Tyto materiály se v čase mění, což se podstatně dotýká právní jistoty (a někdy i peněženek) adresátů, kteří se snaží provést kroky k tomu, aby byli připraveni na čerpání prostředků a splňovali podmínky toho času deklarované podoby programu;
- c) doplní se legislativní podklad a program získá konkrétní parametry, přičemž, jelikož zde byla určitá časová prodleva, se vztahuje (nikoli výjimečně) na příslušné situace i zpětně, což je ale problém, protože adresáti podpory se v době, na kterou se má program také vztahovat, snažili vyhovět dříve deklarovaným pravidlům, která však již nyní

v podmínkách nejsou, a (třeba i kvůli tomu) nejsou schopni vyhovět podmínkám novým.

2 Překážky v práci na straně zaměstnavatele a koronavirus

Z pochopitelných důvodů pracovněprávní legislativa nebyla připravena na situaci vyvolanou pandemií COVID-19, včetně omezujících opatření vlády a důsledků z nich plynoucích.

Po vyhlášení nouzového stavu a protiepidemiologických opatření zaměstnanci nemohli (zjednodušeně řečeno) vykonávat práci, případně jim práce nemohla být přidělována v rozsahu ujednaného úvazku, zejména z důvodů: (a) uzavření provozovny z rozhodnutí orgánů veřejné moci (například prodáváči v nákupních centrech, zaměstnanci hotelů), (b) kvůli snížení poptávky po zboží nebo službách zaměstnavatele (například zaměstnanci v automobilovém průmyslu), (c) kvůli scházejícím surovinám (například výrobní závody zpracovávající suroviny nebo materiál dovezený z území mimo Českou republiku), (d) kvůli péči o dítě nebo jiného člena domácnosti, (e) kvůli výpadku pracovní síly (například karanténa nebo péče o dítě či jiného člena domácnosti na straně ostatních členů pracovního kolektivu, kdy v rámci návazné výroby nelze výpadek jejich pracovní síly nahradit), (f) kvůli karanténě nebo dočasné pracovní neschopnosti kvůli COVID-19.

V tomto okamžiku nastala otázka, jak jednotlivé situace z hlediska překážek v práci kvalifikovat. Kvalifikace je zásadní, neboť jednak určuje výši náhrady mzdy nebo platu, která bude zaměstnanci po dobu překážky v práci náležet, jednak (jak se posléze ukáže) je určující i pro druh podpory, o který si bude zaměstnavatel moci žádat.

Varianty byly v základu dvě.

Varianta složitější a z hlediska zaměstnavatelů náročnější, využívající tyto překážky v práci na straně zaměstnavatele:

- a) prostoje ve smyslu ustanovení § 207 písm. a) Zákoníku práce;⁵
- b) částečnou nezaměstnanost (§ 209 Zákoníku práce);⁶ a

⁵ Blíže viz ustanovení § 207 písm. a) Zákoníku práce: „Nemůže-li zaměstnanec konat práci pro přechodnou závalu způsobenou poruchou na strojním zařízení, kterou nezavinil, v dodávce surovin nebo pohonné síly, chybnými pracovními podklady nebo jinými provozními příčinami, jde o prostoje, a nebyl-li převeden na jinou práci, přísluší mu náhrada mzdy nebo platu ve výši nejméně 80 % průměrného výdělku.“

⁶ Blíže viz ustanovení § 209 Zákoníku práce: „(1) O jinou překážku v práci na straně jiného zaměstnavatele, než uvedeného v § 109 odst. 3, jde také tehdy, kdy zaměstnavatel nemů-

- c) zbytkovou skutkovou podstatu jiné překážky v práci na straně zaměstnavatele (§ 208 Zákoníku práce).⁷

Varianta snazší, pracující s ustanovením § 207 písm. b) Zákoníku práce (přerušení práce v důsledku nepříznivých povětrnostních vlivů nebo živelní události).⁸

I přes to, že se nezanedbatelná část odborné veřejnosti klonila k druhé variantě a předkládala pro ni přesvědčivé argumenty,⁹ Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky se přiklonilo k prvnímu z řešení.¹⁰ Důvod není jasný – snad neuvědomění si složitosti situace, snad hledání vlastní cesty bez „našeptávání“ akademických sfér.

Podstata problému při volbě prvního z řešení je zjevná.

Jen u málokterého zaměstnavatele lze kvalifikovat všechny zaměstnance, kterým nemůže být v souvislosti s COVID-19 přidělována práce z hlediska překážek v práci na straně zaměstnavatele, stejně.

Příklad

Představme si například větší restauraci.

že přidělovat zaměstnanci práci v rozsahu týdenní pracovní doby z důvodu dočasného omezení odbytu jeho výrobků nebo omezení poptávky po jím poskytovaných službách (částečná nezaměstnanost). (2) Upraví-li v případech podle odstavce 1 dohoda mezi zaměstnavatelem a odborovou organizací výši poskytované náhrady mzdy, která přísluší zaměstnanci, musí náhrada mzdy činit nejméně 60 % průměrného výdělku; nepůsobí-li u zaměstnavatele odborová organizace, může být dohoda nahrazena vnitřním předpisem.“

⁷ Blíže viz ustanovení § 208 Zákoníku práce: „Nemohl-li zaměstnanec konat práci pro jiné překážky na straně zaměstnavatele, než jsou uvedeny v § 207, přísluší mu náhrada mzdy nebo platu ve výši průměrného výdělku; to neplatí, bylo-li uplatněno konto pracovní doby (§ 86 a § 87).“

⁸ Blíže viz ustanovení § 207 písm. b) Zákoníku práce: „Nemůže-li zaměstnanec konat práci v důsledku přerušení práce způsobeného nepříznivými povětrnostními vlivy nebo živelní událostí a nebyl-li převeden na jinou práci, přísluší mu náhrada mzdy nebo platu ve výši nejméně 60 % průměrného výdělku.“

⁹ K uvedenému srovnej PICHRT, J., M. BĚLINA, J. MORÁVEK a J. TOMŠEJ. K některým specifickým otázkám překážek v práci v době koronaviru aneb je možné považovat pandemii za živelní událost ve smyslu pracovního práva?. In: *Epravo.cz* [online]. 2020-03-20 [cit. 2020-08-09]. ISSN 1213-189X. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/k-nekterym-specifickym-otazkam-prekazek-v-praci-v-dobe-koronaviru-aneb-je-mozne-povazovat-pandemii-za-zivelni-udalost-ve-smyslu-pracovniho-prava-110851.html>.

¹⁰ V dané souvislosti viz například Pracovněprávní desatero boje s koronavirem. In: *Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky* [online]. 2020-04-03 [cit. 2020-08-09]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/1443715/Desatero_tabulka.pdf/.

Kvůli omezujícímu opatření musela uzavřít prostory pro veřejnost. Vařit však zakázáno nebylo. Řada příčinlivých restaurátérů tudíž (stejně jako ten z našeho příkladu), aby umenšila ztrátu (nejde jen o ušlý zisk, jde i o suroviny, které podléhají zkáze, a tak dále), začala prodávat jídlo s sebou – objem práce na pozici kuchaře se nicméně v úhrnu snížil.

Taková restaurace může mít také účetní, které objem práce poklesl, a personalistu, kterému, naopak, práce přibýlo.

Posuneme-li se v čase, prostory pro veřejnost již uzavřeny nebyly, ale byla zde omezující opatření z hlediska počtu osob na m², případně počtu osob u jednoho stolu, spolu s tím, že kvůli obavám o zdraví a finanční nejistotě poklesl zájem o návštěvu restaurací.

Ekonomická kalkulace vedla našeho restaurátéra k závěru, že bude ekonomicky výhodnější ještě setrvat v režimu prodeje jídla s sebou. Vnitřní prostory tedy neotevřel (byť mohl).

Jaká překážka v práci se v uvedené situaci uplatní vůči zaměstnancům na pracovní pozici kuchař, barman, číšník, personalista a účetní?

Řešení využívající § 207 písm. a), § 208 a § 209 Zákoníku práce ve vztahu k dané situaci znamená:

- kuchař – částečná nezaměstnanost (§ 209 Zákoníku práce);
- číšník – nejdříve jiná překážka v práci podle § 208 Zákoníku práce, posléze částečná nezaměstnanost (§ 209 Zákoníku práce);
- účetní – částečná nezaměstnanost (§ 209 Zákoníku práce);
- personalista – žádná překážka v práci.

Jakmile by však restaurátér provozovnu uzavřel úplně a účetnictví a personalistiku by si dělal sám (například z pozice statutárního zástupce), ve všech případech by se jednalo o překážku v práci podle ustanovení § 208 Zákoníku práce s náhradou mzdy ve výši 100 % průměrného výdělku, přičemž však jen u kuchaře a číšníka (barmana) by byla splněna podmínka, že důvodem překážky je pandemie COVID-19; a to ještě za předpokladu, že budeme stavět na principu, že předmětný důvod je důvodem podstatným, nikoli však výlučným.

Různých variant omezení provozu lze přitom vymyslet nespočet.

Příčina je přitom ve všech případech stejná. Proč je nařízeno omezující opatření? Proč se snížila poptávka po službách? Proč nejsou vstupy do výrobního procesu? Proč musel být přerušen provoz kvůli nepřítomnosti části pracovního kolektivu, který pečuje o děti, které mají zavřenou

školu, nebo o osobu nakaženou koronavirem? Proč zaměstnavatel ze svého rozhodnutí provoz omezil nebo provozovnu (dočasně) uzavřel? Důvodem je/byla pandemie COVID-19.

Je lichá představa, že by zejména menší zaměstnavatelé, kteří nemají právní podporu, byli schopni shora uvedeného rozlišování. Pro řadu z nich bylo novum zjištění, že existuje něco jako částečná nezaměstnanost a další překážky v práci na straně zaměstnavatele. Předpokládat, že budou schopni mezi nimi lišit a v rámci provozu u každého jednoho ze zaměstnanců specifikovat, o kterou překážku se jedná, je odtržené od reality.

Řešení odkazující se na ustanovení § 207 písm. b) Zákoníku práce, tj. řešení kvalifikující pandemii COVID-19 jako živelní událost, bylo přitom elegantní a racionální. Ve všech případech by bylo jisté, o jakou překážku se jedná; žádné úvahy o kvalifikaci by nebyly třeba. Jediné, co by mohlo být problematické, je výše náhrady mzdy nebo platu, která je stanovena na nejméně 60 % průměrného výdělku.

2.1 COVID-19 jako živelní událost

Argumentem, kterým bylo uplatnění ustanovení § 207 písm. b) Zákoníku práce odmítáno, bylo, že živly v antickém smyslu slova se míní voda, vzduch, oheň a půda a že pandemie je způsobena virovým onemocněním a virus není živý.

Taková argumentace je však plochá.

V antickém pojetí jsou živly (elementy) základními složkami světa. Prvky tvořící vše, včetně člověka. Jde o nezkrotné a ničivé přírodní síly, jejichž prostřednictvím se, mimo jiné, měli vysvětlit přírodní jevy, jejichž skutečnou příčinu nebylo možné s ohledem na stupeň vývoje a obecného poznání v té době zjistit.

K tomu lze doplnit, že východní kultury nepracují se čtyřmi živly, nýbrž s pěti základními elementy a pátý element se v jednotlivých kulturách různí (například se jedná o ducha či o kov). Některé antické elementy navíc východní kultury nahrazují jinými elementy (například vzduch dřevem).

Nežijeme (možná bohužel) v antické době. Dnes víme, že oheň je fyzikálně chemickou reakcí. Jde o látkovou přeměnu. Známe složení vzduchu. Víme, jak vzniká vítr a dovedeme jej předvídat. Stejně platí o tsunami

či o povodních. V obecně rovině a pro většinu společnosti již elementy postrádají esoterický rozměr.

V tomto kontextu lze „živelní událost“ ve smyslu ustanovení § 207 písm. b) Zákoníku práce číst následovně.

Smyslem a účelem ustanovení § 207 písm. b) Zákoníku práce je poskytnout zaměstnavateli v okamžiku, kdy v důsledku skutečnosti nemající příčinu v lidské činnosti (na ty směřuje ustanovení § 207 písm. a) Zákoníku práce), kterou nemohl předvídat a ovládnout a která mu znemožňuje zaměstnanci přidělovat práci podle pracovní smlouvy, což zpravidla znamená taktéž ztížení či zastavení ekonomické činnosti zaměstnavatele, prostřednictvím snížení mzdových nákladů po přechodnou dobu do vyřešení kritické situace možnost zachovat pracovní místo. To je pro něho výhodné z řady důvodů, mimo jiné kvůli zachování kvalifikované a zaškolené pracovní síly.

Uvedené narušení zásady *pacta sunt servanda* je z hlediska zájmů zaměstnance vyvažováno solidaritou a loajalitou v kontextu důvodu nastalé situace, a současně zejména zájmem na zachování pracovního místa (a tudíž i budoucího příjmu).

Pojem událost je v uvedené pozici ekvivalentem slova pohroma nebo katastrofa. Katastrofy lze členit na přírodní katastrofy a na katastrofy způsobené lidskou činností. Přírodní katastrofy lze dále členit na kosmické (erupce slunce, pád meteoritu, a tak podobně), meteorologické (hurikán, mráz, sucho, a tak dále), geologické (zemětřesení, lavina, tsunami, sesuv půdy, a tak podobně) a ostatní (požáry, pandemie, a tak dále). Společným znakem všech katastrof jsou nepředvídatelnost a ničivé působení.

Živelní událostí lze tudíž v kontextu smyslu a účelu právní úpravy rozumět nepředvídatelnou vnější událost nespočívající v činnosti člověka, která má (nebo potenciálně může mít) ničivé účinky, jež znemožňují zaměstnanci zčásti nebo zcela přidělovat práci podle pracovní smlouvy. Takovému pojmovému vymezení odpovídá i pandemie COVID-19.

Lze to ale také vyjádřit i jinak a jednodušeji.

Je živelní událostí invaze kobylek? Jde o osmou z egyptských ran, která měla způsobit zničení zbytku vegetace. Kobylky mohou přinést, a často také přináší hladomor, stejně jako povodně či požáry. Nabízí se tudíž odpověď, že fakticky ano.

Pokud je odpověď ano pro ničivé důsledky způsobené mnohobuněčnými organismy (kobyilkami), není jasné, proč by měla být odpověď odlišná v situaci, kdy způsobí takové důsledky vir. Jistě, z hlediska ničivých důsledků zde může být rozdíl, jelikož pandemie virového onemocnění může být mnohem ničivější. Španělská chřipka si v letech 1918 až 1920 vyžádala životy (v důsledku přímého působení této nemoci) odhadem okolo 3 % světové populace, tedy přibližně 50 milionů lidí. Podkmen Eboly Ebola-Zaire má smrtnost až 90 %. Toho kobyilky nebo nějaký z „tradičních“ živlů dosáhnou zpravidla těžší.

Jaký bude konečný účet COVID-19, nevíme. Věřme, a prozatím to tak vypadá, že bude na hony vzdálen španělské chřipce. Počet mrtvých však z pojmového hlediska nemůže být rozhodující – nikdy předem nelze vědět, jaké ničivé důsledky bude nakažlivá choroba mít; počty mrtvých lze z povahy věci zjistit až (zpravidla řadu let) po skončení pandemie. Rozhodující musí být obecná kategorizace. V okamžiku, kdy má onemocnění klasifikaci pandemie, jde o živelní událost.

3 Antivirus, aneb jak se (ne)vyléčit

Jak již bylo naznačeno, situace byla zpočátku dosti nepřehledná. K jejímu zpřehlednění příliš nepřispělo ani Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky.

Dne 20. března 2020 vydalo Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky dokument *Pracovněprávní desatero boje s koronavirem*,¹¹ ve kterém jednak naznačovalo klasifikaci jednotlivých situací z hlediska překážek v práci, spolu s doprovodnou informací ohledně peněžitých plnění náležitých zaměstnancům v určitých situacích, a jednak doporučovalo postupy, jak zajistit práci a provoz při uzavření pracoviště.

Ani s tímto „návodem“ nebyla pro zaměstnavatele klasifikace pozice jednotlivých zaměstnanců z hlediska překážek v práci jednoduchá. Důvodů byla řada – zaměstnavatelé neznali v podrobnostech podmínky jednotlivých překážek v práci, bylo pro ně těžko představitelné, že se překážka uplatní jen vůči některým zaměstnancům a jen vůči části jejich úvazku a že se překážka v průběhu týdne může změnit.

¹¹ Blíže viz *Pracovněprávní desatero boje s koronavirem*. In: *Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky* [online]. 2020-04-03 [cit. 2020-08-09]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/1443715/Desatero_tabulka.pdf/.

Doporučení o výkonu práce z domova byla spíše obecná – nerozlišovala mezi režimem ustanovení § 317 Zákoníku práce a výkonem práce mimo pracoviště zaměstnavatele v pracovní době určené zaměstnavatelem, neříkala návod, jak správně sjednat dohodu o práci z domova, neuváděla, jaká kompenzace má být zaměstnanci poskytnuta za využití vlastních pracovních prostředků, elektrické energie, vody, internetu, tepla, a tak dále. Stejně tak mohla být matoucí doporučení politických představitelů, dle kterých zaměstnavatelé měli zaměstnance nechat „v domácí dobrovolné karanténě“, a tak podobně.

Poměrně podrobná pozornost byla ze strany Ministerstva práce a sociálních věcí České republiky věnována zaměstnancům, když byla na webových stránkách ministerstva vyvěšena *Listina základních práv zaměstnanců během epidemie koronaviru*, doplněná o *Mýty a polopravdy podle pracovního práva v době epidemie koronaviru*.¹² Uvedení stránky do provozu a obecně její celkové směřování, o kterém v mnohém vypovídají úvodní slova „*Kam se obrátit o pomoc a co si nenechat líbit, pokud máte pocit, že se k Vám zaměstnavatel nechová fér*“, nabízí poměrně legitimní otázku, zda nebylo vhodnější zvolit smířlivější tón. Zda nebylo vhodné poukázat na to, že situace je nyní pro všechny těžká a že by bylo vhodné vyjít zaměstnavatelům vstříc, třeba tím, že zaměstnanec bude souhlasit s výkonem práce z domova, čímž může zachovat provoz zaměstnavatele a napomoci k udržení svého pracovního místa.

Uvedené v žádném případě nemá vyznít tak, že by zaměstnancům měla být v krizové době upírána jejich práva. Cílem je spíše naznačit, že vhodnější varianta pro všechny se zdá být linie přístupu „*Situace je těžká pro všechny. Buďte loajální a mějte pochopení. Bude to ve prospěch všech, jelikož bez zaměstnavatele není zaměstnanec. Máte-li pocit, že něco může být nesprávně, níže uvádíme příkladmo situace, které mohou nastat a v nichž se často dělají chyby. Pokud taková situace nastane, upozorněte na ni zaměstnavatele a hajte svá práva*“, nežli linie přístupu „*Pozor! Je pandemie, zaměstnavatelé budou rabovat a znásilňovat, ozbrojte se*“, k níž tak nějak tíhne obsah jmenované webové stránky.

Pravděpodobně nejzávažnější a nejzmatenější situace nastala okolo programu určeného na podporu zaměstnanosti, označeného Ministerstvem práce a sociálních věcí České republiky jako Antivirus.

¹² Blíže viz Práva zaměstnanců. In: *Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky* [online]. 2020 [cit. 2020-08-09]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/prava-zamestnancu>.

Cílem programu Antivirus bylo a je udržení pracovních míst; k tomu, zda je nebo není tento cíl rozumný, respektive do jaké míry, viz níže. Účelu má být dosahováno příspěvkem poskytovaným zaměstnavateli ze státního rozpočtu ke krytí části mzdových nákladů. Program je vyhlášen na základě ustanovení § 120 zákona č. 435/2004 Sb. o zaměstnanosti jako cílený program k řešení zaměstnanosti.

Konkrétněji řečeno, ještě v týdnu od 23. března 2020 bylo v materiálech Ministerstva práce a sociálních věcí České republiky prezentováno,¹³ že program Antivirus bude fungovat pouze pro zaměstnavatele odměňující zaměstnance mzdou v celkem pěti režimech (režim A až E), kdy tyto režimy měly být, zjednodušeně řečeno, následující:

- ✚ *Režim A* – zaměstnanec v karanténě pobírající v prvních 14 dnech náhradu mzdy (zjednodušeně řešeno) ve výši 60 % průměrného výdělku – příspěvek zaměstnavateli v plné výši poskytnuté náhrady mzdy;
- ✚ *Režim B* – nemožnost zaměstnanci přidělovat práci v rozsahu ujednaného pracovního úvazku kvůli povinnosti uzavřít provozovnu z důvodu omezujících opatření, nařízené veřejnou mocí v souvislosti s COVID-19, tj. překážka v práci podle ustanovení § 208 Zákoníku práce s nárokem na náhradu mzdy ve výši 100 % průměrného výdělku zaměstnance – příspěvek zaměstnavateli ve výši 80 % z vyplacené náhrady mzdy;
- ✚ *Režim C* – nemožnost přidělovat práci zaměstnanci v rozsahu ujednaného pracovního úvazku kvůli karanténě nebo péči o dítě u většího počtu zaměstnanců (30 % celku), tj. překážka v práci podle ustanovení § 208 Zákoníku práce s náhradou mzdy ve výši 100 % průměrného výdělku zaměstnance – příspěvek zaměstnavateli ve výši 80 % z vyplacené náhrady mzdy;
- ✚ *Režim D* – nemožnost přidělovat práci zaměstnanci v rozsahu ujednaného pracovního úvazku z důvodu nedostupnosti vstupů nezbytných k činnosti, tj. překážka v práci podle ustanovení § 207 písm. a) Zákoníku práce s nárokem na náhradu mzdy ve výši nejméně 60 % průměrného výdělku zaměstnance – příspěvek zaměstnavateli ve výši 50 % z vyplacené náhrady mzdy;

¹³ Blíže viz Podpora firem v programu „Antivirus“ pokračuje. Vláda schválila další návrhy ministryně Maláčové. In: *Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky* [online]. 2020-03-23 [cit. 2020-08-09]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/-/podpora-firem-v-programu-antivirus-pokracuje-vlada-schvalila-dalsi-navrhy-ministryne-malacove>.

✚ *Režim E* – nemožnosť pridělovat práci zaměstnanci v rozsahu ujednaného pracovního úvazku kvůli omezení poptávky po službách, výrobních a jiných produktech zaměstnavatele, tj. překážka v práci podle § 209 Zákoníku práce (částečná nezaměstnanost) s náhradou mzdy ve výši nejméně 60 % průměrného výdělků zaměstnance – příspěvek zaměstnavateli ve výši 50 % z vyplacené náhrady mzdy.

Současně mělo být podmínkou poskytnutí příspěvku prokazování bezdlužnosti z hlediska veřejných rozpočtů (z hlediska finanční správy, správy sociálního zabezpečení a zdravotní pojišťovny).

3.1 *Antivirus A a B*

Nic nenapovídalo tomu, že by mělo ve shora přiblíženém schématu dojít ke změně. Koncem týdne (27. března 2020) však v rámci jednání Vlády České republiky a po upozorňování na skutečnost, že systém s pěti variantami je příliš složitý a že požadavek na bezdlužnost může způsobit zahlcení institucí a podstatné prodloužení vyřizování podpory, byl systém změněn. V týdnu od 30. března 2020 (konkrétně dne 31. března 2020), tedy méně jak týden před spuštěním podávání žádostí, kdy měla být možnost si o podporu žádat i za měsíc březen, byl Ministerstvem práce a sociálních věcí České republiky program vyhlášen.

Pravidla programu Antivirus jsou popsána v Ministerstvu práce a sociálních věcí České republiky vydávaném manuálu, což umožňuje způsob vyhlášení programu; podkladem je ustanovení § 120 zákona č. 435/2004 Sb. o zaměstnanosti.

Zmíněný způsob stanovení pravidel přináší určitou výhodu v podobě flexibility, současně však naráží na problémy z hlediska právní jistoty. Ty by se daly do určité míry zmírnit, pokud by bylo ze strany Ministerstva práce a sociálních věcí České republiky široce deklarováno a vysvětlováno, že v podkladovém materiálu došlo k určitým změnám, jaký byl jejich důvod a jaký mají důsledek. To se však neděje. Aktuálně je na webové stránce Ministerstva práce a sociálních věcí České republiky dostupný manuál verze 4.¹⁴

Program Antivirus nakonec předpokládá pouze dva režimy. Jeho cílem má být zmírnění negativních dopadů pandemie COVID-19 na zaměstnanost v České republice. Určen je na částečnou kompenzaci mzdo-

¹⁴ Blíže viz Antivirus – podpora firem. In: *Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky* [online]. 2020 [cit. 2020-08-09]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/antivirus>.

vých nákladů po dobu překážek v práci vzniklých v souvislosti s COVID-19. Vztahuje se pouze na zaměstnance v pracovním poměru, kterým vznikla účast na nemocenském a důchodovém pojištění podle právních předpisů České republiky. Období, po které se má uplatnit program Antivirus, je stanoveno od 12. března 2020 (prozatím) do 31. srpna 2020; původní doba uplatnění programu byla stanovena do 30. dubna 2020, ta byla následně prodloužena do 31. května 2020, a posléze do 31. srpna 2020.

Programu Antivirus se může zúčastnit každý zaměstnavatel bez ohledu na počet zaměstnanců v pracovním poměru.

O příspěvek nelze žádat ve vztahu k zaměstnancům, kterým byla dána výpověď z pracovního poměru ze strany zaměstnavatele (nebo jim již plyne výpovědní doba), vyjma výpovědi pro porušování pracovní kázně, případně z důvodů pro okamžité zrušení pracovního poměru (ustanovení § 52 písm. g) Zákoníku práce), nebo z důvodu zvlášť hrubého porušení režimu (ustanovení § 301a Zákoníku práce) dočasně práce neschopného pojištěnce (ustanovení § 52 písm. h) Zákoníku práce).

Další podmínkou je, že došlo k vyplacení náhrady mezd zaměstnancům, ve vztahu k nimž je o příspěvek žádáno, a že byly odvedeny pojistné na veřejné zdravotní pojištění a na sociální zabezpečení a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti.

Program předepisuje ještě řadu dalších podmínek, jako jsou například: náhrada mzdy není kryta jinými veřejnými rozpočty, včetně Evropských strukturálních a investičních fondů, žadatel není v likvidaci nebo v konkurzním řízení, žadateli nebyla v období 3 let přede dnem podání žádosti uložena pokuta za umožnění nelegální práce ve smyslu ustanovení § 5 písm. e) bod 3 zákona č. 435/2004 Sb. o zaměstnanosti.

Dodatečným výkladem a upřesněními v dalších verzích manuálu bylo nakonec najisto postaveno, že se program Antivirus vztahuje pouze na zaměstnavatele, kteří odměňují své zaměstnance mzdou, že částka, ke které se příspěvek vztahuje, jsou celkové mzdové náklady, tedy včetně pojistných odvodů na sociální a zdravotní pojištění (včetně příspěvku na státní politiku zaměstnanosti) za zaměstnavatele, že příspěvek se bude poskytovat i ve vztahu k náhradě mzdy nad zákonné minimum.¹⁵ Oproti

¹⁵ Například u částečné nezaměstnanosti je minimum 60 % průměrného výdělku, přičemž zaměstnavatel vnitřním předpisem určí náhradu ve výši 80 % průměrného výdělku, a po-

původnímu návrhu bylo také upuštěno od prokazování bezdlužnosti – podmínka bezdlužnosti byla pro program Antivirus zrušena zákonem č. 161/2020 Sb., s účinností od 14. dubna 2020, tj. pro žádosti podané v období od 6. dubna do 14. dubna 2020 striktně formálně vzato prokázání bezdlužnosti být požadováno mělo.

Do programu Antivirus mohou za určitých podmínek vstoupit i agentury práce. Stejně tak mohou příspěvek získat i zahraniční zaměstnavatelé. Naopak, zaměstnavatelé, kteří působí na chráněném trhu práce (zaměstnávají osoby se zdravotním postižením) a čerpají na zaměstnance příspěvek na podporu zaměstnávání osob se zdravotním postižením na chráněném trhu práce, nemohou v daném kalendářním měsíci vůči takovému zaměstnanci uplatnit nárok na kompenzaci z programu Antivirus.

Podpora se poskytuje každému zaměstnavateli, který o ni požádá a (dle svého prohlášení) splňuje předepsané podmínky. Jinak řečeno, program není stropován maximálním objemem finančních prostředků, které do něj budou z veřejných rozpočtů vloženy.

Program Antivirus aktuálně rozlišuje následující režimy:

Režim A – Nucené omezení provozu a karanténa

Režim A se vztahuje na případy uzavření nebo omezení provozu v důsledku omezujících opatření vydaných orgány veřejné moci (například nucené uzavření restaurací, zrušení akcí nad určitý počet osob, uzavření sportovišť či kadeřnictví). Vůči zaměstnanci, který nemůže z tohoto důvodu vykonávat práci, by se měla dle manuálu uplatnit překážka v práci na straně zaměstnavatele podle ustanovení § 208 Zákoníku práce a zaměstnanec by měl mít nárok na náhradu mzdy ve výši 100 % průměrného výdělků.

Vedle toho se režim uplatní na situaci, kdy zaměstnanec nepracuje z důvodu nařízení karantény orgány veřejné moci (krajskou hygienickou stanicí), případně ošetřujícím lékařem. Po dobu prvních 14 dní karantény náleží zaměstnanci náhrada mzdy ve shodné výši, jako při dočasné pracovní neschopnosti.

Rozhodující je výše skutečně vyplacených náhrad mezd, to znamená, že není významné, zda zaměstnavatel poskytuje pouze zákonné mi-

kud nebude přesazena maximální výše příspěvku (viz dále), poskytne se kompenzace v procentuální výši vztažené k zaměstnavatelem takto určené náhradě mzdy.

nimum, nebo zda poskytuje náhradu mzdy ve vyšší než základní výměře; nikdy však z povahy věci nemůže překročit 100 %.

V uvedeném režimu činí výše příspěvku 80 % z vyplacené náhrady mzdy, včetně veřejnoprávních odvodů. Maximální měsíční výše příspěvku na jednoho zaměstnance činí 39 000 Kč měsíčně bez ohledu na počet dní v kalendářním měsíci a délku trvání překážek. Příspěvek v plné výši tedy může být (zjednodušeně řečeno) načerpán jak ve vztahu k zaměstnanci, jehož mzda odpovídala průměrné mzdě v národním hospodářství a který byl po celý kalendářní měsíc v režimu překážky v práci podle § 208 Zákoníku práce ze shora specifikovaných důvodů, tak ve vztahu k zaměstnanci se mzdou desetinásobně vyšší, který byl v režimu překážky pouze dvě směny.

Režim B – Související hospodářské potíže

Režim B se má uplatnit na případy překážek v práci podle ustanovení § 207 písm. a) Zákoníku práce (prostož – viz shora) a ustanovení § 209 Zákoníku práce (částečná nezaměstnanost), kdy příčinou překážky je epidemiologická situace v souvislosti s COVID-19.

Rozhodující je výše skutečně vyplacených náhrad mezd, to znamená, že není významné, zda zaměstnavatel poskytuje pouze zákonné minimum (u prostože 80 % průměrného výdělku, u částečné nezaměstnanosti 60 % průměrného výdělku), nebo zda poskytuje náhradu mzdy ve vyšší než základní výměře; nikdy však z povahy věci nemůže překročit 100 %.

V zmíněném režimu činí výše příspěvku 60 % z vyplacené náhrady mzdy, včetně veřejnoprávních odvodů. Maximální měsíční výše příspěvku na jednoho zaměstnance činí 29 000 Kč měsíčně bez ohledu na počet dní v kalendářním měsíci a délku trvání překážek.

Procesní stránka uplatnění nároku na příspěvek je následující:

 Podání žádosti – primárně prostřednictvím webové aplikace¹⁶ žadatel podá žádost o poskytnutí příspěvku;

 Uzavření dohody – následuje uzavření dohody s Úřadem práce České republiky. Znění dohody se automaticky generuje na konci procesu podávání žádosti, přičemž odesláním žádosti se dohoda považuje za podepsanou ze strany žadatele. Z hlediska občanskoprávní úpravy kontraktačního procesu jde o závaznou nabídku na uzavření smlouvy.

¹⁶ Blíže viz Antivirus MPSV. In: *Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky* [online]. 2020 [cit. 2020-08-09]. Dostupné z: <https://antivirus.mpsv.cz/>.

vy.¹⁷ Úřad práce České republiky není povinen dohodu uzavřít. Pokud se rozhodne pro její uzavření, zašle dohodu opatřenou elektronickým podpisem zpět datovou schránkou žadateli; původní znění manuálu zpětné zasílání dohody s elektronickým podpisem nepředpokládalo;

✚ *Podání přehledu* – po uzavření dohody žadatel může uplatnit nárok na příspěvek předložením přehledu vyúčtovaných mezd na formuláři dostupném ve webové aplikaci programu. Pro každý z režimů je určen jiný formulář; není tudíž výjimečné, že zaměstnavatel podává v měsíci oba formuláře a jeden zaměstnanec může být zahrnut do obou. Přehled se podává vždy do konce následujícího kalendářního měsíce; stanovení této lhůty se ukázalo problematické v okamžiku, kdy zaměstnavatel neměl podrobné informace k tomu, zda absence zaměstnance v zaměstnání je způsobena dočasnou pracovní neschopností nebo karanténou – tyto nejasnosti nastávaly v situaci, kdy byla karanténa nařizována ošetřujícím lékařem, který k jejímu nařízení využíval systém e-neschopenky, který je však určen k nařizování dočasné pracovní neschopnosti, a nikoli karantény;

✚ *Poskytnutí příspěvku* – příspěvek se vyplácí na bankovní účet zaměstnavatele/žadatele.

K programu Antivirus ještě několik poznámek.

I ve stávajícím nastavení programu Antivirus platí, že v rámci jednoho zaměstnavatele, respektive v rámci jedné provozovny mohou být zaměstnanci v různých režimech, tedy jak v režimu A, tak v režimu B, a to jak v rozsahu celého úvazku, tak pouze v jeho části. Také není vyloučeno, aby se u zaměstnance v průběhu měsíce režim změnil. Správné a důsledné rozlišování obou režimů je přitom, dle všeho, pro řadu zaměstnavatelů složité. To je problém, zejména pokud program staví na principu, že splnění podmínek žadatel čestně prohlašuje a materiální naplnění bude eventuálně kontrolováno až *ex post*.¹⁸

¹⁷ Je celkem legitimní otázka, kolik z žadatelů se s obsahem dohody skutečně seznámí.

¹⁸ Při podání žádosti žadatel ve vztahu k předepsaným podmínkám jejich naplnění prohlašuje: „Za správnost stanovení příslušné překážky v práci a dodržování příslušných ustanovení Zákoníku práce je plně odpovědný zaměstnavatel. Kontrola jejich dodržování náleží do kompetence Státního úřadu inspekce práce. Případné chybné stanovení překážky v práci však není porušením dohody o poskytnutí příspěvku a nemá návaznost na jeho případné vrácení, byla-li náhrada mzdy zaměstnanci skutečně vyplacena. Případné sankce z porušení pracovněprávních předpisů je v souladu s nimi oprávněn stanovit Státní úřad inspekce práce.“

Vedle toho je ale potřeba vidět i soukromoprávní rovinu. Konkrétně, pokud by byla překážka nesprávně kvalifikována a zaměstnanci by byla poskytnuta náhrada mzdy v nižší než zákonné výměře,¹⁹ vzniká zde jednak pohledávka zaměstnance za zaměstnavatelem, a jednak lze uvažovat o naplnění důvodů pro okamžité zrušení pracovního poměru ze strany zaměstnance podle ustanovení § 56 odst. 1 písm. b) Zákoníku práce.

Druhá poznámka směřuje k (částečně pochopitelné) tendenci státu vyloučit odpovědnost za škody způsobené protiepidemiologickými opatřeními.

V článku IX dohody uzavírané s Úřadem práce České republiky, který je označen jako „Narovnání“, se uvádí: „*Smluvní strany se ve smyslu § 1903 a násl. zákona č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, dohodly, že uzavřením této dohody jsou vyrovnány veškeré nároky zaměstnavatele vůči České republice z titulu náhrady škody způsobené opatřeními a krizovými usneseními Vlády České republiky, vydanými na základě usnesení Vlády České republiky č. 194 ze dne 12. března 2020, kterým vláda v souladu s článkem 5 a 6 ústavního zákona č. 110/1998 Sb. o bezpečnosti České republiky vyhlásila pro území České republiky z důvodu ohrožení zdraví v souvislosti s prokázáním výskytu koronaviru (označovaný jako SARS CoV-2) na území České republiky nouzový stav a ve smyslu § 5 písm. a) až e) a § 6 zákona č. 240/2000 Sb. o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon), ve znění pozdějších předpisů, pokud se jedná o škody vzniklé z titulu zákonné povinnosti zaměstnavatele uhradit zaměstnancům náhradu mzdy nebo platu příslušejících zaměstnanci při překážkách v práci uvedených v článku III této dohody, vzniklé v době, za kterou náleží zaměstnavateli příspěvek dle této dohody.*“²⁰

¹⁹ Krom toho, že jde o přestupek podle *Zákona č. 251/2005 Sb. o inspekci práce*, ve znění pozdějších předpisů.

²⁰ Charakterově podobné formulace lze nalézt i v právních předpisech upravujících jiné subvence a podpory v souvislosti s COVID-19, například v *Zákoně č. 159/2020 Sb. o kompenzačním bonusu v souvislosti s krizovými opatřeními v souvislosti s výskytem koronaviru SARS CoV-2*, ve znění pozdějších předpisů; nebo v *Zákoně č. 300/2020 Sb. o prominutí pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti placeného některými zaměstnavateli jako poplatníky v souvislosti s mimořádnými opatřeními při epidemii v roce 2020 a o změně zákona č. 187/2006 Sb. o nemocenském pojištění*, ve znění pozdějších předpisů, kterým se zavádí tzv. Antivirus C. Této tendenci lze rozumět, neboť široké uplatnění nároků na náhradu škod způsobených ochrannými opatřeními, odmyslíme-li si těžkosti, které by byly ze strany věřitelů spojeny s uplatněním nároku (zejména vyčíslení vzniklé škody je problematické, neboť se jedná o poměření stavu, který nastal v důsledku opatření, a stavu, který by zde byl bez jejich provedení), by vedlo k téměř jistému bankrotu veřejných financí. Na druhou stranu se zdá být korektnější a čestnější cesta vy-

S ohledem na skutečnost, že se znění dohody generuje až v posledním kroku vyřizování žádosti (a dříve k mání není), a jelikož je zde silná pochybnost o tom, že se vůbec někdo se zněním dohody seznámil, bylo by možné takovou praktiku (včlenění ujednání o narovnání vymíněného silnější stranou nakonec fakticky adhezní smlouvy, kterou spolukontrahent jistě nečetl) z hlediska běžných zvyklostí kontraktačního procesu považovat za nemravnou. Tímto aspektem by však mělo smysl se zabýrat jedině, pokud by ujednání mělo nějaký reálný negativní dopad na práva slabší strany, což však, zdá se, nemá.

Důvodem je fakt, že jen obtížně lze vyplacenou náhradu mzdy ze strany zaměstnavatele kvalifikovat jako škodu, která vzniká v příčinné souvislosti s nařízenými ochrannými opatřeními. Jednak v řadě případů je náhrada nižší než mzda, která by byla bývala zaměstnanci vyplacena, a co je podstatné, tyto (nebo vyšší) peněžní prostředky by zaměstnavatel beztak musel vydat. Že za ně nedostává protihodnotu v podobě práce, je věcí druhou. V uvedeném kontextu nicméně škodu představuje neprodané zboží podléhající zkáze, zisk, který ušel kvůli uzavření provozovny, omezení výroby, a tak dále. Těchto škod se však dohoda nijak nedotýká.

V zmíněné souvislosti lze teoreticky uvažovat o nároku na kompenzaci rozdílu mezi vyplacenou náhradou mzdy a mzdou, které by býval zaměstnanec dosáhl, pokud by opatření vydána nebyla. Těchto nároků se nicméně dohoda s ohledem na její smluvní strany dotýkat nemůže.

3.2 Antivirus C

Vedle programu Antivirus, jak byl popsán v předchozím bodě, byl zákonem č. 300/2020 Sb. zaveden další kompenzační a podpůrný nástroj, jímž je prominutí pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti placeného zaměstnavatelem za měsíce červen, červenec a srpen roku 2020. Uvedený nástroj je označován také jako Antivirus C.

světlovat, že krizový zákon, a ani jiné předpisy, které počítají se vznikem práva na náhradu škody vůči státu při mimořádných událostech a jejich odvracení, nebyly psány na tuto situaci, a fakticky na ni ani nemohou dopadat; byly psány na zabavení hromady písku kvůli vytvoření protipovodňové hráze v době lokální povodně, pro stržení jednoho domu, aby se umožnil odtok povodňové vody, a tak dále. Potajmu strkat ujednání o narovnání do dohod, měnit účelově předpis, podle kterého se vyhláší ochranná opatření, s tím, že si toho snad nikdo nevšimne, to, bohužel, není důkaz vyspělé politické kultury a právního státu.

Stručně, nástroj cílí na menší zaměstnavatele, konkrétně na zaměstnavatele zaměstnávající nejvýše 50 zaměstnanců v pracovním poměru, kteří jsou účastni nemocenského pojištění. Jeho účelem je opětovně podpora udržení zaměstnanosti ve mzdové sféře; zaměstnavatelé odměňující zaměstnance platem jsou z programu vyloučeni.

Vznik nároku na podporu je vystaven na srovnávání jednotlivých měsíců (červen, červenec a srpen 2020) se stavem v březnu 2020.

Nárok na prominutí pojistného (zjednodušeně řečeno) má zaměstnavatel, který je daňovým rezidentem v České republice nebo v jiném členském státě Evropské unie, případně Evropského hospodářského prostoru, pakliže v posledním zdaňovacím období daně z příjmu dosáhl většiny příjmů na území České republiky, jestliže:

- ✚ počet zaměstnanců v pracovním poměru, kteří jsou účastni na nemocenském pojištění, nepřesahuje k poslednímu dni kalendářního měsíce, za který se prominutí uplatňuje, 50;
- ✚ počet zaměstnanců (v pracovním poměru, účastných na nemocenském pojištění) v posledním dni měsíce, za který se prominutí uplatňuje, činí alespoň 90 % z počtu těchto zaměstnanců (v pracovním poměru, účastných na nemocenském pojištění) k poslednímu dni měsíce března 2020 (není přitom rozhodné, zda se jedná o totožné fyzické osoby);
- ✚ úhrn vyměřovacích základů zaměstnanců v pracovním poměru, účastných na nemocenském pojištění, za kalendářní měsíc, za který se prominutí uplatňuje, dosahuje alespoň 90 % úhrnného vyměřovacího základu zaměstnanců v pracovním poměru, účastných nemocenského pojištění, za měsíc březen 2020. Do vyměřovacího základu se zahrnuje i náhrada mzdy po dobu překážek v práci;
- ✚ řádně odvedl pojistné, jehož poplatníkem je zaměstnanec;
- ✚ nečerpá v daném měsíci podporu z programu Antivirus A nebo B;
- ✚ není poskytovatelem zdravotních služeb, jehož zdravotní služby jsou aspoň částečně hrazeny z veřejného zdravotního pojištění na základě smlouvy se zdravotní pojišťovnou, pokud má podle právního předpisu nárok na kompenzaci zohledňující náklady a výpadky v poskytování hrazených služeb, vzniklé v důsledku epidemie COVID-19.

Podpora se realizuje tak, že v rámci přehledu odesílaného příslušné okresní správě sociálního zabezpečení (pro tyto případy je určen zvláštní formulář) se do celkového vyměřovacího základu nezahrne vyměřovací základ zaměstnance, vůči kterému je nárok na podporu uplatňován; pra-

covní poměr takového zaměstnance musí trvat k poslednímu dni v měsíci a jeho pracovní poměr nesmí být vypověděn z důvodů podle ustanovení § 52 písm. a) až c) Zákoníku práce, přičemž maximální výše vyměřovacího základu, kterou lze nezahrnout, činí 1,5-násobek průměrné mzdy v národním hospodářství (pokud by byl vyměřovací základ vyšší, ve zbytku se zahrne a pojistné zaměstnavatel odvede).

O Antiviru C, více jak o předchozích dvou – Antiviru A a B, o nichž bylo pojednáno shora, pravděpodobně platí zmiňované „slibem nezarmoutíš“. Je totiž otázkou, v kolika případech reálně zaměstnavatelé na podporu mohou dosáhnout. Jednak se do počtů zaměstnanců zahrnují i zaměstnanci, kteří v danou dobu nepracují kvůli překážkám v práci, ať již jde o rodičovskou dovolenou, nebo jsou na jiné překážce v práci na straně zaměstnance (například ošetřují dítě mladší 10 let nebo jiného člena domácnosti, a tak podobně – viz ustanovení § 191 Zákoníku práce – kvůli zrušení školní výuky, letních táborů, a tak dále), a jednak (zejména v korporátní sféře) je poměrně běžné, že předchozí rok bývá z hospodářského hlediska vyhodnocen s určitým zpožděním. Roční odměny za dobré výsledky v uplynulém roce jsou tak zpravidla vypláceny v březnové mzdě. Zákon ve vztahu k Antiviru C nerozlišuje důvod vyplacení určitého mzdového plnění, to znamená, že byla-li roční odměna vyplacena ve mzdě za měsíc březen, vezme se za rozhodný vyměřovací základ celá částka, tedy včetně ročních odměn. Podmínka nejvýše 10 % poklesu úhrnného vyměřovacího základu bude za těchto okolností naplněna jen těžko.

Závěrečné poznámky

Není vyloučeno, že při dostatečném (i časovém) odstupu bude možné v rámci jednotlivých, na první pohled nesourodých podpůrných nástrojů najít jednotící logickou linku. To ale vlastně není podstatné.

Podstatné je, že (vyjma Antiviru A a B) podpora přichází relativně pomalu – ani ne tak ve smyslu vyplacení finančních prostředků, jako spíše z hlediska taktického zvažování dalších kroků na straně zaměstnavatelů; úvahy o budoucím směřování, o zrušení míst, o změně výroby, o uzavření či zrušení provozu (nebo jeho části), o načerpání prozatímních provozních finančních prostředků z jiných zdrojů, to vše vyžaduje jasné a jisté informace v relativně krátké době.

Druhá, a možná ještě podstatnější výtku zní, že z hlediska zejména menších zaměstnavatelů, tj. malých podnikatelů a živnostníků je celý komplex příliš složitý a jen velice obtížně bez odborné právní pomoci po-

chopitelný, uchopitelný a realizovatelný. A přitom, jak bylo naznačeno shora, bývala by stačila úvodem jiná klasifikace dané situace, konkrétně její vyhodnocení jako živelní události, což by v řadě aspektů umožňovalo jednotlivé nástroje zjednodušit, respektive řadu z nich spojit v jeden nástroj.

Je otázkou, do jaké míry jsou zde přiblížené (a další) nástroje efektivní, do jaké míry fungují. Holedbání se politických představitelů ve sdělovacích prostředcích ohledně fungování programů, zejména v červnu a v červenci, bylo jen mlácením prázdné slámy.

Plošná opatření přišla v březnu, přičemž drtivá většina zaměstnavatelů, vezoucí se na vlně předchozího růstu a prosperity, v březnu a v dubnu zvažovala, kalkulovala a vyčkávala. Rozhodnutí o organizačních změnách tudíž přicházela nejdříve v dubnu, případně v květnu, tj. v dubnu, respektive v květnu začaly být pracovní poměry nejdříve vypovídány. To znamená skončení pracovního poměru nejdříve na konci června, respektive na konci července. Taktéž nelze pominout, že řada ze zaměstnanců, jejichž pracovní poměr měl být z důvodů organizačních změn vypovězen, mohla být v ochranné době kvůli péči o dítě do 10 let věku, a tak dále, to znamená, že jejich pracovní poměry byly vypovídány až v prázdninových měsících.

Jinak řečeno, nejdříve září nám ukáže, jaký je skutečný stav.

Druhá související otázka zní, do jaké míry je rozumné prostřednictvím různých subvencí a dalších nástrojů usilovat o konzervaci původní situace na trhu práce; nikoli výjimečně může být systém i zneužit ve smyslu, že se skončení pracovního poměru prostřednictvím čerpání podpor odsune v čase na dobu, kdy odstupné již nebude vypočítáváno z prvního kalendářního čtvrtletí, tedy za období zahrnující odměny, které by jej navyšovaly, a tak podobně.

Nejvíce znepokojivá je ale jiná věc. Tou jsou aktuální trendy ve veřejných rozpočtech a financích. Zjevně totiž nevychází rovnice „rozdáme podpory, bonusy a benefity a promineme pojistné odvody“ ve spojení s „přidáme důchodcům a navýšíme platy ve veřejné sféře, zrušíme superhrubou mzdu a snížíme si tak příjem státního rozpočtu“. Taková rovnice má samá záporná znaménka. Její výsledek tak může být jen těžko kladný.

Seznam bibliografických odkazů

„Stálo by to biliony“. Schillerová přiznala právní změnu kvůli možnému odškodnění. In: *Echo24.cz* [online]. 2020-03-26 [cit. 2020-08-09]. Dostupné z: <https://echo24.cz/a/SFxsu/stalo-by-to-biliony-schillerova-priznala-pravni-zmenu-kvuli-moznemu-odskodneni>.

Antivirus – podpora firem. In: *Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky* [online]. 2020 [cit. 2020-08-09]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/antivirus>.

Antivirus MPSV. In: *Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky* [online]. 2020 [cit. 2020-08-09]. Dostupné z: <https://antivirus.mpsv.cz/>.

MORÁVEK, J. Novela zákoníku práce, aneb jak se to (ne)povedlo. *Právní rozhledy*. 2020, roč. 28, č. 13-14, s. 488-494. ISSN 1210-6410.

PICHT, J., M. BĚLINA, J. MORÁVEK a J. TOMŠEJ. K některým specifickým otázkám překážek v práci v době koronaviru aneb je možné považovat pandemii za živelní událost ve smyslu pracovního práva?. In: *Epravo.cz* [online]. 2020-03-20 [cit. 2020-08-09]. ISSN 1213-189X. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/k-nekterym-specifickym-otazkam-prekazek-v-praci-v-dobe-koronaviru-aneb-je-mozne-povazovat-pandemii-za-zivelni-udalost-ve-smyslu-pracovniho-prava-110851.html>.

Podpora firem v programu „Antivirus“ pokračuje. Vláda schválila další návrhy ministryně Maláčové. In: *Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky* [online]. 2020-03-23 [cit. 2020-08-09]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/-/podpora-firem-v-programu-antivirus-pokracuje-vlada-schvalila-dalsi-navrhy-ministryne-malacove>.

Pracovněprávní desatero boje s koronavirem. In: *Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky* [online]. 2020-04-03 [cit. 2020-08-09]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/1443715/Desatero_tabulka.pdf/.

Práva zaměstnanců. In: *Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky* [online]. 2020 [cit. 2020-08-09]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/prava-zamestnancu>.

Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 23. 4. 2020, sp. zn. 14 A 41/2020.

Ústavní zákon č. 110/1998 Sb. o bezpečnosti České republiky.

Vládní usnesení související s bojem proti epidemii koronaviru. In: *Vláda České republiky* [online]. 2020 [cit. 2020-08-09]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/epidemie-koronaviru/dulezite-informace/prehled-vladnich-usneseni-od-vyhlase-ni-nouzoveho-stavu-180608/>.

Zákon č. 65/1965 Sb. Zákoník práce.

Zákon č. 159/2020 Sb. o kompenzačním bonusu v souvislosti s krizovými opatřeními v souvislosti s výskytem koronaviru SARS CoV-2, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 161/2020 Sb. o některých úpravách v oblasti zaměstnanosti v souvislosti s mimořádnými opatřeními při epidemii v roce 2020 a o změně zákona č. 435/2004 Sb. o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 240/2000 Sb. o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 251/2005 Sb. o inspekci práce, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 258/2000 Sb. o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 262/2006 Sb. Zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 285/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 262/2006 Sb. Zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a některé další související zákony.

Zákon č. 300/2020 Sb. o prominutí pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti placeného některými zaměstnavateli jako poplatníky v souvislosti s mimořádnými opatřeními při epidemii v roce 2020 a o změně zákona č. 187/2006 Sb. o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 435/2004 Sb. o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

JUDr. Jakub Morávek, Ph.D.

Právnická fakulta
Univerzita Karlova v Praze
Náměstí Curieových 901/7
116 40 Praha 1
Česká republika
moravek@prf.cuni.cz

<https://orcid.org/0000-0003-4261-0432>

**Diskriminace žen v politickém životě:
O protiústavnosti vyrovnávacích opatření
v durynském volebním zákonu¹**

**Discrimination of Women in Political Life:
On the Unconstitutionality of Countervailing Measures
in the Thuringian Electoral Act**

Lenka Scheu

Abstract: *The paper deals with the change of the Thuringian electoral legislation, which introduced the mandatory so-called zipping on candidate lists for the provincial elections. The parity law had an impact on the filling of candidates for charters and free and equal elections. This method of supporting the increase of women's participation in public life has been declared unconstitutional by the Thuringian Constitutional Court.*

Key Words: *Constitutional Law; Electoral Law; Constitutionality; Discrimination; Candidate Lists; Thuringia; the Federal Republic of Germany.*

Abstrakt: *Příspěvek se zabývá změnou durynské volební legislativy, jež zavedla povinné tzv. zipování na kandidátních listinách do zemských voleb. Paritní zákon měl vliv na obsazování kandidátů na kandidátní listiny a na svobodné a rovné volby. Tento způsob podpory zvýšení účasti žen na veřejném životě byl Durynským ústavním soudem prohlášen za protiústavní.*

Klíčová slova: *Ústavní právo; volební zákon; ústavnost; diskriminace; kandidátní listiny; Durynsko; Spolková republika Německo.*

Úvod

Prosazování materiální rovnosti žen a mužů je dlouhodobou strategií feministických organizací i lidskoprávních orgánů.² Za specifický problém

¹ Příspěvek vznikl v rámci výzkumného pobytu na Fachhochschule Burgenland ve dnech 13. července až 17. července 2020, zajištěného Ústavem státu a práva Akademie věd České republiky, v.v.i. Autorka by ráda poděkovala paní Univ.-Prof. Dr.Sc. Dr. h.c. Ireně Zavrí, Ph.D., za cenné rady, postřehy a vstřícnost.

² V České republice byl dne 22. dubna 2009 na návrh Rady vlády pro rovnost žen a mužů zřízen Výbor pro vyrovnané zastoupení žen a mužů v politice a rozhodovacích pozicích,

v oblasti zrovnoprávnění žen a mužů lze považovat působení žen v politice. Statistika dokazuje, že v České republice je poměrně nízké zastoupení žen v politických stranách a mezi členy volených zákonodárných sborů. Co se týká podílu žen nominovaných ve volbách do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky v letech 2010, 2013 a 2017, pohyboval se na 30 %-ech. Podíl zvolených žen se pohyboval okolo 20 %. V Senátu Parlamentu České republiky je situace obdobná. V letech 2010, 2012, 2014 a 2016 se podíl žen nominovaných a zvolených pohyboval okolo 20 %.³

V našem příspěvku chceme podrobněji představit novelu durynského volebního zákona, kterou byla do tohoto předpisu zavedena povinnost tzv. zipování při sestavování kandidátních listin, a její následné zrušení Durynským ústavním soudem. Chceme hodnotit argumenty Durynského ústavního soudu ve světle principu rovnosti žen a mužů. Ačkoli problém zastoupení žen v politice je na první pohled specifický, jsou úvahy Durynského ústavního soudu relevantní též v širším kontextu antidiskriminačního práva.

Situace v České republice

Jedním z cílů antidiskriminačního snažení se staly kandidátní listiny v rámci různých demokratických voleb. Jako příklad lze uvést doporučení⁴ Výboru pro odstranění všech forem diskriminace žen,⁵ ve kterém byla Česká republika vyzvána, aby změnila svůj volební zákon a zavedla tzv. „zipové pravidlo“⁶ pro volbu kandidátů. Výbor pro odstranění všech forem diskriminace žen České republiky doporučil, aby přijala účinná opatření a stanovila konkrétní cíle a konkrétní časový rámec pro zvýšení zastoupení žen v zákonodárných sborech, vládě a orgánech veřejné správy, zejména pak na vyšších úrovních. V doporučení bylo také navrženo přijí-

jehož posláním je, mimo jiné, i projednávání opatření pro vyrovnané zastoupení žen a mužů v politice a rozhodovacích pozicích.

³ Blíže viz Zastoupení žen v Senátu ČR. In: *Fórum 50 %* [online]. 2020 [cit. 2020-08-21]. Dostupné z: <https://padesatprocent.cz/cz/statistiky/zastoupeni-zen-a-muzu-v-politice/senat-cr>.

⁴ Blíže viz odst. 27. *Consideration of Reports Submitted by States Parties under Article 18 of the Convention: Concluding Observations of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women: Czech Republic* [2010-11-10]. Úmluva Výboru Organizace Spojených národů pro odstranění diskriminace žen, 2010, UN Doc. CEDAW/C/CZE/CO/5.

⁵ Anglicky United Nations Committee on the Elimination of Discrimination against Women.

⁶ Pravidlo spočívá v požadavku na zastoupení obou pohlaví v každém určeném po sobě jdoucím počtu kandidátů (například trojici) na kandidátních listinách.

tí zákonných kvót a zavedení přiměřených sankcí v případě nedodržování těchto kvót.

V návaznosti na zmíněné doporučení zpracovalo Ministerstvo vnitra České republiky v roce 2015 návrh zákona,⁷ jehož předmětem bylo zavedení minimálního procedurálního zastoupení (kvót) žen (i mužů) na kandidátních listinách pro volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky a do krajských zastupitelstev. Cílem návrhu bylo dosažení většího zapojení žen do veřejného a politického života prostřednictvím zastupitelských sborů. Návrh požadoval, aby na kandidátních listinách do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky a do krajských zastupitelstev byl v první trojici alespoň jeden kandidát opačného pohlaví a aby celkové zastoupení každého pohlaví na kandidátní listině bylo alespoň 40 %. Sankcí za nesplnění uvedeného požadavku mělo být snížení příspěvku na mandát poslance Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky nebo člena zastupitelstva kraje o 30 %.

Podle důvodové zprávy ke zmíněnému návrhu zákona ženy obecně čelí většímu množství překážek než muži, které jim znesnadňují účast ve volených orgánech. Mezi tyto překážky patří například omezená možnost ovlivňovat proces nominací uvnitř politických stran a přísnější měřítko kvalifikace pro politické funkce uplatňované ze strany představitelů politických stran. Podle uvedené důvodové zprávy ženy často vnímají volební prostředí jako negativně zaujaté vůči ženám a častěji než muži se necítí být ke kandidatuře kvalifikovány.

Návrh novely byl Vládou České republiky projednán dne 1. července 2015, avšak nebyl schválen. Proti byli ministři hnutí ANO i KDU-ČSL, a to s odůvodněním, že nelze ženy do kandidatury nutit.⁸ Podle kritiků se důvodová zpráva k navrhovanému zákonu nijak nevypořádala s ústavně-právními aspekty předmětné problematiky, zejména pak se zásadou svobodných voleb, která zahrnuje skutečnou možnost výběru, a se zásadou

⁷ Blíže viz *Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 247/1995 Sb. o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 130/2000 Sb. o volbách do zastupitelstev krajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 424/1991 Sb. o sdružování v politických stranách a v politických hnutích, ve znění pozdějších předpisů, č.j. předkladatele MV-75344-4/LG-2014.*

⁸ Blíže viz ČERMÁKOVÁ, J. Vláda odmítla návrh ČSSD na kvóty pro ženy na kandidátkách. In: *iROZHLAS* [online]. 2015-07-01 [cit. 2020-08-21]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/vlada-odmitla-navrh-cssd-na-kvoty-pro-zeny-na-kandidatkach_2015_07011623_mvvydrova.

rovného volebního práva – tedy s rovnou možností všech, a to jak v oblasti aktivního volebního práva, tak i v oblasti pasivního volebního práva. V případě přijetí návrhu novely by hrozilo, že by někdo chtěl kandidovat, splňoval by pro kandidaturu Ústavou České republiky⁹ a zákonem stanovené podmínky, ale fakticky by kandidovat nemohl, neboť před ním by nebyl kandidát opačného pohlaví. V souvislosti s pasivním volebním právem je věk jediným možným omezením všeobecného volebního práva, které Ústava České republiky připouští. Další podmínky výkonu volebního práva musí být posuzovány v souladu s článkem 3 Listiny základních práv a svobod¹⁰ a s obecným principem zákazu diskriminace. Pokud jde o pasivní volební právo a vztah k principu rovnosti, pak v souladu s judikaturou Ústavního soudu České republiky¹¹ platí, že princip rovnosti nemá absolutní charakter a jde tedy o rovnost relativní.¹²

V návaznosti na rozhodnutí Vlády České republiky neschválit pravidla pro zastoupení žen a mužů na kandidátních listinách byl ministrem pro lidská práva, rovné příležitosti a legislativu zpracován a Vládě České republiky předložen Akční plán pro vyrovnané zastoupení žen a mužů v rozhodovacích pozicích na léta 2016 až 2018. Akční plán byl schválen usnesením Vlády České republiky č. 632 ze dne 11. července 2016. Přestože Vláda České republiky novelu volebních zákonů zavádějící tzv. zipové pravidlo nepřijala, i díky jiným nelegislativním opatřením se zastoupení žen v politice v České republice postupně zvyšuje.¹³

⁹ Blíže viz články 19 a 102 Ústavního zákona č. 1/1993 Sb. Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰ Blíže viz článek 3 Listiny základních práv a svobod; a Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

¹¹ Blíže viz Usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 8. prosince 1998, sp. zn. I. ÚS 360/98, publikováno pod č. U 74/12 SbNU 545 (Rovnost aktivního volebního práva).

¹² Blíže viz RYCHETSKÝ, P., T. LANGÁŠEK, T. HERC, P. MLSNA, et al. *Ústava České republiky: Ústavní zákon o bezpečnosti České republiky: Komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 1196 s. ISBN 978-80-7478-809-3. Právní stav komentáře ke dni 1. srpna 2014.

¹³ Blíže viz *Písemná informace o krocích učiněných při realizaci doporučení Výboru OSN pro odstranění diskriminace žen týkajících se podpory vyššího zastoupení žen v politice (doporučení č. 23) a sterilizací provedených v rozporu s právem (doporučení č. 29), vztahující se k Úmluvě OSN o odstranění všech forem diskriminace žen za období od 23. února 2016 do 31. prosince 2017* [online]. 2020. 7 s. [cit. 2020-08-21]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/dokumenty/Pisemna-informace-o-krocich-ucinenych-pri-realizaci-doporuceni-Vyboru-OSN-pro-odstraneni-diskriminace-zen.pdf>.

1 Paritní zákonodárství v Německu

V Německu byl paritní zákon schválen jako první v Braniborsku v roce 2019. V případě voleb by se při sestavování volebního seznamu měly zohlednit stejně muži i ženy. Pro německého ústavního právníka Otto Depenheuera šlo o otevřené porušení ústavy, kdy došlo k přeměně „objektivního práva“ na zákonnou povinnost. Podle Depenheuera je tímto faktická rovnost žen v zemském sněmu právně podpořena legálním pozastavením základních pilířů demokratického procesu, a to svobody a rovnosti volby. Politické strany v Braniborsku podle něj již nemohou svobodně nominovat své kandidáty, ale musejí sestavovat stejný počet mužů a žen na kandidátní listinu. Občané jsou tedy omezeni „výběrem“ těchto paritních kandidátů. Podle Depenheuera je neústavnost tohoto zákona zřejmá. Vynucení politicky legitimního cíle (rovnost mezi muži a ženami) pomocí porušení základních demokratických principů (svobody a rovnosti volby) podle něj vzdoruje duchu otevřené ústavy. Navíc, braniborská úprava předpokládá, že kandidát, který se necítí být ani ženou ani mužem, může svobodně určit, do které skupiny chce být zařazen. Avšak právě takové rozdělování označil Spolkový ústavní soud za protiústavní.¹⁴ Braniborský paritní zákon je v současné době podroben ústavnímu přezkumu.

2 Novela durynského volebního zákona

Jako významná inspirace může sloužit nedávný rozsudek Durynského ústavního soudu, který posuzoval durynský zákon z července 2019, zavádějící striktní zipování v poměru 1:1 na kandidátních listinách. V této části chceme představit hlavní argumenty podporovatelů i odpůrců durynského zákona a hlavní závěry Durynského ústavního soudu. Nejde pouze o zastoupení žen na kandidátních listinách, ale i o otázku, zda některé ústavněprávní závěry Durynského ústavního soudu nemohou být relevantní též v jiných oblastech, kde jsou upraveny pevné kvóty ve prospěch žen.

S úmyslem dostat více žen do durynského zemského parlamentu byl v roce 2019 novelizován durynský volební zákon o volbách do zemského

¹⁴ Podrobněji viz DEPENHEUER, O. Paritätsgesetz: Contra: Guten Gewissens in die gelenkte Demokratie. In: *Cicero Online* [online]. 2019-02-18 [cit. 2020-08-21]. Dostupné z: <https://www.cicero.de/innenpolitik/paritaetsgesetz-brandenburg-rechtsstaat-moralismus-verfassungsbruch/plus>.

parlamentu.¹⁵ Návrh novely zákona předložily dne 20. března 2019 parlamentní skupiny stran Die Linke (Levice), SPD (Sociálně-demokratická strana) a Bündnis 90/Die Grünen (Zelení). Návrh byl schválen s účinností od 1. ledna 2020. Novelou byl do § 29 volebního zákona, který se týká stanovení kandidátních listin, nově zařazen odst. 5, který zní: *„Kandidátní listina se zaplňuje střídavě ženami a muži, přičemž první místo může být obsazeno ženou nebo mužem. Osoby registrované v registru osobního stavu jako „diverse“ se mohou ucházet o místo na kandidátní listině bez ohledu na pořadí. Po této osobě by měla kandidovat žena, pokud je na seznamu před touto osobou uveden muž. Pokud po osobě se statutem „diverse“ kandiduje žena, musí být na místě před touto osobou uveden muž. Pokud po osobě se statutem „diverse“ kandiduje muž, musí být na místě před touto osobou uvedena žena.“*

Do § 30 předmětného volebního zákona byla dále doplněna věta, která zněla: *„Nominace, které nesplňují požadavky § 29 odst. 5, budou zamítnuty. Nominace, které splňují požadavky § 29 odst. 5 jen částečně, budou přijaty pouze v té části, jež požadavky splňuje (částečné odmítnutí). To platí také pro vymazání jednotlivých kandidatur, které porušují ustanovení § 29 odst. 5.“*

Již v okamžiku přijetí zákona existovaly obavy o jeho ústavní konformitu. Odpůrci návrhu kladli otázky, zda šlo opravdu o krok směrem k rovné demokratické účasti ve volbách nebo k neoprávněnému zasahování do práv politických stran, zejména v otázce personální politiky.¹⁶

3 Argumentace odpůrců paritního zákona

Zákon byl u Durynského ústavního soudu ve Výmaru napaden dne 16. ledna 2020 parlamentní stranou Alternative für Deutschland (AFD), která je v durynském zemském parlamentu zastoupena. Legislativní zakotvení genderových parit na zemských volebních listinách pro volby do durynského zemského parlamentu považovala navrhovatelka za protiústavní a uvedla, že zákon porušuje zásady volebního práva a práva stran na svobodu činnosti a rovné příležitosti. Žádost navrhovatelky na zrušení

¹⁵ Blíže viz *Thüringer Wahlgesetz für den Landtag (Thüringer Landeswahlgesetz – ThürLWG)* [2012-03-28]. GVBl. 2012 S. 309. V tomto případě šlo o sedmou novelizaci daného zákona, ze dne 30. července 2019 (GVBl. 2019 S. 32).

¹⁶ Blíže viz *Thüringer VerfGH verhandelt über Wahlgesetzänderung: Ist das Paritätsgesetz verfassungsgemäß?*. In: *Legal Tribune Online* [online]. 2020-05-13 [cit. 2020-08-21]. Dostupné z: <https://www.lto.de/recht/nachrichten/n/verfgh-thueringen-paritaetsgesetz-quotenregelung-parlament-verfassung-parteien-gleichberechtigung-frauen/>.

příslušných ustanovení byla podle Durynského ústavního soudu odůvodněná.

Právní zástupce Alternative für Deutschland, Dietrich Murswiek, při ústním jednání uvedl, že do práv stran bylo novelou nepřipustně zasahováno. Podle něj není na zákonodárce, aby stranám nařídil, jakou politiku, včetně té personální musí dodržovat. Podle jeho vyjádření bylo nejasné, co by se stalo stranám, které nenajdou dostatek žen pro kandidaturu.¹⁷

Parlamentní strana Alternative für Deutschland namítala, že paritní zákon je neslučitelný se zásadami rovného a svobodného výběru podle článku 45 věty 1 durynské ústavy, podle kterého vychází veškerá státní suverenita z lidu, a článku 46 odst. 1 durynské ústavy, podle kterého volby jsou obecné, přímé, rovné a tajné. Z toho podle navrhovatelky vyplývá, že všichni občané by měli mít stejná občanská práva, neboť občanská rovnost je základem principu demokratické legitimacy. Omezení rovnosti by podle navrhovatelky mohlo být odůvodněno pouze samotnou zásadou demokracie nebo jinými ústavními zásadami, které mají stejné postavení jako zásada demokracie. Paritní zákon vylučuje podle navrhovatelky občanskou rovnost, neboť nahradil všechny rovnocenné občany dvěma či třemi skupinami občanů (občanů žen, mužů a „diverse“), z nichž každá má svá vlastní práva. Princip demokracie však zná pouze jednotný národ jako subjekt legitimacy.

Zásada rovného volebního práva je podle navrhovatelky aplikovatelná i na přípravu kandidátů jednotlivých stran. Paritní zákon tak zasahuje do pasivní volební rovnosti, která zahrnuje stejné právo na kandidaturu a stejnou šanci být zvolen do vybrané funkce. Vzhledem k povinné paritní kvótě pro kandidáty bude každé druhé místo v seznamu nedosažitelné. Počet dosažitelných míst na seznamu bude snížen na polovinu a nebudou tak zaručeny stejné šance na úspěch ve volbách. Skutečnost, že ženy a muži mají na seznamu stejný počet míst, je podle Alternative für Deutschland irrelevantní, protože záleží na každém jednotlivém uchazeči. Další nesrovnalost pramení ze skutečnosti, že ženy a muži zpravidla nejsou mezi členy všech politických stran zastoupeni rovnoměrně a šance na úspěch se tedy liší podle toho, ve které politické straně kandidát či kandidátka působí.

¹⁷ Blíže viz Thüringer VerfGH handelt über Wahlgesetzänderung: Ist das Paritätsgesetz verfassungsgemäß?. In: *Legal Tribune Online* [online]. 2020-05-13 [cit. 2020-08-21]. Dostupné z: <https://www.lto.de/recht/nachrichten/n/verfgh-thueringen-paritaetsgesetz-quotenregelung-parlament-verfassung-parteien-gleichberechtigung-frauen/>.

Paritním zákonem je dotčena i svobodná činnost politických stran. Uvedená svoboda je dotčena tím, že podle paritního zákona strany již nemohou svobodně rozhodovat o vytvoření seznamů pro zemské volby, ačkoli výběr kandidátů pro parlamentní volby je jedním z jejich nejdůležitějších rozhodnutí. Podle navrhovatelky strany nebudou moci zcela volně rozhodovat o svém volebním programu, jelikož budou vystaveny nepřímému tlaku, aby upravily své programy tak, aby byly stejně přitažlivé pro kandidující ženy a muže. Strany, ve kterých dosud působí jen několik žen, musí navíc masivně naverbovat ženy jako členky.

Podle Alternative für Deutschland představuje paritní zákon tedy mimořádně závažný zásah do svobody voleb a dalších ústavních zásad.¹⁸

4 Argumenty zastánců paritního zákona

Jak plyne z důvodové zprávy k návrhu paritního zákona, ani přes ústavně zaručenou rovnost mužů a žen v durynské ústavě nebylo dosaženo rovné zastoupení mužů a žen v zemském parlamentu. Nevyrovnané zastoupení v zemském parlamentu může mít podle autorů zákona dalekosáhlé důsledky, neboť kvalita politických rozhodnutí závisí i na různých zkušenostech žen a mužů, jejich perspektivách a zájmech. Podle autorů zákona musí existovat také zákonná povinnost vymáhání práva na demokratickou účast žen v politice, a to ve smyslu skutečné rovnosti. Podle autorů zákona neutrálně formulované předpisy volebního zákonodárství nezaručují ženám stejná práva ve volbách, neboť je pravděpodobné, že ve skutečnosti budou kandidátní listiny nastaveny vůči ženám diskriminačně, čímž se sníží reálná možnost na získání mandátu.¹⁹

Po podání ústavní stížnosti stranou Alternative für Deutschland se durynský ministr spravedlnosti Dirk Adams (Zelení) vyjádřil v tom smyslu, že je jasné, že „všechna opatření financování a další mírnější prostředky nebyly dostatečné z hlediska zvýšení podílu žen v politice.“ Za zachování paritního zákona demonstrovali před Durynským ústavním soudem zástupci regionální Rady žen, a to s heslem, že „*Ženy tvoří polovinu popu-*

¹⁸ Blíže viz *Urteil des Thüringer Verfassungsgerichtshofs* [2020-07-15]. Az. 9/2020 – VerfGH 2/20.

¹⁹ Blíže viz *Gesetzentwurf der Fraktionen DIE LINKE, der SPD und BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN: Siebtes Gesetz zur Änderung des Thüringer Landeswahlgesetzes – Einführung der paritätischen Quotierung* [2019-03-20] [online]. Thüringer Landtag, 2019, Drucksache 6/6964, s. 1-5 [cit. 2020-08-21]. Dostupné z: https://parldok.thueringen.de/ParlDok/dokument/70445/siebtes_gesetz_zur_aenderung_des_thueringer_landeswahlgesetzes_einfuehrung_der_paritaetischen_quotierung.pdf.

lace a měly by být schopny samy zastupovat své zájmy.“ Rada žen kritizovala, že podíl žen v durynském státním parlamentu klesl pod 40 %.²⁰ Podle právní zástupkyně zemské vlády Silke Laskowski reagovalo přijetí paritního zákona na faktickou nerovnost. Dále připomenula, že na seznamy kandidátů mohou být zařazeni i nečlenové politických stran.²¹

Paritní zákon podle jeho obhájců neomezuje obecnost ani rovnost výběru kandidátů ve volbách a nikdo není vyloučen z možnosti účasti na volbách. Hodnota úspěchu ve volbách se vztahuje ke konkrétnímu seznamu při jednotlivých volbách. Pokud bude odstraněna ta část seznamu kandidátů, která není v souladu s paritním zákonem, nebude to mít vliv na samotný úspěch ve volbách. Paritní zákon podle jeho obhájců rovněž neomezuje svobodu volby, jelikož voliči dosud neměli žádný vliv na výběr a pořadí kandidátů a mohli si vybrat pouze ze seznamu schváleného členy strany. Svoboda volby se podle nich v důsledku zákonné úpravy, naopak, rozšíří, neboť voliči nebudou muset hlasovat převážně pro mužské kandidáty.

5 Rozsudek Durynského ústavního soudu

Na rozsudek Durynského ústavního soudu čekala durynská i německá veřejnost s netrpělivostí a napětím. Odborníci na ústavní právo vyhlíželi rozsudek s nadějí, že se dozvědí odpovědi na otázku, jak daleko může zákonodárce zasáhnout do personální politiky politických stran.²² Dne 15. července 2020 Durynský ústavní soud ve Výmaru prohlásil napadenou právní úpravu za neplatnou. Jde o většinové rozhodnutí (6:3); minoritní vótum vyslovili tři soudci (z toho jediné dvě ženy v senátu).

Durynský ústavní soud dospěl k závěru, že svoboda volby vyžaduje, aby volby nebyly vedeny pod nátlakem státu. Soud kladl důraz na právo na svobodu a rovnost výběru kandidátů, jakož i na právo politických stran na svobodnou činnost, na svobodnou volbu politických programů

²⁰ Ke dni 27. října 2019 šlo o 31 %. Blíže viz *Urteil des Thüringer Verfassungsgerichtshofs* [2020-07-15]. Az. 9/2020 – VerfGH 2/20.

²¹ Blíže viz Thüringer VerfGH handelt über Wahlgesetzänderung: Ist das Paritätsgesetz verfassungsgemäß?. In: *Legal Tribune Online* [online]. 2020-05-13 [cit. 2020-08-21]. Dostupné z: <https://www.lto.de/recht/nachrichten/n/verfgh-thueringen-paritaetsgesetz-quotenregelung-parlament-verfassung-parteien-gleichberechtigung-frauen/>.

²² Blíže viz Thüringer VerfGH handelt über Wahlgesetzänderung: Ist das Paritätsgesetz verfassungsgemäß?. In: *Legal Tribune Online* [online]. 2020-05-13 [cit. 2020-08-21]. Dostupné z: <https://www.lto.de/recht/nachrichten/n/verfgh-thueringen-paritaetsgesetz-quotenregelung-parlament-verfassung-parteien-gleichberechtigung-frauen/>.

a na rovné příležitosti pro zúčastněné strany, před direktivním stanovením pravidel, podle nichž by se měly obsazovat kandidátní listiny. Durynský ústavní soud konstatoval, že podle napadeného ustanovení volebního zákona by politické strany nemohly svobodně zapojovat osoby, které považují za nejvhodnější kandidáty.

Durynský ústavní soud prohlásil napadenou právní úpravu za neslučitelnou s německou ústavou. Právo na svobodné a rovné volby se podle daného soudu netýká pouze voleb samotných, ale také přípravných aktů, jakým je i sestavení seznamu kandidátů před volbami. Tento seznam vytváří nezbytný předpoklad pro samotné volby a přímo ovlivňuje aktivní a pasivní hlasovací právo. Rovnost a svoboda volby se tedy vztahují také na právo nominovat kandidáty. Svoboda volby podle Durynského ústavního soudu vyžaduje, aby volby nebyly ovlivněny nátlakem státu a aby proces formování vůle lidí probíhal „bez zásahu státu“. Podle Durynského ústavního soudu byla omezena také svoboda členů strany na volbu zastupce opačného pohlaví do příslušného postavení na seznamu. Členové strany si tudíž již nemohli vybrat zájemce o kandidaturu bez ohledu na pohlaví. Podle Durynského ústavního soudu by politické strany mohly být poškozeny tím, že při stanovení seznamu kandidátů by nemohly zapojit ty členy, které považují za nejvhodnější.

Durynský ústavní soud sice připustil, že požadavek rovnosti byl na stejné úrovni jako svoboda volby a svoboda stran, avšak považoval zásahy ve prospěch rovnosti za nepřiměřené ve vztahu ke svobodě voleb. Pro zásahy spojené se zákonem o paritě proto podle Durynského ústavního soudu neexistuje důvod.²³

Kritika a závěr

Durynská frakce Alternative für Deutschland spatřuje v rozsudku Durynského ústavního soudu vítězství pro právní stát a pro německou demokracii. Voliči budou moci svobodně rozhodnout, komu ve volbách svěří svou důvěru. Na druhé straně, prezidentka Asociace německých právníků, prof. Dr. Maria Wersig, rozhodnutí Durynského ústavního soudu lituje, neboť podle ní rozsudek nevyužil historickou příležitost bránit jeden

²³ Blíže viz RATH, Ch. VerfGH: Keine Quote in Thüringen. In: *Legal Tribune Online* [online]. 2020-07-15 [cit. 2020-08-21]. Dostupné z: <https://www.lto.de/recht/hintergruende/h/verfgh-thueringen-9-2020-2-20-paritaetsgesetz-die-details-des-urteils-kommentar-einordnung/>.

z prvních zákonů parity. Rovnocenné politické zapojení žen v Durynsku tak i nadále podle ní zůstává problémem.²⁴

Poznatky a argumentace Durynského ústavního soudu by mohly být použitelné i v jiných oblastech, kde politika prosazuje nucené kvóty, například v pracovním právu. Je, samozřejmě, naprosto legitimní přijímat opatření ve prospěch žen a na podporu jejich účasti na veřejném životě, nicméně nelze nadřadit zvýhodnění jedné skupiny nad práva skupin jiných. Uvedené opatření také značně koliduje s principem svobodných a rovných voleb. Zrušená ustanovení durynského volebního zákona hovořila o faktické rovnosti kandidátů; zda jde takovou rovnost aplikovat i například v pracovním právu, je diskutabilní.

Durynský ústavní soud se v našem případě vyslovil v tom smyslu, že faktickou rovnost nelze dosáhnout jakýmkoli prostředky. Faktickou rovnost také nelze vynutit zákonnými opatřeními proti vůli těch žen, které nemají o politickou kandidaturu zájem. Uvedená rovnost nemůže být na stejné úrovni jako statistická rovnost, pokud ženy a muži nemají stejné priority, stejné životní plány a stejné politické ambice.

Je otázkou, jak se k rozsudku Durynského ústavního soudu postaví Ústavní soud v Braniborsku. Braniborsko bylo prvním spolkovým státem, který v lednu 2019 přijal zákon o paritě (tedy dříve než Durynsko). Rozhodnutí Durynského ústavního soudu o zrušení durynského volebního zákona by nyní mohlo mít významný vliv na posouzení podobné právní úpravy v Braniborsku, kde v blízké době rozhodne Braniborský ústavní soud o zákonu o paritě.

Seznam bibliografických odkazů

Consideration of Reports Submitted by States Parties under Article 18 of the Convention: Concluding Observations of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women: Czech Republic [2010-11-10]. Úmluva Výboru Organizace Spojených národů pro odstranění diskriminace žen, 2010, UN Doc. CEDAW/C/CZE/CO/5.

ČERMÁKOVÁ, J. Vláda odmítla návrh ČSSD na kvóty pro ženy na kandidátkách. In: *iROZHLAS* [online]. 2015-07-01 [cit. 2020-08-21]. Dostupné z: <https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/vlada-odmitla-na>

²⁴ Blíže viz VerfGH in Weimar: Paritätsregelung fürs Thüringer Parlament gekippt. In: *Legal Tribune Online* [online]. 2020-07-15 [cit. 2020-08-21]. Dostupné z: <https://www.lto.de/recht/nachrichten/n/verfgh-92020220-thueringen-paritaetsgesetz-gekippt-afd-landtag/>.

vrh-cssd-na-kvoty-pro-zeny-na-kandidatkach_201507011623_mvy-drova.

DEPENHEUER, O. Paritätsgesetz: Contra: Guten Gewissens in die gelenkte Demokratie. In: *Cicero Online* [online]. 2019-02-18 [cit. 2020-08-21]. Dostupné z: <https://www.cicero.de/innenpolitik/paritaetsgesetz-brandenburg-rechtsstaat-moralismus-verfassungsbruch/plus>.

Gesetzentwurf der Fraktionen DIE LINKE, der SPD und BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN: Siebtes Gesetz zur Änderung des Thüringer Landeswahlgesetzes – Einführung der paritätischen Quotierung [2019-03-20] [online]. Thüringer Landtag, 2019, Drucksache 6/6964, s. 1-5 [cit. 2020-08-21]. Dostupné z: https://parldok.thueringen.de/ParlDok/dokument/70445/siebtes_gesetz_zur_aenderung_des_thueringer_landeswahlgesetzes_einfuehrung_der_paritaetischen_quotierung.pdf.

Listina základních práv a svobod.

Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 247/1995 Sb. o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 130/2000 Sb. o volbách do zastupitelstev krajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 424/1991 Sb. o sdružování v politických stranách a v politických hnutích, ve znění pozdějších předpisů, č.j. předkladatele MV-75344-4/LG-2014.

Písemná informace o krocích učiněných při realizaci doporučení Výboru OSN pro odstranění diskriminace žen týkajících se podpory vyššího zastoupení žen v politice (doporučení č. 23) a sterilizací provedených v rozporu s právem (doporučení č. 29), vztahující se k Úmluvě OSN o odstranění všech forem diskriminace žen za období od 23. února 2016 do 31. prosince 2017 [online]. 2020. 7 s. [cit. 2020-08-21]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/dokumenty/Pisemna-informace-o-krocich-ucinenych-pri-realizaci-doporuceni-Vyboru-OSN-pro-odstraneni-diskriminace-zen.pdf>.

RATH, Ch. VerfGH: Keine Quote in Thüringen. In: *Legal Tribune Online* [online]. 2020-07-15 [cit. 2020-08-21]. Dostupné z: <https://www.lto.de/recht/hintergruende/h/verfgh-thueringen-9-2020-2-20-paritaetsgesetz-die-details-des-urteils-kommentar-einordnung/>.

RYCHETSKÝ, P., T. LANGÁŠEK, T. HERC, P. MLSNA, et al. *Ústava České republiky: Ústavní zákon o bezpečnosti České republiky: Komentář.*

1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 1196 s. ISBN 978-80-7478-809-3.

Thüringer VerfGH verhandelt über Wahlgesetzänderung: Ist das Paritätsgesetz verfassungsgemäß?. In: *Legal Tribune Online* [online]. 2020-05-13 [cit. 2020-08-21]. Dostupné z: <https://www.lto.de/recht/nachrichten/n/verfgh-thueringen-paritaetsgesetz-quotenregelung-parlament-verfassung-parteien-gleichberechtigung-frauen/>.

Thüringer Wahlgesetz für den Landtag (Thüringer Landeswahlgesetz – ThürLWG) [2012-03-28]. GVBl. 2012 S. 309.

Urteil des Thüringer Verfassungsgerichtshofs [2020-07-15]. Az. 9/2020 – VerfGH 2/20.

Usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 8. prosince 1998, sp. zn. I. ÚS 360/98, publikováno pod č. U 74/12 SbNU 545 (Rovnost aktivního volebního práva).

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb. Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

VerfGH in Weimar: Paritätsregelung fürs Thüringer Parlament gekippt. In: *Legal Tribune Online* [online]. 2020-07-15 [cit. 2020-08-21]. Dostupné z: <https://www.lto.de/recht/nachrichten/n/verfgh-9202020-thueringen-paritaetsgesetz-gekippt-afd-landtag/>.

Zastoupení žen v Senátu ČR. In: *Fórum 50 %* [online]. 2020 [cit. 2020-08-21]. Dostupné z: <https://padesatprocent.cz/cz/statistiky/zastoupeni-zen-a-muzu-v-politice/senat-cr>.

JUDr. Lenka Scheu, Ph.D.

Policejní akademie České republiky v Praze
Lhotecká 559/7
143 01 Praha 4
Česká republika
scheu.l@polac.cz

 <https://orcid.org/0000-0001-9375-2604>

Polysemy of the Term Complaint in Legal Doctrine – the Impact of Roman Law on Canon Law

Justyna Krzywkowska

Abstract: *Roman law has had a significant impact on the development of the both canon law and church legislation. Medieval canonists were fascinated by the Roman law. Thanks to the Roman law, the Church has obtained an auxiliary source of the canon law. During the Middle-Ages, even the division into canonists and secular lawyers disappeared. Academies were awarding degrees in both laws, i.e. the canon law and the Roman law. Many church legal institutions and canonical procedures are rooted in the Roman law. The purpose of this paper is to show the ambiguity of the term “complaint” in the legal doctrine, because the canon law derives from the conceptual apparatus of the Roman law.*

Key Words: *Roman Law; Canon Law; Complaint; Plea; Claim; Libellus of Litigation; actio; libellus; petitio; querela; Case; Poland.*

Introduction

In the words of Władysław Rozwadowski, “Nearly all contemporary civil law systems trace their roots to the Roman law, modelling themselves upon its organisation, concept, and even phraseology. As a result, Roman law and particularly its established legal terminology imported into contemporary law draw a bridge between the variety of legal systems, even those originating from different socio-economic formations. Thus, Roman law is the *lingua franca* of the legal circles – from the Middle-Ages to the present day”.¹

In the words of Kazimierz Kolańczyk, “The terminological and notional framework of the Roman law gained an inter-formational importance, becoming a sort of an international legal alphabet. Many a legal institution, defined by the Roman jurists, stood the test of time – filled with new content – and proved its usefulness also in the later socio-econ-

¹ See ROZWADOWSKI, W. *Prawo rzymskie: Zarys wykładu wraz z wyborem źródeł*. 2. wyd. Poznań: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1992, p. 21. ISBN 83-01-10031-1.

monic formations”.² The law created for the community of the Catholic Church is no exception.

The terms familiar to the Roman legal professionals and adopted in the procedural canon law include *actio*, *libellus*, *petitio* or *querela*. As history progressed, they assumed multiple meanings. Hence, the attempts to reflect their proper sense (assigned in the system of the Roman law) in terms employed in contemporary legal systems yield an array of different solutions. This trend may also be observed in the interpretation of their usage in the applicable canon law, as demonstrated by the variety of translation methods adopted in the translation of normative texts from the Latin into national languages. Undoubtedly, translation precision is informed by the impact of the Latin on the vocabulary of individual modern languages. Latin is the legacy of the European nations, and its wealth is particularly pronounced in the renderings into the Romanesque languages (for instance, the Italian term *azione*, Spanish – *acción*, French – *action*, but also English – *action*). If the national language has no linguistic equivalent, the translation method may involve borrowing legal terms from the original (for instance, the term *libellus* in English) or coining new ones with reference to the resources of another language, the achievements of the legal doctrine or the practice of the national legal systems (for instance, the terms *skarga* in Polish, *Klage* in German, *иск* [isk] in Russian).

In the original Latin text of Book VII in the Code of Canon Law promulgated by Pope John Paul II:³

- ✚ the term *actio* occurs 24 times: can. 1410, can. 1463 § 1, can. 1463 § 2, can. 1485, *Titulus V. De actionibus et exceptionibus, Caput I. De actionibus et exceptionibus in genere*, can. 1491, can. 1492 § 1 (twice), can. 1493, can. 1494 § 1 (twice), can. 1495 (twice), *Caput II. De actionibus et exceptionibus in specie*, can. 1500, can. 1512 n. 2, can. 1621, can. 1642 § 2, can. 1655 § 1, can. 1720 n. 3, can. 1726, *Caput III. De actione ad damna reparanda*, can. 1729 § 1;
- ✚ the term *petitio* occurs 31 times: can. 1455 § 1 n. 1, can. 1494 § 1, can. 1501, can. 1503, can. 1505 § 2 n. 4, can. 1513 § 1, can. 1513 § 2, can. 1552 § 2, can. 1589 § 1, can. 1616 § 1, can. 1620 n. 4, can. 1641

² See KOLAŃCZYK, K. *Prawo rzymskie*. 5. wyd. Warszawa: LexisNexis, 2001, p. 22. ISBN 83-7334-031-9.

³ See *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* [1983-01-25]. AAS 75 II (1983), pp. 1-317.

n. 1, can. 1647 § 1, can. 1647 § 2, can. 1658 § 1 n. 1, can. 1658 § 2, can. 1659 § 1, can. 1644, can. 1665, can. 1681, can. 1686, can. 1700 § 2, can. 1703 § 1, can. 1705 § 3, can. 1734 § 1 (twice), can. 1734 § 2, can. 1735 (twice), can. 1736 § 1, can. 1736 § 2;

✚ the term *libellus* occurs 32 times: *Caput I. De libello litis introductorio*, can. 1502, can. 1503 § 1, can. 1503 § 2, can. 1504, can. 1505 § 1, can. 1505 § 2 (twice), can. 1505 § 3 (twice), can. 1505 § 4 (twice), can. 1506 (three times), can. 1507 § 1, can. 1507 § 2, can. 1508 § 2 (twice), can. 1513 § 2, can. 1587, can. 1596 § 2, can. 1658 § 1, can. 1658 § 2, can. 1659 § 1 (twice), can. 1677 § 1, can. 1699 § 1, can. 1699 § 2, can. 1709 § 1, can. 1709 § 2, can. 1721 § 1;

✚ the term *querela* occurs 14 times: can. 1445 § 1 n. 1, can. 1460 § 2, can. 1593 § 2, *Caput I. De querela nullitatis contra sententiam*, can. 1619, can. 1621, can. 1623, can. 1624 (twice), can. 1625, can. 1626 § 1, can. 1626 § 2, can. 1627, can. 1629 n. 2.

This statistic encompasses the words in various declension forms, regardless of the context.

Meanwhile, in the instruction *Dignitas connubii. Instructio servanda a tribunalibus dioecesanis et interdioecesanis in pertractantibus causis nullitatis matrimonii*,⁴ the word:

✚ *actio* occurs 6 times: art. 107 § 1, art. 129, art. 209 § 2 n. 3, art. 271, art. 274 § 1, art. 277 § 1;

✚ *petitio* occurs 26 times: art. 46 § 2 n. 16, art. 114, art. 115 § 2, art. 116 § 1 n. 2, art. 116 § 3, art. 121 § 1 n. 2, art. 121 § 1 n. 4, art. 126 § 1, art. 134 § 2, art. 135 § 1, art. 135 § 2, art. 150 § 1, art. 153 § 1, art. 153 § 3, art. 154 § 1, art. 164, art. 220, art. 222 § 1, art. 239 § 1, art. 260 § 1, art. 270 n. 4, art. 274 § 3, *Caput III. De petitione novi eiusdem causae examinis post duplicem decisionem conformem*, art. 294 (twice), art. 295;

✚ *libellus* occurs 36 times: art. 45 n. 3, art. 46 § 2 n. 7, art. 46 § 2 n. 9, art. 47 § 2, art. 104 § 2, *Caput I. De libello causae introductorio*, art. 115 § 1, art. 115 § 2 (twice), art. 116 § 1, art. 116 § 2, art. 117, art. 118 § 1, art. 119 § 1, art. 120 § 2 (twice), art. 121 § 1, art. 121 § 1 n. 4, art. 122, art. 123 (twice), art. 124 § 1 (twice), art. 124 § 2, art. 125

⁴ See *Dignitas connubii: Instructio servanda a tribunalibus dioecesanis et interdioecesanis in pertractandis causis nullitatis matrimonii* [2005-01-25]. Città del Vaticano: Typis Vaticanis, 2005. 102 p. ISBN 88-209-7679-X.

(three times), art. 126 § 1, art. 126 § 2, art. 127 § 2, art. 127 § 3 (twice), art. 135 § 2, art. 217, art. 306 n. 1, art. 306 n. 3;

✚ *querela* occurs 17 times: art. 78 § 2, art. 139 § 2, art. 145 § 2, *Caput I. De querela nullitatis contra sententiam*, art. 271, art. 273, art. 274 § 1 (twice), art. 274 § 2, art. 274 § 3, art. 275, art. 276 § 1, art. 276 § 2, art. 277 § 1 (twice), art. 277 § 3, art. 280 § 1 n. 2.

In the translation of the procedural canon law into the Polish, the notion of complaint exhibits a significant versatility in terms of usage. The meaning depends on the context and usually aims to reflect the Latin terms listed above. The translation of the Code, Book VII, uses the word *complaint* 68 times: in 29 cases to render the term *libellus* (in can. 1699 § 1 – 2 *libellus* is translated as writ, letter and in can. 1721 § 1 *libellus accusationis* is translated as accusation – in the meaning of a writ), in 24 cases to render the term *actio* (in can. 1410 *actio* is translated as case, matter), in 11 cases to render the term *querela* (in can. 1445 § 1 n. 1 *querelas* are translated as cases, matters, in can. 1624 the phrase *iudex, qui sententiam querela nullitatis impugnata tulit* is translated as *the judge who rendered the sentence challenged by the complaint of nullity*, in can. 1627 the phrase *Causae de querela nullitatis* is translated as *Cases for nullity*), in two cases to render the term *petitio* (in can. 1620 n. 4 and in can. 1686). In can. 1494 § 2, the term *mutual complaint* appears twice as the rendition of the term *reconventio*.

In turn, in the translation of the Instruction *Dignitas connubii*, completed by the authors of the Polish Commentary,⁵ the term appears 56 times: in five cases to render the term *actio* (in Art. 209 § 2 n. 3 *Dignitas connubii* – *actiones* is translated as tasks, in Art. 270 § 1 *Dignitas connubii* the term *actio* mistakenly translated as allegation), in five cases to render the term *petitio* (Art. 116 § 3, Art. 121 § 1 n. 2, Art. 270 n. 4, Art. 274 § 3, Art. 295), in 31 cases to render the term *libellus* (in Art. 121 § 1 n. 4 *Dignitas connubii* – *libello petitionem* is translated as claim, in Art. 124 § 2 the translation uses a mental shortcut by equating complaint with the case, in Art. 306 n. 1 *libellum* is translated as a written request, in art. 306 n. 3 *libellum* is translated as a request) and in 15 cases to render the term *querela* (in Art. 274 § 1 of *Dignitas connubii* the first term *querela* is translated as request and in Art. 277 § 1 in the phrase *Causae de querela nullitatis* as *Cases for nullity*).

⁵ See ROZKRUT, T. ed. *Komentarz do Instrukcji procesowej „Dignitas connubii”*. 1. wyd. San-domierz: Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia, 2007. 421 p. ISBN 978-83-7300-796-3.

Actio

The Polish term *skarga* used in the framework of the canon law abundantly draws upon the historical usage of the term *actio* in the system of the Roman law. Kazimierz Kolańczyk observes: “In our literature, *skarga* is the most prevalent, although rather unfortunate equivalent of *actio*”.⁶ The church legislation itself uses the notion of *actio*, although it introduces also other terms inspired by the Roman legacy, all included in the semantic scope of *skarga* in the Polish translation of the procedural norms and the doctrine. In the context of the Roman law, *actio* is currently regarded as a fundamental term of the contemporary procedural law. The differentiation between substantive law and procedural law is inherent only to the contemporary legal systems.⁷ From the perspective of modern legal science, the notion of *actio* has gained general recognition in the framework of procedural law and it also preserved its dimension pertaining to substantive law. The notion is hard to explain because of the wealth of meanings it took as history progressed, but also in the light of its particular interpretation among the Romans themselves, which differed from our contemporary ideations.

In colloquial language, *actio* meant “action” (from *agere* – to rush, to act). Imported into the legal language, it was understood as “action by means of law” (*lege agere*). It referred chiefly to the conduct of legal proceedings, hence the principal meaning of *actio* as the acts of legal procedure, concerning, in particular, the plaintiff (*actor*), but also the defendant, “allowed and sanctioned by a representative of the public authority”.⁸

In the meaning cited above, *actio* was a remedy of procedural law. With time, yet another meaning emerged – or rather took root. It framed *actio* as a procedural equivalent of a substantive right.⁹ Wiesław Litewski gives the following explanation: “In civil procedure, *actio* is primarily the action (rather than merely a motion) of the plaintiff brought against the

⁶ See KOLAŃCZYK, K. *Prawo rzymskie*. 5. wyd. Warszawa: LexisNexis, 2001, p. 118. ISBN 83-7334-031-9.

⁷ See KOLAŃCZYK, K. *Prawo rzymskie*. 5. wyd. Warszawa: LexisNexis, 2001, p. 103. ISBN 83-7334-031-9; and ROZWADOWSKI, W. *Prawo rzymskie: Zarys wykładu wraz z wyborem źródeł*. 2. wyd. Poznań: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1992, p. 57. ISBN 83-01-10031-1.

⁸ See KOLAŃCZYK, K. *Prawo rzymskie*. 5. wyd. Warszawa: LexisNexis, 2001, p. 117. ISBN 83-7334-031-9.

⁹ See ROZWADOWSKI, W. *Prawo rzymskie: Zarys wykładu wraz z wyborem źródeł*. 2. wyd. Poznań: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1992, p. 57. ISBN 83-01-10031-1.

defendant, whereby the plaintiff makes his/her right the subject of the legal procedure”.¹⁰ In this context, we could speak of a complaint, although not in the exact meaning employed in modern law. This original, procedural term of *actio* gave rise to *actio* in the meaning of a substantive claim, i.e. the possibility of pursuing one’s substantive right. However, to the Roman mind, the resulting procedural protection was a reflection of the circumstances.

Initial difficulties with relating *actio* to subjective rights (the fulfilment of subjective rights by means of *actio*) resulted from the specific scope of power wielded by praetors.¹¹ A praetor could – “for the betterment of civil law” – refuse procedural protection (refuse *actio* even though the civil law provision granted a subjective right). He could also offer legal assistance (grant *actio*) – “for the supplementation of civil law” – in situations where no civil law provisions were applicable.¹²

The recognition of *actio* as a procedural remedy which aimed to enforce a subjective right in legal proceedings emerged in the classical Roman law. However, it secured a dominant position only in the post-classical and Justinian law, as manifested by the definition of Celsus: *Nihil aliud est actio quam ius quod sibi debeatur, iudicio persequendi* (d. 44, 7, 51) – “Actio is nothing but the right to go to court to get one’s due”.¹³ Another interpretation emerged in the post-classical period, when *actio* came to denote also the substantive claim itself, irrespective of its procedural aspect.¹⁴

With reference to the modern terminology, we could assert that the Roman term *actio* as used in the sources bears a procedural meaning (“plea”, “complaint”), a substantive meaning (“claim”) or – very frequently – both. As a result, its translation into modern languages fails to reflect the exact substance attributed to the term in the Roman law. For in-

¹⁰ See LITEWSKI, W. *Słownik encyklopedyczny prawa rzymskiego*. 1. wyd. Kraków: Universitas, 1998, p. 210. ISBN 83-7052-819-8.

¹¹ See LITEWSKI, W. *Słownik encyklopedyczny prawa rzymskiego*. 1. wyd. Kraków: Universitas, 1998, p. 210. ISBN 83-7052-819-8.

¹² See KOLAŃCZYK, K. *Prawo rzymskie*. 5. wyd. Warszawa: LexisNexis, 2001, pp. 117-118. ISBN 83-7334-031-9; and ROZWADOWSKI, W. *Prawo rzymskie: Zarys wykładu wraz z wyborem źródeł*. 2. wyd. Poznań: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1992, pp. 57-58 and 62-63. ISBN 83-01-10031-1.

¹³ See KOLAŃCZYK, K. *Prawo rzymskie*. 5. wyd. Warszawa: LexisNexis, 2001, p. 118. ISBN 83-7334-031-9.

¹⁴ See KOLAŃCZYK, K. *Prawo rzymskie*. 5. wyd. Warszawa: LexisNexis, 2001, p. 118. ISBN 83-7334-031-9.

stance, Kazimierz Kolańczyk observes that the closest Polish equivalent, the most faithful in linguistical terms, seems to be *plea* (*actor* – *actio*, *plaintiff* – *plea*), although he recommends preserving the original technical term of *actio*.¹⁵ By using the Polish equivalent, the author provides a “classification of pleas”, i.e. *actiones*. The word *plea* is also the translation adopted by Władysław Rozwadowski.¹⁶ The preponderance of possible uses of the term *actio* is discussed by Janusz Sondel who points to the following meanings: action, act; a trial, legal proceedings; *legis actio*: a) a strictly formalistic court procedure, b) the right of a Roman citizen to pursue in court the claims recognised by civil law, c) the right of a senior official to preside over court proceedings and to issue a ruling; claim; complaint; plea; a substantive right entitling to a complaint; any manner of pursuing rights, even by means of interdicts; a public accusation; a hearing (*prima actio* – the first hearing); a document, a written proof of contract; a legal act.¹⁷

Libellus

Another term generally translated as a complaint introducing litigation is *libellus*. The basic meanings of the term underscore mainly the form of communication, with only a secondary focus laid on the content, as the word assumes such meanings as a writ, a letter, a petition, a small book, a small work, the content of the work, writings, a register, a list, a log, a diary, a poster, an announcement, a tablet.¹⁸ In the context of the Roman law, *libellus* denoted motions, requests, grievances and complaints of private persons addressed to the emperor or senior officials, “containing provisions of law” and “constituting a basis for a rescript process”.¹⁹

In the procedural canon law, the notion is used to denote the written form of some procedural actions or qualified procedural document – the

¹⁵ See KOLAŃCZYK, K. *Prawo rzymskie*. 5. wyd. Warszawa: LexisNexis, 2001. 521 p. ISBN 83-7334-031-9.

¹⁶ See ROZWADOWSKI, W. *Prawo rzymskie: Zarys wykładu wraz z wyborem źródeł*. 2. wyd. Poznań: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1992, p. 57. ISBN 83-01-10031-1.

¹⁷ See SONDEL, J. *Słownik łacińsko-polski dla prawników i historyków*. 1. wyd. Kraków: Universitas, 2009, p. 16. ISBN 978-83-242-0895-1.

¹⁸ See SONDEL, J. *Słownik łacińsko-polski dla prawników i historyków*. 1. wyd. Kraków: Universitas, 2009, p. 572. ISBN 978-83-242-0895-1; LITEWSKI, W. *Słownik encyklopedyczny prawa rzymskiego*. 1. wyd. Kraków: Universitas, 1998, p. 159. ISBN 83-7052-819-8; and KUMANIECKI, K. *Słownik łacińsko-polski*. 17. wyd. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1988, p. 291. ISBN 83-01-03531-5.

¹⁹ See LITEWSKI, W. *Słownik encyklopedyczny prawa rzymskiego*. 1. wyd. Kraków: Universitas, 1998, p. 159. ISBN 83-7052-819-8.

“petition” in cases for the nullity of marriage or the nullity of ordination (CIC 1983, can. 1504, can. 1508 § 2, can. 1513 § 2, can. 1658 § 2, can. 1709 § 1 and § 2), the petition for a dispensation from a ratified and non-consummated marriage (CIC 1983, can. 1699 § 1 and § 3) or in the phrase *accusationis libellum* for denoting a written accusation in a canonical penal procedure (CIC 1983, can. 1721 § 1). In the wording of Chapter I (Book VII, Part II, Section I, Title I) and in canons 1504, 1508 § 2, 1513 § 2, 1587, 1658 § 1, the legislator asserts the special dimension of the complaint in the given context, as it brings the dispute to a court (*libellus litis introductorius; libellus, quo lis introducitur*).

Querela

The terms used in sentence nullity cases include *querela nullitatis*, a plea for the nullity of sentence. The term *querela* is translated as a complaint, a grievance, an accusation, a dispute, a grudge, grumbling, etc. However, the legislator reserves it to the scope delimited above, wherein it refers only to the circumstances where a sentence is challenged.

Petitio

The meanings ascribed to the term *petitio* include a striving, a pursuit, a request, the right to file a complaint, a substantive complaint in contrast to *actio* – a personal complaint, a request, a supplication. In procedural regulations, the notion is translated as complaint only on occasion. Yet, it often bears enormous significance for clarifying the term complaint in other situations, providing the element or the basis of the complaint – the request it entails, the claim it serves to pursue, the demand expressed. For instance:

- ✚ *Iudex nullam causam cognoscere potest, nisi petitio, ad normam canonum, proposita sit ab eo cuius interest, vel a promotore iustitiae* (CIC 1983, can. 1501) or: A judge cannot adjudicate a case unless the party concerned or the promoter of justice has presented a petition according to the norm of the canons;
- ✚ *Petitionem oralem iudex admittere potest, quoties vel actor libellum exhibere impediatur vel causa sit facilis investigationis et minoris momenti* (CIC 1983, can. 1503 § 1) or: The judge can accept an oral petition whenever the petitioner is impeded from presenting a libellus or the case is easily investigated and of lesser importance;
- ✚ *Libellus rei ci potest tantum: [...] si certo pateat ex ipso libello petitionem quolibet carere fundamento, neque fieri posse, ut aliquod ex*

processu fundamentum appareat (CIC 1983, can. 1505 § 2, n. 4) or: A libellus can be rejected only: [...] if it is certainly clear from the libellus itself that the petition lacks any basis and that there is no possibility that any such basis will appear through a trial;

✚ *Partium petitiones responsionesque, praeterquam in libello litis introductorio, possunt vel in responsione ad citationem exprimi vel in declarationibus ore coram iudice factis...* (CIC 1983, can. 1513 § 2) or: The petitions and responses of the parties, besides those in the libellus which introduces the litigation, can be expressed either in a response to the citation or in the oral declarations made before the judge [...].

The notion of complaint in canonical definitions

Despite the long centuries of tradition and experience in the making and the application of law, an observation made by Javolenus, a Roman lawyer living at the turn of the 1st and the 2nd Centuries, still holds. Javolenus remarked that *Omnis definitio in iure civili periculosa est: parum est enim, ut non subverti potest* (D. 50, 17, 202) – “Every definition in civil law is dangerous; for rare are those that cannot be subverted”.²⁰ Undoubtedly, this comment can be referred to the notions adopted and definitions formulated not only in the framework of the substantive law, but also the applicable procedural law, both national and ecclesiastical.

The problems that surface in the selection of terms fit to express the significance of legal institutions adopted by the ecclesiastical legislator in the system of the canon law also govern the attempts to provide a strict definition of complaint made by the representatives of the doctrine. As a result – as observed by Józef Krukowski – the people currently responsible for the codification of the norms of procedural law “fail to go beyond the formal systematisation of procedural complaints and define the notion of a complaint”.²¹

Tadeusz Pawluk frames the notion of a complaint in the following terms: “Complaint (*actio*), also referred to as a plea, is a procedural action brought to court by the party in order to defend that party’s rights.

²⁰ See KOLAŃCZYK, K. *Prawo rzymskie*. 5. wyd. Warszawa: LexisNexis, 2001, p. 26. ISBN 83-7334-031-9.

²¹ See J. Krukowski in ERLEBACH, G., A. DZIĘGA, J. KRUKOWSKI and R. SZTYCHMILER. *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego: Tom V: Księga VII: Procesy*. 1. wyd. Poznań: Wydawnictwo Pallottinum, 2007, p. 113. ISBN 978-83-7014-571-2.

Consequently, it is a procedural remedy used by the plaintiff to make a specific demand on the defendant before the court. [...] The complaint is a means for the fulfilment of a legal norm with regard to the injured party. The complaint in this meaning, as a plea, should not be confused with a letter of complaint (*libellus introductorius*), which is a procedural document issued to demand legal protection, which is also referred to as a complaint”.²² To describe the complaint, the author uses the term claim as well: “A cumulation of complaints occurs when several claims of the same or different nature, each of which could be the subject of a separate plea, are investigated in the course of a single legal procedure. [...] This substantive cumulation of claims should not be confused with the cumulation of subjective claims, which occurs when a plaintiff brings action against the formal co-participants in the procedure”.²³ The author continues: “The initiation of the contentious process, which is the introduction of the litigation (*introductio causae*), occurs upon the presentation of a plea. The plea is presented by submitting an adequate bill of complaint, referred to as the petition, containing the demands of the plaintiff”.²⁴

Meanwhile, Ryszard Sztychmiller points to three interpretations of the notion of complaint (*actio*): one in the framework of substantive law – as the pursuit of one’s rights against another natural or legal person in court and two in the framework of procedural law – firstly, as a procedural action by which the party demands the protection of its rights in court, petitioning the court for assistance in a specific matter, and secondly – as a procedural document which contains a demand for legal protection (*libellus* or *libellus introductorius*).²⁵ In general, the author asserts that a complaint is a material legal remedy in enforcing the

²² See PAWLUK, T. *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II: Tom IV: Doczesne dobra Kościoła: Sankcje w Kościele: Procesy*. 1. wyd. Olsztyn: Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne, 1990, p. 228. ISBN 83-88348-27-2.

²³ See PAWLUK, T. *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II: Tom IV: Doczesne dobra Kościoła: Sankcje w Kościele: Procesy*. 1. wyd. Olsztyn: Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne, 1990, p. 230. ISBN 83-88348-27-2.

²⁴ See PAWLUK, T. *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II: Tom IV: Doczesne dobra Kościoła: Sankcje w Kościele: Procesy*. 1. wyd. Olsztyn: Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne, 1990, p. 233. ISBN 83-88348-27-2.

²⁵ See SZTYCHMILLER, R. *Ochrona praw człowieka w normach kanonicznego procesu spornego*. 1. wyd. Olsztyn: Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, 2003, pp. 43-46. ISBN 83-7299-229-0.

rights enjoyed by the injured party and securing the application of the violated legal norm.²⁶

Terms describing *skarga* in the Polish doctrine of procedural law

A substantive claim is a possibility – existing under an applicable legal norm – to demand a specific behaviour from another party.²⁷ In this meaning, a claim is an entitlement arising from this norm. It is fulfilled when the opposing party performs a given obligation, which is also defined by a legal norm. The entitlement and obligation in question are a manifestation of the right enjoyed by a party or the legal relationship binding both parties. Often the contents of the legal norms applicable to the parties provide for their mutual entitlements and obligations.

The lawmakers who create a law or a legal relationship assume that the parties will perform their obligations properly and will use their entitlements in accordance with law. However, in anticipation of a potential dispute concerning the existence or the scope of entitlements – for the protection against both the potential breach of subjective entitlements and those already breached – the lawmakers introduce an option to assert these entitlements in court, i.e. grant the right to file a complaint (the right to bring a plea). All people have the right to exercise justice which, in its basic dimension, comes to fulfilment in the right to petition the court for legal protection. A plea is a procedural remedy taken to establish the protection of subjective rights in a court setting. The contents of a plea include the following key elements: firstly – a court motion for legal protection in the course of a court procedure, secondly – the demand made on the defendant by the plaintiff through of the court, and thirdly – grounds for the plea which clarify the said demand.²⁸

The motion for legal protection can be articulated in a demand to adjudge some compensation from the plaintiff, to rule on the existence or non-existence of a right or a legal relationship, or to establish a right or a legal relationship. When making the demand, the plaintiff should in-

²⁶ See SZTYCHMILER, R. *Ochrona praw człowieka w normach kanonicznego procesu spornego*. 1. wyd. Olsztyn: Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, 2003, pp. 43-46. ISBN 83-7299-229-0.

²⁷ See JODŁOWSKI, J., Z. RESICH, J. LAPIERRE, T. MISIUK-JODŁOWSKA and K. WEITZ. *Postępowanie cywilne*. 6. wyd. Warszawa: LexisNexis, 2009, p. 274. ISBN 978-83-7620-260-0.

²⁸ See JODŁOWSKI, J., Z. RESICH, J. LAPIERRE, T. MISIUK-JODŁOWSKA and K. WEITZ. *Postępowanie cywilne*. 6. wyd. Warszawa: LexisNexis, 2009, pp. 268-269. ISBN 978-83-7620-260-0.

voke the applicable subjective right from which he/she derives the claim against the defendant, indicate the ruling demanded from the court and cite factual circumstances to back the demand.²⁹ However, the plaintiff does not need to provide a legal basis, since the proper qualification of the facts falls within the competence of the court – *da mihi factum, dabo tibi ius*.³⁰

The plea has a formal dimension and a substantive dimension. The formal right to bring a plea is fulfilled in the party's right to have the court investigate the demand on its merits, which is dependent on the existence of the required procedural premises. The substantive right to bring a plea is expressed in the right to have the court consider the demand on its merits, which is dependent on the existence of the required substantive law premises.

Bringing a plea is a procedural action based on a statement of will and knowledge of the plaintiff. It may be brought by anybody who claims to have a right arising from the law or a substantive law relationship.³¹ Since that claim may be verified only upon the initiation and the conduct of the procedure, some doctrinal representatives refer to it as the procedural (formal) claim, in contrast to the substantive claim, the existence or non-existence of which is objective and independent of the substantive law. Thus, it is the procedural claim that becomes the subject of the procedure – it justifies its initiation and defines its scope; the legitimacy of the claim will inform the content of a merit-based ruling.³²

The described concept ensures that if a plea is deemed without merit for the lack of a substantive claim, but the required regulations and procedural premises are met, the procedure is not deemed irrelevant.

²⁹ See JODŁOWSKI, J., Z. RESICH, J. LAPIERRE, T. MISIUK-JODŁOWSKA and K. WEITZ. *Postępowanie cywilne*. 6. wyd. Warszawa: LexisNexis, 2009, pp. 268-269. ISBN 978-83-7620-260-0.

³⁰ See JODŁOWSKI, J., Z. RESICH, J. LAPIERRE, T. MISIUK-JODŁOWSKA and K. WEITZ. *Postępowanie cywilne*. 6. wyd. Warszawa: LexisNexis, 2009, p. 269. ISBN 978-83-7620-260-0.

³¹ See JODŁOWSKI, J., Z. RESICH, J. LAPIERRE, T. MISIUK-JODŁOWSKA and K. WEITZ. *Postępowanie cywilne*. 6. wyd. Warszawa: LexisNexis, 2009, pp. 268-274. ISBN 978-83-7620-260-0.

³² See JODŁOWSKI, J., Z. RESICH, J. LAPIERRE, T. MISIUK-JODŁOWSKA and K. WEITZ. *Postępowanie cywilne*. 6. wyd. Warszawa: LexisNexis, 2009, p. 268. ISBN 978-83-7620-260-0.

Conclusions

Beyond a doubt, the canon law is a descendant of the Roman legal system. It is asserted both by its choice of the Latin, which is still the operative language in the formulation of canonical norms, and by the legal terms and the regular attempts at providing their definitions.³³ As remarked by Kazimierz Kolańczyk, “Roman law survived [...] both the state and the socio-economic formations wherein it came to life [...]. In the 20th Century [...] it remains directly applicable only in insular oases, but its indirect influence persists, manifested in the multitude of applicable legal norms inspired by the Roman law. Thus, a nearly uninterrupted tradition of knowing and applying the Roman law continues from the antiquity until the modern day”.³⁴ Additionally, the author indicates that “The proceedings *extra ordinem* survived the end of the Roman State, were consolidated in the Justinian legislation and with it informed the later history of procedural law in Europe by, among other things, providing the rudiments for the famous Roman-canonical procedure”.³⁵ In turn, Władysław Rozwadowski observes that “[...] the values of the Roman law, flowing from a single source, split into two separate currents after the death of Justinian. [...] The Western current, initially covert, resurfaced in the Middle-Ages with such force that it has continued to enrich jurisprudence until the present day, particularly in the scope of all the systems which form the so-called Roman family of the law”.³⁶ In addition, the author notes: “In the Western Europe, an important factor in the preservation of the Roman law tradition was the respect of the Church for the principles formed in the legal practice of the Roman law in its internal relationships, in line with the rule *Ecclesia vivit lege romana* – the Church lives by the Roman law”.³⁷ Tadeusz Pawluk expresses a similar view: “The procedure before the ecclesiastical court was formed over the centuries under the influence of various legal systems. The development

³³ See KOLAŃCZYK, K. *Prawo rzymskie*. 5. wyd. Warszawa: LexisNexis, 2001, p. 22. ISBN 83-7334-031-9; and SONDEL, J. *Słownik łacińsko-polski dla prawników i historyków*. 1. wyd. Kraków: Universitas, 2009, pp. IX-X. ISBN 978-83-242-0895-1.

³⁴ See KOLAŃCZYK, K. *Prawo rzymskie*. 5. wyd. Warszawa: LexisNexis, 2001, p. 20. ISBN 83-7334-031-9.

³⁵ See KOLAŃCZYK, K. *Prawo rzymskie*. 5. wyd. Warszawa: LexisNexis, 2001, p. 168. ISBN 83-7334-031-9.

³⁶ See ROZWADOWSKI, W. *Prawo rzymskie: Zarys wykładu wraz z wyborem źródeł*. 2. wyd. Poznań: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1992, pp. 45-46. ISBN 83-01-10031-1.

³⁷ See ROZWADOWSKI, W. *Prawo rzymskie: Zarys wykładu wraz z wyborem źródeł*. 2. wyd. Poznań: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1992, p. 48. ISBN 83-01-10031-1.

of the ecclesiastical process was fundamentally affected by the Roman law, regarded as an auxiliary source of the canon law for long centuries".³⁸

The canon law adopted those Roman norms that suited the evangelical principles and doctrinal requirements of the Catholic Church.³⁹ Canonistics developed under the influence of the Roman law. Lawyers received their degrees *utriusque iuris*, i.e. in the both laws – canon and Roman. Roman law had an enormous impact on the contents of the Pio-Benedictine Code⁴⁰ (CIC 1917) and continues to inspire the contents of the second Code (CIC 1983). Both Codes establish a general principle of interpretation:

✚ *Si certa de re desit expressum praescriptum legis sive generalis sive particularis, norma sumenda est, nisi agatur de poenis applicandis, a legibus latis in similibus; a generalibus iuris principiis cum aequitate canonica servatis; a stylo et praxi Curiae Romanae; a communi constantique sententia doctorum* (CIC 1917, can. 20);

✚ *Si certa de re desit expressum legis sive universalis sive particularis praescriptum; aut consuetudo, causa, nisi sit poenalis, dirimenda est attentis legibus latis in similibus, generalibus iuris principiis cum aequitate canonica servatis, iurisprudentia et praxi Curiae Romanae, communi constantique doctorum sententia* (CIC 1983, can. 19).

Jan Zabłocki emphasises that the codified canon law, while renouncing any formal references to the Roman law, copiously drew upon its contents, importing legal principles, definitions and structures of many institutions, particularly marital law and legal procedure.⁴¹

³⁸ See PAWLUK, T. *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II: Tom IV: Doczesne dobra Kościoła: Sankcje w Kościele: Procesy*. 1. wyd. Olsztyn: Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne, 1990, p. 163. ISBN 83-88348-27-2.

³⁹ See DĘBIŃSKI, A. *Kościół i prawo rzymskie*. 1. wyd. Lublin: Wydawnictwo KUL, 2007. 238 p. ISBN 978-83-7363-608-8; and ŻUROWSKI, M. A. *Kanoniczne prawo małżeńskie Kościoła Katolickiego*. 2. wyd. Katowice: Księgarnia Świętego Jacka, 1987, p. 19.

⁴⁰ See *Codex Iuris Canonici, Pii X Pontificis Maximi iussu digestus, Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus* [1917-05-27]. AAS 9 II (1917), pp. 1-521.

⁴¹ See ZABŁOCKI, J. Rzymskie korzenie prawa kanonicznego. In: J. WROCENSKI and H. PIETRZAK, eds. *Ars boni et aequi: Księga pamiątkowa dedykowana Księdzu Profesorowi Remigiuszowi Sobańskiemu z okazji osiemdziesiątej rocznicy urodzin*. 1. wyd. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, 2010, pp. 587-594. ISBN 978-83-7072-602-7.

References

- Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* [1983-01-25]. AAS 75 II (1983), pp. 1-317.
- Codex Iuris Canonici, Pii X Pontificis Maximi iussu digestus, Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus* [1917-05-27]. AAS 9 II (1917), pp. 1-521.
- DĘBIŃSKI, A. *Kościół i prawo rzymskie*. 1. wyd. Lublin: Wydawnictwo KUL, 2007. 238 p. ISBN 978-83-7363-608-8.
- Dignitas connubii: Instructio servanda a tribunalibus dioecesanis et interdioecesanis in pertractandis causis nullitatis matrimonii* [2005-01-25]. Città del Vaticano: Typis Vaticanis, 2005. 102 p. ISBN 88-209-7679-X.
- ERLEBACH, G., A. DZIĘGA, J. KRUKOWSKI and R. SZTYCHMILER. *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego: Tom V: Księga VII: Procesy*. 1. wyd. Poznań: Wydawnictwo Pallottinum, 2007. 462 p. ISBN 978-83-7014-571-2.
- JODŁOWSKI, J., Z. RESICH, J. LAPIERRE, T. MISIUK-JODŁOWSKA and K. WEITZ. *Postępowanie cywilne*. 6. wyd. Warszawa: LexisNexis, 2009. 597 p. ISBN 978-83-7620-260-0.
- KOLAŃCZYK, K. *Prawo rzymskie*. 5. wyd. Warszawa: LexisNexis, 2001. 521 p. ISBN 83-7334-031-9.
- KUMANIECKI, K. *Słownik łacińsko-polski*. 17. wyd. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1988. 545 p. ISBN 83-01-03531-5.
- LITEWSKI, W. *Słownik encyklopedyczny prawa rzymskiego*. 1. wyd. Kraków: Universitas, 1998. 322 p. ISBN 83-7052-819-8.
- PAWLUK, T. *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II: Tom IV: Doczesne dobra Kościoła: Sankcje w Kościele: Procesy*. 1. wyd. Olsztyn: Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne, 1990. 468 p. ISBN 83-88348-27-2.
- ROZKRUT, T. ed. *Komentarz do Instrukcji procesowej „Dignitas connubii”*. 1. wyd. Sandomierz: Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia, 2007. 421 p. ISBN 978-83-7300-796-3.
- ROZWADOWSKI, W. *Prawo rzymskie: Zarys wykładu wraz z wyborem źródeł*. 2. wyd. Poznań: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1992. 332 p. ISBN 83-01-10031-1.

- SONDEL, J. *Słownik łacińsko-polski dla prawników i historyków*. 1. wyd. Kraków: Universitas, 2009. 1005 p. ISBN 978-83-242-0895-1.
- SZTYCHMILER, R. *Ochrona praw człowieka w normach kanonicznego procesu spornego*. 1. wyd. Olsztyn: Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, 2003. 275 p. ISBN 83-7299-229-0.
- ZABŁOCKI, J. Rzymskie korzenie prawa kanonicznego. In: J. WROCENSKI and H. PIETRZAK, eds. *Ars boni et aequi: Księga pamiątkowa dedykowana Księdzu Profesorowi Remigiuszowi Sobańskiemu z okazji osiemdziesiątej rocznicy urodzin*. 1. wyd. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, 2010, pp. 587-594. ISBN 978-83-7072-602-7.
- ŻUROWSKI, M. A. *Kanoniczne prawo małżeńskie Kościoła Katolickiego*. 2. wyd. Katowice: Księgarnia Świętego Jacka, 1987. 487 p.

Dr. Justyna Krzywkowska

Faculty of Law and Administration
University of Warmia and Mazury in Olsztyn
Warszawska 98
10-702 Olsztyn
Poland
justyna.krzywkowska@uwm.edu.pl

 <https://orcid.org/0000-0002-0667-6453>

Джилджов, Алеко и Мария Нейкова:
Административно обслужване.
София: Авангард Прима, 2018. 290 с.
ISBN 978-619-160-945-1
[Džildžov, Aleko a Maria Nejкова:
Služby verejnej správy.
Sofia: Avangard Prima, 2018. 290 s.
ISBN 978-619-160-945-1]
Giljov, Aleko and Maria Neykova:
Administrative Services.
Sofia: Avangard Prima, 2018. 290 p.
ISBN 978-619-160-945-1

Soňa Košičiarová

Abstract: *Reviewing the publication Giljov, Aleko and Maria Neykova: Administrative Services.*

Key Words: *Review; Scientific Publication; Administrative Law; Public Administration; Administrative Services; Bulgaria.*

Abstrakt: *Recenzia publikácie Джилджов, Алеко и Мария Нейкова: Административно обслужване [Džildžov, Aleko a Maria Nejкова: Služby verejnej správy].*

Kľúčové slová: *Recenzia; odborná publikácia; správne právo; verejná správa; služby verejnej správy; Bulharsko.*

Aleko Džildžov je učiteľom Katedry verejnej správy na Filozofickej fakulte Univerzity sv. Klimenta Ochridského v Sofii. Hlavnými oblasťami jeho vedeckého záujmu sú reformy verejnej správy, administratívne služby, decentralizácia a regionálny rozvoj. Maria Nejкова je profesorkou správneho práva, dekanou Centra právnych náuk Burgaskej slobodnej univerzity. Hlavnými oblasťami jej vedeckej a pedagogickej činnosti sú správne právo, verejná správa, štátna služba, právne aspekty bezpečnosti a národnej bezpečnosti v krízových situáciách. Oba autori spojili sily, aby ponúkli knižnému trhu odbornú publikáciu s názvom, ktorý možno –

s prihliadnutím na slovenskú zákonnú terminológiu – preložiť „*Služby verejnej správy*“.

Ako uvádzajú, ide o prvú učebnicu určenú pre študentov bakalárskych a magisterských študijných programov a vo vedných odboroch „sociálne, ekonomické a právne vedy“. Vzhľadom na komplexnosť a prehľadnosť jej spracovania však nepochybujú o tom, že by mohla zaujať vedúcich zamestnancov orgánov verejnej správy, verejnoprávnych inštitúcií alebo verejnoprávnych zariadení motivovaných zlepšovať kvalitu služieb, ako aj súkromné osoby zaujímajúce sa o právne alebo

bo vecné aspekty riešenia *ich životných situácií prostredníctvom služieb verejnej správy*, bez ohľadu na to, či ide o udalosť v živote fyzickej osoby alebo v životnom cykle právnickej osoby.

Pri parafrázovaní predslovu z učebnice som si vypomohla konkrétnymi zákonnými pojmami, ktoré používa slovenský právny poriadok s účinnosťou od 1. mája 2019:

- ✚ verejná služba (je definovaná ako „činnosť orgánu riadenia, ktorej rozsah a spôsob výkonu ustanovuje osobitný predpis a ktorej výsledok možno použiť pri výkone služby verejnej správy a služby vo verejnom záujme“);
- ✚ služba verejnej správy (je definovaná ako „výkon právomocí, práv a povinností orgánu riadenia, ktorej rozsah a spôsob výkonu ustanovuje osobitný predpis“);
- ✚ služba vo verejnom záujme (je definovaná ako „výkon právomocí, práv a povinností orgánu riadenia, ktorej rozsah ustanovuje osobitný predpis, pričom spôsob jej výkonu osobitný predpis neustanovuje“);
- ✚ elektronická služba verejnej správy (je definovaná ako „elektronická komunikácia s orgánom riadenia pri vybavovaní podania, oznámenia, pri prístupe k informáciám a ich poskytovaní alebo pri účasti verejnosti na správe verejných vecí“);
- ✚ úsek verejnej správy (je definovaný ako „vecná oblasť, v ktorej právomoci práva a povinnosti orgánu riadenia, ako aj spôsob ich výkonu ustanovuje osobitný predpis a ktorá obsahuje najmenej dve agendy verejnej správy“);

- ✚ agenda verejnej správy (je definovaná ako „ucelený súhrn činností na konkrétnom úseku verejnej správy, ktoré, vrátane spôsobu ich výkonu, ustanovuje osobitný predpis“);
- ✚ životná situácia (je definovaná ako „udalosť v živote fyzickej osoby alebo v životnom cykle právnickej osoby, ktorá je riešená službami verejnej správy, ako aj spôsob usporiadania služieb verejnej správy z užívateľského pohľadu osoby pri výkone práv a povinností vo vzťahu k orgánom riadenia“).

Uvedené pojmy sú síce z právneho hľadiska aplikovateľné len na účely zákona č. 95/2019 Z.z., avšak z vecného, a najmä pedagogického hľadiska sa môžu stať (a zrejme aj stanú) kľúčovými pre výučbu *manažmentu verejnej správy*.

Prečo by si slovenský čitateľ mal všimnúť recenzované dielo? Nuž preto, lebo na Slovensku nie je obdobná učebnica k dispozícii. Problematike kvality služieb verejnej správy sa venujú odborníci z neprávnických fakúlt, predovšetkým však z fakúlt verejnej správy a manažmentu.¹

Kde nie je výučba (napríklad v rámci povinnej voliteľného či výberového predmetu), tam nie je ani potrebné študijný text vytvoriť. Faktom však je, že téma je to aktuálna. Vývoj politiky v rámci Európskej únie si vyžaduje prispôbovať obsah študijných programov i na vysokých školách.

Najdôležitejšou úlohou verejnej správy je poskytovanie kvalitných služieb.

Už v roku 2014 Európska komisia Jean-Claude Junckera dostala prí vlastok „digitálna“. Predstavenie pracovného programu Európskej komisie naznačilo posun vo vnímaní a smerovaní digitálnej agendy od tradičného rámca do ekonomického, a najmä spotrebiteľského rozmeru. Jeho ambíciou bolo vytvoriť podmienky pre živú digitálnu ekonomiku a spoločnosť, a to doplnením regulačného prostredia v oblasti digitálneho nakupovania a telekomunikácií, modernizáciou autorských práv, zvýšením kybernetickej bezpečnosti a plošným rozšírením digitalizácie. Zapájanie informačných a komunikačných technológií do činnosti verejnej správy sa tak malo stať imanentnou súčasťou jej modernizácie. Generálna po-

¹ Pozri napríklad monografiu JANKELOVÁ, N., Š. MORICOVÁ a A. JANKUROVÁ. *Inovatívne prístupy v manažmente organizácií verejnej správy v kontexte zvyšovania kvality poskytovaných verejných služieb*. 1. vyd. Brno: MSD, 2017. 224 s. ISBN 978-80-7392-282-5.

žiadavka na kvalitné služby verejnej služby však presahuje rámec zavedenia e-služieb.

Pre rýchlu orientáciu čitateľa uvádzam, že predmetom učebnice je problematika, ktorú na Slovensku v súčasnosti upravujú:

- ✚ zákon č. 305/2013 Z.z. o elektronickej podobe výkonu pôsobnosti orgánov verejnej moci a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o e-Governmente) v znení neskorších predpisov;
- ✚ zákon č. 272/2016 Z.z. o dôveryhodných službách pre elektronické transakcie na vnútornom trhu a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o dôveryhodných službách) v znení neskorších predpisov;
- ✚ zákon č. 69/2018 Z.z. o kybernetickej bezpečnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 373/2018 Z.z.;
- ✚ zákon č. 177/2018 Z.z. o niektorých opatreniach na znižovanie administratívnej záťaže využívaním informačných systémov verejnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon proti byrokracii) v znení neskorších predpisov;
- ✚ zákon č. 95/2019 Z.z. o informačných technológiách vo verejnej správe a o zmene a doplnení niektorých zákonov (upravuje organizáciu správy informačných technológií verejnej správy).

Uvedené právne predpisy majú prierezový charakter. Regulujú špeciálnu oblasť – oblasť manažmentu verejnej správy.

K nim sa primkávajú ďalšie zákony. Výsledkom povinnej transpozície *smernice Európskeho parlamentu a Rady 2006/123/ES z 12. decembra 2006 o službách na vnútornom trhu*,² popri zákone č. 136/2010 Z.z. o službách na vnútornom trhu a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, sú i zákony týkajúce sa regulovaných, respektíve slobodných povolání – zákon č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov, zákon SNR č. 78/1992 Zb. o daňových poradcoch a Slovenskej komore daňových poradcov v znení neskorších predpisov, zákon č. 586/2003 Z.z. o advokácii a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov, a tak ďalej.

Cieľom smernice Európskeho parlamentu a Rady 2006/123/ES je:

² Bližšie pozri *Smernicu Európskeho parlamentu a Rady 2006/123/ES z 12. decembra 2006 o službách na vnútornom trhu*. Ú.v. EÚ L 376, 2006-12-27, s. 36-68.

- ✚ zriadiť miesta jednotného kontaktu;
- ✚ zjednodušiť systémy udeľovania povolení v rámci prístupu k službám;
- ✚ zjednotiť požiadavky krajín Európskej únie vo veciach prístupu k službám na vnútornom trhu (vylúčiť diskrimináciu).

Širší vecný a právny vstup som si neodpustila preto, lebo na základe neho si vnímavý čitateľ dokáže účinnejšie vyskladať prínos recenzovanej publikácie, ktorú dávam do pozornosti.

Výber tém v rámci učebnice je premyslený rovnako ako systematika ich usporiadania. Predmet „Služby verejnej správy pre občanov a podniky“, ktorý sa prednáša na Univerzite sv. Klimenta Ochridského v Sofii už od roku 2004, sa za ten čas stihol pevne udomáčniť v študijnom programe, čo sa pozitívne prejavilo aj v zrelosti spracovania rukopisu.

Autori v rámci štrnástich kapitol smerujú od všeobecných východísk (predmet služieb verejnej správy, vymedzenie pojmov, zásady ich fungovania, prehľad prameňov právnej úpravy), cez problematiku organizačného zabezpečenia fungovania služieb verejnej správy až k štandardom kvality výkonu verejnej správy.

Podľa klasifikácie Európskej komisie poskytovanie služieb verejnou správou je jednou z jej troch hlavných funkcií (popri tvorbe a uskutočňovaní politiky a spravovaní verejných financií).

Skvalitňovanie služieb verejnej správy je dôležité, lebo vedie k zníženiu administratívneho zaťaženia klientov, zlepšuje konkurencieschopnosť ekonomiky zvýšením počtu pracovných miest a rastom miezd.

Organizácia služieb je významným nástrojom v boji proti korupcii, pokiaľ lehoty na vybavenie sú krátke, dodržiavajú sa a prístup k službám je otvorený (t.j. je garantovaná ich všeobecná dostupnosť, postupy sú jasné a nevyžadujú vyhľadanie pomoci alebo poradenstva).

Základnými predpokladmi dosiahnutia kvality služieb vo verejnej správe sú:

- ✚ reformná politika zameraná na optimalizáciu a zlepšenie inštitucionálnej štruktúry;
- ✚ rozvoj informačných technológií;
- ✚ zníženie miery štátnej regulácie prenosom plnenia úloh na verejno-právne inštitúcie (napríklad na profesijné komory);

- ✚ plnenie úloh verejnej moci súkromnoprávnymi subjektmi (notári, exekútori);
- ✚ prehodnotenie nákladovosti poskytovaných služieb verejnej správy stanovením primeraných poplatkov za tieto služby (správne poplatky, miestne poplatky);
- ✚ decentralizácia služieb verejnej správy a účinné využívanie obcí a okresov ako vstupných miest pre služby poskytované ústrednou štátnou správou.

Službou verejnej správy sa na účely bulharskej právnej úpravy rozumie činnosť orgánov verejnej správy (vrátane orgánov štátnej správy) alebo verejnoprávných organizácií a verejnoprávných zariadení (zariadení verejných služieb, nemocníc, vysokých škôl, a tak ďalej).

Zásadám služieb verejnej správy sa venuje druhá kapitola učebnice.

Vychádza sa z modelu EFQM Excellence, ktorý vznikol v spolupráci so zakladateľmi Európskej nadácie pre kvalitu (anglicky European Foundation for Quality Management – EFQM), a tiež z noriem kvality Medzinárodnej organizácie pre normalizáciu (anglicky International Organization for Standardization – ISO).

V rámci orientácie na zákazníka sa rozlišujú jednorazové a integrované služby. Integrované služby sú služby *komplexné*. Sú to také služby, ktoré vyžadujú spoluprácu orgánu s inými dotknutými orgánmi verejnej správy, koordináciu a interakciu, cielené úsilie všetkých subjektov zapojených do poskytovania služieb.

Zásada rovnakého a spravodlivého prístupu pre všetkých užívateľov zahŕňa povinnosť zachovania dôstojnosti a súkromia, povinnosť venovať osobitnú pozornosť ľuďom so špeciálnymi potrebami a zo zraniteľných skupín. Má aj procesnoprávny aspekt. Všetky osoby majú zaručené rovnaké procesné práva, pričom verejná správa je povinná zaobchádzať s osobami v rovnakých prípadoch rovnako.

Zásada poskytovania úplných informácií vyjadruje povinnosť poskytovať úplné informácie potenciálnym užívateľom o službách, a to zrozumiteľným spôsobom, vrátane informácií o poplatkoch.

Zásada konzultácií so všetkými zainteresovanými stranami (so spotrebiteľmi a zamestnancami, mimovládnyimi organizáciami, podnikmi) o tom, ako zlepšiť poskytovanie služieb, podporuje poskytovanie služieb prispôbených ich potrebám. Takýto prístup je pre užívateľov motivujúci.

Zásada zavádzania mechanizmov spätnej väzby od zákazníkov sa premieta v požiadavke na vytvorenie a udržiavanie prehľadného, propagovaného a ľahko dostupného systému, vrátane systému pre uplatňovanie sťažností.

Účinný zákaznícky servis je vnímavý k potrebám svojich klientov. Zákazník musí byť v rámci spätnej väzby vypočutý a jeho pripomienky (pozitívne aj negatívne) musia nájsť podporu, byť analyzované a na ich základe sa musia vykonať opatrenia na nápravu. Výsledok vybavenia sťažnosti by sa zákazníkovi mal oznámiť.

Zásada podpory prístupu k službám viacerými spôsobmi prístupu má vo všeobecnosti zvýšiť dostupnosť služieb.

Vždy má byť garantovaný alternatívny spôsob prístupu tak, aby služby verejnej správy mohli využívať všetci používatelia, ktorí ich potrebujú. Používatelia musia mať preto vždy možnosť vyžiadať si službu jedným spôsobom, ale výstup z nej prijať iným spôsobom, pokiaľ si to želajú (napríklad podanie uskutočniť osobne, avšak vyžadovať, aby bola služba sprístupnená iným technicky vykonateľným spôsobom – elektronicky, prostredníctvom poštového prevádzkovateľa s licenciou, faxom).

Zásada tvorby a podpory štandardov služieb a zverejňovania výsledkov výkonnosti podľa týchto štandardov. Jej implementácia vyžaduje:

- vytvoriť jasné, merateľné a realistické štandardy služieb;
- monitorovať dodržiavanie týchto noriem a zverejňovať výsledky.

Zásada tvorby, merania a publikovania hodnotení spokojnosti zákazníkov. Podmienkou sú realizácia prieskumov, využívanie formulárov spätnej väzby, stretnutia skupín s používateľmi služieb verejnej správy, a tak ďalej.

Špeciálna kapitola v učebnici sa venuje obsahu právnej regulácie, ktorá priamo či nepriamo súvisí s problematikou zabezpečenia kvality služieb vo verejnej správe.

Autori medzi kľúčové pramene právnej úpravy v tomto smere zahrnuli napríklad správny poriadok (Административнопроцесуален кодекс), daňový poriadok (Данъчно-осигурителен процесуален кодекс), zákon o verejnej správe (Закон за администрацията), zákon o elektronických dokumentoch a elektronických certifikovaných službách (Закон за електронния документ и електронните удостоверителни услуги),

zákon o službách na vnútornom trhu (Закон за дейностите по предоставяне на услуги).

Neprekvapí, že okrem týchto všeobecných predpisov autori upozorňujú na existenciu veľkého počtu osobitných predpisov upravujúcich kvalitu poskytovania služieb verejnej správy. Dôvodom sú integrita činností v oblasti služieb a priame spojenie s inými administratívnymi činnosťami a politikami (elektronická verejná správa, znižovanie administratívnej záťaže pre občanov a podniky, štátne a miestne dane, decentralizácia, boj proti korupcii, a tak ďalej).

Ako námet *de lege ferenda* pre slovenského zákonodarcu možno spomenúť platnú úpravu v bulharskom *správnom poriadku*. S účinnosťou od roku 2014 sa medzi zásady tohto procesnoprávneho kódexu zaraďuje zásada vyjadrená ako povinnosť správnych orgánov uplatňovať integrované služby verejnej správy (článok 13a). Za týmto účelom sa v rámci integrovanej služby ustanovila špeciálna trojdňová lehota pre dotknuté orgány, v ktorej sú povinné konať na základe žiadosti správnych orgánov (článok 57 ods. 9).

Správny poriadok obsahuje aj všeobecnú úpravu povinnosti správnych orgánov, pokiaľ ide o:

- poskytovanie verejne dostupných, presných, systematizovaných a zrozumiteľných informácií o ich kompetencii;
- sprístupňovanie úradných formulárov;
- poskytovanie úplných informácií o lehotách v konaní a o splatnosti správneho poplatku.

Zákon o obmedzení administratívnej regulácie a administratívnej kontroly hospodárskej činnosti (Закон за ограничаване на административното регулиране и административния контрол върху стопанската дейност) ustanovuje postupy pri udeľovaní povolení a registrácii podnikateľskej činnosti, vydávaní povolení a certifikátov, prijímaní oznámení o výkone činnosti a pravidlá dozoru nad výkonom podnikateľskej činnosti. Ide o obdobu slovenského živnostenského zákona.

Orgány verejnej správy majú povinnosť organizovať svoje činnosti takým spôsobom, aby poskytovali služby dotknutým osobám v rámci jedného miesta. Za týmto účelom musia byť určené úradné hodiny v primeranom rozsahu a musí sa zabezpečiť možnosť elektronického poskytovania služieb.

Zákon ustanovuje zákaz žiadať od žiadateľov informácie alebo dokumenty, ktoré má k dispozícii samotný správny orgán alebo iný orgán, a súčasne ukladá dotknutým orgánom povinnosť poskytnúť ich na účely príslušného konania.³

I *zákon o e-Governmente* (Закон за електронното управление) vychádza zo *zásady jednotného zberu a tvorby údajov*. Správne orgány, verejní činitelia a verejnoprávne organizácie nesmú od občanov alebo organizácií vyžadovať, aby predkladali alebo preukazovali v informačných systémoch už vytvorené alebo zhromaždené údaje. Sú povinné zaobstarať si ich od tzv. primárneho správcu údajov. Primárny správca údajov je správny orgán, ktorý zo zákona zhromažďuje alebo generuje údaje pre občana alebo organizáciu po prvý raz a tieto údaje mení a dopĺňa alebo likviduje. V súlade so *zásadou oznamovania služieb* zasiela primárny správca údajov údaje z vlastného podnetu všetkým správnym orgánom, osobám vykonávajúcim verejné funkcie a organizáciám poskytujúcim verejné služby, ktoré na základe zákona tieto údaje spracúvajú a vyjadria ochotu ich prijať.

Zákon o službách na vnútornom trhu (Закон за дейностите по предоставяне на услуги) predstavuje obdobu slovenského zákona č. 136/2010 Z.z. o službách na vnútornom trhu a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Podľa článku 1 ods. 2 účelom uvedeného zákona je:

1. uľahčenie vykonávania služieb poskytovateľmi usadenými v členskom štáte;
2. zaručenie práv poskytovateľov a príjemcov služieb;
3. zníženie administratívneho zaťaženia poskytovateľov služieb usadených v členských štátoch a zjednodušenie postupov pre príslušné orgány v Bulharskej republike zriadením jednotného kontaktného miesta a poskytovanie elektronických služieb;
4. vytvorenie systému výmeny informácií a vzájomnej spolupráce medzi príslušnými orgánmi v Bulharskej republike a orgánmi v členských štátoch.

³ Vid' obdobnú úpravu na Slovensku v *Zákone č. 177/2018 Z.z. o niektorých opatreniach na znížovanie administratívnej záťaže využívaním informačných systémov verejnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon proti byrokrácii)* v znení neskorších predpisov.

„Služba“ na účely vyššie uvedeného zákona je „akákoľvek samostatne zárobková hospodárska činnosť, ktorá je zvyčajne poskytovaná za odplatu“.

Podmienky udeľovania povolení pre novú prevádzku nesmú duplikovať požiadavky a kontroly, ktoré sú s ohľadom na ich účel rovnocenné alebo v zásade porovnateľné a ktoré sa už na prevádzkovateľa vzťahujú v inom členskom štáte alebo v tom istom členskom štáte (článok 11 ods. 3).

Súčasťou organizačných zásad uplatňujúcich sa aj v rámci služieb verejnej správy je *zásada jedného kontaktného miesta* (tzv. „one stop shop“). Vychádza z organizačného modelu, ktorý spočíva v skutočnosti, že jedna organizačná jednotka slúži na poskytovanie viacerých služieb na jednom mieste (napríklad supermarket, autoservis). V takomto modeli poskytovania služieb je najdôležitejšia integrácia a koordinácia medzi poskytovateľmi služieb, s cieľom uspokojiť čoraz sofistikovanejšie a komplexnejšie potreby zákazníkov.

Vznik uvedeného konceptu je súčasťou všeobecného trendu v rámci reforiem zameraných na zabezpečenie novej reakcie na verejné potreby a nového prístupu vo vzťahu medzi občanmi a verejnou správou. Autori analyzujú možnosti uplatnenia modelu v rámci služieb verejnej správy vo štvrtej kapitole recenzovanej publikácie.

Uplatňovanie zásady, ktorú autori výstižne nazvali „zásadou jednej prepážky“, sa organizačne premieta vo vytvorení servisných centier pre poskytovanie informácií a služieb občanom, týkajúcich sa úloh verejnej správy v kompetencii obcí, ako aj územných celkov a ústredných orgánov štátnej správy.

Existujú dva možné organizačné varianty zriadenia jednotných kontaktných miest:

- jeden prístupový bod v administratívnej štruktúre (uplatňuje sa v Bulharsku);
- jedno miesto prístupu k niekoľkým „horizontálnym“ správcom.

Uplatnenie zásady „one stop shop“ v rámci služieb verejnej správy sa premieta v rozčlenení základných servisných činností verejnej správy na činnosti, ktoré sú súčasťou tzv. „front office“ a „back office“.

Užívatelia majú prístup k službám prostredníctvom osobného kontaktu, telefonicky, písomne poštou alebo elektronicky. „Customer mana-

ger“ prijíma a kontroluje adresované požiadavky na vyžadované služby v rámci jedného miesta. Požiadavky klientov postupuje na vybavenie pre „back office“. Po ich „zúradovaní“ sa vracajú k manažérovi, ktorý ich odovzdá klientovi.

Podľa „Príručky o zlepšovaní administratívnych služieb v kontexte princípu jednorazového kontaktu“ je prijímacie miesto štruktúrou, ktorá má priamy kontakt so zákazníkmi prostredníctvom rôznych foriem prístupov. Cieľom je *vybudovať kultúru kvalitného zákazníckeho servisu – so zamestnancami, ktorí sú tvárou administratívy*.

„Back office“ pokrýva všetky ostatné štruktúry v organizácii, ktoré vykonávajú profesionálne, technické a podporné funkcie. Vzhľadom na organizáciu práce nie je činnosť zamestnancov prerušovaná dopytmi zákazníkov. Môžu sa preto plne sústrediť výlučne na odbornú činnosť. Uvedené otvára možnosti lepšieho plánovania a organizovania výkonu práce v rámci „back office“, no súčasne však vyžaduje rozvoj účinných komunikačných systémov medzi „front office“ a „back office“.

Autori učebnice za prínos predmetného organizačného usporiadania výkonu služieb verejnej správy *vo vzťahu ku klientom* považujú:

- ✚ zlepšený prístup k službám – jednak z hľadiska lepšieho pochopenia práv zákazníkov, ako aj ich lepšieho povedomia o tom, kde vyžadovať a ako prijímať služby;
- ✚ vysokú kvalitu poskytovaných služieb;
- ✚ transparentnosť – jasné procesné postupy podmieňujú lepšiu komunikáciu so zákazníkom počas celého procesu poskytovania služby (zákazníci majú k dispozícii aktuálne informácie o stave vybavovania žiadosti, a tak ďalej);
- ✚ rozvoj občianskej spoločnosti tým, že sa zákazníkom poskytne príležitosť vyjadriť svoje názory na poskytované služby.

Za prínos organizačného usporiadania *vo vzťahu k verejnej správe* autori považujú:

- ✚ efektívnejšiu organizáciu, keďže zníženie administratívnej záťaže znižuje náklady na služby;
- ✚ vyššiu mieru transparentnosti v službách, ktorá vedie k lepšiemu obrazu verejnej správy v očiach verejnosti;
- ✚ lepšiu koordináciu medzi útvarmi v rámci jednej administratívnej štruktúry a medzi rôznymi administratívnymi štruktúrami, ktorá ve-

die k efektívnejšiemu zdieľaniu vedomostí, metód, nástrojov a informácií;

- ✚ zlepšenú komunikáciu a mechanizmy spätnej väzby od zákazníkov, ktoré vedú k širšiemu zapojeniu klientov a ich zástupcov (napríklad mimovládnych organizácií) do vývoja servisných mechanizmov;
- ✚ protikorupčný účinok – vylúčenie priameho kontaktu medzi osobou žiadajúcou o službu a poskytovateľom služieb (referentom) významne pomáha dosiahnuť tento cieľ.

Učebnica v ďalších kapitolách ponúka zaujímavé informácie týkajúce sa organizácie služieb vo verejnej správe, prostriedkov prístupu k týmto službám s osobitným zreteľom kladeným na elektronickú formu výkonu verejnej správy, vrátane zásad dobrej praxe.

Obaja autori dokazujú, že bulharská odborná literatúra má čo ponúknuť (či už z vecného alebo právneho aspektu) aj zahraničnému čitateľovi.

Mňa osobne to neprekvapuje, nakoľko mám v tomto smere prehľad a viem, že v Bulharsku (obdobne ako napríklad v Poľsku) má náuka o verejnej správe a správnom práve dlhoročnú tradíciu a vysokú úroveň. Blízkosť spôsobu právneho myslenia podporujú tiež takmer identický systém právnej úpravy a spoločné ciele, ktoré Bulharsko ako členský štát Európskej únie musí presadzovať.

Zoznam bibliografických odkazov

JANKELOVÁ, N., Š. MORICOVÁ a A. JANKUROVÁ. *Inovatívne prístupy v manažmente organizácií verejnej správy v kontexte zvyšovania kvality poskytovaných verejných služieb*. 1. vyd. Brno: MSD, 2017. 224 s. ISBN 978-80-7392-282-5.

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2006/123/ES z 12. decembra 2006 o službách na vnútornom trhu. Ú.v. EÚ L 376, 2006-12-27, s. 36-68.

Zákon č. 177/2018 Z.z. o niektorých opatreniach na znižovanie administratívnej záťaže využívaním informačných systémov verejnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon proti byrokracii) v znení neskorších predpisov.

Prof. JUDr. Soňa Košičiarová, PhD.

Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovenská republika
sona.kosiciarova@truni.sk

Informácie pre autorov

Základné informácie

Časopis **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** sa tematicky zameriava najmä na spoločensky významné prierezové súvislosti otázok verejného práva a súkromného práva na národnej, nadnárodnej, ako aj medzinárodnej úrovni.

Časopis **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** ponúka priestor pre publikáciu príspevkov v podobe:

- samostatných vedeckých štúdií, ako aj cyklov vedeckých štúdií *minimálny rozsah tvorí 10 normostrán prislúchajúcich na jednu štúdiu, maximálny rozsah je neobmedzený;*
- esejí zamýšľajúcich sa nad aktuálnou spoločenskou témou či dianím *minimálny rozsah tvorí 5 normostrán prislúchajúcich na jednu esej, maximálny rozsah je neobmedzený;*
- recenzií publikácií vzťahujúcich sa na hlavné zameranie časopisu *minimálny rozsah tvorí 3 normostrany prislúchajúce na jednu recenziu, maximálny rozsah je neobmedzený; odporúča sa zároveň dodanie obrázku prednej obálky recenzovanej publikácie v dostatočnej veľkosti;*
- informácií, ako aj správ súvisiacich so základným poslaním časopisu *minimálny rozsah tvoria 2 normostrany prislúchajúce na jednu informáciu alebo správu, maximálny rozsah je neobmedzený; odporúča sa zároveň dodanie fotodokumentačných alebo iných obrázkových podkladov sprievodného charakteru v dostatočnej veľkosti.*

Časopis **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** vychádza v elektronickej online podobe pravidelne štyrikrát ročne, a to v termínoch:

- 31. marec – jarná edícia;
- 30. jún – letná edícia;
- 30. september – jesenná edícia;
- 31. december – zimná edícia.

Časopis **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** prijíma a publikuje výhradne iba pôvodné, doposiaľ nepublikované príspevky, ktoré sú vlastným dielom autorov, ktorí ich na uverejnenie v časopise **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** predkladajú.

Zodpovednosť za dodržanie všetkých nevyhnutných predpokladov a požiadaviek kladených na príspevky publikované v časopise **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** nesú:

- ✚ odborní garanti zodpovedajúci v rámci redakčnej rady časopisu za konkrétne prierezové sekcie vo vzťahu k vedeckej stránke príspevkov;
- ✚ hlavný redaktor vo vzťahu k formálnej stránke príspevkov;
- ✚ výkonný redaktor vo vzťahu k uplatneniu metodologických, analytických a štatistických otázok v príspevkoch.

Recenzné konanie

Posudzovanie zaradenia príspevkov na publikáciu v časopise **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** sa uskutočňuje na základe obojstranne anonymného recenzného konania zaistovaného členmi redakčnej rady časopisu a v odôvodnených prípadoch tiež uznávanými odborníkmi pôsobiacimi v zodpovedajúcich oblastiach.

Zápis o výsledkoch recenzného konania sa vykonáva a archivuje na štandardizovaných formulároch.

Súhrnnú informáciu o výsledku recenzného konania, spolu s usmerením ohľadom ďalšieho postupu, obdržia predkladatelia príspevkov prostredníctvom e-mailovej odpovede bezodkladne po doručení vyhotovených recenzných posudkov redakcii časopisu a záverečnom posúdení výsledkov recenzného konania redakčnou radou.

Publikácia príspevkov

Publikácia príspevkov v časopise **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** sa uskutočňuje výhradne bez akéhokoľvek nároku prispievateľov na autorský honorár. Predloženie príspevkov na publikáciu posudzuje redakcia časopisu **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** ako prejav vôle autorov, ktorým autori vedome a dobrovoľne súčasne:

- ✚ prejavujú svoj súhlas s uverejnením predloženého príspevku v časopise;
- ✚ potvrdzujú, že príspevok je ich pôvodným, doposiaľ nepublikovaným dielom;
- ✚ potvrdzujú svoj súhlas s uvedením ich pracoviska a kontaktnej e-mailovej adresy v rubrike „Kontakty na autorov“.

Texty príspevkov je možné prijímať len zaslané priamo ich autormi/ spoluautormi a s ich priloženým súhlasom na publikáciu príspevku; texty príspevkov zaslané sprostredkované prostredníctvom osôb, ktoré nie sú autormi, prípadne spoluautormi príspevku doručeného do redakcie časopisu **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**, nie je možné prijať na následné recenzné konanie z dôvodu absencie súhlasu autora/spoluautorov.

Uprednostňovanie anglického jazyka v príspevkoch je vítané.

Publikovanie textov príspevkov sa uskutočňuje zásadne v dvojязыčnej slovensko-anglickej štandardizovanej hlavičkovej šablóne časopisu **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**, a to súčasne v podobe kompletných verzií jednotlivých čísiel, ako aj samostatných autorských separátov uverejnených v zodpovedajúcich rubrikách na oficiálnej internetovej stránke časopisu <http://sei.iuridica.truni.sk>.

Štruktúra príspevku

Názov príspevku v pôvodnom jazyku:

- ✚ prosíme uviesť názov, prípadne podnázov príspevku v pôvodnom jazyku;

Title of Contribution in English:

- ✚ prosíme uviesť názov, prípadne podnázov príspevku v anglickom jazyku
nevyžaduje sa v prípade angličtiny ako pôvodného jazyka;

Autor príspevku:

- ✚ prosíme uviesť meno, priezvisko a všetky tituly a hodnosti autora;

Abstract in English:

- ✚ prosíme uviesť abstrakt v anglickom jazyku, cca 10 riadkov
nevyžaduje sa v prípade angličtiny ako pôvodného jazyka;

Key Words in English:

- ✚ prosíme uviesť kľúčové slová v anglickom jazyku, cca 10 výrazov
nevyžaduje sa v prípade angličtiny ako pôvodného jazyka;

Abstrakt v pôvodnom jazyku:

- ✚ prosíme uviesť abstrakt v pôvodnom jazyku, cca 10 riadkov;

Kľúčové slová v pôvodnom jazyku:

- ✚ prosíme uviesť kľúčové slová v pôvodnom jazyku, cca 10 výrazov;

Text príspevku:

✚ prosíme uviesť v štruktúre úvod, jadro, záver; v členení na kapitoly, prípadne podkapitoly; príspevok môže obsahovať tabuľky, grafy, schémy, obrázky a podobne, je však nevyhnutné uviesť ich prameň so všetkými povinnými bibliografickými údajmi v plnom rozsahu; poznámky a odkazy na literatúru prosíme uvádzať v poznámke pod čiarou podľa platnej bibliografickej normy (ISO 690)

Pozn.: je nutné uvádzať všetky povinné bibliografické údaje v plnom rozsahu – rovnako v odkazoch v poznámkach pod čiarou, ako aj v zozname literatúry na konci príspevku; zároveň je nevyhnutné, aby všetka použitá literatúra, na ktorú odkazuje text príspevku v poznámkach pod čiarou, v plnej miere zodpovedala prameňom uvedeným v zozname použitej literatúry umiestnenom na konci príspevku a opačne;

Literatúra:

✚ prosíme uviesť zoznam použitej literatúry podľa platnej bibliografickej normy (ISO 690)

Pozn.: je nutné uvádzať všetky povinné bibliografické údaje v plnom rozsahu – rovnako v odkazoch v poznámkach pod čiarou, ako aj v zozname literatúry na konci príspevku; zároveň je nevyhnutné, aby použitá literatúra, na ktorú odkazuje text príspevku v poznámkach pod čiarou, v plnej miere zodpovedala prameňom uvedeným v zozname použitej literatúry umiestnenom na konci príspevku a opačne;

Kontakt na autora:

✚ prosíme dodržať nižšie uvedenú vzorovú štruktúru informácie o kontakte na autora príspevku:

Ing. Jana Koprlová, PhD.
Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovenská republika
jana.koprlova@gmail.com

Texty príspevkov je možné prijímať výhradne v elektronickej podobe vo formáte dokumentu textového editora MS Word. V textoch príspevkoch odporúčame použiť štandardizované typy a veľkosti písma, riadkovania, ako aj formátovania textu.

Texty príspevkov zasielajte, prosím, na e-mailovú adresu redakcie časopisu sei.journal@gmail.com.

Vaše otázky v prípade nejasností či potreby poskytnutia dodatočných informácií zasielajte, prosím, na e-mailovú adresu redakcie časopisu sei.journal@gmail.com.

Tešíme sa na Váš príspevok!

S úctou,

redakcia **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**

Information for Authors

Basic Information

The journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** thematically focuses mainly on social relevant interdisciplinary relations on the issues of public law and private law at the national, transnational and international levels.

The journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** offers a platform for publication of contributions in the form of:

- ✚ separate papers and scientific studies as well as scientific studies in cycles
the expected minimum extent related to one study covers 10 standard pages, the maximum extent is not limited;
- ✚ essays on current social topics or events
the expected minimum extent related to one essay covers 5 standard pages, the maximum extent is not limited;
- ✚ reviews on publications related to the main orientation of the journal
the expected minimum extent related to one review covers 3 standard pages, the maximum extent is not limited; it is recommendable to deliver also the front cover picture of the reviewed publication in the sufficient largeness;
- ✚ information as well as reports connected with the inherent mission of the journal
the expected minimum extent related to one information or report covers 2 standard pages, the maximum extent is not limited; it is recommendable to deliver also photo documents or other picture material of accompanying character in the sufficient largeness.

The journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** is issued in an electronic on-line version four times a year, regularly on:

- ✚ March 31st – spring edition;
- ✚ June 30th – summer edition;
- ✚ September 30th – autumn edition;
- ✚ December 31st – winter edition.

The journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** accepts and publishes exclusively only original, hitherto unpublished contributions written as the own work by authors those are submitting the contributions for publication in the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**.

Responsibility for compliance with all prerequisites and requirements laid on contributions published in the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** have:

- special supervisors within the journal's editorial board responsible for specific interdisciplinary sections in relation to the scientific aspects of contributions;
- editor in chief in relation to the formal aspects of contributions;
- executive editor in relation to the application of methodological, analytical and statistical questions in contributions.

Review Procedure

Reviewing the contributions for publication in the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** follows with a mutually anonymous (double-blind) review procedure realized by members of journal's editorial board and in well-founded cases also by recognized experts working in corresponding areas.

Report on results of the review procedure is made and archived on standardized forms.

Comprehensive information on results of the review procedure, together with guidance on how to proceed with submitted contributions, will contribution's submitters receive through an e-mail answer immediately after receiving the reviewers' written opinions by the journal's editorial office and final judging the results of the review procedure by the editorial board.

Publication of Contributions

Publication of contributions in the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** is realized exclusively without any contributor's claim for author's fee (royalty). Submission of contributions for publication understands the editorial office of the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** as a manifestation of the will of the authors, through which the authors all at once knowingly and voluntarily:

- express their own agreement with publication of submitted contribution in the journal;
- declare that the contribution presents their original, hitherto unpublished work;

- ✚ declare their own agreement with specifying their workplace and contact e-mail address in the section "Authors' Contact List".

Accepted can be only texts submitted for publication sent by their authors/co-authors directly and with their written permission for publication; text submissions sent mediated through non-authors or non-co-authors of a submitted text delivered to the editorial office of the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** cannot be accepted for the following review procedure due to the absence of the author's/co-authors' consent.

Favouring the English language in contributions is welcome.

Publication of the contribution texts will be provided exclusively in the bilingual Slovak-English standardized letterhead template of the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**, synchronously in the form of complete versions of individual journal numbers as well as in the form of single authors' contributions. Publication process follows in corresponding sections on the journal's official website: <http://sei.iuridica.truni.sk/international-scientific-journal/>.

Structure of Contribution

Title of Contribution in Original Language:

- ✚ please specify title, eventually subtitle of contribution in original language;

Title of Contribution in English:

- ✚ please specify title, eventually subtitle of contribution in English
not required in the case of English as the language of the original;

Author of Contribution:

- ✚ please specify author's given name, surname and all academic degrees;

Abstract in English:

- ✚ please specify abstract in English, circa 10 rows
not required in the case of English as the language of the original;

Key Words in English:

- ✚ please specify key words in English, circa 10 words
not required in the case of English as the language of the original;

Abstract in Original Language:

- ✚ please specify abstract in original language, circa 10 rows;

Key Words in Original Language:

- ✚ please specify key words in original language, circa 10 words;

Text of Contribution:

- ✚ please specify in following structure: introduction, main text, conclusions; text broken down into chapters, eventually subchapters; the contribution may include sheets, charts, figures, pictures, etc., but it is necessary to indicate their sources with all obligatory bibliographic details in the full extent; notes and references to literature, please, specify in the footnote according to current bibliographic standards (ISO 690)

Note: all obligatory bibliographic data must be included to the full extent – both in references in the footnote as well as in bibliography list at the end of contribution; it is also essential that all of literature referred in the footnotes of the contribution's text fully corresponds to the sources listed in the bibliography list placed at the end of the contribution and vice versa;

Literature:

- ✚ please specify a complete bibliography of all sources according to current bibliographic standards (ISO 690)

Note: all obligatory bibliographic data must be included to the full extent – both in references in the footnote as well as in bibliography list at the end of contribution; it is also essential that all of literature referred in the footnotes of the contribution's text fully corresponds to the sources listed in the bibliography list placed at the end of the contribution and vice versa;

Author's Contact:

- ✚ please follow the below mentioned model structure of contact information on the author of contribution:

Ing. Jana Koprlová, PhD.
Faculty of Law
Trnava University in Trnava
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovak Republic
jana.koprlova@gmail.com

Contribution manuscripts can be accepted only in electronic version in the format of the text editor MS Word document. Applying the stand-

ardized types and font sizes, line spacing as well as text formatting in the contribution manuscripts is highly recommended.

Your contribution manuscripts send, please, to the e-mail address of the journal's editorial office sei.journal@gmail.com.

In the case of any uncertainty or necessity of providing additional information send your questions, please, to the e-mail address of the journal's editorial office sei.journal@gmail.com.

We are looking forward to your contribution!

Yours faithfully,

Team **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**

Etický kódex

Článok I. Všeobecné ustanovenia

Medzinárodný internetový vedecký časopis **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** (ďalej len „časopis“) vydáva Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave a tematicky sa zameriava najmä na spoločensky významné prierezové súvislosti otázok verejného práva a súkromného práva na národnej, nadnárodnej, ako aj medzinárodnej úrovni. Redakcia časopisu sídli v priestoroch Právnickej fakulty na Kollárovej ulici č. 10 v Trnave.

Časopis má charakter vedeckého recenzovaného časopisu, ktorý vychádza v on-line elektronickej podobe pravidelne štyrikrát ročne na oficiálnej webovej stránke časopisu <http://sei.iuridica.truni.sk>. Publikovanie textov príspevkov sa uskutočňuje v dvojazyčnej slovensko-anglickej štandardizovanej hlavičkovej šablóne časopisu, a to súčasne v podobe kompletných verzií jednotlivých čísiel, ako i samostatných autorských separátov uverejnených v zodpovedajúcich rubrikách na webovej stránke časopisu.

Časopis ponúka podnetnú a inšpiratívnu platformu pre komunikáciu na úrovni odbornej aj občianskej verejnosti, a rovnako aj pre vedecké a celospoločensky prínosné riešenia aktuálnych otázok z oblastí najmä verejného práva a súkromného práva.

Webová stránka časopisu ponúka čitateľskej verejnosti informácie v bežnom grafickom rozhraní, a súbežne aj v grafickom rozhraní Blind Friendly pre slabozrakých čitateľov paralelne v slovenskom a anglickom jazyku. V uvedených jazykoch zabezpečuje redakcia časopisu aj spätnú komunikáciu.

Článok II. Zodpovednosť a publikácia príspevkov

Časopis prijíma a publikuje výhradne iba pôvodné, doposiaľ nepublikované príspevky, ktoré sú vlastným dielom autorov, ktorí ich na uverejnenie v časopise predkladajú. Autori príspevkov vedecky či pedagogicky pôsobia v zodpovedajúcich oblastiach zamerania časopisu a majú ukončené zodpovedajúce akademické vzdelanie na úrovni minimálne druhého stupňa vysokoškolského štúdia.

V súlade s vyššie uvedeným ustanovením sa automaticky so zodpovedajúcim odôvodnením zamietajú príspevky už preukázateľne publikované, ako aj príspevky, ktoré naplňajú skutkovú podstatu plagiátu či ne-

oprávneného, respektíve nezákonného zásahu do autorského práva podľa autorského zákona v platnom znení.

Informácie pre autorov zverejnené na webovej stránke časopisu sú záväzné. Uprednostňovanie anglického jazyka v príspevkoch je vítané.

Zodpovednosť za dodržanie všetkých nevyhnutných predpokladov a požiadaviek kladených na príspevky publikované v časopise nesú odborní garanti z radov členov redakčnej rady a redakčného okruhu časopisu zodpovedajúci za konkrétne prierezové sekcie vo vzťahu k vedeckej stránke príspevkov, hlavný redaktor vo vzťahu k formálnej stránke príspevkov a výkonný redaktor vo vzťahu k uplatneniu metodologických, analytických a štatistických otázok v príspevkoch.

Publikácia príspevkov v časopise sa uskutočňuje výhradne bez akéhokoľvek nároku prispievateľov na autorský honorár. Predloženie príspevkov na publikáciu posudzuje redakcia časopisu ako prejav vôle autorov, ktorým autori vedome a dobrovoľne súčasne:

- ✚ prejavujú svoj súhlas s uverejnením predloženého príspevku v časopise;
- ✚ potvrdzujú, že príspevok je ich pôvodným, doposiaľ nepublikovaným dielom;
- ✚ potvrdzujú svoj súhlas s uvedením ich pracoviska a kontaktnej e-mailovej adresy v rubrike „Kontakty na autorov“.

Texty príspevkov je možné prijímať len zaslané priamo ich autormi/spoluautormi a s ich priloženým súhlasom na publikáciu príspevku; texty príspevkov zaslané sprostredkované prostredníctvom osôb, ktoré nie sú autormi, prípadne spoluautormi príspevku doručeného do redakcie časopisu, nie je možné prijať na následné recenzné konanie z dôvodu absencie súhlasu autora/spoluautorov.

Článok III. Recenzné konanie

Posudzovanie zaradenia príspevkov na publikáciu v časopise sa uskutočňuje nezávisle a nestranne na základe obojstranne anonymného recenzného konania zaist'ovaného členmi redakčnej rady časopisu a v odôvodnených prípadoch tiež uznávanými odborníkmi pôsobiacimi v zodpovedajúcich oblastiach.

Zápis o výsledkoch recenzného konania sa vykonáva a archivuje na štandardizovaných formulároch.

Súhrnnú informáciu o výsledku recenzného konania, spolu s usmernením ohľadom ďalšieho postupu, obdržia predkladatelia príspevkov prostredníctvom e-mailovej odpovede bezodkladne po doručení vyhotovených recenzných posudkov redakcii časopisu a záverečnom posúdení výsledkov recenzného konania redakčnou radou.

Príspevky sa so zodpovedajúcim písomným odôvodnením automaticky zamietajú v prípadoch, pokiaľ:

- ✚ autor príspevku preukázateľne nemá ukončené úplné vysokoškolské vzdelanie, t.j. vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa;
- ✚ príspevok preukázateľne nezodpovedá minimálnym štandardom a štandardným kritériám vedeckej etiky, ktoré sa kladú a sú všeobecne vedeckou verejnosťou a vedeckou obcou uznávané vo vzťahu k príspevkom danej kategórie (štúdie, eseje, recenzie publikácií, informácie alebo správy), či už z hľadiska rozsahu, náplne, metodologických východísk, použitej metodológie, a podobne, ako aj z hľadiska správneho, úplného a vedecky korektného uvádzania všetkých použitých bibliografických odkazov podľa platnej bibliografickej normy (ISO 690).

Článok IV. Vyhlásenie o pristúpení ku kódexom a zásadám publikačnej etiky Komisie pre publikačnú etiku

Časopis v plnej miere uplatňuje a dodržiava kódexy a zásady publikačnej etiky Komisie pre publikačnú etiku (Committee on Publication Ethics COPE) zverejnené na webovej stránke Komisie pre publikačnú etiku <https://publicationethics.org/>. Uvedené zásady a pravidlá publikačnej etiky sú záväzné pre autorov príspevkov, redakčnú radu časopisu, redaktorov a redakciu časopisu, recenzentov príspevkov, ako aj vydavateľa časopisu.

Článok V. Nezávislosť a nestrannosť

Časopis je nezávislým a nestranným medzinárodným vedeckým internetovým periodikom.

Článok VI. Rozhodný právny poriadok

Časopis a všetky s ním súvisiace právne skutočnosti a právne úkony sa riadia právnym poriadkom Slovenskej republiky.

Trnava 31. december 2013

Code of Ethics

Article I. General Provisions

International scientific online journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** (hereinafter only “journal”) is published by the Faculty of Law at Trnava University in Trnava, and it thematically focuses mainly on social relevant interdisciplinary relations on the issues of public law and private law at the national, transnational and international levels. The journal’s editorial office resides in premises of the Faculty of Law in Kollárova Street No. 10 in Trnava, Slovakia.

The journal has the nature of a scientific peer-reviewed journal, which is issued in an electronic on-line version regularly four times a year on the official website of the journal <http://sei.iuridica.truni.sk/international-scientific-journal/>. Publication of the contribution texts will be provided exclusively in the bilingual Slovak-English standardized letterhead template of the journal, synchronously in the form of complete versions of individual journal numbers as well as in the form of single authors’ contributions. Publication process follows in corresponding sections on the journal’s official website.

The journal provides a stimulating and inspirational platform for communication both on the professional level and the level of the civic society, as well as for scientific and society-wide beneficial solutions to current issues mainly in the areas of public law and private law.

The website of the journal offers the reading public contributions in the common graphical user interface as well as in the blind-friendly interface, both parallel in the Slovak and the English languages. In all those languages the journal’s editorial office provides also feedback communication.

Article II. Responsibility and Publication of Contributions

The journal accepts and publishes exclusively only original, hitherto unpublished contributions written as the own work by authors those are submitting the contributions for publication in the journal. Contributors are scientifically or pedagogically engaged in areas corresponding with the main orientation of the journal and they have completed adequate academic qualification, at least the second degree of academic education.

In accordance with the foregoing provision shall be automatically with the adequate justification rejected contributions those have been provably already published as well as contributions those constitute the merits of plagiarism or of unauthorized, respectively illegal interference with the copyright under the protection of the Copyright Act in force.

Information for authors published on the journal's website is binding. Favouring the English language in contributions is welcome.

Responsibility for compliance with all prerequisites and requirements laid on contributions published in the journal have special supervisors within the journal's editorial board responsible for specific interdisciplinary sections in relation to the scientific aspects of contributions, editor in chief in relation to the formal aspects of contributions and executive editor in relation to the application of methodological, analytical and statistical questions in contributions.

Publication of contributions in the journal is realized exclusively without any contributor's claim for author's fee (royalty). Submission of contributions for publication understands the editorial office of the journal as a manifestation of the will of the authors, through which the authors all at once knowingly and voluntarily:

- express their own agreement with publication of submitted contribution in the journal;
- declare that the contribution presents their original, hitherto unpublished work;
- declare their own agreement with specifying their workplace and contact e-mail address in the section "Authors' Contact List".

Accepted can be only texts submitted for publication sent by their authors/co-authors directly and with their written permission for publication; text submissions sent mediated through non-authors or non-co-authors of a submitted text delivered to the editorial office of the journal cannot be accepted for the following review procedure due to the absence of the author's/co-authors' consent.

Article III. Review Procedure

Reviewing the contributions for publication in the journal follows with a mutually anonymous (double-blind) review procedure realized independently and impartially by members of journal's editorial board and in

well-founded cases also by recognized experts working in corresponding areas.

Report on results of the review procedure is made and archived on standardized forms.

Comprehensive information on results of the review procedure, together with guidance on how to proceed with submitted contributions, will contribution's submitters receive through an e-mail answer immediately after receiving the reviewers' written opinions by the journal's editorial office and final judging the results of the review procedure by the editorial board.

Contributions will be with adequate written justification automatically rejected in cases, if:

- ✚ the contributor hasn't provably completed the entire university education, i.e. the academic qualification of the second degree;
- ✚ contribution provably doesn't comply with the minimum standards and standard criteria of scientific ethics, which are imposed and generally respected by the scientific public and scientific community in relation to contributions of the given category (studies, essays, reviews on publications, information or reports), whether in terms of extent, content, methodological assumptions, applied methodology and similarly, or in terms of a proper, complete and scientifically correct indicating all the bibliographic references according to current bibliographic standards (ISO 690).

Article IV. Declaration of Accession to Codes and Principles of Publication Ethics of the Committee on Publication Ethics

The journal fully exercises and observes codes and principles of publication ethics of the Committee on Publication Ethics COPE published on the website of the Committee on Publication Ethics <https://publicationethics.org/>. Listed principles and guidelines of publication ethics are binding for contributors, journal's editorial board, journal's editors and editorial office, contribution reviewers as well as journal's publisher.

Article V. Independence and Impartiality

The journal is an independent and impartial international scientific online journal.

Article VI. Determining Law

The journal and all the related legal facts and legal actions are governed by the law of the Slovak Republic.

Trnava, Slovakia, December 31st, 2013

SOCIETAS ET IVRISPRUDENTIA

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA

Medzinárodný **International**
internetový vedecký časopis **Scientific Online Journal**
zameraný na právne otázky **for the Study of Legal Issues**
v interdisciplinárnych súvislostiach **in the Interdisciplinary Context**

Vydáva: Issued by:
Právnická fakulta Faculty of Law
Trnavská univerzita v Trnave Trnava University in Trnava
Slovenská republika Slovak Republic

Vychádza štvrťročne Issued Quarterly
2020, ročník VIII. 2020, Volume VIII.

URL časopisu: Journal's URL:
<http://sei.iuridica.truni.sk> <http://sei.iuridica.truni.sk>

Poštová adresa redakcie: Editorial Office Postal Address:
Kollárova 10 Kollárova 10
917 01 Trnava 917 01 Trnava
Slovenská republika Slovak Republic

E-mailová adresa redakcie: Editorial Office E-mail Address:
sei.journal@gmail.com sei.journal@gmail.com

Hlavný redaktor: Editor in Chief:
Doc. JUDr. Marianna Novotná, PhD. Doc. JUDr. Marianna Novotná, PhD.

Výkonný redaktor: Executive Editor:
Ing. Jana Koprlová, PhD. Ing. Jana Koprlová, PhD.

© Právnická fakulta © Faculty of Law
Trnavská univerzita v Trnave Trnava University in Trnava
Slovenská republika Slovak Republic

ISSN 1339-5467